

lectio tua, quæ ad istud me compellit, et magnus debet esse fervor sancti studii, ad placendum Verbo Dei, per quod sumus facti et liberati, sine cujus gratia nemo vivit. Adsit igitur ipsum Verbum, ipsa sapientia, quæ aperuit os muti, et linguas infantium fecit disertas, suaque os meum laude repleat. ut cantem gloriam et magnitudinem ejus, ita ut et tibi suggestisse, et mihi obtemperasse, et alicui legisse proficiat. Jam nunc opus hoc ingrediens, dignum arbitror ab ipso vocabulo exordiri, id est, in primis dicere summam causæ, cur vocetur, vel quid sit Victoria Verbi Dei, et cætera.

R. D. D. RUPERTI

ABBATIS TUITIENSIS.

DE VICTORIA VERBI DEI

LIBER PRIMUS.

516 CAPUT PRIMUM.

A

CAPUT II.

Quid sit victoria Verbi Dei; quare, et propter quem adversarium, nempe diabolum, hoc opus ita inscripserit.

Victoriam Verbi Dei, effectum et opus perfectum dicimus propositi Dei, ad laudem ipsius omnipotentis et invicti, quod neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia potuit vel poterit avertere (*Rom. viii*), quin fieret et fiat, quod ipse proposuit et decrevit fieri. Quam vere laudabilis et magna sit ejusmodi victoria Verbi Dei, magis ac magis nos admirari faciet consideratus diligentius ille hostis, qualis vel quantus sit, qui propositum ejus avertere voluit, et adhuc contendit, cum ceciderit, et toties victus sit. Qualis enim vel quantus ille est quod draco magnus et rufus, habens capita septem et cornua decem (*Apoc. xii*). Draco, inquam, magnus, serpens antiquus, vocatusque diabolum et Satanas, orbis universi seductor. Iste est adversarius Verbi Dei, et cum talis ac tantus sit pugnando et repugnando rebellis, non potuit tamen, nec potest avertere propositum Dei. Hæc est victoria Verbi Dei. Quia, secundum Apostolum, quod Deus quos præscivit, et prædestinavit conformes fieri imaginis ejusdem Verbi, ejusdem Filii sui, eosdem et vocavit, justificavit, magnificavit (*Rom. viii*) per ipsum Verbum suum carnem factum, per ipsum Filium suum Deum et hominem Jesum Christum, cujus est victoria tanta, tam nobilis, ut victo et confuso dracone jam dicto, sedeat nunc a dextris Dei. In processu sermonis dicendum erit de illo tali adversario, cur vel unde dicatur et sit draco, unde magnus, unde rufus, quæ sint ejus capita septem et quæ cornua decem, unde vel ex quo acceperit, ut serpens mereretur vocari, unde diabolum, et quamobrem Satanas vocetur, id est *adversarius*. Nunc vero illud dicere præstat, quid sit ipsum Verbum Dei, ut videlicet principium, vel caput sermonis ornatum, ut dignum est, habeat sanctæ confessionis et adorationis.

Quod Verbum Dei sit Filius Dei, et quod præmium cognitionis ejus sit protectio Dei, propter quam et gratias agimus.

Verbi hujus evangelista testis est amantissimus, cum dixisset: « In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, » continuo subjunxit, « et Deus erat Verbum (*Joan. i*). » Secundum hujus Evangelii tutissimam fidem, Verbum Dei Deum esse credimus et confitemur Deo, apud quem erat in principio, consubstantialem. Credentes autem et confitentes adoramus cum Patre et Spiritu sancto hunc Deum, gratias agentes, quia meruimus nosse eum, quia videlicet cognitio ejus magnum habet præmium. Scriptum est enim de viro justo, qui per fidem cognovit eum: « Protegam eum quoniam cognovit nomen meum (*Psal. xc*). » Nimirum, quia cognitio nominis ejus magno præmio digna est, ut videlicet cognitor ejus ab ipso protegatur. Loquitur Sapientia in Parabolis, desiderans ut diligenter cognoscatur: « Quis suscitavit omnes terminos terræ? » (*Prov. xxx*.) Cumque tu sine dubio responderis, Deus, statim percontatur et dicit: « Quod nomen est ejus, et quod nomen filii ejus, si nosti? » (*ibid.*). Sic percontante Sapientia, profecto tunc temporis in plerisque responsio deficiebat, imo præter paucissimos divinum atque, propheticum habentes spiritum, fere nullus respondere noverat, quod ejusdem Dei nomen esset Pater, et quod Filius ejus Verbum sive sermo vocaretur. Ipsa ergo Sapientia, quæ percontata fuerat, sapienter et discrete multumque temperanter suæ percontationi respondet, ita « ut margaritas ante porcos non projiciat (*Matth. xvii*). » Sequitur enim: « Omnis sermo Dei ignitus clypeus est sperantibus in se (*Prov. xxx*). » Idem namque est ac si dicat: Nomen Filii ejus sermo Dei est, et qui novit ac diligit hoc nomen, sic eo quasi ignito protegatur clypeo. Bene ergo confortans cognitorem sui: « Protegam, inquit, eum quoniam cognovit nomen meum (*Psal. xc*). » Cum igitur cognitionis **517** ejus tam magnum sit præmium, gratias, ut iam dictum est, agimus ipsi, quia

cognovimus et confiteri meruimus hoc Verbum, magisque ac magis cognoscere enpimus ipsum, quia, dum sumus in hoc corpore peregrini, visionem Divinitatis cognoscere non possumus ad perfectum. Sed sicut ait Apostolus : « Nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam sicut et cognitus sum (I Cor. XIII).

CAPUT III.

Verbum Dei magnifice quidem per opera, magnificentius vero per seipsum cognoscitur.

Quomodo autem nunc ex parte cognoscitur, non tantum uno modo cognoscitur, sed modis duobus. Cognoscitur enim ex operibus et cognoscitur ex semetipso. Et magnifice quidem ex operibus, sed longe magnificentius cognoscitur ex semetipso. Quibus ex operibus cognoscitur? utique ex omnibus quæ facta sunt, quia videlicet « omnia per ipsum facta sunt (Joan. I), » angeli, archangeli, throni, dominationes, principatus, potestates, virtutes, cherubim et seraphim, cælum, terra, mare, et quæcunque in eis sunt, omnia per hoc Verbum facta sunt. Ipse enim scilicet Deus Pater, dixit et facta sunt, ipse mandavit et creata sunt (Psal. CL). Si dixit et facta sunt, utique per Verbum facta sunt. Ex omnibus his cognoscitur hoc Verbum, sicut cujuscunque artificis ex opere suo cognoscitur ingenium. Inde Apostolus : « Invisibilia enim ipsius a creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur (Rom. I). » Inter ipsa quæ facta sunt, per quæ cognoscitur, quoniam per ipsum facta sunt, non parum admirationis facit ipse ejusdem Verbi adversarius, quia ille quoque per eum factus est talis ac tantus, qualis vel quantus ex multis Scripturarum locis intelligi potest. Et ex illis maxime verbis ad beatum Job, quibus describitur mirabiliter dicente ipso : Qui sicut cætera, sic et illum fecit per Verbum. « Ecce Beemoth, quem feci tecum, » etc. (Job XL), usque ad illud : « Non est super terram potestas, quæ comparetur ei qui factus est, ut nullum timeret (Job XLII). » Inter cætera, inquam, per quæ hoc Verbum cognosci debet et illa mirabilis creatura et super ipsam celebrata ejusdem Verbi victoria, magnificentum dant omnipotentiae vel fortitudinis ejus experimentum, quam videlicet victoriam pro posse narraturi, primum ipsas demonstrare nitimur personas victoris atque victi. Porro ex semetipso magnificentius, ut jam dictum est, Verbum ipsum cognoscitur, quando gratia præcellenti dilectam cujuslibet animam visitat fortiter atque suaviter afficit, propriae substantiae contactu. Hæc talis cognitio sive experimentum valde paucorum est. Denique præter apostolos et prophetas atque apostolicos viros, quorum vita summis virtutibus claruit, non facile quis existimare [existimari] potest beatitudinis hujus sortem consecutos [consecutus] esse, ut anima ejus adhuc degens in carne saltem ad momentum aliquoties vim sensumque percipiat illius substantiae fortissimæ; et qui sensit, qui tactus est illa fortitudine spiritus hominis, tacet de re hujusmodi, suumque

A thesaurum silentio reverenter abscondit, quia ineffabile est quod sentit. Dicit quivis illorum : Factum est Verbum Domini ad me, sed non dicit, qualiter affecta fuit in illa hora mens sive anima ipsa, quæ meruit adventum Verbi Domini ad se. Sed et frustra laboraret homo homini edicere.

CAPUT IV.

Solos a Deo doctos, digne verba Dei eloqui posse.

Felix ille qui taliter meruit bonum gustare Verbum. Felix qui taliter meruit addiscere quam veraciter dictum sit : « Et Deus erat verbum (Joan. I). » Scriptum est enim : « Beatus homo quem tu erudieris, Domine, et de lege tua docueris eum (Psal. XCIII). » Illum erudivit Dominus et eruditus est, docuit eum et doctus est. Doctus ad militiam, eruditus ad pugnam. Ille homo per similitudinem equus est, ut dicitur ab beato Job : « Equus nobilis, cujus Dominus fortitudinem præbuit, cujus collo hinc circumdedit, cujus narium gloria terror est, qui tanto sessore confusus exultat audacter, et contemnit pavorem, neque gladio cedit (Job XXXIX); » imo in occursum pergit armatis, videlicet cunctis capitibus draconis, cunctisque membris ejusdem adversarii Verbi Dei. Fortis est enim Deus, qui tetigit illum, imo et ipsa fortitudo est Verbum Dei, nec solum fortitudo, verum et sapientia est unum idemque Verbum. Inde et fortis et sapiens effectus est, quisquis talem ejus meruit adventum Fortis est, ita ut etiam contemnat mortem. Sapiens ita ut rectum et bene sonantem loquatur sermonem. Nec mirum, quomodo enim nesciret loqui, cui Deus Verbum suum communicavit, qui ipsam Verbi substantiam gustavit? Idcirco dignum est, ut verba ejus verba Dei, et verba Dei verba ejus consueverunt dici. Verumtamen hoc unum singulare Verbum solius Dei, et non etiam cujuslibet, dicitur aut est verbum hominis. Diligenter animadvertendum est nonnihil differre cum legimus vel audimus in singulari numero, Verbum Domini, et plurali numero, verba Domini. Verbum namque hoc singulare divina substantia est, substantia non facta, neque creata; et idcirco Verbum dicitur, et est solius Dei. Verba autem quæ in Scripturis sanctis legimus vel audimus, a Deo per hoc Verbum effecta, et per hominem administrata sunt, et idcirco aliter verba Dei, aliter recte dicuntur verba cujuslibet hominis, unde notandum, scriptum sic esse, « verba Jeremiæ filii Helciæ (Jer. I), » et « Verba Amos, qui fuit in pastoralibus Thecæ (Amos. I). » Nusquam autem scriptum esse, Verbum Jeremiæ, sive Verbum Amos, sive Verbum alicujus cæterorum, nisi ita duntaxat, Verbum Domini, quod factum est ad illum vel illum, Verbum quippe Deus est, et non est alicujus, nisi solius Dei Verbum.

CAPUT V.

Magnificentiam victoriae Verbi Dei omni laude majorem esse.

Nos, qui tali modo verbum hoc nosse necdum meruimus, quo, ut jam dictum est, ex semetipso co-

gnoscutur, utinam saltem illo priore modo, videlicet quo cognoscitur, ex operibus nosse mereamur, ad hanc intentionem, ad hoc studium, ut ferventior essem, tu me Patrum amantissime sedula commotione magis ac magis excitasti, suggerendo, ut hoc opus inirem, *De Victoria Verbi Dei*. Hæc enim operum ejus pars, est pars optima et præclarissima, cui videlicet operi ad laudem et gratiarum actionem referendam, nulla omnino lingua sufficiat. Cæterum de operibus cæteris, de creatura mundi, de mysteriis hujus verbi legalibus prophetiis atque evangelicis, et de gratia Spiritus sancti jam dudum egi, quod potui, parum nimisque exiguum sentiens, **518** quidquid potui secundum quantitatem vel dignitatem rerum quas proposui, juxta illud sapientis: « Glorificantes Dominum quantumcunque potueritis super- valebit adhuc et admirabilis magnificentia ejus. Benedicentes Dominum, exaltate illum quantum potestis. Major est enim omni laude. Exaltantes eum replemini virtute, ne laboretis, non enim pervenietis. Quis vidit eum et enarravit, et quis magnificavit eum sicut est ab initio? Multa abscondita sunt majora his. Pauca enim vidimus operum ejus. (*Eccli. xliii*). » Cum sic ille dicat, et ita sit, quid de meipso censeam, sive in illa parte operum ejus, quam prædixi, in qua glorificare, benedicere et exaltare illum intendi; sive in ista parte quam nunc tu mihi proposuisti, id est in victoria qua diabolus vicit. Multum invalidum et elinguem ad tantam rem me esse fateor. Sed, quoniam propositio est de ipso Verbo, verba mihi nascitura esse non incongrue spero. Faciam igitur secundum jam dictam exhortationem sapientis, ut exaltem quidem in victoria sua Verbum Dei, quantum potuero, et prout ipsum donaverit. Verumtamen scio et confiteor quod victoria ejus major sit omni laude, neque laborem, quia non perveniam ut possim rem dictis exæquare, vel ipsum sicut est magnificare.

CAPUT VI.

Quibus nominibus et quare hostis Verbi Dei in Scripturis nominetur et quid sint septem capita draconis.

Jam nunc Verbi hujus adversarius agnoscendus est ex suis nominibus. Dicitur in Apocalypsi: « Draco magnus, draco rufus, habens capita septem, serpens antiquus, vocaturque diabolus et Satanas (*Apoc. xii*). » Vocabula hæc reciproca sunt. Neque enim prius fuit causa illa, propter quam dicitur « draco, » quam illa, cujus intuitu dicitur « serpens antiquus; » neque prius accidit, cur « vocaretur diabolus, » quam fieret ipse « Satanas, » id est *adversarius*, imo prius existit sive accidit, cur vocaretur Satanas, deinde cur « diabolus, » deinde cur « serpens antiquus, » deinde cur « draco » tot capitum, « draco magnus, draco rufus. » Deinde ex eo Satanas dicitur, et est, ex quo adversari cœperit Verbo Dei, et inter angelos seditionem fecit turbator pacis, rebellisque lumini, et deinde sive proinde acceperit sententiam, juxta quam dicitur diabolus,

A id est *deorsum fluens*. Unde Dominus: « Videbam, inquit, Satanam sicut fulgur de cælo cadentem (*Luc. x*). » Post hæc egit, cur merito vocetur « serpens antiquus, » videlicet quando primum decepit hominem, serpentem ingressus. Deinde proficiens in pejus egit cur vocetur « draco; » et non qualiscunque, sed « draco magnus, draco rufus habens capita septem, » quando qui antiquitus seducere per fallaciam consueverat universum orbem, addidit cum fallacia vim quoque, qua reges et principes, ac superbos homines instigans ad persequendum et occidendum electos propter Verbum Dei, quod primum cœpit agere statim ubi ad Abraham facta est re promissio beati seminis, quod est Christus, in quo omnes gentes benedicendæ sperabantur (*Gen. xii*).
 B Hoc fieri cœptum est per Pharaonem regem Ægypti, qui primum pueros Hebræorum masculos in aqua necari jussit (*Exod. i*). Regnum ergo Ægypti primum draconis hujus caput fuit. Secundum caput draconis, regnum Israel fuit, scissum propter peccatum Salomonis, quibus temporibus Jezabel cum rege Achab et Athalia filia ipsorum, regesque alii tam in Samaria quam in Jerusalem prophetas Verbi occiderunt (*III Reg. xviii*). Tertium caput fuit regnum Babyloniorum, qui Jerusalem et templum (quod tunc erat unicum nomen Domini) succenderunt, tresque pueros in fornacem ignis, et Daniele miserunt in lacum leonum propter Verbum Dei (*Daniel. iii, vi*). Quartum caput fuit regnum Persarum atque Medorum, qui universum genus Judæorum, unde Verbum erat incarnandum, una die delere voluerunt (*Esther iii*). Quintum caput regnum fuit Græcorum, cujus videlicet regni rex impudens Antiochus (*I Machab. i*), Verbi sive legis Dei memoriam omnem delere volens, inter cætera scelera crudelia, septem fratres cum matre ipsorum nimis atrociter interemit (*II Machab. vii*). Sextum caput, regnum fuit Romanorum, sub quo hoc Verbum incarnatum in crucem ascendit per Pilatum, et per manus Romanorum martyres ejus innumerabiles occisi sunt. Septimum caput erit Antichristi regnum.

CAPUT VII.

Quare diabolus draco nominetur, et quando incœperit primum exerere cornu, et quod Agnus, id est Verbum Dei, totidem habuit cornua.

D Igitur a tempore Pharaonis, draco cœpit haberi, qui jam serpens erat, ex quo primum hominem per serpentem decepit: Quod si auctoritas requiritur, apud Ezechielem dicit Dominus: « Ecce ego ad te Pharaon rex Egypti, draco magne, qui cubas in medio fluminum tuorum et dicis: Meus est fluvius, et ego feci memetipsum (*Ezech. xxix*), » etc. Nimirum dum in persona Pharaonis diabolus arguens, dicit ei draco magne, satis constat, quod a tempore ejusdem Pharaonis illud agere cœpit, unde mereretur draco vocari. Nam eatenus non persequabatur violenter, tantummodo seducens fraudulenter. Econtra simul considerandum quia tunc etiam illud celebratum est, propter quod Verbum Dei consuevit

Agnus appellari. Ille namque Pharaon typus diaboli, draconis magni, multis plagis fatigatus, tandem victus per immolationem Agni dimisit populum Dei. His animadversis pulcherrimum est etiam illud reminisci, quia quot sunt illius draconis capita, totidem sunt hujus Agni cornua, sicut scriptum est in eodem Apocalypsis libro, in quo legitur draco tot habere capita. « Et vidi in medio throni, et quatuor animalium et seniorum Agnum stantem tanquam occisum, habentem cornua septem (Apoc. v), » etc. Magna et mira sunt hæc Scripturarum sanctarum sacramenta, de quibus in ordine dicendum erit, prout Verbum ipsum sua donaverit gratia. Nunc altius recurrere, licet scilicet ad initium duelli, quo primum Satanus ille consurrexit adversus Verbum Dei, et victus de cælo cecidit. Libet etiam in primis quærere, quantum de sacris poterit Scripturis conjici, quæ causa inimicitiarum fuerit, vel qualem hostis ille materiam habuerit superbiendi.

CAPUT VIII.

Quod causa rebellionis fuerit superbia, et quæ fuerint causæ superbiendi.

Satanus veras adversus Dei Verbum causas inimicitiarum nullas habuit, sed falsas confinxit. Habuit autem materiam superbiendi, speciositatem, scientiam et magnitudinem propriæ conditionis: Speciosus namque et pulcherrimus conditus fuit, quod et ipse conditor testatur, cum apud Ezechielem dicit: « Ecce Assur quasi cedrus in Libano, pulcher ramis, et frondibus nemorosus. Eratque pulcherrimus in **519** magnitudine sua, omne lignum paradisi Dei non assimilatum est illi et pulchritudini ejus, quoniam speciosum feci eum (Ezech. xxxi). » Hæc de pulchritudine ejus. Porro scientiam ejus multam ibidem hoc modo significat. « Aquæ nutriverunt illum, abyssus exaltavit eum, flumina ejus manabant in circuitu radicum ejus, et rivos suos emisit ad universa ligna regionis (ibid.). » Manifestius quoque in eodem propheta, dum sub nomine principis Tyri denotatur, scientiamque (per aquas intelligi solet) in eo fuisse pronuntiat, idem Deus simul cum pulchritudine de qua dictum est: « Plenus, inquit, sapientia, et perfectus decore in deliciis paradisi Dei fuisti, tu Cherub extentus et protegens (Ezech. xxviii). » Cherub quippe plenitudo scientiæ interpretatur. Quod tertium erat, id est, magnitudo ejus per hoc satis exprimitur, quod illic dicitur extentus, et protegens. Amplius autem per illud quod loco supra memorato, cum dixisset: « Ecce Assur quasi Cedrus in Libano, pulcher ramis, et frondibus nemorosus, » addidit, « excelsusque altitudine. » Et post pauca: « Cedri, inquit, non fuerunt altiores in illo paradiso Dei, abietes non adæquaverunt summitatem ejus, et platani non fuerunt æquales frondibus illius (Ezech. xxxi). » Per metaphoram, sine dubio, cedri et platani, et abietes, quæ non adæquaverunt summitatem ejus, angelicæ sive archangelicæ dignitates intelliguntur. Fuit ergo pulchrior et speciosior cæteris; « quia omne lignum, inquit, paradisi Dei non est assimilatum illi et pulchri-

tudini ejus, quoniam speciosum feci eum; » fuit et major et altior, quia « abietes non adæquaverunt summitatem ejus. » Fuit et scientior, quia rivos suos per quos scientia designatur emisit ad universa ligna regionis iste Cherub. Hæc tria quisque perpendens, scilicet magnitudinem, scientiam et pulchritudinem ejus clarius agnoscit, cur dum contra eum sub nomine Tyri invehitur propheta ex persona Dei: « Tu, inquit, signaculum similitudinis (Ezech. xxviii) » cujus enim similitudinis nisi sanctæ et adorandæ Trinitatis signaculum, secundum hæc tria fuit? Sancta quippe Trinitas ipsa est magnitudo, sapientia, et pulchritudo. Magnitudo namque Filii et Spiritus sancti Pater est. Sapientia Patris et Spiritus sancti, Filius est. Pulchritudo Patris Filii, et Spiritus sanctus est, quia magnitudine, sapientia et pulchritudine participavit, teste Scriptura, plus cæteris. Per hoc ipsum aliquatenus claret, cur dictus sit signaculum similitudinis. At ille vecors, cum in tanto honore esset, non intellexit, et hæc omnia vertit in materiam superbiendi. Non suffecit ei tanta largitas Creatoris, nisi idem diceretur vel existimaretur de ipso quod de Deo, nisi appellaretur Deus, nisi adoraretur ab angelis ut Deus, nisi prædicaretur et ipse increatus. Negavit quippe Deum esse Creatorem suum, et dixit se esse Deum. Sic enim in propheta supra memorato, dum sub nomine Pharaonis illi exprobrando dixisset Dominus Deus: « Ecce ego ad te Pharaon rex Ægypti draco magne, qui cubas in medio fluminum tuorum, » statim subjunxit: « Et dicis: Meus est fluvius, et ego feci memetipsum (Ezech. xxix), » dixit se esse increatum, negavit Deum esse Creatorem suum, et sub nomine principis Tyri dicit idem Dominus Deus contra eum: « Elevatum est cor tuum, et dixisti, Deus ego sum, et in cathedra Dei sedi, et dedisti cor tuum, quasi cor Dei (Ezech. xxviii). »

CAPUT IX.

Quod per superbiam factus sit mendacii pater, et quodnam fuerit illud mendacium ex litteris prophetis.

Ecce hoc est mendacium quod iste diabolus genuit, cujus patrem hunc esse pronuntiavit Dominus Jesus Christus veritas et Verbum Dei, dicens Judæis: « Vos ex patre diabolo estis, et desideria patris vestri vultis facere. Ille homicida erat ab initio, et in veritate non stetit, quia non est veritas in eo. Cum loquitur mendacium, ex propriis loquitur, quia mendax est, et pater ejus (Joan. viii), » subauditur mendacii. Hoc fuit initium duelli, principium certaminis, quod tale mendacium locutus est ex propriis. Ex propriis, inquam, quia non sic res se habuit quomodo dixit: « Ego feci memetipsum, Deus ego sum (Ezech. xxviii). » Genitura ista cordis ejus, contraria est genituræ cordis unius et solius Dei, contraria Verbo Dei, et veritati Dei. Hoc est inimicitiarum exordium, et istæ inimicitie naturales sunt. Naturaliter quippe dissentiant veritas et mendacium. Veritas est Verbum Dei, mendacium est

nihil. Verumtamen istud nihil ad illud constituit, ut qui aliquid erat, qui magnitudinis, sapientiæ, et pulchritudinis multum habebat, in alterum versus sit ita, ut jam neque magnus, neque sapiens, neque pulcher possit esse vel dici. Nempe adeo magnus esse desiit, ut sit quasi cinis. Nam « dabo te, » inquit Dominus, « o Cherub, in cinerem, super terram in conspectu omnium videntium te (Ezech. xxviii). » Sapiens esse desiit. Nam « perdidisti, inquit Dominus, sapientiam tuam (ibid.) » Pulcher esse desiit. Nam « polluisti, ait, sanctificationem tuam (ibid.) » Sed revertamur ad ordinem. Nondum enim totum audivimus sacrilegium superbiæ ejus, quod perpetravit adhuc in illa magnitudine, sapientia, et pulchritudine conspicuus, propter quod set sic miser factus est, bonis illis exspoliatus.

CAPUT X.

Satanam suo ipsius mendacio deceptum, cæteros angelos desperasse, majestatemque et æqualitatem Dei ambivisse.

Ubi mendax ille mendacium illud locutus est : « Ego feci memetipsum, et Deus ego sum (Ezech. xxxi), » deliberavit adhuc apud se, et proposuit, dixitque in corde suo : « Ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo (Isa. xiv). » Nimirum nubium nomine, cæteros omnes angelos cognominavit, fortassis ob magnitudinem et pulchritudinem suam, quia non parvus erat in oculis suis, tanto omnes angelos semetipso viliores judicans, quanto nubes, licet aliquatenus candidæ vel lucidæ, obscuriores sunt pulchritudine luciferi. Luciferum namque volebat se haberi. Unde et cum improprio ei dicitur : « Quomodo cecidisti de cælo, Lucifer, qui mane oriebaris? » (Ibid.). Profecto quia ibi dixisse legitur : « Ascendam super altitudinem nubium, » ibidem quando cum exprobratione lucifer nuncupatur, datur intelligi, quod cæteros angelos in corde suo quasi nubes reputaverit, arbitrans de semetipso, quod esset tanquam lux qua nubes indigent, ut illustrentur. Sed illud occurrit, quod ibidem utrumque dixit : « Super astra Dei exaltabo solium meum, et ascendam super altitudinem nubium (ibid.). » Ad quod dicendum quod neque astra hæc visibilia, neque nubes tunc erant, et idcirco per astrorum et nubium vocabulum intelligi oportere ordines angelorum, quos ille, quamvis essent astra Dei, reputabat **520** nubes comparatione sui. Cæterum quoquo modo hæc dixerit, illud constat quod despectui cunctos habuit, nam omne sublime videt, et ipse est Rex super omnes filios superbiæ (Job xl). Quid tandem est quod ait : « Ascendam in cælum, super astra Dei, super altitudinem nubium? » Nonne in cælo erat, et propter hanc superbiam de cælo cecidit ille Satanæ? Nonne super altitudinem nubium ejusmodi ascenderat, cum, sicut jam dictum est ex alio propheta, abietes et platani per quas intelligunt quod eadem altitudines angelicæ dignitatis non fuerint æquales frondibus illius, non adæquaverunt summitatem ejus in paradiso Dei (Ezech.

PATROL. CLXIX.

A xxxi). Alium ergo ascensum oportet intelligi, videlicet ascensum cordis, non corporis, ascensum honoris, non loci. Ex abundantia est astruere projectionem honoris ascensum recte dici, cum in scholis quoque pueri lectitent, ducem nobilem dicentem militibus suis :

Quo potuit civem populus perducere liber,

Ascendi, supraque nihil nisi regna reliqui.

Quod dixit, « ascendam, » tumor fuit ambitionis, quia qui dicebat, « ego feci memetipsum, Deus ego sum (Ezech. xxxi), » consequenter sic ambiebat ascendere in cælum, ut cæli teneret imperium, sic exaltare super astra Dei solium suum volebat, sic ascendere super altitudinem nubium, ut adoraretur et honorificaretur concentu angelorum tanquam Deus et Dominus ipsorum. Hoc enim habet suprema dictio sive dictionis ejus conclusio. Nam ac si aliquis quæreret : In quo ascendes? « Ero, inquit, similis Altissimo (Isa. xiv). »

CAPUT XI.

Satanam suum ipsius mendacium et cæteris angelis prædicasse, persuasisseque nonnullis, ut se pro Deo haberent.

Quomodo hoc autem fieri possit, nisi ipsorum consensu angelorum? Ut igitur in rem procederet quod apud se habebat hujuscemodi consilium, cœpit prædicare semetipsum omnibus angelis, confidens ut erat plenus sapientia, quod efficaciam haberet ad persuadendum, ut crederetur sibi dicenti : « Ego feci memetipsum, Deus ego sum (Ezech. xxxi). » Qualescunque sunt illæ linguæ angelorum, nimirum constat eum hoc de semetipso prædicasse, quod in eum propheticæ Scripturæ veritatis testatæ sunt. Nec vero utcunque, sed magna scientiæ, qua plenus erat, arte, prædicabat omnibus angelorum cœtibus, Deum se esse. Quid enim aliud per illud innuitur, quod loco supra memorato, inter cætera, quæ Dominus dicit, contra eum sub nomine Assur? « Flumina ejus, inquit, manabant in circuitu radicum ejus, et rivos suos emisit ad universa ligna regionis, et multiplicata sunt arbusta ejus, et elevati sunt rami ejus præ aquis multis (Ezech. xxxi). » Rivos namque suos emisit ad universa ligna regionis : quia sapientiam suam multam effundendo, universas angelorum multitudines circumvenire et in sententiam suam deducere laboravit, ut apud illos tanquam Altissimus haberetur et adoraretur ut Deus. Et elevati sunt rami ejus præ aquis multis, quia major quam erat, cœpit haberi apud maximam partem angelorum, præ multa sapientia, qua sese commendavit, de quibus post aliqua sic dicit : « Et æmulata sunt eum omnia ligna voluptatis, quæ erant in paradiso Dei (Ezech. xxxi). » Notandum quid vel qualiter dixerit, quia non ait æmulata sunt eum omnia ligna regionis, sed æmulata sunt eum omnia ligna voluptatis; et misit quidem rivos suos ad omnia ligna regionis, sed æmulata sunt eum tantummodo omnia ligna voluptatis. Quia cunctos quidem angelos per suam sapientiam decipere, et ad suum

favorem deducere tentavit. Sed adulati sunt ei tantummodo spiritus illi, qui gloriam suam quærebant, non Dei; quos delectabat servire potius creaturæ quam Creatori. Ita esse vel maxime liquet ex eo quod tandem dicitur ei: « Ecce deductus es cum lignis voluptatis ad terram ultimam, in medio circumcisorum, dormies cum his qui interfecti sunt gladio (*Ezech. xxxi*). »

CAPUT XII.

Satanam neminem creationis et conditionis suæ consciuum putasse, ideoque nullius contra se testimonium veritum fuisse.

Quem putaret posse esse ex omnibus angelis, qui dicente ipso: Ego creatura Dei non sum, ego a nullo factus sum, sed « ego feci memetipsum (*Ezech. xxix*), » obviaret et diceret: Falsum tu loqueris? Quem timeret posse inveniri testem Dei, qui testificaretur et diceret: Ille te fecit? Verus namque ille testis est, et certus, qui « quod vidit et audivit, hoc testatur (*Joan. iii*). » At vero eunctorum spirituum sive angelorum nullus vidit vel audivit, quando illum fecit Deus. Nullus quippe ex omnibus adhuc fuerat conditus, omnes minores sunt, hic primus erat. Testatur hoc ipse Deus, qui ad beatum Job illum mirabiliter describens: « Ipse, inquit, principium est viarum Dei (*Job xl*). » Eliphaz quoque Themanites, dum de eodem justo viro nimis male sentit, putans eum contra Deum superbire, et imitari linguam blasphemantium: « Nunquid, ait, primus homo es tu, et ante colles formatus? » (*Job xv*.) Idem enim est ac si diceret: Sic elevat te cor tuum, et sic tumet contra Deum spiritus tuus, ut imitari videaris Adam, qui superbiæ spiritu deceptus periit, imo et diabolum qui ante colles, id est ante cæteros angelos formatus, contra Creatorem superbivit. Cum igitur nullum haberet ex omnibus angelis consciuum suæ creationis, qui dicere posset, ego vidi vel audivi (eo quod primus ipse conditus fuerit) quem putaret stare posse contra se testem Dei. Quis revelaret faciem indumenti ejus? et in medium oris ejus quis intraret? Portas vultus ejus quis aperiret? Nimirum arbitrato ejus nullus erat qui posset eum arguere esse mentitum, et conditionis ejus proferre judicium.

CAPUT XIII.

Solius Verbi Dei testimonio convictum Satanam, et ejusdem Verbi Dei testimonium non latuisse cæteros spiritus.

Sed ecce « in principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum, hoc erat in principio apud Deum (*Joan. i*). » Hoc Verbum, hic Deus testis esse debuit, et testis esse potuit verus et idoneus, quod Satanus ille falsus esset, quod mendacium loqueretur. Nam ipse est « super omnes, ipse ante omnes, et quod vidit et audivit hoc testatur (*Joan. iii*). » Quid autem non vidit, aut quid non audivit, qui omnia vidit cum fierent? imo omnia vidit et audivit antequam fierent? Nam « omnia per ipsum facta sunt, et quod factum est in ipso vita erat (*Joan. xi*). » Vidit ergo illum quoque Angelum

A summum cum fieret, vidit et audivit antequam fieret, et idem per ipsum factus est. Proinde poterat testari de illo superbo, quod esset falsa locutus, quod esset factus vel creatus. Cum itaque rivos suos emitteret, ut supra jam dictum est, ad universa ligna regionis mittebatur. Econtra verbum hoc fons vivus et verus, qui apud Deum erat, juxta illud: **521** « Quoniam apud te est fons vitæ (*Psal. xxxv*). Mittebatur, inquam, ad irrigandum eadem ligna regionis, id est ad instruenda spirituum agmina cognitione veritatis. Talis namque fons est hoc Verbum, ut sit etiam lumen cordium illuminans oculos mentis ad illuminandum et videndum non solum quæ præsentia, verum etiam quæ præterita et quæ futura sint. Unde cum dictum esset quod præmisimus, « Quoniam apud te est fons vitæ, » continuo subjunctum est, « et in lumine tuo videbimus lumen (*ibid.*). » Hujus rei sufficiens habemus experimentum in hominibus sanctis, ad quos factum est Verbum Domini, et proinde Videntes dicti sunt, quia in isto lumine sic viderunt lumen ut cum eatenus fuissent nonnulli ex ipsis homines sine litteris, imo pastores, ut Amos et David, repente fierent litterati, et prudentes eloquii mystici, et interpretes cœlestium secretorum miri et magnifici. Nonne etiam homines hujusmodi inter cætera quoque conditionem et præsumptionem viderunt illius Satanæ, id est adversarii, quem et descripserunt per figuras et tropologias mirabiles, nunc sub nomine Pharaonis, nunc sub nomine Assur, nunc sub nomine principum Tyri, cæterorumque superbiorum principum hujus sæculi, qui illum sunt imitati. Itaque saltem secundum exemplum hominum prophetarum hujus Verbi Domini perspicuum nobis sit, quia electi angeli per infusionem ejusdem Verbi scierunt, nec quasi incertum senserunt, sed claro lumine viderunt illud quod erat præteritum, scilicet et quod, sicut ipsos juniores, ita fecisset unus Deus illum primum. Hoc erat Verbum, et fidele Verbi testimonium Verbi, quod erat Deus, qui non in incerto quidquam loquitur, sed « quod vidit et audivit, hoc testatur (*Joan. iii*). » Testimonium ejus spirituum pars quædam accepit, pars quædam non accepit. Pars quæ testimonium ejus accepit, signavit quia Deus verax est, dicens: « Videte quod ego sim solus, et non sit alius Deus præter me (*Deut. xxxii*). Et Satanus ille mendax est, qui dixit: « Deus ego sum et in cathedra Dei sedi, et meus est fluvius, ego feci memetipsum (*Ezech. xxviii; xxix*), » et cætera hujusmodi.

CAPUT XIV.

Partem spirituum, superbia et invidia depravatos, testimonium Verbi Dei non recepisse; partem, humiles et obedientes, in veritate perstitisse.

Pars testimonium ejus non accepit, sic est inexcusabilis ut idem ille princeps et pater mendacii, qui contra propriam conscientiam mentitus est, dicendo se esse quod non erat, negando se esse quod erat. Nihilominus namque et ipsi omnes scire potuerunt verum esse Verbi Dei testimonium, sed

rebelles lumini, id est eidem verbo exstiterunt propter superbiam, seu propter invidiam, cujus videlicet superbix sive invidix nunc usque proverbium usitatum est. Ob derogationem melioris semper favere peiori. Hoc illi spiritus, qui dicuntur et sunt maligni, sine dubio fecerunt. Invidentes namque meliori, imo soli bono Creatori, malum et mendacem Satanam, id est adversarium ejus suis favoribus extulerunt, testemque ejus, Verbum ejus oderunt et repulerunt, ut puta, quorum secundum exemplum maligni quoque homines eidem Domino Deo dicere soliti sunt: « Recede a nobis, scientiam viarum tuarum nolumus (*Job* *xxi*). » Talium spirituum maxime Judxi imitatores fuerunt, de quibus non recipientibus testimonium suum, ait idipsum Dei Verbum: « Nunc autem et viderunt et oderunt et me et Patrem meum (*Joan.* *xv*). » Superbiam atque stultitiam illorum quidam pulchre declamavit quod cum præmisisset: « O Israel, quam magna est domus Dei, et ingens locus possessionis ejus; magnus et non habet consummationem, excelsus et immensus (*Baruch.* *iii*), » ita subjunxit: « Ibi fuerunt gigantes nominati illi, qui ab initio fuerunt statura magna, scientes bellum. Non hos elegit Dominus, neque viam disciplinæ invenerunt: propterea perierunt, et cum non habuerunt sapientiam, interierunt propter suam insipientiam (*ibid.*). » Profecto superbiam illorum nomine gigantum congrue signavit. Insipientiam autem proprio vocabulo expressit. Magnitudinem quoque et immanitatem rebellionis eorum, qua contra veritatem rebellaverunt, miro modo, tam proprie quam breviter exposuit, dicendo: « Scientes bellum. » Porro sanctorum spirituum qui, sicut jam dictum est, Verbi Dei testimonium acceperunt, sapientiam, humilitatem atque obedientiam subinde pulcherrime expressit, dicens: « Stellæ autem dederunt lumen in custodiis suis et lætatae sunt, vocatae sunt, et dixerunt: Adsumus, et luxerunt ei cum jucunditate (*ibid.*) » Deinde contra principem illum malignorum, qui dixit: « Deus ego sum (*Ezech.* *xxviii*), » veraciter intulit dicens: « Qui fecit illos hic Deus noster est, et non æstimabitur alius ad illum (*Baruch.* *iii*). »

CAPUT XV.

Satanam propter testimonium Verbi a Deo damnatum, a sanctis angelis gladio Verbi Dei debellatum, et e cælo dejectum esse.

Igitur quia gigantes erant, quia scientes bellum erant, id est quia superbi erant, et tota intentione Creatori rebellabant, decebat eum qui fecerat eos, ut tam contra ipsos quam contra principem eorum, æquam proferret sententiam, et ostenderet in illis fortitudinem suam. Sententiam ipsam nomine gladii, loco superius memorato per prophetam contra Assur designat, cum dicit: « Qui assimilatus es, o inelyte, atque sublimis inter ligna voluptatis? Ecce deductus es ad terram ultimam in medio circumcisorum, dormies cum his qui interfecti sunt gladio (*Ezech.* *xxx*). Eandem sententiam damnationis licet

A illic per gladium intelligi, cum dicitur in Apocalypsim de bestia quæ de mari ascendit, quia « habet plagam gladii, et vixit (*Apoc.* *xiii*). » Plagam namque gladii habet bestia, et vivit, quia sententiam damnationis diabolus in cælo accepit, et adhuc superbit ac semetipsum defendit. Itaque gladio percussus est cum lignis voluptatis, id est sententia Verbi Dei damnatus est cum angelis sequacibus suis. Damnatus autem per justissimum verbi Dei iudicium, statim de cælo projectus est, per ministerium sanctorum angelorum, victoriæ Verbi Dei militantium. Sed quæ vel qualia fuerunt vel sunt arma, quibus illi spiritus in illo prælio usi sunt? Non ulique arma materialia fuerunt, sed omnis armatura eorum fuit et est ipsum Dei Verbum. Ipsum, inquit, Dei Verbum rebellibus illis spiritibus vim suam per angelos sanctos intentans per semetipsum perfecit victoriam. Ignis quippe est Dei Verbum, id est sic intolerabile impiis, spiritibus malignis, ut est infirmis corporibus ignis visibilis. Hinc in Parabolis scriptum est: « Omnis sermo Dei ignitus clypeus est sperantibus in se (*Prov.* *xxx*). » Et Psalmista dicit: « Ignitum eloquium tuum vehementer (*Psal.* *cxviii*). » Item: « Sicut fluit cera a facie ignis, sic pereant peccatores a facie Dei (*Psal.* *lxvii*). » Igitur non quibuscunque armis diabolus, et angelos **522** ejus debellaverunt sancti angeli, sed igne ardente: in ipsis namque est Verbum Dei. Etenim ignis, iste intolerabilis quidem est impiis et odientibus se, sed blandus et suavis est piis et diligentibus se. Ideo, apud prophetam supra memoratum, angeli sancti lapides dicuntur igniti. Sic enim scriptum est: « Et posui te in monte sancto Dei, in medio lapidum ignitorum ambulasti (*Ezech.* *xxviii*). » Et subinde ait: « Et peccasti, et ejeci te de monte sancto Dei, et perdidisti te, o cherub protegens, de medio lapidum ignitorum (*ibid.*). »

CAPUT XVI.

De eo quod in Psalmis scriptum est: « Tu terribilis es, et quis resistet tibi? extunc ira tua. »

Ex eo satis liquet quam veraciter Psalmista dicat: « Tu terribilis es, et quis resistet tibi: ex tunc ira tua? » (*Psal.* *lxxv*); quod idem est ac si dicat: Non ex quo quisque peccat, sed ex quo tibi resistit peccator (quod ille primus fecit), ira tua vim suam exercet, cui resistere nemo potest. Et quis recte considerans tantam terribilis Dei non pertimescat iram? Ille qui videbatur sibi fortissimus, sic inter angelos, quorum volebat esse Dominus, quasi cera, vel tanquam stipula inter flammam invalidus est inventus. Quis hoc in laudem Verbi Dei non admiretur? Consideretur diligentius littera prophetalis quomodo in eum declamat. Præmiserat dicens: « Omnis lapis pretiosus operimentum tuum, sardius, topazius, jaspis, chrysolithas, onyx, beryllus, saphirus, carbunculus et smaragdus (*Ezech.*, *xxviii*). » Post hæc ita subjunxit: « Repleta sunt interiora tua iniquitate, et peccasti, et ejeci te de monte Dei, et perdidisti te, o cherub protegens, de medio lapidum

ignitorum (*Ezech. xxviii*). » Novem pretiosos lapides, per quos novem angelorum intelligimus ordines, quos velut operimentum sibi usurpabat ad ornatum et obsequium suum, lapides ignitos appellavit. Nonne hæc dicendo, mirabilem eventum prædica- vit? Velut si quis latro vel prædo pallium vel tuni- cam rapiat et induat, statimque in loricam sive thoracem ignitam convertatur illi. Vere igitur tu terribilis es, Deus, et nemo resistit tibi. Nam ubi resistere tibi quis audet, extunc ira tua, quæ non potest portari. Ille tam magnus, tam robustus, dum a facie tua effluxit, « sicut fluit cera a facie ignis (*Psal. lxxvii*), » terribiliter in semetipso ex- pertus est, et omnibus pro experimento sufficit quod tibi nemo resistere possit. Verumtamen cum legi- mus vel audimus, « extunc ira tua » seu quodlibet aliud ejusmodi, non intelligimus, nec intelligere debemus de Deo impassibili quod in eum cadant motus animi qui signantur vocabulo iræ vel fu- roris. Ipse namque suavis semper in tranquillitate omnia disponit, sed creatura, corrupta suoque vitio turbata, ipsam Creatoris suavitatem atque tranquillitatem male et pœnaliter sentit. Inde est quod, uno eodemque tempore vel momento, et la- pides supradictos, qui incorrupti sunt, illustrat et non urit, et adversarios illorum urit et non illustrat, qui sunt corrupti et a natura bona degeneres. Hoc, licet satis per semetipsum intelligibile sit omni sensato homini, juvat tamen adhuc per notam similitudinem indagando melius intueri.

CAPUT XVII.

Pulcherrima similitudine declarat motus et affectus animi in Deum non cadere, sed eum immutabilem esse.

Ecce quempiam lapidem lucidum ex clarissimis lapidibus ejusmodi, qualium vocabulis in propheta, ut jam dictum est, Dominus Deus novem ordines angelorum significavit. Plerumque, dum libet, at- tollis in faciem solis sereno cœlo fulgentis, statim- que lapis idem in parvam sui quantitatem magni solis concipit imaginem, supponis continuo materiam per aridam ignium escam. Nonne unus idemque splendor solaris, et in lapide radium vibrat innoxium, et in materia jam dicta tactu molestum trajicit in- cendium? Unus idemque ignis et in lapide radiat, nec urit, et in esca fumat, et urit. Non ergo mirum, quod Deus noster qui, ut ait Apostolus, « ignis consumens est (*Hebr. xii*), simul uno eodemque actu sanctos angelos sic ignitos reddit ut ipsorum pulchritudo et delectatio sit, et adversarios suos sic attingat ut consummantur pœnaliter afflati. Ita- que « et perdidisti te, inquit, o cherub protegens, de medio lapidum ignitorum (*Ezech. xxviii*), » subaudi- tur, quia tu illorum ignem sufferre non potuisti. Tua namque superbia et illorum humilitas ita sunt contraria contrarietate naturali, ut quod illis gloria est id ipsum tibi pœna sit. Sciendum interea quia quocumque se vertat, pœnam suam secum portat, et plaga ignis ignitorum lapidum, qua semel est ful-

minatus, intrinsecus in ipso perseverat. Hæc ejus pœna ex illis Domini dictis ad beatum Job (salvo sacratiore intellectu) valet intelligi: « De ore ejus lampades procedunt sicut tedæ ignis accensæ, de naribus ejus procedit fumus sicut ollæ succensæ, atque fervens halitus ejus prunas ardere facit, et flamma de ore ejus egreditur (*Job xli*). » Interim ergo donec veniat dies universalis judicii, quo « in ignem æternum, qui paratus est ei et angelis ejus (*Matth. xxv*), » — « præcipitabitur cunctis videntibus (*Job xl*), « jam habet pœnam incendium fulminis, quo fulminatus de cœlo cecidit, et nihil sic timet, quam fulmen Verbi Dei, nihil habens virium, ut subsistere possit ubicunque illud senserit, in corde vel ex corde et ore hominis, sive angeli Verbi ejus- dem dilectionem habentis?

CAPUT XVIII.

Ex illo certamine quo diabolus victus est, quemdam de principibus militiæ cœlestis, et principatum, et inclytum nomen retulisse, ut jam dicatur Michael, id est quis sicut Deus.

Ex illo certamine magno et mirabili, pulchro nomine et honore donatus unus et primus de mili- tiæ cœlestis principibus gloriose rediit, nomine vi- delicet ut exinde vocaretur Michael, honore non solum angelorum, verum etiam hominum habentium Dei verbum ipse sit princeps. Sic enim Danieli de illo ab angelo dictum est: « Et ecce Michael unus de principibus primis, venit in adjutorium meum (*Dan. x*). » Item: « Verumtamen annuntiabo tibi quod expressum est in Scripturis veritatis, et nemo est adjutor meus in omnibus his, nisi Michael prin- ceptus vester (*ibid.*). » Itemque post aliqua. « In tem- pore autem illo consurget Michael princeps magnus, qui stat pro filiis populi tui, et veniet tempus quale non fuit ex eo quod gentes esse cœperunt, usque ad tem- pus illud (*Dan. xii*), » cum dicitur: « Qui stat pro filiis **523** populi, » loquens illi, cujus populo soli creditum et notum tunc erat Verbum Dei, dicitque ei: « Prin- ceptus vester magnus, » profecto constat quia princeps est omnium usque ad finem sæculi, qui Verbum Dei credunt et confitentur. Et hoc honore vel principatu donatus est, ex quo contra diabolum dicentem, « Deus ego sum, » restitit, ut diceret: « Quis sicut Deus? » et vincendo illum probavit, quia « nullus est alius sicut Deus. » Hinc, ut jam dictum est, nomine quoque est donatus, ut Michael vocaretur. Michael namque interpretatur *quis sicut Deus?* Iste et tunc in cœlo victor effulsit, et nunc in Ecclesia quæ ad cœlum tendit. Unde et ipsa cœlum dicitur, quia cœlestem vitam ducit, eundem antiquum hostem vincit, mystica Apocalypsis continet Scri- ptura: « Et factum est, inquit, prælium magnum in cœlo. Michael et angeli ejus pugnabant cum dracone, et draco pugnabat, et angeli ejus (*Apoc. xii*), » etc. Magnus igitur princeps iste est princeps belli divini, Verbum autem Dei belli ejusdem virtus est. Nam quia Verbum ipsum Satanam illum, et tunc in cœlo tanquam Deus elisit, et nunc caro factum in

hoc mundo fortem eundem tanquam fortior alligavit (*Luc. xi*) Inde archangelus iste cum angelis suis pugnando, et tunc illum de cœlo projicere potuit ubi dicebat : « Deus ego sum, et sedi » vel « sedebo in cathedra Dei (*Ezech. xxviii*), » et nunc eundem de templis vel delubris idolorum, ubi a nobis gentibus colebatur, protrahere prævaluit pugnando contra illum, non solum cum angelis suis, verum etiam cum hominibus sanctis, maximeque piis martyribus Christi, quibus mori vicisse fuit.

CAPUT XIX.

De eo quod dictum est ad beatum Job : « Quis dimisit lapidem angularem terræ, cum me laudarent simul astra matutina, et jubilarent omnes filii Dei. »

Itaque projecto illo, laudaverunt et jubilaverunt angeli sancti, participes cum Michael, et cooperatores victoriæ Verbi Dei, sicut ipse Deus et Dominus ad beatum Job loquens, pulchre innuit. Præmisso namque : « Ubi eras quando ponebam fundamenta terræ? Indica mihi, si habes intelligentiam, quis posuit mensuras ejus, si nosti? vel quis tetendit super eam lineam? super quo bases illius solidatæ sunt? (*Job xxxviii*); ita subjunxit : « Aut quis dimisit lapidem angularem ejus, cum me laudarent simul astra matutina, et jubilarent omnes filii Dei? » (*Ibid.*) Equidem futurorum prophetiam in verbis istis attendimus, spiritualis terræ, id est sanctæ Ecclesiæ positionem, dimensionem atque solidationem utiliter intelligimus, cujus lapis angularis est Christus, sicut docet beatus papa Gregorius. Verumtamen si præteritorum narrationem attendere placet, quia revera Deus hujus terræ quam calcamus fundamenta posuit (quod mirabile est) super nihilo, et bases ejus, id est firmitatem ejus solo præcepto suo solidavit. Lapis alius, scilicet Satan, erit intelligendus lapis terræ angularis, id est princeps hujus mundi. Nam de isto sine dubio superius idem Job assumpta parabola, dixit : « Lapidem quoque caliginis et umbræ mortis dividit torrens a populo peregrinante, eos quos oblitus est pes egentis hominis et invios (*Job xxviii*). » Haud dubium quin eo loco lapis Satan ille debeat intelligi lapis caliginis, ut puta nihil habens de illuminatione septem oculorum, quos in alio lapide Zacharias propheta vidit (*Zach. iv*). Lapis, inquam, « caliginis et umbræ, » non qualiscunque, sed « umbræ mortis. » Istum « lapidem dividit torrens » judicii divini « a populo peregrinante, » ut videlicet, non obscuret, non sua caligine involvat eos qui in hoc mundo a populo peregrinos se esse noverunt, qui manentem civitatem hic non habent, sed futuram inquirunt (*Hebr. xiii*). Dividit ab eodem populo cum ejusmodi lapide etiam « eos quos oblitus est pes egentis hominis, et invios, » id est omnes homines impios, quos propter incredulitatem ipsorum « oblitus est » et dereliquit « pes egentis hominis, » id est gratia Jesu Christi, « qui cum dives esset, propter nos pauper factus est (*II Cor. viii*). » Dereliquit, inquam, ut puta « invios, » quia noluerunt parare, vel parari apud se viam Domino. Lapis ita-

que durissimus ille hostis lapis terræ angularis, id est superbus princeps hujus mundi, recte valet intelligi. Et illum Deus revera « dimisit, » id est deorsum misit, nec alius nisi Deus dimittere potuit. Cum igitur dimisisset illum, laudaverunt, inquit, « simul astra matutina, » et jubilaverunt « omnes filii Dei. » Quod dixerat, laudaverunt astra matutina, repetit dicendo : Et jubilaverunt omnes filii Dei, videlicet sancti angeli, qui dum in gratiæ claritate perstiterunt, recte dicuntur « astra matutina, » id est angeli lucis, angeli habentes charitatem et cognitionem Dei, quæ tunc illis pervicti ruina diaboli clarius illuxit.

CAPUT XX.

De eo quod dictum est ad eundem beatum Job : « Potestas et terror apud eum est qui facit concordiam in sublimibus suis. »

Quale autem putamus hujus laudationis vel jubilationis initium fuisse? Quid pulchrius eo quod sonat ipsum nomen Michael? Quid ad tonandam laudem sonorius quam istud : *Quis sicut Deus?* Nimirum res ipsa ferebat, ut sic intonantes laudarent atque jubilarent, quatenus in ipso laudis et jubilationis exordio victum illum stultitiæ magnæ redarguerent, qui sibi videbatur esse sicut Deus, et verum et solum Deum digne magnificarent, quod ei similis esse non possit alius. Simul, inquam, videlicet quod illa victoria magnam cum diabolo et angelis ejus excluserat discordiam, magnam omnibus residuis illis beatis spiritibus fecerat concordiam. Ablatum erat de cœtu illorum omne scandalum. Hinc est illud ad beatum Job : « Potestas et terror apud eum est qui facit concordiam in sublimibus suis (*Job xxv*). » Plane veraciter dictum, sed non bene, neque competenter illatum. Nam quia dixerat idem sanctus Job, in fine sermonis : « Quod si non est ita, quis potest me arguere esse mentitum, et ponere ante Deum verba mea? » (*Job xxiv*.) Unus amicorum ejus, qui omnes de illo sermones nimis male sentiebat, putans eum hoc dixisse per nimiam mentis superbiam : « Potestas, inquit, et terror est apud eum qui facit concordiam in sublimibus suis; » ac si diceret : Ille te potest arguere esse mentitum, qui terribilem potuit arguere diabolum, et dejecto illo, pro eo quod in sublimibus suis faciebat discordiam, indissolubilem in eisdem sublimibus fecit concordiam. « Potestas, inquam, et terror apud eum est, » sicut ex illo et ex omnibus superbis comprobatum est, et ex teipso qui propter superbiam percussus, et omnibus bonis spoliatus, nunc in sterquilinio sedes. Male quidem, ut jam dictum est, et incompetenter ille dixit. Quia contra virum simplicem, rectum, Deum timentem et a malo recedentem dixit, sed nihilominus bona et vera sententia, quæ recte dici posset, contra talem quempiam, qualem illum **524** esse putabat. Cum igitur dicit quia simul astra matutina laudabant sive jubilabant, magnam insinuat exclusam esse discordiam, magnamque factam in cœlo, cadente diabolo, concordiam. Non leviter

est hoc sentiendum, quasi adversarius ille, in illa tanta multitudine spirituum parvum discordiæ fecerit tumultum, dum se mendaciter Deum vellet haberi contra verum Deum et vivum.

CAPUT XXI.

Satanam non statim ut conditus est cecidisse.

Ei qui opinione illa præventus est, ut eundem Satanam cecidisse putet statim ut conditus est, non apparet, non accedit ad cor, ut sentiat magnum illum fuisse diabolicæ seditionis et discordiæ tumultum, licet magnas esse iras dæmonum, magnum econtra zelum bonum zelum non ignoret sanctorum angelorum. Prius ergo sciendum est eum non cecidisse statim ut conditus est. Sic enim in eum per prophetam supra memoratum dictum est : « In medio lapidum ignitorum ambulasti, perfectus in viis tuis a die conditionis tuæ, donec inventa est iniquitas in te (Ezech. xxviii). » Profecto dicto hujusmodi, « a die conditionis tuæ, donec inventa est iniquitas in te, » sensum sive opinionem illam non admittit, ut dicat, vel putet, quis, quod ubi conditus est ille, statim ceciderit. Consequeretur etiam illa suspicio, ut posset suspicari, quia qualis idem nunc est, scilicet malus, talis a Deo conditus esset, nunc autem et innocentem et rectum illum fuisse conditum, et non parva mora permansisse in medio angelorum sanctorum, præsens sermo convincit, dum ita præmittit : « In medio lapidum ignitorum ambulasti perfectus in viis tuis. » Ac demum subjungit : « A die conditionis tuæ : » ac deinde : « Donec inventa est iniquitas in te. » Diem conditionis non sic accipimus, ut nunc cursum et recursum solis, quia necdum erat sol iste visibilis, sed melius exprimi non potuit sensus prophetæ vel Dei ad hominem loquentis. Non ergo putandum est quod conditus statim ceciderit, imo istud verum est, quia primum conditus, et tunc demum positus est in illo paradiso cœlesti. Sic enim ibidem scriptum est : « In die, inquit, qua conditus es foramina tua præparata sunt, tu cherub extentus et protegens, et posui te in monte sancto Dei (Ezech. xxviii). » Sed et illud datur intelligi quod non statim in initio peccati de cœlo projectus fuerit, sed ipsum quoque expectaverit patientia Dei. Ipse autem secundum duritiam suam et cor impœnitens iram sibi thesaurizavit (Rom. ii). Cum enim præmissum fuisset, « donec inventa est iniquitas in te, » statim subjunctum est : « In multitudine negotiationis tuæ repleta sunt interiora tua iniquitate, » statimque, « et peccasti, » ait, et tunc demum : « Et ejeci te, inquit, de monte Dei. » Tria hæc sunt incrementa peccati, quæ in hominibus, quoque tandem justum consequitur judicium Dei. Primum iniquitatem mente concepisse, deinde ipsam iniquitatem non semel aut uno actu, sed multipliciter adimplesse, deinde opera iniquitatis defendendo peccare. Itaque quia et « inventa est iniquitas in te, et multitudine negotiationis tuæ repleta sunt interiora tua iniquitate, et peccasti, » non parva intelligitur mora in iniquitate

A illius peccatoris antiqui, ad instruendos electos angelos, ut scirent justum esse judicium Dei, videntes illum peccatorem quod esset incorrigibilis.

CAPUT XXII.

Satanam in sublimibus Dei pacem turbasse.

Igitur in sublimibus Dei discordiæ tumultus grandis exstitit inter magnas iras dæmonum magnumque et bonum zelum spirituum bonorum. Nimirum ut hoc animadvertamus, scilicet quod in sublimibus Dei nimium pacem turbaverit. Idcirco sub nominibus arguitur hominum qui terram turbaverunt, videlicet Assur Pharaonis regisque Tyri, et Nabuchodonosor regis Babylonis, diciturque illi : « Nunquid iste est vir qui conturbavit terram, qui concussit regna, qui posuit orbem desertum, et urbes ejus destruxit? » (Isa. xiv.) Item : « Tu enim terram dispersisti, tu populum occidisti (ibid.), » et cætera hujusmodi. Alioquin si non secundum horum similitudinem de ipso est sentiendum, quod ita turbaverit angelos per semetipsum, sicut turbavit gentes per talium superbias hominum, tyrannidem in populos arripientium, ut quid nominibus et rebus gestis denotatur illorum? Non ergo dubium quin jam tunc propter illum motæ fuerint virtutes cœlorum, quæ et ultimo judicio contra eum movendæ sunt. Motus ille quantus fuerit, tandem rueret ille de cœlo projectus, ipse qui projecit illum Deus, Dei verbum breviter innuit dicens : « Videbam Satanam sicut fulgur de cœlo cadentem (Luc. x). » Quomodo cadit fulgur? utique motis atque collisis nubibus tanto cum fragore, id est tonitru, ut concuti machina cœli et terra tremere videatur. Tunc fulgur excussum brevi lucet, statimque disparet. Itaque dum dicit, « sicut fulgur, » mirandum innuit motum virtutum cœlestium magnumque prælium angelorum, Michaelis principe contra illum, magnumque super hæc omnia verbi Omnipotentis, quod ipse est, tonitruum et excutiendum illum, ut de cœlo caderet cum vana luce sua, protinus extinctus est miser, eoque projecto, serenitas pacis cœlo rediret. Notum est cur ita dixerit, cur ita taliter illius Satanæ mentionem fecerit, videlicet propter gaudium inconsultum discipulorum septuaginta duorum quos ipse miserat, quique reversi : « Domine, inquiunt, etiam dæmonia subjiciuntur nobis in nomine tuo (ibid.). » Idcirco tale illis objecit ut caverent exemplum, ne et ipsi per vanam gloriam seducti exciderent et abirent retrorsum.

CAPUT XXIII.

Quod Christus, cum diceret : « Videbam Satanam cadentem, » se non solum hominem esse, verum etiam Verbum Patris ab æterno fuisse insinuat.

Simulque hæc dicens antiquitatem suam paucis credulo auditori suaviter insinuat verbis. Quam enim antiquus est, qui illud videbat? Nimirum secundum hominem qui videbatur, cum hæc diceret, paulo plus quam triginta annorum erat. Porro longe ante triginta annos, imo ante omnes annos, et ante

creationem solis, cujus circuitus annum efficit, Satanæ filie cecidit. Igitur qui illud videbat, longe autæ suæ carnis annos erat. Et verum est. Nam « in principio Verbum erat, » in principio « Verbum Deus » ipse « erat (Joan. 1). » Sed et hoc attendendum, quia nec ita dixit: Vidi Satanam, sed « videbam, ait, Satanam de cœlo cadentem. » Recte quidem dixisset, et verum esset dixisse, vidi, sed « videbam » verbum imperfecti temporis, quamvis præteriti, plus continet, et majorem sensum importat auri bene audienti. **525** Denique vidi Satanam de cœlo cadentem, dicere posset Michael quoque et quivis alius angelorum, quibus utique videntibus ille cecidit, nec solum videntibus, verum etiam cum illo præliantibus. At vero nullius eorum est dicere, videbam, sed tantum vidi cadentem. Hic solus est qui non solummodo tunc vidit cadentem dum caderet, sed etiam videbat cadentem antequam caderet, sed et antequam idem formaretur aut fieret. Fiebat namque per ipsum, sicut et omnia per ipsum facta sunt, nec poterat Deus Verbum ignorare quid de illo esset futurum, præsertim cum ipsum sit Verbum quod homines facit prophetas, id est præscios futurorum. Hoc plane sciendum et confitendum, quia dum fieret ille angelus, dum formaretur ille lapis magnus, et præpararentur foramina ejus, sicut in eum per prophetam dicitur: « Aurum opus decoris tui et foramina tua in die qua conditus es, præparata sunt. (Ezech. xxviii). » Cum, inquam, præpararentur foramina ejus, videbat Verbum Deus, quod in eisdem foraminibus ligaturas auri non esset recepturus lapis rebellis et durissimus. Hoc ut manifestius dictum sit, dum ingenio, intellectu, memoria pleneque et perfecta rationalitate magnifice insigniretur, videbat Verbum Deus, quod Creatoris sui dilectionem, qua ad illum solum deberet astringi, nullo modo esset recepturus. Melius ergo et magnificentius, videbam, ait cadentem, subauditur, etiam antequam caderet. Nam angelorum quoque posset quivis dicere, vidi cadentem, et subaudiretur, dum caderet. Ad summum et illud inferre libet, quia solus iste videbat securus sui: angeli autem viderunt in magno terrore positi. Sic enim ad beatum Job dicit ipse Dominus: « Cum sublatus fuerit, timebunt angeli et territi purgabuntur. » (Job XLII.)

CAPUT XXIV.

Quæstionem, quare Deus Satanam, cum malum fore sciret, creavit, solvit, justitiamque Dei irreprehensibilem defendit.

Dicat aliquis, si jam tunc videbat cadentem quare illum tam magnifice formabat? quare foramina ejus tam diligenter præparabat? Si quem res ista movet, idem illi, quod de Pharaone dictum est, de illo quoque Satana respondendum est: « Quia in hoc ipsum excitavi te, ut ostendam in te fortitudinem meam, ut annuntietur nomen meum in universa terra. (Exod. ix). » Hoc audiens fidelis animus, qui de Domino in bonitate sentit, non suspicatur, quod eundem Pharaonem malum esse voluerit, vel ma-

lum esse fecerit Deus, sed ita intelligit « in hoc ipsum excitavi te, » vel sic, ut alibi legitur: « Posui te (Rom. ix) » ac si diceret, Regem feci, vel esse volui te. Longe enim aliud est fecisse hominem malum, et aliud hominem, qui malus erat, excitasse et sublevasse in regnum. Quod malus est homo, a semetipso fit; quod autem, cum sit malus, in regnum ascendit, Dei ordinatione fit, aliquando propter peccata populi, aliquando propter probationem ut manifesti fiant electi; aliquando propter declarandam et amplificandam gloriam et laudem nominis Dei, ut prosit audituris per interitum illorum cognovisse omnipotentiam Dei, quod manifeste de illo Pharaone vox prædicat divina: « In hoc ipsum, » inquit, « posui te ut ostendam in te fortitudinem meam, et narretur nomen meum in universa terra. (Exod. ix; Rom. xi.) » Quid aliud sana fides sentire debeat de illo Satana, præsertim cum typus illius Pharaon fuerit, quod omnis sancta Christi novit Ecclesia? Igitur et de illo rectissime dicas, quia cum sciret Creator illum malum futurum cum faceret, vel priusquam eum faceret, sicut videbat, ita et damnabat malum. Et ut in illo ostenderet fortitudinem suam, magnum, sapientem, speciosum (sicut jam superius ex propheta demonstratum est) fecit eum, et tanta præ cæteris angelis illi contulit, qui malus sponte futurus erat, quanta nec Pharaon, qui similis illi dicitur, præ cæteris hominibus habere potuit qui priusquam in regem excitaretur malus erat. Denique Pharaone aliquis homo in regno ipsius, et statura major, et sapientiæ capacior et forma pulchrior esse potuit. Illo autem Satana nullus ex angelis altior, sapientior aut speciosior fuit. Nam ut supra memoratum est, « omne lignum paradisi Dei, » ait Deus ipse per prophetam, « non est assimilatum illi (Ezech. xxxi). » Verumtamen quia loquitur Dominus: « Nunquid nosti ordinem cœli, et pones rationem ejus in terra? » (Job xxxviii.) Nos super quæstione hac temperantes cum Apostolo dicamus: « O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei; quam incomprehensibilia sunt judicia, ejus, et investigabiles viæ ejus! » (Rom. xi.)

CAPUT XXV.

Unde et quo diabolus projectus sit; quali de cœlo, qualem jam tunc in infernum ceciderit.

Facta est, quod videbat Veritas, « cecidit Satanæ. » Unde cecidit? « de cœlo, » inquit. De cœlo, utique non suo, sed Domini; quia nec saltem in cœlo conditus fuit, sed postquam conditus est, positus fuit in cœlo ab eo qui et cœlum et ipsum condidit. Plane sicut homo non in paradiso factus fuit, sed postquam factus est, tulit eum factor ejus, « et posuit eum in paradiso voluptatis. (Gen. ii). » Sic et illum non in cœlo fecit, sed factum in cœlo posuit. Unde cum præmisisset: « Aurum opus decoris tui, et foramina tua in die qua conditus es, præparata sunt, tu cherub extentus et protegens (Ezech. xxviii). » Tunc demum subjunxit, « et posui te in morte sancto Dei (ibid). » Jure ergo de cœlo cecidit, quia

quod datum sibi erat cœlum, rapinam arbitratus A est, et per humilitatem non custodivit. Ubi autem cecidit? putas in terram? utique in terram, verumtamen non talem ut nunc videmus eam. « Tunc enim terra inanis erat et vacua, et tenebræ erant super faciem abyssi, » imo et « ipsa terra tegebatur aquis (Gen. 1)!, » nec a cæteris distincta erat elementis: chaos erat magnum, quod illic terræ nomine signatur, id est, non tantum unum elementum, quod prius aridam, et deinde terram Deus appellavit, sed tota quatuor elementorum moles confusa. O ergo miserum, non tamen miserabilem! Quanta enim ex beatitudine, in quantam miseriam cecidit? Quantis ex divitiis, in quantam paupertatem incidit? Nihil hic nisi abyssum invenit et tenebras super faciem abyssi. Non erant hic regna mundi et gloria eorum, quæ aliquando Domino Jesu ostendens: « Si, » inquit, « adoraveris me, hæc omnia tibi dabo, quia mihi tradita sunt, et cui volo do illa (Luc. iv; Matth. iv). » Quid dico, regna mundi nondum erant? Sol et luna, stellæ et lumen et cætera omnia, quæcunque die secundo et deinceps facta sunt, nondum erant; sed tantum, ut jam dictum est, chaos et super faciem abyssi caligo tenebrarum. Sciendum quippe tres esse cœlos, auctoritate Scripturarum. Primum et summum quod a principio creavit Deus, quod est invisibilis patria beatorum spirituum. Infimum vero aerem istum, qui cœlum dici consuevit, unde et dicuntur volucres cœli (Psal. ciii). » Medium autem **526** firmamentum quo die secundo Deus fecit, cœlumque appellavit. Hoc cœlum medium nondum erat factum, quando diabolus cecidit, sed erat factum cœlum illud invisibile, quæ habitatio est sanctorum angelorum et hominum, semper lucens illis ex Dei visione. Et hoc infimum cœlum, scilicet aer, nihil habebat saltem corporeæ lucis, sed « tenebræ, » inquit Scriptura, « erant super faciem abyssi (Gen. 1). » Isti duo cœli, medium et infimum, comparatione illius tertii, terra sunt, quia terrenis conspiciuntur oculis. Illud autem, quod terrenis non conspicitur oculis, priusquam immutentur per gloriam resurrectionis, dicitur cœlum cœli, juxta illud Davidicum: « Cœlum cœli Domino, terram autem dedit filiis hominum. (Psal. cxiii). » Nonne ergo jam tunc usque in infernum cecidit? D Revera, quamvis nondum in inferiorem missus sit. Jam iste locus, infernus est illi, respectu latitudinis illius domicilii sui quod dereliquit, respectu principatus sui quem non servavit, et sub caligine tenetur vinculis æternis, quemadmodum Judas apostolus in Epistola sua dicit: « Angelos vero, qui non servaverunt suum principatum, sed dereliquerunt suum domicilium, in judicium diei magni vinculis æternis sub caligine reservavit. (Jud. 1). » Petrus quoque apostolus id ipsum confirmat his verbis: « Si enim Deus angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciendos in judicium reservari (II Petr. ii).

CAPUT XXVI.

Quare diabolus, quare Satanas, et quare spiritus ejus dæmones appellati sint.

Recte igitur ex eo vocabulum sortitus est, ut vocaretur diabolus, quod primus edidit per Scripturam David, loquens in spiritu: « Constitue super eum peccatorem, et diabolus stet a dextris ejus. (Psal. cviii). » Diabolus namque Hebraice *deorsum fluens*, sive *claurus ergastulo* interpretatur. Porro vocabulum, de quo jam dictum est, scilicet Satanas (quod interpretatur *adversarius*, ejus propter causam noninis cecidit et factus est diabolus antiquior) Scriptura libri Job primitus edidit: « Quodam, » inquit, « die, cum venissent filii Dei, ut assisterent coram Domino, adfuit etiam inter eos Satan. (Job 1). » B Ex quo superbire cœpit, ex eo Satan est, scilicet Dei adversarius, et ex quo propter eandem superbiam projectus cecidit, ex eo dicitur et est diabolus. Tunc namque deorsum fluxit, et ergastulo clausus est, quia videlicet in grande chaos cecidit, longe a sublimitate Dei, et quasi in ergastulo tenetur, dum in aere depressus impossibile sentit esse ut rursus ascendat illuc unde cecidit, imo futurum esse non ignorat, ut adhuc inferius præcipitetur, tradaturque inferno inferiori, seque ad hoc in diem judicii reservari. Nec vero loco tantummodo deorsum fluxit, sed etiam intentione semper deorsum fluit. Semper enim vilissima quæque appetit, tam vilis nunc nebulo, quam gloriosus archangelus primum exstitit. C Quod perpendat, qui potest, ex eo quod in Scriptura sacra spiritus immundus nuncupari consuevit. Græce quoque diabolus idem sonat, quod Latine criminator sive accusator; et hic sensus veraciter illi congruit pro causa duplici. Nam et omne crimen suum refert semper, et ab initio retulit in Deum, sese justum, Deum vero audens dicere injustum, et fictis criminibus innocentiam accusat electorum. Unde et in Apocalypsi angelica voce dicitur: « Projectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat illos ante conspectum Dei nostri die ac nocte. (Apoc. xii). » Angeli ejus Græce dæmones id est scientes dicuntur. Præsciunt enim multa futura, unde et solent responsa dicere aliqua. Inest namque illis cognitio rerum plusquam infirmitati humanæ, partim subtiliori sensus acumine, partim experientia vitæ longissimæ, partim per Dei jussum angelica revelatione. Hi corporum aereorum natura vigent. Ante transgressionem quidem cœlestia corpora gerebant, lapsi vero, ut jam dictum est, per superbiam in aeream qualitatem conversi sunt.

CAPUT XXVII.

Quibus verbis novem ordines angelorum in prophetis figurati sint, et quod mali spiritus ultra resurgere non possint.

At contra beati illi spiritus, qui in Creatoris sui dilectione manserunt, et in veritate steterunt, venerabilibus ordinibus distincti, et splendidis nominibus merito sunt decorati, ut alii vocentur et sint angeli, alii archangeli, alii throni, alii dominationes,

alii principatus, alii potestates, alii virtutes, alii cherubim, et alii seraphim. Isti novem ordines angelorum, lapides illi sunt pretiosi, sardius, topazius, jaspis, chrysolithus, onix, beryllus, sapphirus, carbunculus et smaragdus, quorum ut « foramina, » sic « et tua præparata sunt, » inquit, « in die qua conditus es tu cherub, extentus et protegens, (Ezech. xxviii), » sed non similiter ut isti, tu quoque in foraminibus tuis auri ligaturas recepisti, imo repulisti manum aurificis sive artificis Dei. Qualis auri ligaturas receperunt? Aurum est Verbum Dei, aurum illud est spiritus oris Domini. Illo auro sic sunt ligati lapides pretiosi, lapides igniti, ut in æternum stent in ordinibus suis, et nullus ex eis unquam excidere possit. Hoc est quod Psalmus canit : « Verbo Domini cœli firmati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum. (Psal. xxxii). » Ipsi sunt lapides, ipsi sunt cœli. Lapidem, propter æternam stabilitatem, firmamque æternitatem; cœli, propter inhabitantem in eis sanctam Trinitatem. Hæc est jam victoria Verbi Dei, qui contra principem malignitatis, ne cum illo caderent, sunt præventi, et retenti per ipsum Verbum, per quod et fuerant conditi. Et raptor, qui illos rapere nitebatur, comprehensus est, et ingentis ruinæ pœnas dedit. Complevit in his quod voluit Verbum Deus. Verbum quod dixit Deus : « Fiat lux et facta est lux. (Gen. 1). » Et eodem verbo suo divisit Deus lucem et tenebras. Firmatum namque est judicium, et data est immutabilis sententia, ut diabolus et Satanas lucis refuga nunquam amplius lux fiat, neque ullus apostatarum angelorum ejus, ad consortium lucis, id est sanctorum angelorum, ultra resurgat.

CAPUT XXVIII.

Falli eos, qui opinantur angelos ante cœlum et terram creatos.

Breviter nunc respondere libet quorundam opinioni, qui opinantur quod antequam cœlum et terra fierent, statim fuerint angeli, et quid aliud respondendum est, nisi quod hujusmodi opinio, neque Scripturæ alicujus testimonium, neque ullum rationis habeat firmamentum? Non enim ita scriptum est : In principio creavit Deus angelos ; sed in principio creavit Deus cœlum et terram (*ibid.*). » Deinde paucis interpositis : « Terra autem erat inanis et vacua **527** et tenebræ erant super faciem abyssi, et spiritus Dei ferebatur super aquas (*ibid.*). » Tunc demum subjunctum est : « Dixitque Deus : Fiat lux, et facta est lux (*ibid.*). » Lucem hanc, angelicam esse naturam nonnulli doctorum, præcipueque beatus Augustinus sentit, ejusque sensui non solum ratio, verum etiam, quod majus est, Scripturæ voluntas diligenter considerata, valde consentit. Quod si quis dubitare voluerit, dicat ipse, cum locus extra cœlum et terram nullus sit, angeli qui utique locales sunt et circumscripti, quo in loco esse potuerint, si ante creationem cœli et terræ fuerant conditi. Quod si quæritur unde sint facti, qui tam gloriosi sunt et splendidi, responderi utcumque potest, quod de aeris

A substantia facti sint. Habent enim, et a doctoribus tacitum non est, eos habere corpora aerea, quæ tamen in sanctis angelis feliciter immutata sunt, ut dicantur et sint corpora cœlestia. Porro apostatæ angeli, ab illa felicitate lapsi, rursus in aeream qualitatem conversi sunt, nec aeris illius puriora spatia, sed caliginosa ista tenere sunt permessi, qui eis quasi carcer est, usque ad diem judicii. Nonnullos forte hoc dicto contingit offendi, putantes non convenire angelorum dignitati, ut de aerea substantia dicantur vel credantur facti, cum tamen firmiter teneant, ut necessarium est, verum corpus Christi de terrena substantia sumptum esse, quod super omnes angelos, et super omnes cœlos ascendit, et sedet nunc ad dexteram Majestatis in excelsis. Quis autem nesciat, terræ molem sive substantiam elemento aeris multo graviolem sive inferiorem, multoque feculentiolem esse? Terra namque cæterorum quædam sex elementorum est. Quis rursus nesciat genus humanum de limo terræ formatum, in resurrectione ad societatem, et æqualitatem sanctorum perventurum esse angelorum? Jamque hominem ex eadem massa Jesum Christum, unam cum Verbo in beata Trinitate personam, sedere et regnare super omnes choros angelorum? Nihil igitur putet beatis angelis quis derogari, si dicantur facti esse de aere, dum regem et dominum ipsorum, quem ipsi adorant, constet corpus habere de limo terræ. Ad summum, ruina spirituum apostatarum, qua, ut jam dictum est, de cœlo in aerem modo lapsi sunt, eodem modo convincit eos quod natura de cœlo fuerint, sed [ex] C aere inferiori Deus illos eos transtulerit, sicut hominem propter simile peccatum, sententia pene simili, licet multo clementiori comprehendit, Scriptura dicente : « Emisit eum Dominus Deus de paradiso voluptatis, ut operaretur terram, de qua sumptus est. (Gen. iii). » Æquum profecto judicium, ut uterque, quia gratiam perdidit, in illud rejiceretur, unde existendi initium sumpsit. Hic, in terram paradiso deteriolem; ille in aerem cœlo inferiorem. Verumtamen his nunc omissis, in beatorum felicitate angelorum, primi hujus libelli constituendus est finis.

CAPUT XXIX.

Angelos non ita creatos, ut proficere non potuerint, sed solum Deum absque profectu semper fuisse perfectum.

D Firmati Verbo Domini cœli illi (*Psal. xxxii*), novemque, ut jam dictum est, ordinibus distincti, non parum profecerunt ad cognitionem Creatoris sui, et ejus per quod facti sunt Verbi, et dilatatis cordibus charitate pleni, laudaverunt laude incessabili tremendam fortitudinem ejus, quam viderant in judicio, et dejectione tanti adversarii. Nam profecisse et proficere adhuc sanctos quoque angelos, constat in cognitione Creatoris sui, testante Apostolo qui cum præmisset « investigabiles esse divitias Christi, et dispensationem sacramenti absconditi a sæculis in Deo, qui omnia creavit (*Ephes. iii*), » subjunxit atque ait, « ut innotescat principatibus et potestatibus in cœlestibus per Ecclesiam multiformis sapientia

Dei (*Ephes. III*). » Per Ecclesiam, id est, per ea A quæ in Ecclesia vel cum Ecclesia Deus homo factus egit, Sponsus pro sponsa, passus, mortuus et resurgens a mortuis, superato principe mortis. Innotescere dicit principatibus et potestatibus in cœlestibus multiformem sapientiam Dei, sive dispensationem sacra menti absconditi a sæculis in Deo, qui omnia creavit, videlicet, ita ut admirantes in visu tantæ potentia, dicant: « Quis est iste rex gloriae? quis est iste rex gloriae? (*Psal. xxiii*) » sed de hoc alias. Nunc illud dicendum erat, quia non, ut nonnulli putant, tales creati sunt angeli, ut creatis illis, continuo nihil deesset totius perfectionis, quia profecto solus Creator est, qui absque profectu perfectus semper fuisse vel esse credendus sit. Alioquin si ab initio creationis perfecti fuerunt angeli, et nihil defuit eis, B multos consiliarios in cæteris operibus suis Deus habere potuit. Dicit autem Scriptura prophetica: « Quis adjuvit Spiritum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit et ostendit illi. » (*Isa. xl.*) Apostolus quoque ait: « Quis enim cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit? » (*Rom. xi.*) Nimirum sicut idem prosequitur: « Quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia (*ibid.*); » solus Creator scivit et fecit omnia. Angeli autem, ubi ab ipso creati sunt, cæteris operibus spectatum admissi, qui bono et simplici oculo viderunt, et non inviderunt, sed laudaverunt sapientiam tanti artificis, ad ejus amicitiam digne sunt profecti. Qui vero nequam habentes oculum, inviderunt et oderunt, juste repulsi, longaque sunt remoti.

CAPUT XXX.

« Angelos bonos, cognita in dejectione Satanæ fortitudine, in confirmatione sui, bonitate Verbi Dei, in æternam sanctæ Trinitatis laudem prorupisse.

Sublato igitur et terribiliter deturbato Satana sive diabolo cum angelis ejus, continuo profectum hunc sancti angeli habuerunt, ut novam divinæ laudis habentes materiam, novum inciperent canere canticum. Fortitudinem namque Creatoris in magnæ creaturæ dejectione viderant, gratiam et misericordiam Creatoris ejusdem in semetipsis agnoverant, qua sese, ne et ipsi corruerent, præventos fuisse non ignorant. Ejusdem quippe conditionis cum essent, suam in perditione illorum salutem reservatam, statumque retentum non leviter appendere potuerunt aut possunt. Laxata sunt foramina lapidum pretiosorum, laxata et dilatata sunt, plusque in semetipsis auri receperunt, grossiores atque fortiores insolubilis auri ligaturas admiserunt, et ad Creatorem suum æterno amore astricti sunt. Ex eo laudantes atque jubilantes tacere non possunt, sanctam Trinitatem glorificantes, silentium non habent nec habebunt in sempiternum. Vere ergo beati, quia Verbo Domini sic firmati sunt, et spiritu oris ejus sic firmata est omnis virtus eorum (*Psal. xxxv*), ut nullius unquam instabilitatis timere possint eventum. Hæc est victoria Verbi Dei, dæmonia in Spiritu sancto jam tunc de cœlo ejicientis. Quia sicut in ipso propositum fuerat, ita factum est, dum isti intellectuales cœli ejus in ipso sunt firmati, et in Spiritu oris Dei.

528 LIBER SECUNDUS.

CAPUT PRIMUM.

Quid sit quod Dominus ad Ezechielem prophetam dixerit: « Fili hominis, leva planctum super regem Tyri. »

Interea dum laudantium atque jubilantium pro victoria Verbi Dei angelorum, mens humana contemplari nititur gaudium et exultationem, ecce auditum facit, non leviter attendendum Verbum ipsum factum ad prophetam, et dicens: « Fili hominis, leva planctum super regem Tyri, et dices ei: Hæc dicit Dominus Deus: Tu signaculum similitudinis ejus, plenus sapientia, et perfectus decore in deliciis paradisi Dei fuisti (*Ezech. xxviii*), » etc. Magna et mira Verbi Domini disciplina, cujus præceptum est, ut tanti adversarii ruinam irrecuperabilem plangat propheta. Nam et in cœlo beatis spiritibus illis exultantibus pro ipsius Verbi victoria planctum super ejusmodi creaturam levare jubebat, pro eo quod in illa fuisset inventa iniquitas, et perdidisset jam verbum ipsum perditione sempiterna. Nescit homo vivens quid laudantes et jubilantes dicant angeli, et

C si quis audivit quidquam ex eorum dictis, non annuntiavit hominibus totum quod « audivit, quia dicta illorum arcana sunt, et non licet ea homini loqui (*II Cor. xii*). » Verumtamen postquam incarnatum id ipsum Verbum per crucem et sanguinem suum, de eodem adversario rursus triumphavit; jam non est cur debeat plangi, vel super eum planctus levare. Antea victor exercitus Verbi Dei, victrix cœlorum militia omnis, sic imperfectum habere poterat gaudium, quomodo bello civili peracto, multisque civibus peremptis, pars victrix plenarium non potest triumphaliter victoriae suæ celebrare tripudium. Habet enim quod plangat, quia videlicet, tot vel tantis civibus omissis orbata civitas, diminuta est D respublica. Exemplum de sacra proferre libet Historia.

CAPUT II.

Quemadmodum filii Israel deleta tribu Benjamin, planxerunt, ita verisimile planxisse sanctos angelos, diminuto civium regni Dei numero.

Cum pro scelere civitatis Gabaa, quæ erat in tribu

Benjamin, filii Israel commune contra filios Benjamin bellum suscepissent, atque semel et iterum frustra congressi, tertio tandem conflictu ita vicissent et interfecissent eos, ut non remanerent ex eis nisi sexcenti viri, « venerunt omnes in domum Dei in Silo, et in conspectu ejus sedentes, usque ad vesperam levaverunt vocem, et magno ululatu cœperunt flere, dicentes: Quare, Domine Deus Israel, factum est hoc malum in populo tuo, ut hodie una tribus auferretur ex nobis Rursusque altera die consurgentes, et holocausta Domino offerentes, flebant et dicebant: « Ablata est una tribus de Israel (*Judic. xxi*). » Non utique pœnitebat eos quod fratres suos vicissent et occidissent jure prælii, sed quod causa vel malum accidisset propter quod sic oportuisset fieri. Denique inter ipsum ploratum, dum consilium quærerent qualiter ablatam possent recuperare tribum, dixerunt: « Quis non ascendit in exercitum Domini de universis tribubus Israel? Et ecce inventi sunt habitatores Jabes Galaad in illo exercitu non fuisse. Miserunt itaque decem millia viros robustissimos, et præceperunt eis: Ite et percutite habitatores Galaad Jabes in ore gladii, tam uxores quam parvulos eorum, et tantum virgines reservate (*ibid.*). » Sicut dictum, sic factum est. Non ergo fleverunt, quod unam tribum delevisent, sed quod causa evenisset cur ita facere merito debuissent. Juxta hanc similitudinem non absurde vel incongrue credi potest, priores sanctos fecisse angelos, id quod facere jubetur homo propheta, et Verbi Dei adjutor, scilicet, levasse planctum super illam regem Tyri, id est principem hujus mundi, ita ut gauderent quidem, illo dejecto factam esse concordiam sublimibus Dei, sed dolerent imminutam esse civitatem supernam, paucioresque esse cives regni Dei.

CAPUT III.

Quare Filius hominis jubeatur plangere principem Tyri.

Causa similis, et si non prorsus eadem, erat prophetæ vel cuilibet homini, ut levaret planctum super lapsum primi hominis. Eo namque per prævaricationem labente, non partis aliquantæ detrimentum, sed totius massæ, totius generis humani constat evenisse interitum: ergo et hoc facere debuit et facere jussus est propheta, scilicet, levare planctum, sive assumere lamentum super genus humanum, dum dicitur illi: « Tu ergo, fili hominis, assume super Tyrum lamentum, et dices Tyro, quæ habitat in introitu maris, negotiationi populorum ad insulas multas: O Tyre, tu dixisti, perfecti decoris ego sum (*Ezech. xxvii*), » etc. Tyrus namque genus humanum, vel præsens designat sæculum, non solum propter situm et circumfluentiam aquarum, abundantiamque negotiationum, verum etiam propter sui **529** nominis interpretationem. Interpretatur enim *angustia*. Et quid est humani generis præsens vita, nisi misera angustia, et angusta miseria? Porro ut levaret planctum super regem Tyri, id est diabolum,

A principem hujus sæculi, non eadem fuit causa homini quam fuisse jam dictum est sanctis et beatis angelis. Cur ergo illum plangere jubetur, dicendo: « Fili hominis leva planctum super regem Tyri? » Quomodo plangere debet illum, cujus ruina non hominum, sed angelorum multitudines diminuit? Hominibus autem mansiones in cœlestibus, ad quas ascendere et quas possidere possint, cadendo vacuas reliquit plane, non otiosa hæc inquisitio, et non inutiliter solvi potest. Quod ut planius fiat, videndum prius est quis vel qualis ille planctus sit, de quo curare deceat Deum, dicentem: « Fili hominis leva planctum. » Planctus iste humilitas mentis et contractio cordis est, considerantis et videntis opera Domini, quam « terribilis sit in consiliis, » non solum « super filios hominum (*Psal. lxxv*), » verum etiam super ordines angelorum. Ille revera utiliter plangit, ille planctum rationabilem levat super regem Tyri, qui contrito corde, et humili spiritu scrutatur, et perpendit quid sibi faciendum sit pulveri et cineri, cum ille summus angelus tam magnus, tam sapiens, tam speciosus, ita terribiliter projectus sit, pro eo quod Creatori suo subditus esse noluit, tamque vilis, tam fatuus, tam deformis sit effectus, ut juxta veritatem propheticam: « Omnes qui viderint eum, obstupescant super eo, quia nihil factus est, et non erit in perpetuum (*Ezech. xxviii*). » Qui hæc perpendens humiliat animam suam sub potenti manu Dei, vera humilitate, vero humilitatis spiritu, qui ubi cor tetigerit, utique excitat inenarrabiles gemitus (*Jac. iv*). Ille revera planctum levavit super regem Tyri, condolens sibimet, quod vel de imitatione ejus aliquid iniquum admisit, vel quod fieri potest, ut admittat si nondum admisit. Ad hoc pertinet quod Psalmista dicit: « Servite Domino in timore et exsultate ei cum tremore (*Psal. ii*), » et quidquid huic simile personat in Scripturis sanctis, per quod commonetur homo, ut vigilans et valde sollicitus sit, « ne quando in superbiam elatus in judicium incidat diaboli (*I Tim. iii*). »

CAPUT IV.

Soli Deo notum fuisse mysterium Verbi incarnandi, per quod restituendus esset numerus civium Dei.

Et quidem sancti angeli detrimentum, ut jam dictum est, suæ multitudinis plangere poterant in spiritu pietatis, Deus autem apud se in Verbo suo, in quo vita erat quidquid factum est, jamdudum habebat et videbat quid esset facturus ad gloriam et laudem nominis sui. Solus ipse noverat, et cunctis angelis absconditum erat, quemadmodum Apostolus cum vidisset, quæ « sit dispensatio sacramenti, » addidit, « absconditi a sæculis in Deo, qui omnia creavit, ut innotescat principibus et potestatibus in cœlestibus per Ecclesiam multiformis sapientia Dei (*Ephés. iii*). » Quid erat absconditum, vel quale erat illud sacramentum? Nimirum, ut summæ benevolentiae largitas, largissima Creatoris benevolentia, de inope et abjecta terræ materia, quæ tunc sub aquis latebat, glo-

rosam et angelicæ claritati consimilem ederet creaturam, et uni personæ ex multitudine ejusdem creaturæ suam daret potestatem et honorem, et regnum, nihilque minus haberet creatura ipsa, quam ipse Creator omnium, totumque reipublicæ ejus obtineret imperium. Vere magnum pietatis sacramentum, quod tunc quidem, ut jam dictum est, erat absconditum, nunc autem manifestum est in carne, justificatum est in spiritu, apparuit angelis, prædicatum est gentibus, creditum est mundo, assumptum est in gloria (*I Tim. III*). Nota est persona illa, quia non solummodo creatura, sed etiam Creator est, id est, non solummodo homo, sed etiam Deus est. Celsitudinem illam diabolus per superbiam ambire præsumpsit, dicendo: « Ascendam super altitudinem nubium, et similis ero Altissimo (*Isa. XIV*). » At ille scilicet Altissimus tantam præsumptionem repulit et damnavit, non quod eandem suam celsitudinem rapinam arbitraretur, cuperetque gloriari solus, sed quod sciret creaturam non posse humiliter sustinere tantæ felicitatis pondus, nisi creatura ipsa sic assumeretur, ut, salva unitate personæ, esset etiam Creator, id est Deus. Res tanta tam mirabilis ingenti prælio decerta tandem ad effectum pervenit, victo et confuso diabolo, qui per audacissimam impudentiam semper nisus est avertere propositum Dei. Et hæc est victoria Verbi Dei cujus prædicare triumphum præsens opus intendit, etc.

CAPUT V.

Condito mundo factum hominem, propter quem diabolus contra Verbum Dei certamen arripuit.

Quid longius morer, positus est locus certaminis, et factus est homo legitima possessio Dei, et causa totius certaminis hoc modo posita est: « Dixit Deus, fiat firmamentum, et factum est firmamentum in medio aquarum, divisitque aquas, quæ erant sub firmamento, ab his quæ erant super firmamentum, dixitque Deus: Congregentur aquæ quæ sub cælo sunt in locum unum, et appareat arida. Factumque est ita (*Gen. I*). » Istis partibus tribus, scilicet firmamento, id est cælo, et congregationibus aquarum, id est mari, et arida, id est, terra locus effectus est, scilicet hic mundus, et deinde ornatus est, ita ut recte vocetur *cosmos* in Græco, quod *ornatum* sonat in Latino. Dixit enim Deus: « Germinet terra, et cætera, et germinavit herbam virentem, et afferentem semen juxta genus suum, lignumque faciens fructum, et habens unumquodque sementem secundum speciem suam. Dixit autem Deus: Fiant luminaria in firmamento cæli, et factum est ita. Dixit etiam Deus: Producant aquæ, et produxerant reptilia animæ viventis, et volatile super terram, sub firmamento cæli. Dixitque Deus: Producat terra animam viventem in genere suo, jumenta et reptilia et bestias terræ, secundum species suas, et factum est ita (*ibid.*). » Ut tandem esset homo, qui, ut dictum est, possessio Dei totiusque certaminis est causa, non dixit Deus: Fiat homo, sed « faciamus, » ait, « hominem ad imaginem et similitudinem nostram. » De

A ista parte creaturæ Dei, id est de humano genere, qualiter pro illo Verbum Dei certaverit, et per semetipsum vicerit, notæ plane sunt historiæ sacris digestæ litteris, non solum evangelicis sive apostolicis, verum etiam legalibus et propheticis. Porro de alia, id est angelica creatura, quale in cælo certamen fuerit tantumdem notum est, quantum ex ejusmodi sermonibus propheticis valeret agnosci, quos ex parte aliqua contingere sive explanare præcedentis libri ratio postulavit. Sacræ namque scriptor historiæ, imo **530** qui per illum scripsit, digitus Dei, ea sufficere judicans quæ ad rationes pertinent generis humani, fere nihil de angelorum conditione, reproborumque spirituum prævaricatione narravit, nisi hoc tantum, quia « dixit Deus: Fiat lux, et facta est, et vidit Deus lucem, quod esset bona, et divisit lucem et tenebras, appellavitque lucem diem, et tenebras noctem (*ibid.*). » Quod de angelis esse dictum, quam recte doctores præcipui senserint, hic prætereundum non esset, nisi quia jam in alio opere tractatum est, et alterius nunc incepti cursus nos detinet.

CAPUT VI.

Diabolum veterem divini nominis ambitionem retinuisse, Deum vero in proposito provehendi hominis ad similitudinem suam perstitisse.

Pulcher locus, et pulchra facta erat possessio Dei, ubi prius « erat abyssus, et tenebræ super faciem abyssi (*Gen. I*). » Erant autem hæc omnia valde bona per Verbum facta, quia, sicut jam prælibatum est, de singulis dixit Deus: « Fiat, et factum est ita. » Juste igitur ejusdem Verbi, ejusdem Dei debebant esse omnia. Sed o infinita diaboli ambitio! projectus de cælo principatum arripere præsumpsit tyrannus furiosus in hoc mundo. Eandem quippe spirans divini nominis aviditatem, qua dixerat in cælo: « Super astra Dei exaltabo solium meum (*Isa. XIV*), » id est, super omnem dignitatem sanctorum angelorum, et sic « ero similis Altissimo (*ibid.*), » saltem sic adimplere cupivit audaciæ propositum, ut super hæc astra visibilia, super solem et lunam, et stellas levaret nomen suum, id est, coleretur ab hominibus ut Deus, sub nominibus solis, lunæ, stellarum et ætheris, et terræ, et maris, et volucrum quoque, et quadrupedum, et serpentium (*Rom. I*). Hanc horribilem spirans ambitionem, tria simul intendit, scilicet, ut et hominem in primis decipiens faceret sui similem. Deinde omnis creaturæ honore vel obsequio, quantum in se erat, spoliaret Creatorem, et sibi Deitatis usurparet incommunicabile nomen. Porro, Dei et Verbi ejus hæc erat pia intentio, sanctumque propositum, ut hominem faceret sibi consimilem: id est, suæ bonitatis imitorem, suæque divinitatis capacem, ut homo invisibilia ipsius, a creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiceret, et conspiciens sive intelligens ipse, quod natura non erat, gratia Deus fieret (*ibid.*). Hoc intendens et proponens dixerat ipse, per magnam suæ bonitatis abundantiam: « Faciamus hominem

ad imaginem et similitudinem nostram (*Gen. 1*); » videlicet, ad imaginem in eo, ut esset creatura rationalis, ad similitudinem in eo, ut esset imitator sui Creatoris, et imitando illum, proficeret ad gloriam visionis Dei. Sic propositum, et sic nunc tantum est impletum. « Charissimi, » inquit Joannes, « nunc filii Dei sumus, sed nondum apparuit quid erimus. Scimus quia cum apparuerit Christus, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est (*I Joan. III*). »

CAPUT VII.

Diabolum impedire voluisse propositum Dei, et cur Deus homini præceptum posuerit.

Hoc propositum ausus est impetere ut expugnaret Satanas, idemque diabolus Verbi Dei quod est veritas, sempiternus adversarius, ne fieret sicut proposuerat Deus. De duabus propositi ejus dictionibus auferre intendit unam, scilicet similitudinem divinam. Duo quippe dicta fuerant, videlicet ad imaginem et similitudinem nostram. Ita miserum reddere intendit hominem, ut ex Deo solam retineret imaginem, nec attingeret similitudinem, tanquam diceret: Factus quidem sit homo ad imaginem Dei, ut sit rationalis et æternus, sed mihi similis sit, Dei contemptor, meique imitator effectus. Cæpit prior facere Deus quod suum erat, id est cum creasset ad imaginem suam hominem, cæpit illum informare ad similitudinem suam. Sic enim scriptum est, et notandum diligenter, præmisso: « Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram, (*Gen. 1*), » ac subjuncto: « Et creavit Deus hominem ad imaginem suam, ad imaginem Dei creavit illum (*ibid.*) Ubi de similitudine omnino tacitum est. Non enim creando, sed informando perducit Deus hominem ad similitudinem suam, post plura sequitur ita: « Præcepitque ei, dicens: Ex omni ligno paradisi comedere, de ligno autem scientiæ boni et mali ne comedas. In quocunque enim die comederis ex eo, morte morieris (*Gen. 2*). » Hoc verbum, hoc præceptum si custodisset, profecto ad similitudinem ejus qui dixerat, « faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram (*Gen. 1*), » bene formatus astitisset. Deus namque qui dixerat, « faciamus, » Trinitas est, Pater, Verbum et Spiritus sanctus. Et impressio præcepti ejus si fuisset admissa, tria formasset, quæ sunt charitas, spes, et fides, quæ nunc non ab re doctrina Christiana sic recipiat, fides, spes, et charitas. Ad id quod dixerat: « Ex omni ligno paradisi comedere, » charitas debuit occurrere, ut diligeret homo Deum sufficientiam sibi offerentem magna largitate. Ad illud: « De ligno autem scientiæ boni et mali ne comedas, » spes prompta debuit assurgere, ut consideraret largienda sibi fore majora propter obedientiæ subjectionem, ab eo qui jam gratis tantam impenderat largitatem. Ad id quod subjunxit: « In quocunque enim die comederis ex eo, morte morieris, » debuit adesse fides hominis, ut crederet Verbo Dei, tanquam veritati. Hæc ergo tria si non defuissent homini, jam tunc factus fuisset

ad similitudinem Dei, quoniam in his tribus haberet signaculum Trinitatis.

CAPUT VIII.

Diabolum serpentem ingressum, decepto homine, meruisse ut jam dicatur serpens antiquus.

Egit econtra ille hostis Dei, ut non reciperet homo præceptum Dei, ut sibi potius quam Deo fieret homo similis. Serpentem namque ingressus: « Cur, » inquit ad mulierem, « præcepit vobis Deus ut non comederetis de omni ligno paradisi? » At illa: « Ne forte, » inquit, « moriamur. » Et ille: « Nequaquam, » ait, « morte moriemini (*Gen. III*). » Sed cur præcepit? Vultis melius nosse cur ita præceperit? « Ecce dico vobis: Scit enim Deus quod in quocunque die comederitis ex eo, aperientur oculi vestri, eteritis sicut dii, scientes bonum et malum (*ibid.*). » Credidit mulier magis diabolo quam Deo, magis serpenti quam Creatori, et ambo comederunt, scilicet mulier et vir. Itaque similitudinem Dei perderunt, et ei potius facti sunt similes, cui crediderunt, quia simile peccatum admiserunt. Propter quod enim peccatum ille cecidit de cælo, nisi quia dixit: « Ascendam in cælum, et similis ero Altissimo? » (*Isa. XIV.*) Quid autem aliud in prævaricatione illis præsumere **531** persuasit, dicendo: Comedite, et « eritis sicut dii? » Igitur quasi palmam de homine obtinuit adversarius Dei, et magnifice gloriabatur, quasi vicisset et avertisset penitus propositum Dei, ut puta dicens in corde suo: Non Deus ad similitudinem suam, sed ego effeci hominem ad similitudinem meam. Ex eo qui prius causas habuerat, ut vocaretur diabolus et Satanas, jam tertiam habet causam, ut adhuc alio nomine vocetur, scilicet serpens antiquus. Hoc est illi opprobrium sempiternum, quod tali nomine censetur. Hoc illi exprobrat Verbum Dei, Dei veritas, quia pro admittendo tali sacrilegio serpentem ingressus est, venenata totus ardens invidia. Qui enim hoc intendens cum fuisset summus angelus, abjectum reptile ingressus est, ut summi mendacium de serpente in mulierem, de muliere in virum serpente faceret, ad perditionem totius posteritatis, ad mortem totius generis humani, nonne merito nomen serpentis hæreditavit?

CAPUT IX.

Quare diabolus serpens antiquus, Deus autem Antiquus dierum appelletur atque prædicetur.

Nec vero prætereundum quod non solummodo serpens, verum et cum adjectione serpens antiquus cognominatur. Recte siquidem sic prædicatur, quia multo vetustior est serpente illo visibili animante sive reptili, quem ingressus, et per quem locutus venenum deceptionis effudit. Ille namque sexta die mundanæ creationis inter animantia cætera creatus est, dicente Deo: « Producat terra animam viventem in genere suo, jumenta, reptilia, et bestias terræ, secundum species suas (*Gen. 1*). » At ipse videlicet diabolus quam vetustus est? « Ipse est principium viarum Dei, » ait ipse Deus ad beatum Job (*Job XI*). Multum ergo antiquus ille serpens est.

Autamen non sic prædicatur, vel prædicari debet antiquus, quomodo Deus. Ille namque solus sic prædicatur Antiquus, ut hoc ipsum adjectivum vice proprii nominis ponatur ut illic : « Aspiciebam donec throni positi sunt, et Antiquus dierum; sedit (Dan. vii). » Item : « Et ecce in nubibus cœli quasi Filius hominis veniebat, et usque ad Antiquum dierum pervenit (ibid.). » Hujusmodi dictio per tropum ponitur, qui a grammaticis antonomasia dicitur, videlicet cum vice nominis aliud quid insigniter prædicatur. Igitur serpens antiquus quidem, et ab initio nocens et persequens et antiquus, inquam, adjective dicatur. Solus autem Deus, quia ab æterno et in æternum est, quia sine initio et sine fine est, proprie vel proprii nominis vice Antiquus dierum gloriose prædicetur. Talis victor, ut sibi videbatur, qualem et quam congruum suæ victoriæ acquisivit titulum? ut vocaretur extunc serpens antiquus, et diabolus, et Satanas; contra quod Deus dicitur et est solus Antiquus dierum, et solus Altissimus, et solum Verbum ejus Veritas.

CAPUT X.

Diabolum, cum deciperet hominem, iisdem usum fraudibus, quibus nunc sophistæ utuntur.

Porro, victoria eju sin qua gloriabatur, ut jam dictum est, talis erat qualis odibilium sophistarum esse solet. Nam per æquivocationes, incautos et imprudentes circumvenit in primis, dicendo : « Nequaquam morte moriemini (Gen. iii), » volens intelligi mortem carnis, quæ est separatio animæ et corporis, cum Deus dicendo : « In quocunque die comederis ex eo, morte morieris (Gen. ii), » intelligi voluerit mortem animæ a Deo. Deinde dicendo : « Aperientur oculi vestri » (Gen. iii), apertionem oculorum valde nequiter æquivocavit. Est enim alia apertio oculorum, qua cognitari erant confusibiliter se esse nudos; et est alia, quæ illuminatio dicitur, ut nihil latere possit. Illum priorem modum apertionis oculorum ille proditor intendit, hunc autem posteriorem seducta mulier intellexit. Similiter æquivoce dixit : « Eritis sicut dii (ibid.), » se et suos angelos cogitans, quos intendebat generi humano ita ingerere, ut divinam illi exhiberent culturam. Ipsos autem intelligere volens, quod æque ut Creator Deus vera divinitate dii fierent. Item dicendo : « Scientes bonum et malum (ibid.), » boni et mali cogitabat experimentum. Ipsos autem volebat intelligere scientiam omnium rerum bonarum sive malarum, scientiam omnium, inquam, sive præteritorum, sive præsentium, sive futurorum. Idcirco dicere noluit, scientes omnia, sed « scientes, » inquit, « bonum et malum, » ut dum cuncta evenissent contra spem sensumque illorum, ipse nihilominus seipsum defendere posset tanquam veracem, et omnia vera locutum. Recte igitur Sapientia : « Qui sophisticè, » inquit, « loquitur, odibilis est, omni re defraudabitur. Non enim data est illi a Domino gratia. Omni enim sapientia defraudatus est (Eccli. xxxvii). » Cum hæc dicit, recte subaudimus, quemadmodum

A ille serpens antiquus, qui vere « omni scientia defraudatus est. » Sic in eum per prophetam inter cætera dicitur : « Perdidisti sapientiam tuam in decore tuo (Ezech. xxviii). » Sic enim quisquis ejusmodi est, ipse similiter quemadmodum ille serpens omni est sapientia defraudatus, nec vere dici potest sapiens, sed malitiosus.

CAPUT XI.

Hominem non ex ignorantia, non ex infirmitate, sed ex superbia peccasse.

Nec vero tantummodo de victoria gloriabatur, verum etiam de justitia, sive de justa victoria sibi met placebat Dei et hominis inimicus nimis injustus. Neque enim invitum, sed volentem hominem vicerat. Denique neque de ignorantia, neque de infirmitate homo excusari poterat. Quomodo de ignorantia excusaretur, cui rem per semetipsum notam fecerat Deus? Quomodo de infirmitate, qui nullas corporis vel carnis suæ pugnas patiebatur? Ne saltem esuriret, sufficere poterant cætera omnia paradisi ligna, quæ gratia largitoris abundanter uno excepto tribuerat. Ex omni, inquit, ligno paradisi comede, de ligno autem scientiæ boni et mali ne comedas (Gen. ii). Restat ut per superbiam et contemptum peccasse credatur, nolendo scilicet pati imperium, nolendo recognoscere quod eundem quem Creatorem et tam delicosi paradisi habebat largitorem, deberet habere etiam præceptorem et Dominum. Ita esse littera quoque manifeste declarat. Cum enim dixisset Dominus Deus ad mulierem : « Quare hoc fecisti? » nullum subjectionis aut humilitatis verbum respondit, sed hoc tantum dixit : « Serpens decepit me, et comedi. » Adam quoque nihil aliud respondit, nisi hoc : « Mulier, quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, et comedi (Gen. iii), » profecto responsa hæc non consentientium Domino, haud et humilium, sed rebellium sunt et contumacium. Palam enim faciunt dicta hæc, quia non quasi per vim capti, sed quasi transfugæ defecerant ab imperio legitimi Domini et Creatoris sui. Igitur quodam quidem jure genus humanum **532** pervasor hostis extunc detinebat, sed nihilominus in ipsum tota perditionis hominum causa redundat. Nec verius justa fuit ejus victoria, quam ejusdem invidentis callida malitia et malitiosa calliditas.

CAPUT XII.

Non Dei providentiam culpandam, sed creaturæ levitatem accusandam, cum consideratur, tam angelum quam hominem non potuisse sustinere magnitudinem divinæ beneficentiæ, ne superbiret.

Disceptant nunc usque homines curiosi et inquieti secretorum Dei scrutatores nimii, scrutatores suspiciosi. Quare, inquiunt, Deus omnipotens, et Deus omnia sciens, non prævenit, non præcavit ne illa contingerent? Si voluit angelum in cœlo, et hominem permanere in paradiso, cur non prævidit, cur non prius effecit ne vel angelus in cœlo, vel homo peccaret in paradiso? O homo quisquis es, qui versas quæstiones hujusmodi! desine sic pulsare altitudi-

nem majestatis creatricis, magisque pulsa et accusa levitatem utriusque creaturæ rationalis, scilicet tam angeli quam hominis, quia neuter ingentia Dei beneficia sustinet, uterque grandia Dei dona in materiam vertit superbiendi (*Rom. ix*). Quid enim nisi bonum Creatoris donum in superbiam extulit, tam hominem quam angelum? Illum in apice celsitudinis angelicæ constituit, istum patrem multitudinis hominum, multitudinis sanctorum et Dei filiorum esse volens, in paradiso collocavit. Nimirum magna utriusque celsitudo, illius in principatu angelico, istius in propagando genere humano. Neuter pondus tanti honoris humiliter ferre potuit, utpote uterque creatura levis. Unde autem levitas utriusque creaturæ, nisi ex propria conditione? Et ut manifestius dictum sit, unde uterque levis, nisi quia de nihilo vel de non existentibus creata est? Creatus quidem est homo de aliqua materia, scilicet de terra, sed ipsa terra de nihilo creata. Similiter angelus de qualicumque materia creatus sit, ipsa ejus materia de nihilo creata est, quia ergo tam angelus quam homo de nihilo creatus creatura levis est, et nisi ipsum, per quod creata est, Verbum Domini, Verbum increatum per amorem suscipiat nullius ponderis est, nullum Dei donum sive beneficium ferre potest humiliter. Quid ergo homo Deum accusas, si cuncta dona sua creaturæ subtrahit, nihilque confert, ne habeat occasionem superbiendi ipsa creatura, sive angelica sive humana quid erit? Si autem omnia uni, quæ cuilibet creaturæ conferat, non supportat creatura per elationem subversa. Ecce comprobatur est ex duobus, scilicet ex summo angelo et ex homine, qui prior conditus et Pater omnium fuit constitutus, quia principatum omnium nullus humiliter ferre potest, nisi Deus increatus.

CAPUT XIII.

Utile fuisse, ut revelaretur per experientiam quod non erat Deus per scientiam, scilicet non posse principatum creaturarum humiliter sustineri, nisi a Verbo incarnato.

Comprobatur, inquam, est, hoc notum esse valde tam angelis quam hominibus electis utile esse. Dicit enim Apostolus : « Scimus autem quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum (*Rom. viii*). » Si omnia, nonne inter omnia tale experimentum cooperatur illis in bonum? Profecto non parva cooperatio est bonum res gesta, per quam ad cognitionem Creatoris eruditi sunt et erudiuntur usque nunc. Scimus enim, et adhuc discimus recollendo ista quæ nunquam oblivisci debemus, quia necessarium fuit ut neque angelus, neque homo quisquam principatum totius creaturæ adipisceretur, sed solus Deus ipse, qui veraciter dicere potest : « Discite a me quia mitis sum, et humilis corde (*Matth. xi*). » Plane et cum angelum summum in cælo, et cum protoplastum collocaret in paradiso, illum super cæteros angelos, istum ut humani generis esset unus propagator sciebat apud se, neutrum posse in talis disciplinæ magisterio cæteris præsidere,

A ut diceret : « Discite a me quia mitis sum et humilis corde. » Sciebat, inquam, sed non eo modo quo scire vult res, de quibus judicariam debet proferre sententiam. Exempli gratia : Sciebat quale peccatum esset Sodomæ et Gomorrhæ, et tamen dicebat : « Descendam, et videbo utrum clamorem qui venit ad me, opere compleverint, an non est ita, ut sciam (*Gen. xviii*). » Ergo modo quodam noverat, scilicet, per scientiam, modo quodam nondum noverat, videlicet per experimentum. Ita et antequam angelum sublimaret in cælo, et humani generis propagatorem in paradiso, noverat jam utrumque per scientiam, sed nondum per experimentum. Noluit ante experimentum proferre judicium, exspectans ut notitiæ suæ participes electos haberet, tam homines quam angelos, quod ab experimento actum est, et utrisque perutile est. Sed jam ad ipsum certamen et victoriam Verbi Dei secundum res gestas recollendam ordine accedendum est.

CAPUT XIV.

Deum quasi dormivisse, dum deciperet hominem serpens, deinde excitatum, tanquam potentem crapulatum a vino percussisse inimicos suos.

Paululum quasi dormitaverat Dominus Deus, quodammodo dormierat, interim dum res accidit, qua se serpens ille victorem esse, id est propositum Dei avertisse putabat. Nisi enim dormitasset sive dormisset, nihil adversarius ejus efficere potuisset. Hoc ipsum videlicet, eum dormisse dormitione quadam, propter quam solemus dicere : « Exsurge, quare obdormis, Domine? » (*Psal. xliii*.) Scriptura innuit, cum dicit : « Et cum audissent vocem Domini Dei ambulantis in paradiso ad auram post meridiem (*Gen. iii*). » Post meridiem namque deambulare ad auram, consuetudinis humanæ est, ut post calidum soporem quispiam, qui forte crapulatus obdormierat, in aura tepida respiret, et corpus suum refrigeret ac relevet. Dormierat ergo quadam dormitione, id est taciturnitate, permittendo serpentem accedere, mulierem colloqui cum serpente, virum quoque mori pariter per inobedientiam mortem animæ. Porro ut sic dormiret Deus, culpa hominis exstitit, quia Deum neque gratias agendo, neque invocando excitavit. Quid igitur a diabolo factum fuerat, nisi quoddam latrocinium? quomodo gloriari solet fur cum furatus recesserit, sic ille deceptor ad horam gloriari pro scelere suo potuit. Verum sicut tempore longe posteriori factum et scriptum est : « Et excitatus est, tanquam dormiens Dominus, tanquam potens crapulatus a vino, et percussit inimicos suos (*Psal. lxxvii*). » Ita et de illo tempore recte dici potest, « excitatus » enim « est » tunc, « tanquam potens crapulatus a vino, » id est tanquam negligens factus hominis propter ausum superbiæ, qua Deo fieri **533** similis ambierat homo. Excitatus, inquam, est, id est requisivit perditum, et percussit inimicos suos, videlicet serpentem, virum et mulierem. Quo percussit eos? Nimirum Verbo suo, Verbo victorioso, singulis quidem pro meritis, sed non eadem animad-

versione percussit. Nam quomodo percussit quis inimicum suum ut interficiat illum, ita percussit serpentem antiquum ut damnaret, imo ut damnationis sententiam confirmaret super eum. Et quomodo percussit quis filium vel servum suum, ut corripiat eum, ita percussit superbientem hominem, ut ad humilitatem, quæ initium salutis est, reduceret eum.

CAPUT XV.

Quibus verbis, et quare serpentem, virum et mulierem increpaverit Deus.

Ait enim ad serpentem : « Quia fecisti hoc, maledictus eris inter omnia animantia terræ, super pectus tuum gradieris, et terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ. Mulieri quoque dixit : Multiplicabo ærumnas tuas, et conceptus tuos. In dolore paries filios tuos, et sub viri potestate eris, et ipse dominabitur tui. Adæ vero dixit : Maledicta terra in opere tuo, in laboribus comedes ex ea, » etc., usque, « donec revertaris in terram de qua sumptus es, quia pulvis es, et in pulverem reverteris (Gen. III). » Profecto neque mulieri, maledicta es ; neque viro, maledictus es, dixit, sed tantum hoc, « maledicta terra in opere tuo. » Cujus videlicet terræ maledictio non aliud est quam multimoda et frequens afflictio, quæ per varios eventus terræ ex eo corruptæ et deterioratæ affligitur homo. Soli serpenti dixit, « maledictus eris, » quo videlicet dicto, firma et immutabilis intelligenda est sententia æternæ damnationis. Quamvis enim ita littera sonet, ut de animante serpente possit intelligi, nihilominus tamen et multo amplius de serpente diabolo totum oportet intelligi. Alioquin quomodo pro maledicto vel pœna maledicti reputabitur illi quod dictum est ei : « Super pectus tuum gradieris, » cum hoc ipsum prius a natura habuerit, quam diabolus eo usus fuit ad perditionem hominis. Magis ergo illi serpenti antiquo hoc positum est in maledicto, ut supra pectus suum gradiatur, et terram comedat cunctis diebus, id est ut super homines eos tantum qui ita terra sunt, ut non desiderent, aut respiciant cœlum, quærat et devoret odio insatiabili, corde impœnitenti ita datus « in reprobum sensum (Rom. 1), ut contra intentionem suam, semper bonum Dei circa electos, dum impedire nititur, magis expediat et adjuvet propositum. Quod est miro modo gradi super pectus proprium. Porro ad mulierem et ad virum quæcunque dicta sunt, etiam ipsa mors corporis, quam imponens misericors Deus : « Quia pulvis es, ait, et in pulverem reverteris, » verba sunt corripientis et salvare cupientis, et jam tunc vias hominis aversi seipientis spinis, ut saltem sola vexatio det intellectum auditui, memoremque faciat hominem suæ conditionis, ut humiliatus corrigi possit et salvari.

CAPUT XVI.

Quare prima promissio conterendi serpentis, quæ fuit caput victoriæ Verbi, non ad mulierem, sed ad serpentem, facta sit.

Capitulum distulimus quod maximum est, et ma-

xime ad præsentis operis rationem pertinet, videlicet illud, quod ad serpentem post alia, supra memorata dixit Deus : « Inimicitias ponam inter te et mulierem, et semen tuum et semen illius. Ipsa conteret caput tuum, et tu insidiaberis calcaneo ejus (Gen. III). » Quid primum in hoc verbo gratiosa fides miretur, quid potissimum collaudet ? Verbi veritatem, an Verbi et Patris ejus bonitatem ? Utrumque collaudet, utrumque digne prædicare desideret, quia vere magna bonitate sic elocutus est, magna et constanti veritate locutio ejus adimpleta est. « Inimicitias, inquit, ponam inter te et mulierem, » tanquam diceret : Nunc mulier simul et vir tibi fœderati sunt, tecumque fecerunt pactum, et cum morte fœdus percusserunt, utpote quia a facie mea profugi atque absconditi, dum requiruntur a me, quare hoc fecerint, contemnunt vocem commonentis, et defendendo peccatum suum palam faciunt, quia tibi favent, tibi consentientes tui amici sunt. Ego autem hujusmodi amicitias dissolvam « inter te et mulierem inimicitias ponam. » Cur hoc ad ipsam mulierem non dixit ? poterat namque, ubi dixit mulieri, « multiplicabo ærumnas tuas et conceptus tuos, » etc., hoc ipsum sic ad eandem dicere : Inimicitias ponam inter te et serpentem, et semen tuum et semen illius. Cur ergo non dixit ? Nimirum duplicem ob causam : Primum, quia propter peccatum et peccati defensionem hoc mulier non merebatur, ut jam tunc ad eam promissiones tales, promissiones tantæ gratiæ faceret Deus. Deinde quia non ad ipsam Evam, sed ad alteram ejusdem sexus personam, videlicet ad beatam virginem Mariam intendebat ipse qui loquebatur. Recte igitur non ad mulierem male meritam, facta est auxiliatrix gratiæ promissio, sed potius ad serpentem hostilis et bellica comminatio. Quid autem hoc dicto Deus, nisi semetipsum in proposito suo manere velle testabatur ? Serpens namque insidiabatur, ne fieret quod proposuerat Deus, dicende : « Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram (Gen. 1). » Vicisse, et hoc propositum se avertisse gloriabatur. Deus autem, ejusdem propositi sui victoriam in potestate habens, serpenti comminabatur.

CAPUT XVII.

Per mulierem et semen illius intelligi quidem omnes electos, præcipue tamen beatam Virginem Mariam, et semen ejus, qui Christus est, sicut per semen serpentis, eos qui sunt ex patre diabolo, intelligimus.

Equidem principaliter beata Virgo Maria, mulier illa est inter quam et serpentem inimicitias positurum se dixit, et posuit Deus, et semen illius, Filius est ipsius Jesus Christus. Veruntamen quoniam mulier, universale feminei sexus nomen est, omnes per mulierem intelligimus personas electas feminei sexus, et per semen mulieris omnes personas electas virilis sexus, quarum omnium, videlicet personarum utriusque sexus Jesus Christus cum eadem ex qua

factus est muliere, princeps et caput est. Quod si ratio quæritur, cur per semen mulieris personæ intelligi debeant sexus virilis, aiunt qui de naturis scripserunt, **534** ex paterno semine puellas, et ex materno pueros nasci, quia duplici semine constat omnis partus, cujus major pars invaluerit, occupat similitudinem sexus, igitur cum dicit: « Inimicitias ponam inter te et mulierem, et semen tuum et semen illius (*Gen. iii*), » omnes electos, tam feminei quam virilis sexus, per mulierem et semen illius intelligimus; et econtra, sicut per serpentem diabolus, ita et per semen serpentis omnes iniqui et maligni homines imitatores ejus recte intelliguntur, licet neminem genuerit aut creaverit illic. Nam si iniqui et impii homines, serpentis, id est diaboli semen non essent, nequaquam Dominus diceret Judæis: « Et vos quæ vidistis apud patrem vestrum facitis (*Joan. viii*). » Itemque: « Vos facitis opera patris vestri (*ibid.*); » profecto diabolus volens intelligi. Sequitur enim protinus in eodem sermone: « Vos ex patre diabolo estis, et desideria patris vestri vultis facere (*ibid.*). » Eorum qui tam constanter dicuntur semen serpentis, id est filii diaboli, causa ut nascerentur peccatum exstitit, dicente Deo ad mulierem, postquam peccavit consentiens diabolo: « Multiplicabo ærumnas tuas et conceptus tuos (*Gen. iii*). » Porro illorum qui intelliguntur per semen mulieris, causa ut nascerentur exstitit benedictio Dei, qua ante prævaricationem primis hominibus benedixit, sicut scriptum est: « Masculum et feminam creavit eos, benedixitque illis, et ait: Crescite, et multiplicamini (*Gen. i*). »

CAPUT XVIII.

Hanc inimicitiam caput et initium fuisse bellorum Domini, et quod sacra Scriptura dicatur liber bellorum Domini, et liber justorum.

Capitulum hoc initium est libri bellorum Domini, cujus Moyses hoc modo meminit: « Siquidem Arnon, ait, terminus est Moab, dividens Moabitas et Amorrhæos, unde dicitur in libro bellorum Domini: Sicut fecit in mari Rubro, sic faciet in torrentibus Arnon (*Num. xxi*). » Quis enim est ille liber bellorum Domini, vel quæ sunt bella Domini? Constat nimirum ante ipsam, in qua hoc scriptum est, legem Moysi, nullos fuisse materiales, vel manu scriptos libros bellorum Domini, sed nec ulla novimus bella alia Domini, nisi illa, quibus extunc positæ inimicitias inter mulierem et serpentem, inter semen mulieris et semen serpentis hætenus certatum est, et certabitur usque in finem sæculi. Et contritum est caput serpentis, et idem videntibus cunctis præcipitabitur in die judicii (*Job xl*), quæ victoria est Verbi Dei. Ergo liber bellorum Domini universa sancta Scriptura est, cujus partem præcipuam scilicet Pentateuchon Moyses ipse scripsit, et cætera volumina sacra Veteris ac Novi Testamenti scribenda esse non ignoravit, cum esset propheta, qualis « ultra non surrexit in Israel, » sicut de illo scriptum est: « Quem nosset Dominus facie ad

faciem in omnibus signis atque portentis (*Deut. xxxiv*). » Et quis dubitet librum ejusmodi, scilicet sacram Scripturam, librum esse vel recte dici bellorum Domini? Quid enim aliud continetur vel agitur in Scripturis sanctis, nisi bellum et certamen Verbi Dei ad destructionem peccati et mortis? Dicitur autem eadem Scriptura sacra, liber justorum. Scriptum est enim: « Planxit autem David planctum super Saul, et super Jonathan filium ejus, et præcepit ut docerent filios Juda arcum, sicut scriptum est in libro justorum (*II Reg. i*). » Idem enim est ac si dicatur: Quomodo male pugnatum fuerat propter Saul, quia verbum Domini non custodierat, « præcepit ut docerent filios Juda, » in quo sperare deberent belli fortitudinem, quæ intelligitur per arcum, id est ut sic pugnare et victoriam sperare discerent, sicut docet omnis liber justorum, omnis textus Scripturarum sanctarum. Igitur ab hoc initio libri justorum, libri bellorum Domini, quo sic Deus edixit, « inimicitias ponam inter te et mulierem, et semen tuum et semen illius. Ipsa conteret caput tuum, et tu insidiaberis calcaneo ejus (*Gen. iii*). » Ab hoc, inquam, initio tanquam de monte excelso virtutem contemplemur Verbi Dei, descendantem velut in campi planitiem adversus malitiam sive mendacium diaboli, serpentis antiqui, qualiter pugnaverit, qualiter vicerit atque triumphaverit, ut completo proposito suo, in quo benedicens primis hominibus in constitutione mundi, dicat tandem: « Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi (*Matth. xxv*). »

CAPUT XIX.

Inter Cain semen serpentis, et Abel semen benedictionis, Dominus statim inimicitias posuisse, et Abel victoriani Verbi sua morte figurasse.

Primum serpentis semen exstitit Cain. Hinc Joannes in Epistola sua: « Non, inquit, sicut Cain, qui ex maligno erat (*I Joan. iii*), » serpentis ergo semen erat, videlicet imitatione invidia, non natura. Porro semen mulieris, semen benedictionis Dei, primus exstitit Abel, semen autem mulieris dico, quia fuit non ex peccato, propter quod mulieri dictum est: « Multiplicabo ærumnas tuas et conceptus tuos (*Gen. iii*), » sed ex bono benedictionis, qua ante peccatum benedicendo et dicendo: « Crescite et multiplicamini (*Gen. i*), » nasci jusserat omnes sanctos. Inter hoc semen mulieris, et illud semen serpentis, Deus memor propositi sui, statim inimicitias posuit. Inimicitiarum principium illud exstitit, quod a semetipsis dissenserunt studiis diversis, imo contrariis. Cain namque infidelis et agricola exstitit, Abel fidelis et pastor ovium fuit (*Gen. iv*), de quo Apostolus: « Fide, inquit, plurimam hostiam Abel quam Cain obtulit Deo, per quam testimonium consecutus est esse justus testimonium perhibente muneribus ejus Deo (*Hebr. ix*). » Eo nimirum modo maxime Deus inimicitias posuit inter eos, videlicet muneribus, Abel testimonium perhibendo. Sic enim scri-

ptum est : « Et respexit Dominus ad Abel et munera ejus, ad Cain vero et ad munera illius non respexit. Iratusque est Cain vehementer, et concidit vultus ejus (*Gen. iv.*) » Inimicitias ergo inter utrumque Deus posuit, quia respectus Dei in Abel, semini nequam inimicitiarum et odii causa exstitit. Sed et illud considerandum, quia contra serpentem in ipsa oblatione sua, pius Abel visibiles inimicitias exercuit, offerendo agnum simplex animal et innocuum contra serpentem malitiosum atque nocuum. Sed quid evenit, qualis inimicitiarum tunc eventus exstitit? Pium impius occidit. Semen bonum invidia seminis nequam exstinxit. Ecce initium bellorum Domini. Hic primus, ex facie Verbi Dei, victoriam ejusdem Verbi piæ mortis præcursione declaravit.

535 CAPUT XX.

Abel per justitiam fidei, ad similitudinem Dei factum, et hominibus mortuum, Deo melius vivere, imo loqui etiam.

Ecce jam unum hominem de massa illa, cujus principia fuerunt Adam et Eva, juxta suam pro-
vexit intentionem bonam, quam proposuerat dicendo : « Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram (*Gen. i.*) » Iste enim non solum ad imaginem Dei factus est, id est rationalis, quod non negatur etiam de maligno Cain, verum ad similitudinem quoque ejusdem Dei, in eo quod imitator ejus exstitit, per justitiam fidei. Amplius autem in eo spectat ad similitudinem Dei, quod pulcherrimam in semetipso prætulit figuram Verbi Dei, Verbi incarnandi, et per patientiam peracturi victoriam peccati et mortis. Notum est alumnis sanctæ Ecclesiæ, pene cunctis, quod dicimus quia in Abel Christus, in Cain, qui illum occidit, Judaicus populus, qui Christum erat occisurus, in voce et clamore sanguinis Abel, accusatio sceleris Judæorum inexcusabilium, in terra quæ aperuit os suum, et suscepit sanguinem Abel, Ecclesia quæ sanguinem Christi fideliter in sacramento bibitura erat, pia similitudine signabatur. Non ergo vinci, sed vincere incipiebat Verbum Dei, propositum Dei, in morte justi. Qui tunc revera perfectus est ad imaginem et similitudinem Dei, quando tali modo decidit. Etenim, hominibus quidem mortuus est, sed Deo vivit, Deo loquitur, imo et nobis loquitur (*Hebr. i.*), et verbum Dei sonat sanguis ejus. Nam et ipse Deus : « Vox, inquit, sanguinis fratris tui clamat ad me de terra (*Gen. iv.*) » Et Apostolus Dei cum dixisset : « Fide plurimam hostiam Abel obtulit, » Deus subsecutus, et persecutus, « et per illam, inquit, defunctus adhuc loquitur (*Hebr. xi.*) » Nonne et hoc ipsum testatur in Evangelio Dominus, qui cum de mortuis daret testimonium resurrectionis, dicente Deo : « Ego sum Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob; » protinus assumpsit, dicens : « Deus non est mortuorum Deus, sed vivorum. Omnes enim ei vivunt (*Matth. xxii; Luc. xx.*) » Ex abundantia est hoc astruere quod omnium primus

Abel mortuus hominibus nihilominus vixerit Deo, nisi quod delectabile est insultare serpenti antiquo, qui tam fatuus est ut jam victorem faciat Deum in bono proposito, dum cupit ipse esse victor. Quia quædam fecit interfici hominibus, melius fecit vivere hominibus et Deo, vere super pectus suum gradiens, idem nequissimæ intentioni suæ omnino contraria efficiens.

CAPUT XXI.

Generationem Cain, qui erat semen serpentis, velocius pullulasse, civitates et regna constituisse. Item, Cain reproborum, Abel autem electorum generationis principium fuisse, easque deinde secundum carnem connuptas diluvii vindictam meruisse.

Interea velociter pullulabat semen serpentis quod erat Cain, videlicet secundum imitationem patris ejus, id est serpentis antiqui, atputa homicidæ et invidi, quia per invidiam et ipse occidit. Velociter, inquam, pullulabat semen illud, jamque regnare properabat, condens civitates et oppida sicut scriptum est : « Et ædificavit Cain civitatem, vocavitque nomen ejus ex nomine filii sui Enoch (*Gen. iv.*) » Porro semen mulieris sive semen Dei, tardius veniebat, imo a radice periisse videbatur, quando Abel non relicto semine, id est nullos habens liberos, fuerat interfectus. Sciendum quippe est Cain et Abel duarum generationum fuisse principia, quarum altera reproborum, altera electorum generatio est. Sunt quidem generationes istæ, secundum carnem commistæ, sed hoc accidit per peccatum, quia « cum cœpissent homines multiplicari super terram, videntes filii Dei filias hominum, quod essent pulchræ, acceperunt sibi uxores ex omnibus quas elegerant (*Gen. vi.*) » Hoc ita contra Deum statutum evenit, sicut et illud quod longe posterius filii Israel, contra præceptum Domini, duxerunt uxores filias Chananæorum, ipsisque filias suas, et eorum filiis tradiderunt, unde et accidit ut, per mulieres subversi, facerent malum in conspectu Domini, serviendo diis alienis. Sic, inquam, et illud contra Dei præceptum exstitit, quod tunc filii Dei, id est homines electæ generationis, filias hominum, id est generationis reprobæ, cujus Cain erat principium, uxores acceperunt. Unde et ita corrupti sunt ut Deus induceret diluvium, et deleteret eos. « Pœnitet enim, inquit, me fecisse eos (*ibid.*) » Cum igitur sublatus esset justus Abel, quasi de victoria tumidus serpens sibi plaudebat, eo quod sublato bonæ generationis seminario, sola in mundo pullularet generatio sua, generatio mala et adultera.

CAPUT XXII.

Electorum generationem, deleta Abel, tardius per Seth et Enos restauratam, non habere hic civitatem permanentem, sed futuram inquirere.

Sed « cognovit adhuc Adam uxorem suam, » ait Scriptura, « et peperit filium, vocavitque nomen illius Seth, dicens : Posuit mihi Deus semen aliud pro Abel, quem occidit Cain, sed et Seth natus est filius, quem vocavit Enos; iste cœpit invocare no-

men Domini (*Gen. iv.*) » Ab isto ergo semine mulieris, altera generatio rectorum, quæ secundum carnem defecerat, in Abel resuscitata est. Unde et congruum satis vocabulum posuit illi pater, ut vocaret eum Seth. Seth namque *resurrectio* interpretatur. Nimirum vel prophetico spiritu, vel ab experimentis quibuslibet Adam prædoctus est, ut sciret eum esse de Patre Deo et per generationem ejus implendum esse propositum Dei, ut prædestinati nascerentur electi, et ideo dicit : « Posuit mihi Deus aliud semen pro Abel, quem occidit Cain. » Quanta mora fuerat antequam resuscitaretur hoc principium bonæ generationis? « Vixit Adam, inquit, centum et triginta annos, et genuit ad similitudinem et imaginem suam filium, vocavitque nomen ejus, Seth (*Gen. v.*) » Nimirum per tot annos Adam potuit genuisse filios et filias, nec solum Adam, sed et ipse Cain, qui jam civitatem condebat. Recte ergo et veraciter Sapiens dixit : « Hæreditas ad quam festinatur in principio, in novissimis benedictione carebit (*Prov. xx.*) » Hoc enim non solum in quolibet homine, verum etiam in universitate hominum, certis claret experimentis, quia videlicet generatio Cain, id est semen serpentis, et cum festinatione venit, et cum festinatione civitates condidit. Generatio autem Abel sive Seth, semen Dei, quod posuit Deus pro Abel et tardius venit, et civitatem hic manentem non habuit, sed futuram inquisivit.

536 CAPUT XXIII.

Generationem filiorum Dei, denuo per mulieres, calido antiqui serpentis consilio corruptam fuisse.

Quid ageret, quo se verteret ille serpens antiquus, dum semini suo contrarium semen Dei multiplicaretur? Invenit quid faceret, unde Verbum Dei superare propositumque ejus adhuc sese avertere posse sperabat. Sciebat quod per mulierem virum primum cœpisset. At vero tunc multæ succreverant mulieres pulchræ et concupiscibiles, et viri, quamvis justis, ad libidinem proni, utpote de vitiata radice nati. Sciens ergo valere sibi ad mortis ipsorum proventum, consortia mulierum alienarum, id est earum quæ de generatione Cain exortæ sunt, egit ut fieret quod Scriptura factum narrat, dicens : « Cumque cœpissent homines multiplicari super terram, filiasque procreassent, videntes filii Dei filias hominum, quod essent pulchræ acceperunt sibi uxores ex omnibus quas elegerant (*Gen. vi.*) » Ecce primus effectus primumque experimentum, propter quod veraciter de illo ad beatum Job dictum est : « Virtus ejus in lumbis ejus, et potestas ejus in umbilico ventris ejus (*Job L.*) » Per luxuriam namque, quæ viris in lumbis, et feminis in umbilico est, rem tantam effecit, ut virtuosus sibi videretur, et potens sive fortis. Quia secundum intentionem suam non parum profecisse sibi visus est, in eo quod filios Dei, filiis sive filiabus hominum fecit conformes, ut nulla vel parva esset discretio generationis Cain et generationis Seth. An parum sibi visus est fecisse, cum is qui proposuerat, dicens : « Faciamus

hominem ad imaginem et similitudinem nostram, » talem, tanque diversum proferret sermonem? « Pœnitent me fecisse » hominem? (*Gen. vi.*) Sic enim scriptum est : « Delebo, inquit, hominem, quem creavi a facie terræ ab homine usque ad animantia, a reptili usque ad volucres cœli. Pœnitent me fecisse eos. » Si ergo rite perpendis vanitatem serpentis blasphemi levitatemque inimici præsumptuosi, haud dubium quin multum res illa magnos ejus status auxerit, ut putaret se omnino avertisse propositum Dei, verbunque ejus fecisse vacuum ad ipsum reverti.

CAPUT XXIV

Quo pacto sit intelligendum quod Deus dixit : « Pœnitent me fecisse hominem, » et « Delebo hominem, quem creavi a facie terræ. »

Interim quid, rogo, est quod vel scriptor de Deo loquens : « Pœnituit eum, ait, quod hominem fecisset in terra? » (*Gen. vi.*) Vel quod ipse Deus, cum dixisset : « Delebo hominem, quem creavi a facie terræ, » subjunxit, « pœnitent enim me fecisse eos? » (*Ibid.*) Si ideo delere se dicit hominem, quia pœnitent cum fecisse hominem, cur vel unum tantopere, tantoque miraculo reservat hominem, de cujus posteritate rursus multiplicentur homines boni et mali, et pauci quidem boni, multi vero mali? Valde repugnat hoc sensui, quem signare videtur littera dicens, quia Deum pœnituit. Nec vero factum hoc solum repugnat, ne sicut sonat littera, passiva intelligatur Dei pœnitudo, verum etiam et alterius loci Scriptura, quæ dicit : « Quia non est Deus, quasi filius hominis ut mutetur (*Num. xxiii.*) » Itemque de pœnitudo ait : « Non flectetur, neque enim homo est, ut agat pœnitentiam (*I Reg. xv.*) » Si igitur Deus non quasi homo vel filius hominis est ut mutetur, et si pœnitudo non flectitur, ut verbi gratia, nec nunc quidem quando dicit « pœnitent me fecisse » hominem, universum delet hominem, qualiter in hoc dicto et loquentis veritatem, et non pœnitentis mutabilem servabimus majestatem? Hic primo sciendum est magnam ejus, quæ Deo ascribitur, et ejus, quæ homini accidit, pœnitudinis esse distantiam. Homo namque, cum sit mutabilis, aliquando de malis vel injustis, aliquando de bonis quoque et justis actibus suis pœnitudo gerit. Et neuter hujus, id est humanæ pœnitudinis modus, in sapientem cadit. Sapiens namque apud philosophos sæculi ille esse conceditur, qui neque mali vel injusti quidquam, quod pœnitudo corrigit, admisit, neque bonum aliquod vel justum quod gessit in pravum mutavit. Quod si talis pœnitudo in sapientem non cadit, quanto magis Deo nunquam accidit? Ille namque non nisi de bonis vel justis nunquam pœnitudo gessit aut gerere potuit, quia mali quidpiam vel injusti committere nunquam potest aut potuit. Multum ergo a pœnitudo hominis differt Dei pœnitudo, quæ nimirum non aliud est, nisi vel a misericordia ad judicium, vel de judicio ad misericordiam transitio. Nam istæ sunt

« universæ viæ Domini, misericordia et veritas » A
 iudicii (*Psal. xxiv*). Est autem, quando de miseri-
 cordia transiens ad iudicium, nequaquam pœnitudo-
 dine flectitur, ut de iudicio rursus transeat ad mi-
 sericordiam, videlicet dum homo peccator contra
 Deum permanet impœnitens, ut idem Saul de quo
 cum dixisset Dominus : « Pœnitet me quod consti-
 tuerim Saul regem (*I Reg. xv*), » postea Samuel
 contra eundem loquitur : « Porro triumphator in
 Israel non parcat, et pœnitudoine non flectetur. Neque
 enim homo est, ut agat pœnitentiam (*ibid.*). » Est
 etiam, quando post misericordiam, vel inter ipsam
 misericordiæ largitatem, exercens iudicium, nequa-
 quam tamen a misericordiæ proposito ulla pœnitudo-
 dine deflectitur. Exempli gratia, ut in David, super
 quem post multam misericordiam, severum pro-
 pter Uriam Ethæum iudicium exercuit (*II Reg. xii*),
 nec tamen eundem a facie sua projecit, sicut
 projecerat Saul. Secundum hanc misericordiæ et
 iudicii dispensationem, pœnituit quidem eum fe-
 cisse hominem, id est de misericordia filiis Dei im-
 pensa vel impendenda, transivit ad iudicium. Ve-
 rumtamen eadem pœnitudoine flexus non est, ut
 bonum desereret propositum, propter quod fecerat
 hominem primum.

CAPUT XXV.

*Quid sit quod Moyses de Deo scripsit, Et præcavens in
 futurum, « et tactus dolore cordis intrinsecus. »*

Quid de hoc dicemus quod non solum pœnituisse,
 verumetiam intrinsecus dolore tactum fuisse Do-
 minum, Scriptura testatur? Sic enim scriptum est :
 « Pœnituit eum quod hominem fecisset in terra »
 et præcavens in futurum, « et tactus dolore cordis
 intrinsecus : Delebo, inquit, hominem (*Gen. vi*). »
 Dicit aliquis : More humano Scriptura loquitur, quia
 loquitur hominibus. Ita esse consentimus. Verum-
 tamen necesse est verum esse quod Scriptura lo-
 quitur veritatis. Dolor cordis Dominum tactum
 fuisse pronuntiat. Porro dolor est quædam passio,
 de quatuor passionibus una, quarum hæc sunt no-
 mina. Dolor sive tristitia, gaudium sive inepta læ-
 titia, pietas sive timiditas, spes sive cupiditas. Has
 quatuor passiones, imo vitia, pueri legimus apud
 poetam insignem dicentem quam brevissime :

*Hanc metuunt homines, cupiunt, gaudentque do-
 [lentque.*

(*VIRG. Æneid. vi.*)

Cum ergo sit impassibilis Divinitas, offenditur quis-
 piam, **537** quoties pro re mentio fit hujus loci, ubi do-
 lore cordis intrinsecus Deum fuisse tactum sacra nar-
 rat Scriptura. Sed e contra, sciendum quia dolor alius,
 gaudium aliud, alia spes, alius timor, a sancta nobis
 Scriptura prædicantur, quæ non passiones sive vi-
 tia, imo summæ virtutes a spiritualibus spiritualiter
 intelliguntur. Est enim dolor, id est pietas, quam
 efficit Spiritus sanctus, unde et spiritus pietatis di-
 citur. Et gaudium fructus ejusdem Spiritus, sicut
 dicit Apostolus : « Fructus autem Spiritus, est gau-
 dium (*Galat. v*), » etc. Est et spes primarum virtu-

tum media, sicut ait idem, qui supra : « Nunc autem
 manent, fides, spes, charitas, tria hæc (*I Cor. xiii*). »
 Est et timor sanctus, virtus et virtutum cus-
 tos, quem idem Spiritus sanctus efficit, unde et in
 ordine septem spirituum, sicut spiritus pietatis, ut
 jam dictum est, ita et jam prædicatur spiritus timo-
 ris Domini. Non igitur offenditur fidelis animus,
 tanquam inconvenienter de impassibili Deo prædi-
 cetur, quod sicut littera sacra prædicat, dolore
 cordis tactus fuerit intrinsecus, quia revera, sicut
 et alibi veritas prophetica testatur : « Deus est
 æmulator et ulciscens Dominus (*Nahum i*). » Nec
 omnino quispiam Deum veraciter imitatur, nisi sit
 particeps boni zeli vel æmulationis ejus.

CAPUT XXVI.

B *Quo dolore Deus tactus esse dicatur intrinsecus.*

Dolor namque cordis, quo tactus est intrinsecus,
 tam fortis, tam pius et impassibilis Deus, zelus
 bonus est, et idcirco non passionem, sed virtutem
 dicimus dolorem ejus, ut vere est. Econtrario, invi-
 dia diaboli, per quam mors intravit in hunc mun-
 dum, zelus malus est, et ille zelus passio magna et
 misera, summumque vitium est; utrumque zelum
 definire libet. Zelus bonus est diligere homines,
 odisse autem hominum iniquitates. Econtra zelus
 malus est, odisse homines, diligere autem hominum
 iniquitates. Et ille quidem Dei est, iste autem zelus
 diaboli est. Deus namque primus est, et præ omni-
 bus diligit hominem, odit autem hominis iniquita-
 tem. Imitantur autem hunc, quicumque homines
 proximos suos ita diligunt, ut odio habeant et per-
 sequantur mala facta ipsorum. Econtra, diabolus
 primus et præ omnibus odit hominem, et diligit
 hominis iniquitatem. Imitantur autem illum qui
 homines vel fratres suos ita oderunt, ut eorum di-
 ligant iniquitatem, id est non diligunt nisi consen-
 tiant vel consimiles sibi fiant ad faciendum iniqui-
 tatem. Ista zeli oppositio contraria, diabolum Deo
 contrarium, et hominibus constituit inimicum, et
 utriusque zeli continuum ab initio usque ad finem
 sæculi perseverat duellum, semper vincente zelo
 Domini exercituum, semper zelo diaboli cadente in
 confusionem et opprobrium. Diabolus in zelum
 amaritudinis dum ad iniquitatem, quæ mors animæ
 est, hominem allicere non potest, ad occidendum
 corpus per ministros suos consurgit. Deus autem
 eum quidem a quo zelus ejus recessit peccatoris vel
 impij pro eo quod de iniquitate incorrigibilis est, et
 corpus et animam in gehennam mittit. Eum autem
 pro quo zelari dignatur, punit temporaliter ne pu-
 niat æternaliter. De hujusmodi Apostolus, « dum
 judicamur autem, inquit, a Domino corripimur, ut
 non cum hoc mundo damnemur (*I Cor. xi*). »

CAPUT XXVII.

De diluvio, imo tribus judiciis Dei.

Pœnitudoine igitur et dolore cordis tactus intrin-
 secus, id est, bono zelo excitatus quid dixit? quid
 fecit Dominus Deus? « Non, inquit, permanebit
 spiritus meus in homine in æternum, » quia caro

est, eruntque dies illius centum viginti annorum : **A** Imo nonne ideirco emiserat eum de paradiso, ne viveret in æternum? Dixit enim cum ironia gravissima, dixit jam **538** « tunc dolore cordis tactus intrinsecus : Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est, sciens bonum et malum, » statimque subjunxit : « Nunc ergo, ne forte mittat manum suam, et sumat » etiam de ligno vitæ, et comedat et vivat in « æternum, emisit eum Dominus Deus de paradiso voluptatis (*Gen. iii.*) » Quid ergo sibi vult, quod quando filii Dei filias hominum uxores acceperunt, illæque genuerunt gigantes, id est viros famosos et potentes a sæculo, quando corrupta jam erat terra, omnisque caro corruerat viam suam, cum propter hoc vellet inducere diluvium, quasi tunc primum decernens, dixit : « Spiritus meus, » id est spiritus a me datus, sive ad imaginem meam factus, « non permanebit in homine in æternum? » quid, inquam, nisi omnibus sæculis satisfactum esse vult ab experimentis, quod sapienter et utiliter, rationaliter et misericorditer faceret hoc ipsum quod hominem morte animæ jam mortuum, per peccatum, in corpore immortalem esse noluit edicendo illi : « quia pulvis es, et in pulverem reverteris, » præveniendū illum, et ejiciendū de paradiso voluptatis, ne forte mittens manum, sumeret et comederet de ligno vitæ, et viveret in æternum. Igitur cum dicit : « Non permanebit spiritus meus in homine in æternum (*Gen. vi.*) » Hoc eum intendere arbitramur, ut approbemus et laudemus bonum ejus consilium, quia vere quod hominem in anima mortuum veluit esse corpore immortalem, hoc fecit misericorditer nobis consulens, et sicut scriptum est, præcavens in futurum. Quid enim si propter vitam longiusculam, qua tunc vivebat, alius annos nongentos triginta, alius nongentos quinque, alius nongentos sexaginta duos, alius nongentos sexaginta novem, ut Mathusala. Si, inquam, propter tantulam vivendi moram, quæ ad æternitatem comparata, nec momenti quidem, vel puncti rationem obtinet, ita superbiebant homines, viri famosi a sæculo, potentes atque gigantes, id est Dei contemptum habentes, mente superbissimi, et carne corruptissimi, sicut ipsa Scriptura semel et iterum atque tertio, imo et quarto inculcans et replicans manifeste asserit, quid egissent vel quales fuissent, si sese nunquam morituros esse scirent? Perpendat, qui potest, quia revera nec leviter dictum est, præcavens in futurum; nec leve fuit aut parvum quod præcavit Deus impedimentum salutis suorum ad æternam gloriam prædestinatorum, copiens bonum usque ad victoriam perducere propositum. Arbitrari namque licet, quia non minus in hominibus quam in dæmonibus incorrigibile fuisse superbiæ malum, addita corruptione carnis ultra miseriam dæmonum, qui carni non sunt.

CAPUT XXVIII.

Quid sit quod Dominus dixit : « Non permanebit spiritus meus in homine in æternum, quia caro est. »

Quare autem facturus hoc iudicium præmisit, dicens : « Non permanebit spiritus meus in homine in æternum, quia caro est (*Gen. vi.*) » Nonne et antequam hoc diceret, auferebat spiritum homini Deus, et deficiebant, et in pulverem suum revertentur? (*Psal. ciii.*) Nonne et primo dixerat homini : « Donec revertaris in terram, de qua sumptus es, quia pulvis es, et in pulverem reverteris? (*Gen. iii.*) »

CAPUT XXIX.

A

Quare Noe, accepta sententia perdendæ universæ carnis, non intercesserit pro hominibus sicut Moyses.

Propterea dicentem Deum : « Finis universæ carnis venit coram me, et ego disperdam eos cum terra ; fac tibi arcam (*Gen. vi*), » et cætera, audit Noe vir justus atque perfectus, et tacet, nullamque precem pro injustis offert, ut Deum teneat, ut iram ejus suspendat, exempli gratia, sicut eundem Dominum tenuit Moyses, dicentem sibi : « Dimitte me ut irascatur furor meus contra eos, et deleam eos, faciamque te in gentem magnam (*Exod. xxxii*), » hoc ille fecit, ut vere mitis et justus, nullatenus ambiens, ut fieret ipse in gentem magnam, magisque aliis quam sibi consulens. Sed non proinde immitis aut injustus Noe, qui cum pararet arcam cum filiis suis ad reparationem orbis terrarum, non intercessisse legitur aut elaborasse, ut iratum cunctis viventibus et cunctos delere volentem; tenere posset eundem Deum. Moysi namque alia in fide et dilectione cordis fuit causa quam ea, cujus solius sensus præbere videtur littera, dicens : « Recordare Abraham, Isaac, et Israel servorum tuorum, quibus jurasti dare terram hanc (*Exod. xxxiii*), » et cætera. Nam ille non tantum attendebat multiplicationem seminis, vel possessionem terræ Chanaan quam tunc erant intraturi, quantum aspiciebat ad honorem Dei, salutemque generis humani, ut esset Deus verax, et victor propositi, juxta illud, « ut justificeris in sermonibus tuis, et vincas cum judicaris (*Psal. l*). » Abrahæ namque promiserat, imo et cum juramento repromiserat Deus, quod « in semine ejus benedicerentur omnes gentes (*Gen. xxi*), » quod est Christus. Et per os Jacob prædixerat Spiritus veritatis, quod de tribu Juda Christus foret nasciturus. « Non, inquit, auferetur sceptrum de Juda, et dux de femore ejus, donec veniat, qui mittendus est (*Gen. xlix*). » Si ergo minas implevisset Deus contra populum illum, dicens Moysi : « Dimitte me ut irascatur furor meus contra eos (*Exod. xxxii*), » et cætera, non videretur Deus justificari in sermonibus suis, victoriamque propositi peregisse verbum veritatis. Moyses namque etsi de genere Abrahæ, non tamen erat de tribu Juda. Ideoque etsi faceret eum Deus in gentem magnam, ut de linea ejus Christus nasceretur, non omnino vicisset Verbum Dei. Quia non tribui Levi Christus, sed tribui Judæ fuerat promissus, ut ex ea nasceretur. Igitur eundem Deum quem iratum uni genti Moyses fideliter tenuit, Noe universam carnem delere volentem rationabiliter dimisit. Quia videlicet perditio multitudinis nihil impediabat victoriam Verbi Dei sive propositi Dei, dummodo superest vel unus ad suscitandum semen mulieris inimicitias habiturum contra semen serpentis.

CAPUT XXX.

Quid sit quod scriptum est : « Noe invenit gratiam coram Domino. » Item : « Noe vir justus atque perfectus in generationibus suis. »

Hic unus tunc justus erat, sicut de eo Scriptura dicit : « Noe vero invenit gratiam coram Domino. » Item : « Noe, vir justus atque perfectus fuit in generationibus suis (*Gen. vi*). » Porro generationes ejus, ab eo quem posuit Deus pro Abel, videlicet, Seth namque genuit Enos, et Enos genuit Cainan, et Cainan genuit Malaleel, Malaleel genuit Jared, et Jared genuit Henoch, et Henoch genuit Mathusala. Mathusala genuit Lamech, et Lamech genuit Noe (*Gen. v*). Nam istæ generationes Noe, generationes erant filiorum Dei, et generationes Cain, generationes dicuntur filiorum hominum, cum Scriptura sic dicat : « Cumque cœpissent homines multiplicari super terram, filiasque procreassent, videntes filii Dei filias hominum quod essent pulchræ, acceperunt sibi uxores ex omnibus quas elegerant (*Gen. vi*). » Cum igitur in generationibus suis, id est generationibus filiorum Dei, solus Noe justus atque perfectus fuerit, magna et dolenda demonstratur accidisse corruptio filiorum Dei per commistionem filiarum hominum, quarum pulchritudo mentes et oculos cœpit, et sine dubio corda pervertit, sicut recentiori tempore Salomonem quoque sapientissimum, per mulieres alienigenas constat esse depravatum (*III Reg. xi*). Unus autem numero quid erat in illa tanta multitudine hominum, utpote diu viventium et multipliciter generantium? Attamen unus ille omnipotenti Verbo Dei suffecit ad retinendam **539** sive perficiendam victoriæ suæ palmam, ut nihilominus quandoque perficeret bonum propositum, quod intenderat dicendo : « Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram (*Gen. i*). Quid enim erat coram Deo omnis illa multitudo virentis et florentis sæculi, nisi « fenum, et flos agri? » (*Isa. xl*.) Vere enim fenum est populus (*Psal. cii*); vere « omnis caro fenum, et omnis gloria ejus tanquam flos feni (*Isa. xl*). » Et sicut facile est fenum exsiccari, et florem cadere vento flante, sic facile fuit Verbo Dei, tantam multitudinem delere. Porro ipsum Verbum Domini manens in æternum, obedientem sibi manere fecit hominem unum, gubernans eum per contemptibile lignum.

CAPUT XXXI.

Quod Noe, quia servaverat Verbum Dei, idem a Verbo servatus sit.

Putat ergo jam tunc sibi dixisse Deum : Quoniam servasti verbum patientiæ meæ et ego te servabo ab hora tentationis, quæ ventura est in orbem universum tentare habitantes in terra. Multum enim attinet ad laudem victoriosi Verbi Dei, quod observator ejus propter hoc ipsum quod illud servavit, servatus est ab hora tentationis, imo a toto anno judicii, id est diluvii, quod per totum annum terram universam occupavit. Quod erat illud verbum patientiæ Dei? « Ecce, inquit, ego adducam diluvii

aquas super terram, ut interficiam omnem carnem, in qua spiritus vitæ est subter cœlum (*Gen. vi*), et cætera. Hoc verbum recte dicitur verbum patientiæ Dei, quia videlicet postquam hoc verbum dixit Deus, adhuc diu patienter sustinuit. Anni fere centum interfluxerunt ab hoc dicto, antequam inundaret diluuium, et illi credere nolentes et in impietate permanentes, patientiam Dei contemnendo, iram sibi irrevocabilem thesaurizaverunt; hinc Petrus apostolus: « Qui increduli, inquit, fuerant aliquando, expectabant Dei patientiam in diebus Noe cum fabricaretur arca (*I Petr. iii*). » Vigilanter itaque attendenti liquet, quod longa et magna fuerit patientia Dei, et quod veraciter ille vir justus atque perfectus servaverit verbum patientiæ Dei, videlicet « centum, » ut jam dictum est « annis fabricando arcam (*Gen. vi*). » Irrisiones et forte multa difficilia sustinens ab incredulis, dum annuntiaret verbo et opere, inundaturas super omnem terram aquas diluvii (*Gen. vii*). Denique cum quingentorum esset annorum, locutus est ei Deus: « Fac tibi, inquit, arcam de lignis levigatis (*Gen. vi*). » Et eadem Scriptura teste, sexcentorum erat annorum, quando diluvii aquæ inundaverunt. Quantos putas tanto tempore fluctus hominum sustinuit, si prophete suis quisque temporibus per Verbum Domini præsciendo plagam quamlibet imminentem sic offenderunt, ut de vita quoque periclitarentur? Unde et dicit quidam illorum: Formido et laqueus facta est nobis vaticinatio et contritio, cui incredibile videtur justum illum multum offendisse fabricando arcam, et futurum prænuntiando diluuium per tot annos apud superbos, et gigantes illos, in illo recentis sæculo, cervicoso nimis atque luxurioso? Igitur quomodo servavit verbum patientiæ Dei, et ipse Deus, sive Verbum Dei, servavit illum ab illa severitate judicii, miraculo magno et congruente ejus fidei? Sicut enim corruptionem fluctus, quibus omnis caro corruerat

viam suam, mente evicit, et laudem justitiæ, sive perfectionis habere meruit, ita et aquas diluvii vehementer inundantes per contemptibile lignum superando, sæculis omnibus innotuit.

CAPUT XXXII.

Quod Dominus propositum suum satis declaravit toties benedicendo hominibus.

Post illud iudicium, Verbum Dei suos in mundo præcones et novos et insignes habuit imo ut haberet effecit, quorum primus idem Noe cum filiis suis benedictionem eandem accepit, quam dudum Deus edixerat, quando primos homines masculum et feminam creavit. Sicut enim tunc illis benedixit Deus et ait: « Crescite, et multiplicamini, et replete terram (*Gen. i*), » sic et post diluuium residuis istis eodem verbo benedixit (*Gen. ix*). Sic denique scriptum est: « Egredere, inquit, de arca tu et uxor tua, filii tui, et uxores filiorum tuorum tecum, cunctaque quæ sunt apud te educ tecum, et ingredimini super terram, crescite et multiplicamini super eam (*Gen. vii*). » Ac deinceps: « Odoratusque est Dominus odorem suavitatis, et benedixit Noe et filiis ejus, et dixit ad eos: Crescite et multiplicamini, et implete terram, et sit terror vester, ac tremor super cuncta animalia terræ (*Gen. ix*). » Deinde tertio, « vos autem crescite et multiplicamini, et ingredimini super terram et implete eam (*ibid.*). » Trina verborum eorundem repetitio magna est propositi Dei confirmatio, quod proposuit in verbo suo, sciens et præsciens atque prædestinatos habens omnes sanctos atque electos suos, quos nasci volebat sibi de genere humano quantis meritis crescere, quanto numero multiplicari haberent extunc usque in finem sæculi, quando et congregatis illis ad dexteram suam dicit ipsum Verbum incarnatum Jesus Christus victor propositi: « Venite, benedicti Patris mei, possidete regnum, quod vobis paratum est a constitutione mundi (*Matth. xxv*). »

LIBER TERTIUS.

540 CAPUT PRIMUM.

De tribus filiis Noe, Sem, Cham et Japhet, et quid sit, « Dilatet Deus Japhet, et habitet in tabernaculis Sem. »

Nunc jam sermo per compendium currens, videlicet omissis mysteriorum, sive allegoariarum longis itineribus, magnisque circuitibus devenit ad tabernacula Sem, dicente patre Noe: « Dilatet Deus Japheth, et habitet in tabernaculis Sem (*Gen. ix*). » Porro per tabernacula Sem, adoptionem filiorum Dei, et gloriam testamentum et legislationem, et obsequium, et promissa intelligimus, quæ omnia data sunt semini Abraham, qui fuit de posteritate Sem, Sem quippe genuit Arfaxad, Arfaxad genuit Sale,

D Sale genuit Heber, Heber genuit Phaleg, Phaleg genuit Reu, Reu genuit Sarug, Sarug genuit Nachor, Nachor genuit Thare, Thare genuit Abraham (*Gen. xi*). Tabernacula ergo Sem, beneficia Dei sunt jam dicta, quæ præstitit Deus semini ejus Abraham venienti ex posteritate Sem, et recte illa beneficia intelligimus per tabernacula, quia videlicet Abraham et cæteri patres per quos, vel cum quibus illa sunt administrata, manentem hic non querentes habere civitatem, et illam expectantes, cujus artifex et conditor est Deus (*Hebr. xi*). In tabernaculis habitabant contentes, quia peregrini et hospites sunt super terram. Ad hæc igitur tabernacula Sem sermone deducto ingredientum est, et reverenter aspiciendum, qualiter Verbum

Dei peregrinationem nostram subiens, exinde militaverit, contubernales non dedignans habere homines, per quos omnem militiam nostræ salutis ordinaret, tam diu cum illis commorans et per eorum voces sonans, donec ex ipsis quoque carnem assumens bellator atque princeps belli totius, ipse ad publicum contra serpentem antiquum procederet.

CAPUT II.

De confusione linguarum, nativitate Abraham, et secundo promissionis verbo, quod in semine ejus benedicendæ essent omnes gentes.

Divisæ jam erant insulæ gentium in regionibus suis, tam a filiis Japhet et filiis Sem quam et filiis Cham. Enumeratis quippe filiis Japhet, statim subjunctum est: « Ab his divisæ sunt insulæ gentium in regionibus suis, unusquisque secundam linguam suam, et familias in nationibus suis (Gen. x). » Item, enumeratis filiis Cham: « Ii filii Cham, inquit, in nationibus et linguis et generationibus, terrisque et gentibus suis (ibid). Deinde enumeratis filiis Sem secundum cognationes et linguas et regiones in gentibus suis statimque præmittens: « Hæ familiæ Noe juxta populos et nationes suas. Ab his, inquit, divisæ sunt gentes in terra post diluvium. » Quam autem ob causam in linguas dissonas eadem gentes divisæ sint, continuo Scriptura narrat, videlicet quia facere civitatem et turrin, cujus culmen ad cælum pertingeret, volebant per nimiam superbiam, quam ibidem Scriptura denotat nominando illos filios Adam, ait enim: « Descendit autem Dominus ut videret civitatem et turrin, quam ædificabant filii Adam (Gen. xi). » Ille cum dicit, filii Adam, procul dubio subintelligendum est ac si diceret, imitatores Adam, qui Dei similitudinem appetivit, non per verbi Dei obedientiam, sed per mentis suæ superbiam. Illa divisio sive confusio linguarum, accidit in diebus Phaleg, qui et idcirco appellatus est Phaleg, quia in diebus ejus divisa est terra, ut jam dictum est. Anni fere centum nonaginta successerunt post illam divisionem linguarum hominum, et natus est Abraham, ad quem incarnationis suæ desiderabilem fecit promissionem unicum et indivisibile Dei verbum, dicente Deo ad illum: « Egredere de terra tua, et de cognatione tua, et de domo patris tui, et veni in terram, quam monstravero tibi, faciamque te in gentem magnam, et benedicam tibi, et magnificabo nomen tuum, erisque benedictus, atque in te benedicentur universæ cognationes terræ (Gen. xii). » Sive ut alibi dixit: « Et benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ (Gen. xxii). »

CAPUT III.

Quod confusio linguarum abscondendo divinæ promissionis thesauro profuerit

Hinc illud dicere libet, quia sicut Apostolus ait: « Omnia diligentibus Deum, cooperantur in bonum (Rom. viii), » sic et illa confusio linguarum, et sanctis patribus, ad quos factum est hoc verbum, ipsi Deo Dei verbo cooperata est in bonum. Oportebat enim pro

A tempore, ut fieret occultum tale mysterium, neque super eo disceptaretur per publicum, quia dignus eo non erat mundus, fere totus ubique lascivius et petulcus, nimiumque ferox atque superbus, quamvis recenter severitate inundantis diluvii percussus, et usque ad parvas reliquias una strage consumptus; oportebat, inquam, interim manere occultum talem, tantæ promissionis thesaurum: primo ne peregrini illi, quibus hoc bonum erat creditum, jam tunc invidiam intolerabilem paterentur; deinde, ne divinæ vocationis et supernæ spei margarita, ante porcos missa conculcaretur (Matth. vii). Sic erat verbo Dei pro sanctis patribus ab hominum impiorum **541** vel sæcularium invidia cavendum, quomodo cavetur pro radice novella, dum adhuc unicum vix virgultum protulit, unde bonum speras vel desideras fructum. Sicut enim exstirpatio radicis spem fructus percipiendi præcedit, ita patribus, si intempestiva fuisset a persequentibus illata injuria mortis, facultatem præpedivisset implendæ promissionis. Idcirco Verbum ipsum futuræ carnis suæ patres custodivit, testante psalmo cum dicit: « Non reliquit hominem nocere eis, et corripuit pro eis reges. Nolite tangere christos meos, et in prophetis meis nolite malignari (Psal. civ). » Et quid ad cautelam istam tam idoneum quam præmissa confusio linguarum? Et quidem expedierat et utile fuerat, quod ubi Deus confudit linguas turrin illam ædificantium, non audivit unusquisque vocem proximi sui, et ædificare cessaverunt. Sed magis expedivit, C utiliusque fuit, quod gentibus ignorantibus præ confusione linguarum, sancta Scriptura turrin vera et vere pertingens usque ad altitudinem cæli construenda erat, sacramenta continens jam dictæ promissionis.

CAPUT IV.

Quod mysteria Dei, non solis exteris per confusionem linguarum, verum etiam indignis Israelitis, per ænigmata et figuras abscondita fuerint. Item de trium linguarum litteris inventis.

Nunquid vero et in sola multitudine seminis Abrahamæ, Isaac et Jacob, quæ videlicet multitudo duodecim tribuum, gens una vel populus unus existit, defuturi erant homines ejusmodi, homines indigni æque ut gentiles vel incircumcisi, quibus manifeste deberet ostendi sacramentum Verbi Dei? Non utique defutura erant, imo futurum erat, ut in illa gente carnalium multitudo, sua insipientia paucorum spiritualium fatigaret sapientiam; futurum hoc non ignorabat Deus ipse Dei Verbum dum sicut ad salutem nostram necessarium erat, suum per Scripturam legis et prophetarum vellet hominibus præsignare consilium. Recte igitur non solum in una lingua sese abscondit verbum Dei, verum etiam in eadem lingua, quæ cæteris erat ignota gentibus, dicta vel decreta sua sic temperavit, ita similitudinibus vel figuris obumbravit mysticis, ut vix pauci, vix soli spirituales percipere possent, quale haberet consilium, quali ordine recuperare intenderet salu-

tem mundi. Propter hoc primum litteræ sunt, ut videlicet in eis et per eas significaretur, et usque ad tempus clauderetur atque signaretur Verbi Dei mysterium, venturi ad expugnandum generis humani inimicum, per assumptæ carnis et passionis suæ sacramentum. Primarum, id est Hebraicarum ista reperiendarum erat et fuit causa litterarum. Primo namque litteræ Hebraicæ per Moysen repertæ, et Hebræis traditæ sunt. Secundo Græcæ, quas Græcis Cadmus tradidit, quo tempore dux Othoniel filiis Israel præerat. Tertio loco trium linguarum principalium, junctæ Latina lingua, litteras habere cœpit, quas Carmentis reperit, quo tempore populum Israel judicabat Jair (*Judic. iii*). Et illæ quidem juniores, Græcæ et Latinæ litteræ ob humanas res significandas repertæ, quandoque ad divinas res significandas gratia Dei sunt admissæ. Primæ autem, id est Hebraicæ ad significandas res divinas, repertæ vel traditæ sunt. Nunc vero ad ordinem redeamus.

CAPUT V.

Quod serpens antiquus propter Verbum promissionis contra Abraham, Isaac et Jacob, invidia quidem motus sit, nocere tamen eis non potuerit.

Promissione beati seminis facta ad patres, ut jam dictum est, quomodo ille serpens antiquus quidpiam inde cognovit, imo quomodo non cognosceret ipse callidus, et de regno suo, de regno mundi hujus male sollicitus. Circumibat enim terram, et perambulabat eam, tanquam fortis armatus custodiens atrium suum, attendens ne quid forte contra suum principatum suboriretur (*Job i*; *Luc. xi*), secundum illud quod audierat dicentem sibi Deum: « Inimicitias ponam inter te et mulierem, et semen tuum et semen illius (*Gen. iii*). » Hinc etenim requisitus est sub eisdem fere temporibus a Domino dicentē, « unde venis Satan? et respondens ait: Circumivi terram et perambulavi eam. Et Dominus ad eum: Nunquid, ait, considerasti servum meum Job, quod non sit ei similis in terra, homo simplex et rectus ac timens Deum, et recedens a malo? » (*Job i*.) Erat autem Job de stirpe Hus primogeniti Nabor fratris Abraham, cujus videlicet Hus, Scriptura libri Genesios hoc modo meminit: « His itaque gestis nuntiatum est Abraham, quod Melcha quoque genuisset filios Nachor fratri suo, Hus primogenitum, et Buz fratrem ejus (*Gen. xxii*). » De stirpe Buz Heliubuzites dictus est, qui et in libro Numeri Balaam nominatur. Porro jam dictus Job in terra Hus, qui fuit, ut jam dictum est, ex Nachor primogenitus Dinæ quoque filix Jacob (ut Philo perhibet) exstitit maritus. Istum consideraverat Satan circumeundo terram, et perambulando eam, quod « esset homo simplex et rectus, ac timens Deum, et recedens a malo. » Quomodo ergo non etiam considerasset Abraham, Isaac, et Jacob fidem promissionis habentes, et propter illam spem, peregrinando de gente in gentem, et de regno ad populum alterum pertranseuntēs? Plane consideravit istos, et scivit esse cives regni Dei, regno suo contraries, et de

A ipsis semen mulieris percepit fore nasciturum suo semini contrarium. Sed quid ageret? Quomodo bonam radicem illam corrumperet, aut quorum per manus hominum extirparet? Verbum Domini frequenter illos visitans, et intus fidem illorum incorruptam custodiebat, et foris pro eis reges corripiebat, hominemque eis nocere non relinquebat. Et Abraham propter pulchritudinem Saræ, Isaac propter pulchritudinem Rebeccæ, et Jacob propter benedictionem quam subripuerat fratri suo, mori timuit, idemque propter Laban de Mesopotamia fugit. Sed, ut jam dictum est, verbum Domini quemquam eis nocere non permisit: « Nolite, inquit, tangere christos meos (*Psal. civ*), etc. Ita contigit, ut nunquam eis nocere prævaleret inimicus, nullum ex eis sive in anima, sive in corpore lædere posset ille serpens antiquus, etc.

CAPUT VI.

Quod Joseph deinde primos serpentis insultus per fratres propter somnium exceperit.

Vivente tamen patre Jacob, primos serpentis diaboli assultus Joseph sanctus exceperit, et in illo accrescente filio, aspectu decoro, pater pius non nihil passus est, quia patienti paterno corde vulnerato compassus est. **542** In illum adolescentem totos malitiæ suæ impetus ille invidus intorsit. Verumtamen non est factum quod voluit, ad quod fratres ipsius per invidiam concitatos ut facerent animavit, sed factum est quod Deus voluit sive Dei verbum, quod cum illo et in illo fuit, sicut scriptum est: « Quia eloquium Domini inflammavit eum (*Psal. civ*). » Quid enim serpens ille fieri voluit? Nimirum voluit illum occidi, et ex illa voluntate ejusdem diaboli homicidæ, ex illius inspiratione vox illa processit, ut videntes eum dicerent fratres sui: « Ecce somniator venit, venite, occidamus eum, et mittamus in cisternam veterem (*Gen. xxxvii*). » Quid autem Deus voluit? profecto quia vocaturus erat famem super terram, et omne firmamentum panis conterrere habebat, voluit mittere ante eos virum hunc, et potius in servum venundari, quam occidi Joseph, ut humiliarentur quidem in compedibus pedes ejus, et pertransiret ferrum animam ejus (*Psal. civ*), non tamen humiliaretur sub peccato anima ejus, neque pertransiret ferrum corpus ejus, haberetque patientiam donec veniret Verbum Dei, donec inflammaret eum eloquium Domini, ut mitteret rex et solveret eum, princeps populorum, et dimitteret eum, constitueretque eum dominum domus suæ, et principem omnis possessionis suæ. Vicit ergo in illo jam tunc eloquium Domini, quia non est factum quod primum dixerunt, secundum inspirationem serpentis maligni: « Venite, occidamus eum, » sed factum est illud quod sonuit utique eloquium Domini per unum illorum dicentem: « Quid nobis prodest, si occiderimus fratrem nostrum, et celaverimus sanguinem ipsius? melius est ut venundetur, et manu nostræ non polluantur. Caro enim et frater noster, est (*Gen. xxxvii*). »

CAPUT VII.

Quid sit quod a Jeremia dictum est : « Vox in Rama audita est, » etc. « Rachel plorans filios suos. »

Primos assultus serpentis illos idcirco dixerim, quia videlicet a promissione beati seminis facta ad Abraham, qui persecutionem pateretur, cujus sanguis propter justitiam quæreretur, primus iste fuit. Unde animadvertere licet sanctum et vere divinum evangelistam in morte parvulorum innocentium satis congrue, multumque sapienter ita dixisse. Tunc adimpletum est quod dictum est per prophetam dicentem : « Vox in Rama audita est ploratus et ululatus multus, Rachel plorans filios suos, et noluit consolari, quia non sunt (Matth. II; Jer. xxx; Thren. I). » Quid enim, nonne ejusmodi potentes testimonium [potens est testimonium quod], omnem filium, qui pro causa occiditur illius beati seminis, quod est Christus, vult haberi tanquam Joseph? et omnem matrem, quæcunque pro tali causa occisum plorat filium (sive una sit mulier carnalis mater, sive sit Ecclesia spiritualis mater, piis matribus in morte ipsorum condolens, ut sæpe factum est) vult haberi tanquam Rachel? Et recte ac rationabiliter uniuscujusque illorum innocentium parvulorum mater, in tali causa vocatur Rachel, similiterque tota Ecclesia martyrum Christi mater, quia videlicet illius, cujus primi animam ferrum pertransivit, dicta est Rachel. Hoc Spiritui sancto placet, in quo et propheta cecinit, et evangelista intellexit, quia sicut tunc pater Jacob noluit consolari, et sicut mater Rachel, si adhuc viveret, nollet consolari, eo quod non esset Joseph, et tamen erat, et non solum vivebat, verum etiam potens erat, et prospere agebat Joseph (Gen. xxxvii). Ita Ecclesia sive quæcunque mater fidelis, plorat quidem pietatis affectu filium occisum, tanquam non sit, sed ille est, et non solum est, verum etiam melius est, et verius vivit, idcirco quia talem ob causam evenit ei, quod in hoc sæculo non est. Proinde Rachel ploranti filios suos, et nolenti consolari super eis quia non sunt, continuo hæc dicit Dominus : « Quiescat vox tua a ploratu, et oculi tui a lacrymis, quia est merces operi tuo, ait Dominus. Et revertentur a terra inimici tui, et est spes novissimis tuis, et revertentur filii tui ad terminos suos (Jer. xxxi). » Firmiter hoc tenet Catholica fides, quia filii revertentur ad terminos suos, quia pii martyres, sive illi innocentes qui plorabantur, eo quod non essent, et nullam carnis memoriam sæculo reliquissent, resurgent et apparebunt in regno Christi, regno suo secundum similitudinem illius Joseph, qui cum putaretur a fera devoratus, vixit, et vivens atque potens inventus est.

CAPUT VIII.

Quod serpens ille antiquus non solum insidias fratrum, verum etiam illecebras concupiscentiæ mulieris adversum Joseph suscitavit, neque tamen vicerit.

Notandum interea quod non uno modo tantum, sed duobus modis antiquus ille serpens aggressus

A est Joseph (Gen. xxxvii). Neque enim solummodo per fraternam invidiam consurrexit, ut eum corporaliter occideret, sicut occisus fuerat Abel, neque solummodo per feminam circumvenire voluit eum ut animam ejus occideret, sicut circumvenerat Adam, sed per utrumque, et in utroque conatus ejus frustratus est. Dixerunt namque fratres invidentes : « Venite, occidamus eum (ibid.), » et factum non est : dixit domina mulier : « Dormi mecum, » et factum non est. Grandis pugna, grande spectaculum. victus ille serpens, quia verum infligere non potuit, falsum confinxit crimen, propter quod et « humiliaverunt in compedibus pedes ejus, et ferrum pertransivit animam ejus (Psal. civ). Sed nonne hæc agendo serpens super pectus suum gradiebatur? (Gen. III.) id est suam intentionem conculcabat sibimet contrarius. Tali namque via talique processu procedebat ad victoriam eloquium Domini quod inflammavit eum, et ad hoc perducebatur ut prodessent illi somnia sua verbo Domini consonantia (Gen. III), ut scilicet vocata fame super terram, consurgeret et staret manipulus ejus, fratrumque manipuli circumstantes adorarent manipulum ejus. Itemque ut sol et luna et stellæ undecim adorarent eum super terram. Quod fratres quidem fecerunt, pater autem non aliter fecisse legitur nisi quod jurante illo de transferendo corpore ejus adoravit Deum, conversus ad lectuli caput, qui videlicet pater per solem figuratus fuerat, sicut et fratres per stellæ undecim. Porro mater jam obierat, quæ per lunam signata fuerat, sed profecto si adhuc viveret tunc temporis, Deum in filio gratanter adoraret. Igitur in laude Sapientiæ victricis, quæ non est alia quam Deus Verbum Dei, veraciter est dictum, et sæpè dicendum, quia venditum justum istum non dereliquit, sed a peccatoribus liberavit eum, descenditque cum eo in foveam, et in vinculis non dereliquit eum, donec afferret illi sceptrum regni, et potentiam adversus eos, qui eum deprimebant, et mendaces ostendit qui maculaverunt illum.

543 CAPUT IX.

De tertio promissionis verbo : « Non auferetur sceptrum de Juda, donec veniat qui mittendus est. »

Post hæc insignia divinæ virtutis, ecce jam tertio verbum promissionis, verbum invictum tale per os Jacob patriarchæ edidit oraculum : « Catulus leonis Juda ad prædam, fili mi, ascendisti, requiescens accubuisti ut leo et quasi læna. Quis suscitabit eum? Non auferetur sceptrum de Juda, et dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est, et ipse erit exspectatio gentium (Gen. xlix). » Tertium hoc fuit beati seminis, quod est Christus, præconium. Primum quippe fuerat illud ad serpentem : « Inimicitias ponam inter te (Gen. III), » etc. Secundum illud ad Abraham : « In semine tuo benedicentur omnes gentes (Gen. xxii). » Ac perinde tertium hoc est, cujus veritas duo præcedentia perficit, et complet; nam si Christus, imo quia Christus de tribu Juda est, ergo semen Abraham est,

dum ad prædam ascensurus præcinitur, verum esse confirmatur id quod inimicitias inter semen serpentis et semen mulieris positurum se prædixerat Deus. Itaque domus quidem Jacob, in qua verbum promissionis repositum fuerat, maligni serpentis instinctu concussa, et scelere in fratrem admissio contaminata est, et Joseph laboravit usque ad vincula, sed ipsum verbum neque concussum, neque alligatum existit, quinimo quod semel et iterum prædixerat Deus, id ipsum tertio repetens, et clarius edicens per os patriarchæ in Ægypto peregrinantis, et in ipsa peregrinatione morientis confirmavit. Adde quod tempora quoque adventus ejus certo signo præsignavit. « Non auferetur, inquit, sceptrum de Juda, » etc. Hoc namque signo, quia non solum rex, verum etiam dux auferendus erat et ablati de Juda, id est de gente Judaica, temporibus Romani imperii, quando rex dandus erat, et datus est Herodes alienigena, videlicet patre Idumæo, et matre natus Arabica, hoc, inquam, etsi non alio signo cognoscendum et cognitum est tempus adventus ejus, taliter ut nunc apparet, quia non solum regem et ducem, sed et locum perdidit et gentem.

CAPUT X.

De signo mulieris amictæ sole, parturientis et clamantis ut pariat, et item de signo draconis magni et rufi, etc.

Qualiter deinde inimicitiae sæpe dictae processerint, qua voce, qualibus conabimur verbis consequi, quali signo vel classico sono studiosus excitabit, attentumque faciet spectatorem certaminis admirandi? Ecce Joannes in Apocalypsi Jesu Christi dicit: « Signum magnum apparuit in cælo, mulier amicta sole, et luna sub pedibus ejus, et in capite ejus corona stellarum duodecim, et in utero habens, et clamabat parturiens, et cruciatur ut pariat. Et visum est illud signum in cælo, et ecce draco magnus et rufus, habens capita septem, et cornua decem, et in capitibus suis septem diademata, et cauda ejus trahebat tertiam partem stellarum cæli, et misit eas in terram, et draco stetit ante mulierem quæ erat paritura, ut cum peperisset, filium ejus devoraret (Apoc. xii). » Signa hæc magna sunt, suaque significatione; et cœptum dirigere sermonem, et attentum reddere valent auditorem. Signa hæc mentis oculos feriunt, excitantque et aperiunt ad cognoscendam earum, de quibus loquimur, faciem rerum. Mulier quippe illa, Ecclesia est; draco ille diabolus est. Mulier tunc cœpit in utero habere, quando fides patriarcharum, de quibus nunc loquebamur, promissionem habens, Christum cœpit expectare. Diabolus autem tunc cœpit draco esse, quando contra fidem et spem illam sævire cœpit, aperta persecutione, scilicet mortuo Joseph et omnibus fratribus ejus, quando rex novus super Ægyptum constituitur, qui ignorabat Joseph, et ait ad populum suum: « Ecce populus filiorum Israel multus et fortior nobis est, venite, sapienter opprima-

mus eum, ne forte multiplicetur (Exod. i), » etc. Tunc, inquam, cœpit draco esse, et tanquam draco non solummodo fraudulenter decipere, verum etiam fortiter pugnare. Non solummodo decipere animas, verum etiam occidere corpora, dicente illo rege: « Quando obstetricabitis Hebræas, et tempus partus advenerit, si masculus fuerit, interficite illum, si femina, reservate (ibid.). » Item, ad populum suum: « Quidquid, ait, masculini sexus natum fuerit, in flumen projicite, quidquid feminei, reservate (ibid.). » Antequam tale quid juberetur aut fieret ejus instinctu serpens erat, et serpens dici merebatur, quia decipiendo latenter et subdole mentibus illabebatur. Extunc autem draco est magnus, draco rufus, palam sæviens, aperte persequens, magnus magnitudine regum, et multitudine hominum impiorum interficientium, rufus sanguine piorum morientium.

CAPUT XI.

Coronam duodecim stellarum in capite ejusdem mulieris fuisse principes duodecim tribuum, et quoniam in utero habuerit, fuisse Verbum promissionis.

Utrumque signum, et mulier illa, et draco ille apparet et videtur in cælo, quia videlicet ab his duntaxat qui cœlestia meditantur, qui dicere possunt: « Nostra autem conversatio in cœlis est (Phil. iii), » ab his, inquam, videtur, sentiturque animo, et in muliere quantus dolor, et in dracone illo quantus sit vel fuerit horror. « Mulier » illa « amicta » erat « sole, » quia dotata [roborata] erat patriarcharum fides cœlesti promissione. « Luna sub pedibus ejus, » quia sæculi temporalibus bonis sic utebantur sancti Patres, ut non ipsa bona mentibus eorum dominarentur per cupiditatem, sed ipsi bonis illis per liberalem dominarentur dispositionem: « In capite » mulieris « corona stellarum duodecim, » quia in illo primitivæ Ecclesiæ initio, filii Jacob patres fuere duodecim tribuum, juxta illud fidele verumque somnium: « Videbam per somnium quasi solem et lunam et stellas undecim adorare me (Gen. xxxvii). » Sine dubio stella duodecima ipse est qui somnium viderat. Equidem secundum sua temporis illius merita, fratres undecim non lucebant, sed secundam futurorum spem et electionem, quæ ex ipsis erat assumenda, stellæ lucidæ erant illi. Stellæ lucidæ sunt ejusdem electionis principes, duodecim apostoli. « Et in utero habens, » inquit. Quid habens et unde habens? Habens, inquit, « semen in quo benedicerentur omnes gentes (Gen. xxii). » Et hoc habens ex Creatore Deo rationalis creatura, tanquam de proprio viro uxor legitima. Ex quo Deus Abrahæ semen illud promisit, et ejusdem Abrahæ cæterorumque cujusque anima promissionis fidem suscepit, extunc eadem mulier in utero habere, id est prægnans esse cœpit. « Et clamabat parturiens, et cruciatur ut pariat. » Mulieres quæ corporeos partus ediderunt, et pariendo dolores illos expertæ sunt, bene sentiunt quam veraciter veritas dicat: **544** « Mulier cum parit, tristitiam habet, quia venit

hera ejus (*Joan. xii*), » etc. Sic profecto quæcunque anima Verbum Dei, Verbum Deum, Christum Jesum Filium Dei diligit, et in Christo pie volens vivere, persecutionem patitur, bene sentit id quod dicitur de muliere illa, quia « clamabat parturiens, et cruciatur, ut pariat. » Nos cœpta persequentes, victoriæ Verbi Dei magna et præclara insignia in eo maxime continuemus, quod superatis cunctis draconis capitibus filius mulieris masculus raptus est ad Deum et ad thronum ejus, gentes omnes virga ferrea rectorus.

CAPUT XII.

Quando primum cœperit parturire, clamare, cruciari, ut pareret.

Quando, sicut jam dictum est, surrexit rex novus super Ægyptum, qui ignorabat Joseph, et populum filiorum Israel crescentem affligere cœpit, et masculos occidi, vel in aqua necari jussit, pro hoc invidens, quia crescebant et multiplicabantur (*Exod. i*), tunc mulier illa in utero habens, clamare cœpit, quia videlicet tunc erigebat se primum caput draconis tam in illo rege quam in eo qui mortuo illo successit. Tunc namque « ingemiscientes filii Israel propter opera vociferati sunt, ascenditque clamor eorum ad Dominum pro operibus, et audivit gemitum eorum (*Exod. ii*). » Et omnes quidem vociferati sunt, sed non omnes vociferandi scientiam habuerunt, id est non omnes vociferando corporum pariter et animarum suarum liberatorem, qui ad patres ipsorum repromissus fuerat, quærere vel desiderare sciverunt. Nam fere omnes de corporum sola salute solliciti, curam vel sollicitudinem habere nescierunt de animabus suis. Hinc animadvertendum est multum profuisse mulieri, quod primum caput draconis contra se stare videt, quia videlicet illo periculo commonita se in utero habere recognovit, et in partus sui felicitate sperare didicit. Nam si tranquillitas temporis in Ægypto illi arrisisset, male secunda jacuisset in medio fornicationum idololatriæ, de quibus per prophetam parabolice dictum est: « Fili hominis, duæ mulieres filia matris unius fuerunt, et fornicatæ sunt in Ægypto, in adolescentia sua fornicatæ sunt, ubi subacta sunt ubera earum, et fractæ sunt mammæ pubertatis earum (*Ezech. xxiii*). » Bene igitur, quod saltem vexatio intellectum daret auditui, ut quamvis pauci, tamen nonnulli suspirarent et optarent jam semen illud, quod Deus Abrahæ repromisit (*Gen. xxii*). Nam primus Moyses tunc ad Dominum dixit: « Obsecro, Domine, mitte quem missurus es (*Exod. iv*). » Sentiebat namque nihil per se vel per alium posse ad perfectum adduci, nisi veniret ipse qui mittendus erat, de quo pater Jacob in benedictionibus Judæ: « Non auferetur, inquit, sceptrum de Juda (*Gen. xlix*), » etc., et hoc non sine magni desiderii clamore dixit, quippe qui et alibi tacito ore clamasse legitur, Domino dicente: « Quid clamas ad me? » (*Exod. xiv*.) « Clamabat » igitur mulier, id est quæ jam incipiebat esse Ecclesia, quam signat mulier, « et cru-

ciabatur ut pareret, » nonnullis jam cum temporali liberatione corporum desiderantibus advenire promissum patribus, liberatorem animarum pariter et corporum.

CAPUT XIII.

Quod agnus, quem immolabant filii Israel, Verbi fuerit typus incarnandi, econtra Pharaon rex Ægypti, caput primum serpentis.

Sed « iratus, » inquit Scriptura, « Dominus in Moysen, ait: Aaron frater tuus levites, scio quod eloquens sit, ecce ipse egredietur in occursum tuum, et ostendam vobis quid agere debeatis (*Exod. iv*). » In hoc ipso Dominum sibi iratum dixit, quod Christum suum distulit, et non statim misit qui averteret iram, quæ propter Adæ peccatum accidit. Veruntamen non omnino illum inexauditum reliquit, ita videlicet etsi ipsum, quem missurus erat, non statim misit, ac saltem signum aliquod, signum magnum, sacramentum magnum ejus præmisit. « Tollat, inquit, unusquisque agnum per familiam et domus suas, immolabitque cum universa multitudo filiorum Israel ad vesperam (*Exod. xii*). » Agnus ille signum, et sacramentum fuit venturi Christi, qui mittendus erat, pro quo, sicut jam dictum est, suspirans dixit Moyses: « Obsecro, Domine, mitte quem missurus es. » Hoc intendens Baptista Joannes, qui ante illum missus est, ubi vidit eum ambulans, dixit: « Ecce Agnus Dei, qui tollit peccata mundi (*Joan. i*). » Econtra ille Pharaon, qui tunc erat rex Ægypti, signum draconis jam dicti, signum et similitudinem gerebat diaboli, hoc innuens dicit in eum per prophetam Spiritus Dei: « Leoni gentium assimilatus es, et draconi, qui est in mari (*Ezech. xii*), » etc. In illa similitudine sui, in illa immolatione agni, qualiter pugnaverit Verbum Dei, qualiter illud primum draconis, id est Ægypti regnum vicerit atque contriverit, quis nescit? Erigebat se caput illud contra mulierem, ut omnem beati seminis tolleretur expectationem, aboleretur Dei nomen, perderetur promissionis fides, deglutiret futuri regni spem. Econtra, per Moysen verbum Dei sive in verbo Dei, Moyses multis caput illud plagis percutiebat: « Dimitte, » inquit, « populum ut sacrificet mihi in deserto (*Exod. v*). » At ille, videlicet Pharaon, non solum non dimisit « populum, verum etiam irridens atque dicens: « Vacant otio, et idcirco vociferantur, dicentes: Eamus et sacrificemus Domino (*ibid.*), » amplius oppressit eos operibus, in tantum ut dicerent Moysi et Aaron: Fetere fecistis odorem nostrum coram Pharaone et servis ejus, et præbuistis ei gladium, ut occideret nos.

CAPUT XIV.

Quod omnipotens Verbum Dei percusserit vrimogexia Ægypti.

Quid multa, post ranas et cinipheas, post muscas et locustas, quibus illud caput draconis exstimulatum atque corrosum fuerat, post vesicas turgentes, et grandines igne permistas, quibus exulcerata

atque grandinatum ingemuerat, cum neque istis, neque cæteris plagis adhuc cederet exterminium primogenitorum, victorem asseruit sermonem Dei, cum prædicta immolatione agni mystici. « Dum enim, inquit Sapia, quietum silentium tenerent omnia, et nox in suo decursu medium iter haberet, omnipotens sermo tuus, Domine, exsiliens de cælo a regalibus sedibus (*Sap. xviii*), » durus debellator in mediam exterminii terram prosilivit, gladius acutus insimulatum imperium tuum portans, et stans replevit omnia morte, et usque ad cælum attingebat stans in terra. Hoc 545 illa Scriptura de illo noctis medio dixit, quando « percussit omne primogenitum in terra Ægypti, a primogenito Pharaonis, qui sedebat in solio ejus, usque ad primogenitum captivæ, quæ erat in carcere, et omne primogenitum jumentorum. Surrexitque Pharaon nocte, et omnes servi ejus, cunctaque Ægyptus, et ortus est clamor magnus in Ægypto. Neque enim domus erat in qua non jaceret mortuus. » Cum igitur et illa Scriptura prior dixerit, « factum est in noctis medio percussit Dominus omne primogenitum in terra Ægypti, » et ista sequens dicat : « Dum nox in suo cursu medium iter haberet, omnipotens sermo tuus (*Sap. xviii*), » etc. Non dubium quin Dominus qui percussit illa primogenita Ægypti, propria sit persona Verbi Dei, Filii Dei, Verbi omnipotentis, Filii victoriosi. Unde vigilanter animadvertendum quod, cum dixisset : « Transibit Dominus percutiens Ægyptios, cumque viderit sanguinem in superliminari, et in utroque poste, transcendet ostium, et non sinet percussorem ingredi, » continuo subjunxit : « Custodi verbum istud legitimum tibi et filiis tuis usque in æternum (*Exod. xii*). » Quid enim est præsentis loco dicere : « Custodi tibi verbum istud legitimum, » nisi ac si dicat : Custodi tibi Dominum istum usque in æternum? Verbum namque istud, omnipotens sermo iste, Dominus est, ut jam dictum est, quem custodire oportet usque in æternum, potius quam illius agni immolandi ritum, qui profecto permanere non debuit vel custodiri usque in æternum, sed tantum usque ad illam plenitudinem temporis, quo incarnandum erat Verbum istud, custodiendum usque in æternum.

CAPUT XV.

Quod de eodem Verbo dictum sit : « Exsultavit ut gigas ad currendam viam. »

Jam descriptio ejus prælibata diligentius consideranda est. « Omnipotens, inquit, sermo tuus, Domine, exsiliens de cælo a regalibus sedibus, » durus debellator, in mediam exterminii terram prosilivit, gladius acutus, insimulatum imperium tuum portans, et stans replevit omnia morte, et usque ad cælum attingebat stans in terra (*Sap. xviii*). » Nonne magnum et fortem in his verbis gigantem agnoscis, gigantem illum de quo Psalmista canit : « Exsultavit ut gigas ad currendam viam suam, a summo cælo egressio ejus? » (*Psal. xviii*.) Quis enim alius gigas per incarnationem de cælo descendit, et superato mortis imperio cum victoria in cælum ascendit?

A quod Psalmista prophetico spiritu cecinit nisi « omnipotens sermo tuus, Domine, qui tunc de cælo a regalibus sedibus, durus debellator prosilivit in terram, et usque ad cælum pertingebat in terra stans? » Magnus utique gigas, qui stans in terra, usque ad cælum pertingebat, quod Psalmista dixit de futuro prophetans : « A summo cælo egressio ejus, et occursus ejus usque ad summum ejus (*ibid.*). » Et quod Sapiens illic dixit de præterito memorans : « Exsiliens de cælo a regalibus sedibus in terram prosilivit, et usque ad cælum attingebat stans in terra. » Eadem unius ejusdemque, qui et incarnatus venturus erat in mundum, et nondum incarnatus venerat super Ægyptum, velocitatem pariter et magnitudinem giganteam magnifice prædicant. Verum quia præsentis operi susceptum vel propositum non est, ejusmodi mysteria perquirere, sed bellorum verbi Dei quamdam velut historiam texere, hoc nunc in laudem victoriæ ejus breviter dicendum quia dignum se fecit iste omnipotens sermo Domini, quod tunc de cælo a regalibus sedibus taliter exsilivit, quod durus debellator gladiusque acutus in mediam exterminii terram prosilivit, et stans omnia morte replevit, videlicet ita ut non esset « domus in qua non jaceret mortuus a primogenito Pharaonis, qui sedebat in solio ejus, usque ad primogenitum captivæ quæ erat in carcere, et omne primogenitum jumentorum (*Exod. xii*). »

CAPUT XVI.

C Idem Verbum Dei Ægyptiis fuisse gladium acutum, filiis autem Israel agnum mitem et mansuetum.

Mirabile utique fecit inter domos Ægyptiorum et domos Israel uno eodemque tempore, una eademque nocte. Illic, id est in domibus Ægyptiorum, tanquam durus bellator erat, tanquam gladius acutus sententiam vibrabat. In domibus autem filiorum Israel mitem se et humilem natura esse signabat per agnum, simplex et mansuetum animal, quod immolari jussurat. Deus namque mitis et humilis est, neque apud nos talis didicit esse Filius Dei, ex quo carnem nostram assumpsit, ut diceret : « Discite a me quia mitis sum et humilis corde (*Matth. xi*), » sed talis erat priusquam cælum et terra fierent, natura propria, non cujusquam imitatione. Inter nos istud non discere venit, sed docere. Peccantium impietas rebelando hoc meretur, quod talis esse videtur, ut de illo tempore dictum est, « durus debellator et gladius acutus, » videlicet quorum cor durum mansuetudine et patientia ejus abutitur, ut ille Pharaon durus et superbus. Ille enim ubi primum audivit : « Hæc dicit Dominus Deus Israel : Dimitte populum meum, ut sacrificet mihi in deserto : Quis est Dominus, ait, ut audiam vocem ejus, et dimittam Israel? nescio Dominum, et Israel non dimittam (*Exod. v*). » Ita incipiens, magisque ac magis cor suum indurans et aggravans, hoc emeruit, ut iste mitis et humilis contineret mansuetudinem suam, et ostenderet in eum fortitudinem suam. Verumtamen neque ipsum, neque Ægyptios cæteros durus iste debellator debel-

lavit, per semetipsum primogenita percutiendo, sed percussori, videlicet angelo malo potestatem dando. De quo dixit ipse ad Moysen et Aaron: « Cumque viderit sanguinem in superliminari, et in utroque poste, transcendet ostium, et non sinet percussorem ingredi domos vestras et lædere (*Exod. xii*). » Et Psalmista cum dixisset: « Misit in eos iram indignationis suæ, » etc., addidit continuo, « immissionem per angelos malos (*Psal. lxxiii*). » Vita namque est iste omnipotens sermo, et mortis pessimæ, quæ peccatorum est, in se amaritudinem non habet, sed ministros ejusdem mortis malos angelos in potestate habet, quos idcirco percutere juste permittit, quia peccatores accusante culpa justitia vivere non sinit.

CAPUT XVII.

Quam ob causam primogenita Ægyptiorum percussa sint.

Et quid justius, quid in ordine justitiæ pulchrius quam ut talium primogenita interficerentur? Primogenitum namque Domini, Pharaon et Ægyptii penitus auferre volebant, et idcirco justa vice, pulchro ordine in exterminio primogenitorum plagam receperunt extremam, sicut apud ipsum Dominum præscriptum fuerat atque præordinatum. Dixeratque Dominus ad Moysen, dum mitteret eum **546** ad Pharaonem. « Dices ad eum: Hæc dicit Dominus, filius meus primogenitus Israel dixit tibi: Dimitte filium meum ut serviat mihi, et noluisti dimittere eum, ecce ergo interficiam filium tuum primogenitum (*Exod. iv*). » Claret ordo justitiæ in eo quod ejus interfecit primogenitum, qui primogenitum Domini nolebat dimittere. Unde autem populus ille primogenitus Domini aut filius? Nunquid Deus illum genuerat? aut ante illum populum sive hominem, quem appellavit Israel nullum a sæculo electum, vel gratiæ suæ filium habuerat? Equidem primogenitus aliquo modo potuit populus ille dici, videlicet respectu gentilis populi, quem postea regeneraturus erat per Evangelium Christi Filii sui unigeniti. Veruntamen nihilominus causa cognoscenda est, cur ille populus tali in tempore filius dictus sit primogenitus, videlicet quia carnem de populo suo illo erat assumpturus idem Dei Filius, vere primogenitus, vere unigenitus. Agebat hoc instanter diabolus et intendebat, ne populus ille permaneret, unde nasciturus erat ille filius unigenitus et « primogenitus in multis fratribus (*Col. i*). » Et idcirco quidquid in eundem populum agebat per Pharaonem et servos ejus, in illum filium recte refertur, cujus originem carnis præcidere festinabat, ne nasceretur. Non igitur levem aut parvam ob causam primogenita cæsa sunt. Quod si quæras: Cur etiam primogenita cæsa sunt jumentorum? Ad hoc breviter dicendum: Quia per vim retinebat Pharaon jumenta vel armenta eorum. Cum enim diceret Moyses: « Hostias quoque et holocausta dabis nobis, quæ offeramus Domino Deo nostro, cuncti greges pergant nobiscum (*Exod. x*). » Itemque dicente illo: « Cum

parvulis nostris et senibus pergemus, cum filiis et filiabus, cum ovibus et armentis. Recede, ait, a me, et cave ne ultra videas faciem meam. Statimque ejecti sunt de conspectu Pharaonis (*ibid.*). »

CAPUT XVIII.

Quam ob causam item post cædem primogenitorum, omnes Ægyptii aquis operti fuerint.

Plaga ista, id est morte primogenitorum, caput illud contritum et evictum est, ita ut mollia loqueretur, et diceret: « Surgite et egredimini, ite et immolate Domino, sicut dicitis, et ut petieratis, et abeuntes benedicite mihi (*Exod. xii*). » Sic locutus est recenti dolore adhuc saucius, sed postmodum, cum dimisisset populum, cum nuntiaretur ei quod fugisset populus, respiravit invidia rediviva, intumuit superbia, et cunctis curribus cum omni exercitu abeuntem Israel usque in mare persequabatur, non tam ut illum ad serviendum sibi retineret quam ut omnino interficeret. « Dixit enim inimicus, » ait in cantico Moyses: « Persequar et comprehendam, dividam spolia, et implebitur anima mea. Evaginabo gladium meum, interficiet eos manus mea (*Exod. xv*). » Idcirco sicut dum primogenitum Domini populum dimittere nollet, juste primogenitum filium suum perdidit, ita nimirum justo judicio, dum omnes interficere cupit, ipse versa vice cum omnibus suis periit coopertus aquis, et ne unus quidem superfuit ex eis, ita primum draconis caput vicit Verbum Dei, per figurativum sacramentum futuræ suæ carnis sive passionis, id est, per vespertinam immolationem Agni, et mulier illa, quæ « in utero habens clamabat, exsultavit, » id est, gens illa Christum quandoque paritura, præcentore Moyse, canticum gloriæ Domino cantavit. Unde et Sapientia dicit: « Inimicos eorum demersit in mare, et ab altitudine inferorum eduxit illos. Ideo justi tulerunt spolia impiorum, et decantaverunt: Domine, nomen sanctum tuum, et victricem manum tuam laudaverunt pariter (*Sap. x*). »

CAPUT XIX.

Hæc omnia Abraham a Deo prædicta fuisse, et quod filii Israel Ægyptios juste spoliarent.

Nonne hoc est justum et verum verbum quod dictum fuerat ad Abraham patrem ipsorum: « Scito, ait, prænoscent quod peregrinum futurum sit semen tuum in terra non sua, et subjicient eos servienti, et affligent annis quadringentis; » statimque subjunxit: « Veruntamen gentem cui servituri sunt, ego iudicabo, et post hæc egredientur cum magna substantia (*Gen. xv*). » Perpulchrum et exspectatione dignum est, quod iste omnipotens sermo taliter exsiliens de cælo a regalibus sedibus, ut supra memoratum est (*Sap. xviii*), gladius acutus, et durus debellator, non solum illic, verum etiam in omnibus quæcunque debellat aut percutit, iudicio pugnat, iudicio vincit, nullumque omnino absque iudicio percutit, quia summus est iudex, imo quia iudicium est, quia veritas iudicii est. Unde non nova assertionem, sed antiqua veritate in Apocalypsi de eo

dictum est : Qui sedebat super equum album, scilicet de hoc ipso Verbo habente corpus immaculatum, quia vocabatur Fidelis et Verax, et justitia judicat et pugnat (*Apoc. xvi*). Quod si judicium vel justitia judicii quæritur, de hoc quoque quod justi tulerunt spolia impiorum, quod cum substantia magna egressi sunt, spoliaveruntque Ægyptum, jubente ipso, et ut postularet vir ab amico suo, et muliera vicina sua vasa aurea et argentea (*Exod. xii*). » Si, inquam, de hoc ratio quæritur, qua cum judicio factum esse probetur, sententia in promptu est justa et nota : Quia dignus est operarius mercede sua (*Luc. x*). » Operarios autem Ægyptiorum filios Israel fuisse, quis nesciat? Præposuerat namque illis Pharaon magistros operum ut affligerent eos oneribus, ædificaveruntque illi urbes tabernaculorum Phiton et Rameses (*Exod. i*). Qualem pro illis operibus, vel inter illa opera tanti operarii mercedem receperunt? nullam utique mercedem bonam, sed econtrario, pœnam amaram, sicut scriptum est : « Oderantque filios Israel Ægyptii, et affligebant eos illudentes eis, atque ad amaritudinem perducebant vitam eorum operibus duris, luti et lateris, omni que famulatu quo in terræ operibus premebantur (*Exod. i*). » Mercedem igitur, quam illi injusti injuste detinuerunt, isti juste tulerunt, et tollendo spolia Ægyptiorum, injustitiæ argui non possunt, Verbo ipso (quod Deus est fidelis et verax, qui, ut jam dictum est, justitia judicat et pugnat contra gentem illam, cui servi erant) judicante eum justitia, ut egrederentur cum magna substantia.

CAPUT XX.

Eundem esse draconem, et Behemoth, eumque a solo Verbo vinci ut multiplicet preces et mollia loquatur.

Patrata hac victoria, et victrici veritate Verbi Dei, super illud primum caput draconis completa, sub eisdem temporibus idem Dominus dicebat ad beatum Job de eodem **547** dracone quem Behemoth nuncupabat, qui in illo Pharaone victus est, per quem verbum promissionis ejus impugnaverat : « Nunquid multiplicabit ad te preces, aut loquetur tibi mollia? (*Job xl*). » Item : « Qui fecit eum, applicabit gladium ejus (*ibid.*). » Nimirum decebat eum ut jam sic loqueretur, quia jam fecerat in illud primum, et facturus erat in cætera capita ut unumquodque sibi mollia loqueretur. Nempe is qui corde indurato dura locutus fuerat, dicendo : « Quis est Dominus, ut audiam vocem ejus? Nescio Dominum, et Israel non dimittam (*Exod. v*), » et his similia : tandem humiliatus sicut vulneratus, idem superbus postquam semel et iterum false dixit : « Peccavi etiam nunc, orate Dominum : peccavi, sed dimitte etiam hac vice peccatum mihi, ut jam non valens ultra fallere : Surgite, egredimini, inquit, et abeuntes benedicite mihi (*Exod. x, xii*). » In mari quoque positus fracta duritia mollissime dixit : « Fugiamus Israelem, Dominus enim pugnat pro eis contra nos (*Exod. xiv*). » Similiter de cæteris capitibus draconis, id est de

A regnis, quæ pugnaverunt, vel per quæ draco ipse pugnavit contra Verbum Dei. Jam hic breviter dicendum est quia singula suis temporibus et locis, post multam superbiam atque duritiam multiplicaverunt preces et locuti sunt mollia. Nam et Babylonici regni caput Nabuchodonosor, postquam ex hominibus abjectus est, et fenum ut bos comedit : « Levavi, inquit, oculos meos ad cœlum, et Altissimum benedixi (*Dan. iv*), » etc. Sic et Aman caput superbiæ regni Persici, cum universum genus Judæorum sese jam delere putaret, tandem multiplicavit preces et mollia locutus est intantum, ut corrueret super lectulum pro anima sua rogans reginam Esther (*Esther vii*). Similiter de cæteris experimenta reperientur in suis locis, quam veraciter de agitatore illorum dracone diabolo dictum sit : « Nunquid multiplicabit ad te preces, et loquetur tibi mollia? » simulque illud : « Qui fecit eum, applicabit gladium ejus, ut videlicet frustretur conatus gladii ejus (*Job xl*), » quemadmodum hujus primi, qui cum dixisset : « Evaginabo gladium meum, interficiet eos manus mea (*Deut. xxxii*), » suffocantibus aquis præpeditus est, ut gladium suum explicare non posset de vagina sua.

CAPUT XXI.

Quod Dominus populum Israel liberaverit in laudem et gloriam nominis sui, ut faceret eum excelsiorem cunctis populis.

Vere magnum et laudabile victoriæ Verbi Dei spectaculum, si rite perpendas pugnantis, sive duri debellatoris hujus intentionem atque propositum. Quid enim intendebat? Quid in proposito habebat, quando primum illud draconis caput omnipotens sermo tuus, Domine, de cœlo a regalibus sedibus exsiliens debellabat? Qualiter belli sive victoriæ suæ fructum quærebat? Hoc licet fere omnes noverimus, tamen ex ipsius sacræ Scripturæ oraculo audire præsentis loco amplius delectamur, cum præmisisset Moyses ad Israel : « Dominus elegit te hodie, ut sis ei populus peculiaris, sicut locutus est tibi, et custodias omnia præcepta ejus, » subjunxit intentionis summam : « Ut faciat, inquit, te excelsiorem cunctis gentibus, quas creavit in laudem et nomen et gloriam suam (*Deut. xxvi*). » Quid hac intentione benignius, dulcius, amabilius? Populum numero exiguum, servitute miserrimum, populis omnibus viliorum atque contemptibiliorem, superbissimis famulantem, et in ipso famulatu inter opera dura luti et lateris affligentibus atque illudentibus Ægyptiis expositum, ita consolari intendebat, ut cunctis gentibus facere proponeret excelsiorem, et hoc intendens atque dicens : « Videns vidi afflictionem populi mei in Ægypto (*Exod. iii*). » Ad liberandum illum descendit, et hoc tam grande certamen suscepit. Quæ autem illa celsitudo sit, vel in quo populum illum cunctis populis excelsiorem facere voluerit, et fecerit, apostolicis enuntiamus verbis : « Quia ipsorum est adoptio filiorum, et gloria, et testamentum, et legislatio, et obsequium, et promissio, quorum pa-

tres, et ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia benedictus Deus in sæcula. Amen (Rom. ix). » Num parva hæc celsitudo est? Et in alio loco, cum percontatus fuisset: « Quid ergo amplius est Judæo, aut quæ utilitas circumcisionis? » statim ipse respondit: « Multum per omnem modum. Primum quia credita sunt illis eloquia Dei (Rom. iii). » Tanta celsitudine excelsum facere illum dignatus est populum præ cunctis populis. Quomodo vel quando illi eloquia sua credidit? Die quinquagesimo « Ascende ad me in montem, ait ad Moysen, et esto ibi, daboque tibi duas tabulas lapideas, et legem ac mandata quæ scripsi, ut doceas filios Israel (Exod. xxiv). » Tanto ac tali studio Deus illis eloquia sua credidit ut eloquiorum quoque signa, scilicet litteras traderet Moysi, dando illi tabulas scriptas digito Dei.

CAPUT XXII.

Populo Israel non solum commissa, verum etiam scripta fuisse eloquia Dei, idque digito ipsius.

Quis denique alius, nisi ipse Deus signorum hujusmodi, scilicet litterarum auctor vel inventor existimabitur? Sic namque Moyses ipse testatur: « Daboque tibi, ait Dominus, duas tabulas lapideas, legemque ac mandata quæ scripsi (Exod. xxiv). » Legem cum dicit, subjungendo ac mandata, non utique cæremoniarum, sed legem decem præceptorum vult intelligi, et rursus scriptum est: « Et reversus est Moyses de monte, portans duas tabulas testimonii in manu scriptas utraque parte, et factas opere Dei (Exod. xxxii). » Scriptura quoque Dei sculpta erat in tabulis et in Deuteronomio digestis rursus decem mandatis: « Hæc, inquit, verba locutus est Dominus, et scripsit ea in duabus tabulis lapideis, quas tradidit mihi (Deut. v). » Item, de tabulis secundis, quas fecit, prioribus fractis: « Cumque dolassem, inquit, duas tabulas lapideas instar priorum, ascendi in montem habens eas in manibus, scripsitque in tabulis, juxta id quod prius scripserat, verba decem (Deut. x). » Item in Exodo: « Dedit quoque Moysi completis hujuscemodi sermonibus in monte duas tabulas testimonii lapideas, scriptas digito Dei (Exod. xxxi), » ac deinceps: « Præcide, ait, tibi duas tabulas lapideas instar priorum, et scribam super eas verba, quæ habuerunt tabulæ quas fregisti (Exod. xxxiv). » Quorsum ita tot testimonia? Videlicet ut liquido constet, quod qui hujusmodi rationem et vocem sive linguam ad loquendum dedit, idem ipse Deus litteras, id est ipsas elementorum figuras primus per semetipsum conscripsit, et ei qui primus ex omnibus hominibus scribere meruit, scilicet Moysi scriptas tradidit. Nec dum quippe vel ipse Moyses quidquam scripserat, quando dixit ei: « Ascende ad me in montem, et esto ibi, daboque tibi duas tabulas lapideas, et legem ac mandata quæ scripsi (Exod. xxiv). » Equidem Græcis Cadmus, quo tempore dux Othoniel **548** filiis Israel præerat, et Latinas litteras tradidit Carmentis, quo tempore populum Israel judicabat Jair. Sed hoc fieri potuit

humana industria per imitationem Scripturæ prioris et divini operis, ut jam non esset impossibile fieri in alia lingua, quod homini per semetipsum Deus ostenderat in una, scilicet Hebraica.

CAPUT XXIII.

Nihil utilius invento litterarum ad cognitionem Dei Creatoris esse.

Notandum itaque quod inter cuncta opera manuum hominum hoc unum opus est, quod habet homo ex artificio opificis Dei, et de cunctis operibus Dei, quæ multa sunt, hoc unum opus est, quod homini manu sua jussit operari. Nam et in tabulis opere suo Scripturam suam scripsit, et homini in libro scribere jussit. Exempli gratia: « Scribe hoc, inquit, ob monumentum in libro, et trade auribus Josue: Delebo enim memoriam Amalech sub cælo (Exod. xvii). » Nunquid hoc tantum illi scribere jussit, quod Amalech principium gentium, id est primus ex omnibus gentibus venisset, et pugnasset contra Israel, et idcirco memoria ejus delenda esset? Imo amplius illud constat, et digne sciendum est quod jusserit illi scribere: « In principio creavit Deus cælum et terram (Gen. i), » quamvis non sit præmissum, dixit Dominus ad Moysen: Scribe hoc: « In principio creavit Deus cælum et terram. » Quod si utilitatem hujus operis, scilicet manu scribendi, recte perpendis, profecto fateris decere vel decuisse Deum majestatis, quod figurarum hujusmodi, scilicet litterarum non alius quam ipse primus auctor exstitit. Quid enim est in omni mundo, in universa C multitudinem rerum, vel signorum visibilium, quod humanæ menti ad cognoscendum Creatorem suum, tam efficax, tam utile, tanquam certum præbeat adjuvamentum? Nunquid ordo cæli, solis, lunæ et stellarum? Quæ omnia pulchra sunt, et creatricis omnipotentis quædam signa sunt, quæ ita ut hæc verborum signa, sensus nostros instruunt aut instruere possunt. Hæc signa de præterito narrant, de præsentem demonstrant, de futuro sæculo annuntiant et quod summum est, Creatoris non solum omnipotentiam asseverant, verum etiam voluntatem nobis intimant, et quoties volumus, Deus nobiscum per hæc signa loquitur. Dignum igitur opus quod ipse Deus operatus esse credatur, sicut manifeste Scriptura testatur. Quia, sicut jam dictum est, prior D ipse scripsit in tabulis opere suo, digito suo, utique modo ineffabili, et deinde homini scribere jussit.

CAPUT XXIV.

Sicut priores duæ tabulæ Moysi fractæ sunt, ita et litterarum characteres sub Esdra mutatas fuisse arbitramur.

Sunt autem litteræ apud eosdem, scilicet Hebræos numero viginti duæ, et characteres quidem immutati sunt, quia certum est Esdræ scribam legisque doctorem, post captam Hierosolimam et instaurationem templi sub Zorobabel, alias reperisse figuras, sed sono eodem permanente. Quod vero nigrum si elementorum figuras, quas ipse Deus tradiderat, per prophetam Esdræ immutari voluit (quem ipsum

esse Malachiam accipimus, qui in ordine duodecim prophetarum est novissimus) cum ipsas quoque tabulas, in quibus Scriptura Dei litteræ sculptæ fuerant (quas nimirum non Moses præcidit, sed Mosi ipse dedit), frangi placuerit, et alias Moses ipse fecerit (quamvis nec in illis scripserit) dicente Domino ad eum : « Præcide tibi duas tabulas lapideas instar priorum, et scribam super eas verba quæ habuerint tabulæ quas fregisti? » (*Exod. xxxix.*) Nam de prioribus tabulis, quod non Moses illas præciderit, sed Dominus ipse et scripserit, et illi dederit, manifesta est auctoritas Scripturæ, quæ dicit : « Dixit autem Dominus ad Mosen : Ascende ad me in montem, et esto ibi, daboque tibi tabulas lapideas, et legem ac mandata quæ scripsi (*Exod. xxiv.*) » Item alio loco : « Deditque Mosi, completis hujusmodi sermonibus in monte Sinai, duas tabulas testimonii lapideas scriptas digito Dei. » Non ergo mirum si, in restauratione civitatis vel templi, litteras quas digitus Dei scripsit, per hominem immutari placuit, cum in constructione tabernaculi quandoque destruendi tabulas, quas ipse Deus præparaverat, homo fregerit, et alias jussu Dei præciderit. Potuit in utroque, scilicet et in alteratione tabularum, et in demutatione litterarum ejusdem rei esse portentum? Quia videlicet futurum erat ut omnia quæ tunc instituit Deus nondum homo factus pertransirent. Nam ecce vetera sunt, et transierunt, et nova omnia facienda erant, ut nunc facta sunt, quæ instituit idem Deus homo factus Sacerdos in æternum, de quo Apostolus : « Christus autem assistens Pontifex futurorum honorum per amplius et perfectius tabernaculum, non manufactum (*Hebr. ix.*) » etc.

CAPUT XXV.

Dona esse Dei, quod homo in Verbo Dei possit meditari, deinde et eloqui, demum et scribere, atque aliorum scripta legere.

Ecce quam parvulo auxilio, quantum Deus et Verbum ejus subvenit generi humano? Viginti duæ tantum, sicut jam dictum est, litteræ sunt. Ecce de impensis tam parvis, quam magnum constructum est ædificium? Primo ex ipsis positum est fundamentum scripturarum, id est Scripturæ illæ, quæ canonicæ dicuntur, per Spiritum sanctum conditæ sunt, et deinde quam multi ex omni natione et gente maximeque Græci et Latini, non pluribus usi litteris superædificaverunt? Inde factum ut in publicum conventum nostrum habeamus ascitum, et habere semper possimus Dei Verbum. Eatenus homines pauci instructi fuerant hoc Verbo, quorum notissimi sunt, Abraham, Isaac et Jacob, ad quos fiebat Dei Verbum, non hujusmodi lectione, sed occulta inspiratione, et idcirco paucissimi Verbum percipiebant, quia tali instructione non multi digni erant. Litteræ datæ confestim viam fecerunt multitudini ad percipiendum Verbum Dei. Ac per hoc recte dixerim quia litterarum auctorem sive inventorem primum, non hominem quempiam, sed ipsum

Deum esse decuit, cujus hoc tertium est munus ad cognitionem valens Verbi sui, quod homini litteras dedit. Primum namque est donum Dei, quod homo utpote rationalis, Verbum illud potest meditari. Secundum, quod solus ex cunctis animantibus linguam habens eloquentem, ipsam suam meditationem valet eloqui. Tertium quod cum litteras didicerit manu scribere, et aliorum manu scripta intelligere, cognoscere potest Verbum Dei, sapientiam Dei. Visibilibus signis sub istis signis primum illi populo credita sunt eloquia Dei, et instructus est de adoranda majestate unius et solius veri Dei, **549** quod unus ipse cuncta creaverit, cœlum, et terram, mare, et omnia quæ in eis sunt, quod hominem ad imaginem suam creaverit, quod ad Abraham, ad Isaac et Jacob locutus sit, et semen eorum in populum sibi peculiarem elegerit, et sub eisdem signis leges ejus accepit, quorum summa tota est in præceptis Decalogi, quæ ipse scripsit in tabulis, et sub eisdem signis cæremonias ejus, id est, ritum vel ordinem eidem Deo sacrificandi suscepit.

CAPUT XXVI.

Sacramenta cœlestia, sub sacrarum superficie litterarum latentia, similia esse thesauro abscondito in agro.

Quantum sapientiæ decus, quantos sapientiæ thesauros sub istis putas signis, id est litteris, esse absconditos? Quis explicare possit divitias salutis, quas illa mulier supra memorata in illa prima victoria, videlicet ubi victum est et contritum primum caput draconis, accepit reconditas sub illis litteris? Hinc est enim, quod apud Ezechielem Dominus ad eandem mulierem dicit : « Et ingressus sum pactum tecum, et facta es mihi, et lavi te aqua, et emundavi sanguinem tuum ex te, et unxi te oleo, et vestivi te discoloribus et calceavi te hyacinthino, et cinxi te bysso, et indui te subtilibus et ornavi te ornamento, et dedi armillas in manibus tuis, et torquem circa collum tuum, et dedi in aurem super os tuum, et circulos in auribus tuis, et coronam decoris in capite tuo, et ornata es auro et argento, et vestita es bysso, et polymito, et multis coloribus (*Ezech. xvi.*) » Tantis namque divitiarum splendidis nominibus, quid, nisi sacramenta cœlestia sub illius sacræ Scripturæ grosso velamine latentia, significari putamus? Nam, si ejusdem prophetiæ textum in præcedentibus ac sequentibus attendas, nimirum constat, dicta hæc esse de sacræ legis institutione, quam a Domino, in manu Moysi, imo in dispositione angelorum, Ecclesia primitiva tunc accepit, plenam cœlestibus sacramentis. Quisquis hæc attendis, profecto veram et congruam perspicis illam parabolam Verbi incarnati dicentis : « Simile est regnum cœlorum thesauro abscondito in agro, quem qui invenit homo, abscondit, et præ gaudio illius vadit, et vendit universa quæ habet, et emit agrum illum (*Matth. xiii.*) » Siquidem litteratura illa in superficie quodammodo agnoscibilis est. Sed in hujusmodi agro thesaurus absconditus est sapientiæ cœlestis

thesaurus nobilis, quem qui invenit, id est, qui intelligit recte gratulatur et veraciter Domino dicit: « Bonum mihi lex oris tui super millia auri et argenti (Psal. cxviii.) » Qui hoc invento delectati, universa quæ habebant, vendiderunt, et agrum huiusmodi emerunt, ut exonerati sæcularibus negotiis, vacare possent, et intendere vel meditari in illa lege Domini, et necdum potuerunt, nec nisi ex parte cognoscere poterunt, senserunt Dominum latentem illic in factis figurativis et dictis mysticis.

CAPUT XXVII.

Hunc thesaurum ideo absconditum fuisse, ne parvuli quibus lacte opus erat, solidum cibum non ferre possent, et porci margaritas pedibus subjectas conculcarent.

Plane sic abscondendo thesaurum tanti pretii, jam tunc ipse primus fecit, quod alibi docet, cum dicit: « Nolite margaritas vestras mittere ante porcos, ne forte conculcent eas, et conversi lacerent vos (Matth. vii). » Item Sapientia docet, parvulis non esse solidum cibum, sed lac offerendum. Hoc, inquam, tunc ipse fecit, dum verbi sui thesaurum et margaritas secretorum celestium taliter signavit, ut nec porci invenire possent, nec parvuli pressi pondere deficerent. Profecto, si temporis illius statum respicias, homines aut contemptores erant nimis, aut simplices, præter paucissimos quos spiritus propheticus, qui in Moyse amplior erat, consilii sui conscios habere dignatus est. Exempli gratia: Core et Datan atque Abyron, et cæteri proceres Synagogæ, qui contra Dominum et contra Moysen steterunt subsannantes atque dicentes: « Revera indixisti nos in terram, quæ fluit rivis lactis et mellis, et dedisti nobis possessiones agrorum vinearum (Num. xvi). » Nonne porci erant, qui conculcarent objectas sibi cum vidissent margaritas regni cælorum? Idcirco valde notandum quod cum sanctæ Scripturæ intentio tota tendat ad regnum cælorum, fere nusquam in omni Pentateucho ulla fit mentio de gloria ejusdem regni, vel comminatio gehennæ ignis verbis manifestis, præter quod dictum est in Cantico: « Ignis succensus est in furore meo, et ardebit usque ad inferni novissima (Deut. xii). » Minæ sunt ad deterrendum, ne peccent, de gladio, de fame, de pestilentia, de malis bestiis. Promissiones vero, ad excitandum bonum studium, de agris et de vineis, de oppidis sive villis, et civitatibus muratis, de ficetis et olivetis, de terra fluminate rivis lactis et mellis, quibus videlicet nominibus et quæcunque vulgo intelliguntur, leviora sunt his quæ a spiritualibus spiritualiter sentiuntur, sed multo efficacius animos contingunt attendentium vel expectantium, non illa quæ non videntur, sed illa tantum, quæ videntur. Profecto, si manifestius propriis jam tunc enuntiata fuisset de futuro sæculo illa dulcedo vitæ æternæ, et requies paradisi, quæ sub

A nomine terræ intelligitur lacte et melle manantis, parvuli quidem, quibus lacte opus erat, tanquam solidum cibum fastidirent, superbi autem tanquam porci margaritas conculcarent.

CAPUT XXVIII.

Exemplis probatur non expedivisse ut sacramenta Scripturæ apertis verbis prodantur, donec opere compleantur.

Quid de mysterio dicam tabernaculi mystici, quod sine dubio secundum exemplar cœlestis: Dominus fieri jussit? Ait enim: « Inspice, et fac secundum exemplar quod tibi in monte monstratum est (Exod. xxv). » Si res ipsa, scilicet sacramenta incarnationis, passionis et resurrectionis suæ, quorum illa exemplaria fuerunt, verbum ipsum palam tunc describi jussisset, quis portare potuisset? Ut de multis unum exempli gratia proponam, illud quod in Deuteronomio taliter dictum est: « Et erit vita tua quasi pendens ante te, et non credes vitæ tuæ (Deut. xxviii). » Si paulo manifestius dici placuisset, Isaiam serratum esse accipimus, quasi justo et legis iudicio damnatum, eo quod dixerat: « Vidi Dominum sedentem super solium excelsum (Isa. vi). » Contrarius enim ipsi Domino in hoc dicto esse iudicatus est, quia de seipso dixit: « Non enim videbit me homo, et vivet. » Si ergo ille ab hominibus damnatus est, quia dixit: « Vidi Dominum sedentem. » Quid fieret de Moyse? Si ubi dixit: « Erit vita tua pendens ante te (Deut. xxviii), » et non credes vitæ tuæ, ita manifestius dixisset: Crucifiges et penderis **C 550** facies Dominum tuum ante te, et resurrexisse non credes eundem auctorem vitæ? Laudabilis igitur providentia Verbi in eo quod per Scripturam et mundo innotuit, et mundo sese abscondit, taliter eandem Scripturam contemperans, ut quasi liber signatus, carnales illius temporis oculos effugeret, et custodiretur venturis spiritualibus, quibus in suo tempore utiliter aperiri posset. Custodibus suis statim mercedem qualem cupiebant larga manu dedit, sicut scriptum est: « Et dedit illis regiones gentium, et labores populorum possederunt, ut custodiant justificationes ejus, et legem ejus requirant (Psal. civ). » Atque ita factum est, ut quamvis plerique ipsorum imbelles existerent, attamen pugnaturis in militia Verbi Dei arma ferrent, miroque modo pugnatorum longe post futurorum præcursores atque armigeri existerent. Hoc ipsum prævidens Dominus, dicebat ad Moysen: « Feriam igitur eos pestilentia, atque consumam, te autem faciam principem super gentem magnam, et fortiolem quam hæc est (Num. xiv). » Denique etsi non statim factum est, Moyse interveniente, at nunc videmus impletum, quia percussi sunt Judæi, et super aliam gentem, scilicet super omnem sanctam Ecclesiam Moyses princeps et magister revelata facie constitutus est.

LIBER QUARTUS.

CAPUT PRIMUM.

Quorum animalium septem illa capita draconis similia fuerint.

De primo capite draconis, qui ante mulierem parturam stetit, ut cum peperisset devoraret filium ejus (*Apoc. xii*), id est de primo regno, quod contra Verbum Dei, et promissa persecutionem excitavit, ut non perficeretur propositum ejus, jam dictum est, qualiter triumphaverit Verbum Dei, Verbum Deus. Nunc jam de secundi capitis excidio narraturi, opportunum esse arbitramur, ut quomodo septem capita sunt, et diversas habent facies, singulas singulorum capitum facies clara contemplatione discernamus. Ecce ex Scripturarum judicio patenter animadvertere licet, quia primum caput simile erat draconi: secundum, simile erat vitulo; tertium, simile leoni; quartum, simile urso; quintum, simile pardo; sextum, cæteris dissimile bestiis; septimum, simile homini. « Draconi namque, qui est in mari assimilatus es, » ait Dominus per Ezechielem super Pharaonem regem Ægypti (*Ezech. xxxii*). Non necesse est hoc longis probare documentis, cum ubique in omni Ecclesia notum sit, et celeberrimum, quod Pharaon ille carneus, populum Dei servituti subjiciens, et per mare transeuntem persequens atque submersus in mari cum curribus et equibus suis, typus diaboli fuerit, cui post servitutem peccati a populo, confugiente ad Christum abrenuntiatur cum omnibus pompis suis. Idcirco primum illud caput recte est simile draconi. De cæteris capitibus sive facibus, ratio nihilominus in promptu est. Secundi namque capitis faciem, id est Israelitici regni qualitatem, idcirco similem vitulo animadvertimus, quia statim post exitum de Ægypto, caput vituli formavit idem populus, et adoravit illud. Et tunc quidem caput illud ad tempus repressum fuit, sed ubi temporis opportunitas accessit, confestim eandem faciem dupliciter, id est, duos vitulos reformavit regnum illud scissum a domo David (*II Reg. xii*), et colendo atque defendendo illos, præcones verbi Dei interfecit. Deinde tertii, quarti, quinti atque sexti capitis facies Daniel exprimit. Prima, inquit, quasi læna, quia videlicet regnum Babylonicum secundum similitudinem lænæ duobus malis abundavit, superbia videlicet, et luxuria. Alia bestia, scilicet regnum Medorum atque Persarum, « similis, ait, urso, » scilicet propter crudelitatem Aman Agagitæ hostis Judæorum. Bestia tertia, vel regnum Macedonum, « quasi pardus, » inquit, nimirum propter varietatem Græcorum, et sævitiam Alexandri Magni, et Antiochi, qui in Judæos impie desæviit. Bestia quarta, videlicet regnum Romanorum, non dicitur cui similis fuerit, quia regnum illud magni-

A tudine et fortitudine cunctis dissimile existit, et contra fidem Verbi incarnati plus omnibus et terribilius infrendit. Post illa duo superiora, et ista quatuor inferiora capita sive regna, septimum futurum est caput, cujus facies similis homini, scilicet regnum Antichristi, qui homo peccati, et filius erit perditionis. Nunc ordinem prosequamur.

CAPUT II.

Quod facies secundi capitis, facies vituli fuerit, quem fecit Aaron, et quomodo tunc mulier in utero habens clamaverit.

Interea dum in monte cum Moyse Dominus, vel cum Domino Moyses loqueretur, serpens antiquus primo capite exarmatus, jam aliud caput erigere properabat contra Deum et Verbum ejus. Videns namque populus quod moram faceret descendendi de monte Moyses, formavit, et fecit vitulum conflatilem. « Ethi sunt, inquit, dii tui, Israel (*Exod. xxxii*). » Item dixerunt alter ad alterum: « Constituamus nobis ducem, et revertamur in Ægyptum (*Num. xiv*). » Quis nisi diabolus serpens antiquus, hoc machinatus **551** est? Illud intendens, ut offensus Deus populi reatu, verbique sui ac promissionis oblitus, a proposito suo averteretur. Sed clamavit mulier illa in utero habens, videlicet Moses, cujus anima ejusdem mulieris, scilicet Ecclesiæ pars erat, clamante et orante Dominum Deum suum, ac dicente: « Cur, Domine, irascitur furor tuus contra populum tuum? Recordare Abraham, et Isaac et Israel, servorum tuorum, quibus jurasti per teipsum dicens: Multiplicabo semen vestrum, sicut stellas cæli (*Exod. xxxii*). » Hæc et cætera dicens, nimirum vehementer cupiebat justificari Deum in sermonibus suis, et vincere victoria veritatis, et per virtutem hujusmodi intentionis Domini dicentis: « Dimitte me, ut irascatur furor meus (*ibid.*). » Fortis homo tenere potuit, quia revera fortis est, et apud Deum et apud homines quicumque Verbi Dei fidus auditor est, id est, qui optat sicut David, ut Deus in sermonibus suis justificetur, et vincat cum judicatur. Itaque, sicut jam supra dictum est, facies secundi capitis similis vitulo existit, sed tunc gladium caput illud habere non potuit, quia non sibi ducem constituerunt, imo statim ducem suum vindicemque contra vitulum suum, Deum suum experti sunt, quam fortem haberet justitiæ zelum, cum esset mitissimus omnium hominum. Ille namque iratus valde, projectis de manu tabulis atque confractis, vituloque combusto et contrito usque ad pulverem: « Si quis est Domini, ait, jungatur mihi (*ibid.*). » Congregatisque ad eum omnibus filiis Levi: « Ponat, inquit, vir gladium super femur suum, et occidat unusquisque fratrem et amicum et proximum suum (*ibid.*). »

CAPUT III.

Quod idem caput sublatum ad tempus, sub Jeroboam denuo erectum sit.

Et tunc quidem ex oculis sublatum est caput illud draconis, scilicet vitulus, sed ex animo populi nunquam penitus fuit amotus. Ejusmodi Deus semper erat illis in appetitu, sed sub severis iudiciis prohibebantur, usque ad tempus Roboam filii Salomonis filii David. Illo succedente patri, scissæ sunt decem tribus a domo David, et fecerunt sibi regem Jeroboam, qui excogitato consilio, fecit duos vitulos aureos, posuitque unum in Bethel, et alterum in Dan, dixitque idipsum, quod filii Israel formato, ut jam dictum est, vitulo in deserto, dixerant: « Ecce dii tui, Israel, qui duxerunt te de terra Ægypti (*III Reg. xii; Exod. xxxii*). » Tunc toto conamine erexit se contra mulierem secundum caput draconis, habens, ut jam dictum est, faciem vituli. Cœpit enim uti gladiis, et interficere et persequi maxime prophetas Verbi Domini. Eatenus, ex quo Pharaon interit, et nullus regum gladios habuit ad causam hanc, ut prohibere posset Deo vero sacrificari, et annuntiari verbum Domini, quidquid interim egit avertendo populum a cultu Dei, non tanquam draco bellator, sed tanquam serpens deceptor egit, per eundem sexum populum decipiens, per quem et primum deceperat hominem sine vi. Duxerunt enim uxores filias eorum, ipsique filias suas eorum filiis tradiderunt, et serviebant diis eorum (*Jud. iii*). Hinc iratus Dominus tradebat eos in manus hostium, a quibus afflicti clamabant ad Dominum. Dominus quoque flectebatur misericordia, et audiebat afflictorum gemitus, et suscitabat eis iudices, et liberavit eos de cæde vastantium. Postquam autem mortuus esset iudex revertebantur et multo majora faciebant, sequentes deos alienos, et servientes eis, et adorantes illos (*Jud. ii*). Inde serpens inermis exstitit, nec tanquam draco bellare potuit, quia iudicem aut principem neminem ex omnibus possedit, cujus vi posset uti ad deterrendum illos a cultu Domini, quinimo fere omnes iudices strenue gesserunt suis quique temporibus, astringendo populum ad custodiam legis Domini.

CAPUT IV.

Quod per iudices Dominus populum ab idololatria represserit, et ab hostibus defenderit, vincente per eos Verbo Dei.

Eorundem omnis victoria iudicum, profecto victoria Verbi Dei est, quia videlicet non in multitudine exercitus, sed in Verbo Domini vicerunt, liberantes Israel ab oppressione hostium de Othoniel, qui primus illorum videlicet duodecim iudicum exstitit, ita scriptum est: « Fuitque in eo Spiritus Domini et iudicavit Israel. Egressusque est ad pugnam, et tradidit Dominus in manus ejus Chusan Rasathaim regem Syriæ et oppressit eum (*Jud. iii*). » Postillum secundus Ahud, qui liberavit Israel de manu Moab, dum percuteret regem Eglon. « Verbum, inquit, Domini habeo ad te (*ibid.*). » Statimque dictum ejus,

A quod secum haberet Verbum Domini, verum esse res ipsa probavit, quia videlicet victus et humiliatus est Moab de illo sub manu Ahud, et terra quievit. Postillum, Samgar defendit Israel. Procul dubio non virtute humana, sed virtute ejusdem Verbi, cujus rei testimonium illud est in signo quod percussit de Philistiim sexcentos viros vomere. Deinde Barach dum perguit ad pugnam contra Sisaram principem exercitus Jabin regis Chanaan, dixit ad eum propheta Debora: « In hac vice tibi victoria non reputabitur, quia in manu mulieris tradetur Sisara (*Jud. iv*); » quod et factum est. Nam Jahel uxor Abereinei percussit eum in capite, quærens vulnere locum, et tempus valide perforans. De Gedeon quis nesciat quod victoria, qua Madian et Amalech, cæterosque orientalium nationum vicit, victoria fuerit Verbi Dei? cum trecentis viris ad pugnam ivit, tenentibus in sinistris manibus lampades, et in dexteris sonantes tubas, illisque conclamantibus: « Gladius Domini, gladius Gedeonis (*Jud. vii*), » stantibus singulis in loco suo immisit Dominus gladium in omnibus castris, et mutua se cæde truncabant. Nimirum ejusmodi bellum et victoria non hominis, sed Dei est. De Jephthe non sic elucet, quod pugnavit in eo Verbum Domini absque robore militari, excepto quod de illo scriptum est: « Factus est ergo super Jephthe Spiritus Domini et circumiens Galaad et Manasse votum vovit Domino, transivitque ad filios Ammon, tradiditque Dominus eos in manus ejus (*Jud. xii*). » De Samson nulla est dubitatio, quin fortitudo ejus, Verbum ipsum fuerit, cujus venturi in hunc mundum per incarnationis mysterium, mysteria præclarissima præclaris gestis præfiguravit (*Jud. xv*).

CAPUT V.

Judices nonnisi clamante ad Dominum populo suscitatos.

Judices isti non in silentio, sed clamore populi præeunte, suscitati sunt a Domino ut liberarent filios Israel de vastantium manibus. Quid horum magis venerandum est? quid amplius potentiam vel sapientiam commendat Verbi Dei ad victoriam tendentis? Illud ne, quod tradidit eos in manus hostium, **552** ut clamarent, an quod clamantibus iudices suscitavit qui eos liberarent? Nimirum in utroque omnipotens sermo tuus, Domine, tanquam durus bellator decertabat, ut non vacuum reverteretur ad te, qui salutem generis humani in ipso proposueras, et hoc Abrahamæ promiseras. Maxime autem in hoc dirigebat salutis ejusdem cursum, quod tradebat Israel in manus hostium. Vexatio namque auditui dabat intellectum, ut sæpe dicta mulier adversitatibus commonita, recogitaret, et memor fieret qualem in utero haberet conceptum, et quam necessarium sibi esset, ut conceptus ille perveniret ad partum: Quid enim clamasse arbitramur juvenulam illius temporis vel ætatis Ecclesiam? Quoties illud legimus vel audimus: « Clamaverunt filii Israel ad Dominum; qui suscitavit eis salvatorem, et liberavit eos

(Jud. III). » Profecto non vane illud nonnullos clamasse et clamando postulasse intelligimus, ut jam veniret iste Salvator, qui Abrahæ fuerat promissus, et per Mosen designatus, quali signo foret cognoscendus : « Prophetam, inquit, de gente tua et de fratribus tuis, sicut me, suscitabit tibi Dominus Deus tuus (Deut. xviii), » etc. Nunquid enim, quia solus Moses illum inclamasse manifeste legimus, nullus, vel eodem, vel sequenti tempore eundem inclamasse putabitur? Moses utique, cum in Ægyptum ad Pharaonem mitteretur, potius illum jam mitti cupiens qui plenam salutem perficeret : « Obsecro, inquit, Domine, mitte quem missurus es (Exod. iv). » Item, postquam vitulum fecerant, cum pro eodem populo deprecaretur inter cætera dicebat : « Præcipis mihi ut educam populum istum, et non indicas mihi quem missurus sis mecum, præsertim cum dixeris : Novi te ex nomine, et invenisti gratiam coram me (Exod. xxxiii). » Unde animadvertendum quod eodem in illo recte dicitur idem Moses festinus, hoc modo : « Festinusque Moses curvatus est pronus in terram, et adorans ait : Si inveni gratiam in conspectu tuo, Domine, obsecro ut gradiaris nobiscum (Exod. iii), » etc. Multum namque festinabat, quia cum dixisset Jacob : « Non auferetur sceptrum de Juda, et dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est (Gen. xlix), » jam illum venire cupiebat, qui mittendus erat, parum attendere volens, quod de Juda non solum duces aut iudices, verumetiam reges existere oporteret, priusquam ille veniret.

CAPUT VI.

Quam ob causam iudices illi salvatores appellati sunt.

Quod de illo, videlicet Mose, manifeste scriptum est, de aliis quoque nonnullis sine dubio sciendum est. Neque enim ullo tempore sic defecit fides in Israel, ut non esset aliquis qui ejusdem venturi spem haberet, promissionemque exspectaret. Proinde recte dixerim hoc ipsum, quod tradidit Dominus filios Israel in manus hostium, de proposito fuisse Verbi Dei ad victoriam opusque perfectum tendentis, ut videlicet mulier in utero habens magis ac magis clamaret, et cruciaretur, ut pareret. Hoc perpendenti animo, pulchrum valde et venerabile apparet, quod eosdem sic datos iudices sacra Scriptura nuncupat salvatores. Exempli gratia : « Clamaverunt ad Dominum, cum tribularentur, et suscitavit eis salvatorem Othoniel (Jud. iii). » Item : « Et postea clamaverunt ad Dominum, et suscitavit eis salvatorem vocabulo Ahud (ibid.). » Nam quid clamabant ad Dominum, nisi ut salvator qui mittendus erat, jam veniret? Verbi gratia, ut diceret quisque illorum illud Mosi : « Obsecro, Domine, mitte quem missurus es (Exod. iv). » Sed quia tempus adventus ejus nondum erat, illi qui interim mittebantur, ut liberarent populum temporaliter, recte sic dici merebantur, quia erant unici et veri Salvatoris vicarii, Salvatio per illos duplici modo, videlicet iudicando et præliando, administrabatur : Iudicando quippe,

A populum ab idolorum servitute cohibebant, præliando, ipsi in fronte gradientes, de hostibus quibus servierant, fortiter vindicabant. Erant ergo in disciplina iudices, in prælio duces, in utroque salvatores, sacramenta victoriasque Salvatoris æterni gestis præclaris et victoriis mysticis præfigurantes. Sicut enim speculum oppositum soli similem reddit imaginem, ita et salvatorum et iudicum illorum lucida fides Salvatori et iudici æterno, cujus erant vicarii, similem prætulerant in gestis suis pulchritudinem.

CAPUT VII.

Duodecim iudices et duodecim apostolos esse viginti quatuor seniores.

Sunt autem iudices hi numero duodecim : primus Othoniel, filius Cenem, frater Caleph ; secundus, Ahud ; tertius, Samgar ; quartus, Barach ; quintus, Gedeon ; sextus, Chola ; septimus, Jair, octavus, Jephthæ ; nonus, Abesan ; decimus, Ahialon ; undecimus, Abdon ; duodecimus, Samson. Post istos sequitur regnum David, quem amoto Saul, Samuel parvulum in regem unxit jussu et electione Domini, quod videlicet regnum David, regnum est Verbi incarnati Christi Filii Dei, quia sic angelus quoque de illo ad Mariam dixit : « Et dabit illi Dominus Deus sedem David patris ejus, et regnabit in domo Jacob in æternum, et regni ejus non erit finis (Luc. 1). » Si ergo jam dictis duodecim iudicibus totidem iudices alios, scilicet apostolos connumeremus : Quibus ait ipse Rex : « Sedebitis et vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel (Matth. xix), » ecce habes viginti quatuor iudices, quos nimirum intelligi licet illos esse viginti quatuor seniores, de quibus in Apocalypsi scriptum est : « Et in circuitu sedis sedilia viginti quatuor, et super thronos viginti quatuor seniores sedentes, circumamicti vestimentis albis, et in capitibus eorum coronæ aureæ (Apoc. iv). » Nam, per sedem illam quid splendidius intelligi potest, quam illud jam dictum regnum David, regnum Christi Filii Dei, cui dedit Dominus Deus sedem David patris sui? Itaque in circuitu sedis sedilia viginti quatuor, et super thronos viginti quatuor seniores. » Quia videlicet et ante exordium regni David fuerunt illi duodecim iudices, et in consummatione ejusdem regni, ubi sedet Rex Christus super sedem Patris sui, sunt illi alii duodecim iudices, sessuri in æternum super duodecim sedes et iudicaturi duodecim tribus Israel. Et recte seniores non solum isti, verum etiam illi dicti sunt, quia per maturitatem fidei suæ, populum Dei juveniliter lascivientem coercuerunt, et quia fornicationes ejusdem populi, quibus cum mulieribus alienigenis, et cum diis earum fornicabatur Israel, prout potuerunt iudiciali manu absterserunt, recte vestimentis albis circumamicti dicuntur. Nihilominus, quia per illos actum est, ut ad propositum suum Dei Verbum percurreret et promissio non deperiret, servareturque genus Abrahæ, de quo semen benedictionis, quod est Christus, in tempore suo veniret, recte « in capitibus eorum

coronæ aureæ. Jure namque cum victore Verbo Dei coronati sunt, quorum præliis et victoriis ad hoc uti dignatus est Deus, ut servato genere Abrahamæ compleretur promissionis verbum.

553 CAPUT VIII.

Quare apostolis, non ut iudicibus gladio uti licuerit.

Judicibus, sive senioribus posteris, scilicet apostolis, non eadem quæ prioribus illis ratio vel causa exstitit, ut pro verbo, vel testimonio Dei præliantes, materialibus uterentur armis. Venerat enim temporibus illorum ipse qui mittendus erat, nec alius jam sperari poterat de carne Abrahamæ venturus, in quo esset salus. Ut quid ergo pro carne protegenda, gladio materiali pugnaretur? Idcirco ille, qui ex illa carne expectatus venerat, cum in passione sua diceret illis: « Et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus regnum, ut edatis et bibatis super mensam meam in regno meo. Et sedeat super thronos duodecim judicantes duodecim tribus Israel, etc. (*Luc. xxii*); » illique adhæc responderent: « Domine, ecce gladii duo hic, statim hujusmodi gladios eis interdixit, ait enim: « satis est. » Itaque continuo cum percuteret unus ex illis gladio: « Sinite, inquit, usque huc (*ibid.*). » Et ad Petrum qui percusserat: « Convertite, ait, gladium tuum in locum suum (*Matth. xxvi*). » Nempe quod ait, « satis est, » vel « sinite usque huc, » hoc dat intelligi quod sibi complacuerit ante adventum suum usque illuc usus gladii, quomodo usi sunt eo duodecim illi, de quibus nunc sermo est, iudices primi. Jam autem sibi non placeret, ut uterentur illo, imo ut reconderent et penitus deponerent eum iudices illi novissimi contenti meliori gladio, qui jam venerat, qui jam datus erat, qui est ipsum Verbum Dei. Proinde sicut laudabiliter materialem gladium illi dimiserunt omnino, quia jam non erat necessarius, ita nimirum isti laudabiliter illo usi sunt, quia tunc erat necessarius, ne videlicet prius radix bona deperiret, quam veniret fructus ejus. Recte igitur in omnium seniorum illorum capitibus coronæ aureæ, quia profecto juxta diversas rationes temporum, et istorum militaris industria, et illorum verbo Dei famulata est inermis patientia.

CAPUT IX.

Quantis in periculis versati sint iudices Israel.

Et cum talis in præliando eorum, ut jam dictum est, fuerit intentio, considerandum est quod in illa intentione bona, magno et lacrymabili fuerint fatigati periculo. Cum enim per singula fere prælia, sicut Scriptura testatur, fuerint paucissimi numero, non poterat deesse aliqua timoris infirmitas, cum ipso quamvis firmissimo fidei vel spei præsidio. Unde unus eorum Barach filius Abinoem canit cum Debora: « Qui sponte obtulistis de Israel animas vestras ad periculum, benedicite Domino (*Jud. v*). » Et rursus: « Qui propria voluntate obtulistis vos discrimini, benedicite Domino (*ibid.*). » Non enim fuerunt aut sunt expertes patientiæ vel passionis in ipso usu gladii pro qua coronati sunt iudices illi

quibus, ut jam dictum est, pro ratione temporis usum gladii Verbum incarnatum Christus ademit. Placet itaque et multum delectat quod, sicut coronas aureas, ita tam isti quam illi, scilicet omnes viginti quatuor seniores, in eadem Apocalypsi citharas quoque et phialas dicuntur habere aureas: « Cum enim aperuisset Agnus librum, quatuor animalia et viginti quatuor seniores ceciderunt coram Agno habentes singuli citharas et phialas aureas, plenas odoramentorum, quæ sunt orationes sanctorum (*Apoc. v*). » Nonne, sicut ex jam dicto cantico memoratum est, cum offerrent animas suas ad periculum, cum offerrent semetipsos propria voluntate discrimini, orationes quoque offerebant necessarias angustiati et afflicti? Proinde, sicut victoriæ in coronis aureis, et sicut benedictiones quibus Domino benedicunt post victorias in citharis, ita et orationes, quibus in tempore angustie Deum exorabant, venerabiliter agnoscantur in phialis aureis. Tanta quippe illorum angustia fuit ut pugnantibus eis non ferre auxilium, magni fuerit sceleris, testante eodem cantico verbis hujusmodi: « Maledicite terræ Meroth, dixit angelus Domini; maledicite habitatoribus ejus, quia non venerunt ad auxilium Domini, in adjutorium fortissimorum ejus (*Jud. iv*). »

CAPUT X.

Quare Heli ad numerum duodecim Judicum non pertineat.

Forte dicit quis: Heli sacerdos Domini ipse quoque Israel judicavit, sicut scriptum est: « Senex enim vir et grandævus et ipse judicavit Israel quadraginta annis (*I Reg. iv*). » Cur ergo cum cæteris iudicibus ille non adnumeratur? an idcirco de numero tollitur, ut pulchram collationem tibi facere liceat, et tot numerare iudices ante regnum David, quot habere iudices alios, scilicet apostolos, regnante jam Christo filio David? Ad hæc, inquam, non idcirco, ut tantum duodecim iudices numeremus, jam dictum Heli de numero tollimus, sed idcirco, quia ille de numero tollitur, idcirco tantum duodecim iudices habemus. Quorum [de] gestis liber ipse contextus est qui Judicum nuncupatur, quorum et nomina superius digessimus. Quomodo ille, vel quam ob causam de numero tollitur? Nimirum propter contemptum Verbi Domini. Quia in diebus ejus calce obicere legem Domini nimia fere omnibus licentia fuit. Notandum quippe quod mortuo Samsone, qui judicavit Israel viginti annis, dignum non existimavit Scripturæ sacræ auctoritas, ut diceret: Post hunc fuit vel huic successit Heli, licet judicaverit Israel, ut jam dictum est, quadraginta annis. Sed inter infelices dierum illorum historias ista querela frequens est: « In diebus illis non erat rex in Israel, sed unusquisque quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat (*Jud. xii*). » Quid nisi recordiam sacerdotis accusat, et iudicis ejusmodi hoc dicendo? Idem namque est ac si dicat: Qui in diebus istis iudicabat Israel, et si secundum nomen personamque aliquis erat, secundum rem meritumque nullus erat. Tan-

deum missum est contra illum Verbum Domini, cum quo vel per quod iudices vel seniores omnes, tam veteres quam novi, meruerunt sedere coronati. « Prædixi enim, ait Dominus, quod iudicaturus essem domum ejus in æternum propter iniquitatem, eo quod noverit indigne agere filios suos, et non corripuit eos. Idcirco juravi domui Heli, quod non expiatur iniquitas domus ejus victimis et muneribus usque in æternum (*I Reg. III*). » Post hæc dicta ejus, finis probat, quantum a cunctis iudicibus sive senioribus coronatis, ut jam dictum est, et super sedilia sedentibus, meritum ejus differat. Vir ille qui ex acie fugerat, nuntiabat ei dicens : « Fugit Israel coram Philistiim, et ruina magna facta est in populo. Insuper et duo filii tui Ophni et Phinees occisi sunt, et arca Dei capta est. Cumque ille nominasset arcam Dei, cecidit Heli de sella retrorsum juxta ostium, et fractis cervicibus mortuus est (*I Reg. v*). » Nimirum cadendo de sella retrorsum et fractis cervicibus moriendo palam fecit quod neque sedile, neque coronam **554** auream mereretur habere inter iudices alios. Proinde confestim condolendo Scriptura subjungit : « Senex enim erat vir et grandævus, et ipse iudicavit Israel quadraginta annis (*ibid.*). » Dolendum quippe est illi, quod cum tot annis iudicaverit Israel, nihil usquam memorabile, vel iudicis officio dignum gessit.

CAPUT XI.

Quid sit apud Isaiam, « voca nomen ejus, accelera spolia detrahete, festina prædari. »

Quæ vel quanta in gestis eorundem iudicum signata sint mysteria iudicis æterni, Verbi Dei Jesu Christi, perquirere præsentis non est propositi. Verumtamen hoc in laudem ejusdem Verbi Dei, ejusdem Jesu Christi breviter dictum sit, quia recte vocatum est nomen ejus apud Isaiam : « Accelera spolia detrahete, festina deprædari (*Isa. viii*). » Quia videlicet qui victoriosos iudices illos fecit, et per illos vicit, ipse est Christus Jesus Verbum Dei. Ex hoc namque vocatus, « accelera spolia detrahete, festina prædari, » quia antequam puer fieret, et sciret vocare patrem suum, et matrem suam, id est, antequam nasceretur de muliere, et subditus parentibus experiretur infirmitatem nostram, abstulit fortitudinem Damasci et spolia **D** Samariæ, quæ videlicet Damascus et Samaria tunc junctis viribus Judam, unde nasciturus erat idem puer, debellabant et exterminare volebant. Plane grandis acceleratio, magna festinatio quempiam prius spolia detrahete, quam de matre natum esse, prius in bello prædari quam in utero concipi. Nunquid autem ipsum solum prius fecit? nunquid solius Samariæ spolia, solius Damasci fortitudinem prius abstulit. Imo et antequam ipse in iudice Samsonis et prædatus est, et spolia detraxit, ut ille in mandibula asini, in maxilla pulli asinarum mille viros deleteret, tandemque plures moriens interficeret quam antea vivus occiderat. Similiter et in cæteris ipse spolia detraxit, ipse prædatus est, et Israel defendit, non-

A dum puer aut homo factus, sed ab æterno Deus Verbum Dei.

CAPUT XII.

Idem Verbum Dei et per David vicisse, quod antea per iudices vicerat.

Quod si recte, imo quia recte sentitur de iudicibus memoratis, quanto magis idem de victoriis sentiendum est regis David, qui post illos sedit in solio regni? Quis enim alias victorias illas fecit per manus David, nisi idem nondum ex ipso natus filius David, cujus nomen vocatur, ut jam dictum est, accelera spolia detrahete, festina prædari? Ipse est filius David, Filius Dei, Verbum Deus, Verbum Dei, qui multum acceleravit, multum festinavit, celerrime spolia detraxit, festinanter prædatus est. Quia videlicet, antequam sciret vocare patrem suum David, et matrem suam Virginem ex stirpe David, percussit Goliath Philistæum in manu ejusdem David adhuc pueri, nedumque filium ullum habentis. Et cætera fecit per eum quæ usque hodie miramur in tribus fortissimis David, scilicet sapientia, humilitate atque fortitudine ejus, in quibus cæterorum nullus ei adæquari potuit. David enim « sedens in cathedra sapientissimus (*II Reg. xxiii*), » hoc est præconium sapientiæ ejus. « Ipse est quasi tenerrimus ligni vermiculus (*ibid.*), » hoc est testimonium humilitatis ejus. Qui octingentos interfecit impetu uno, hoc est experimentum fortitudinis ejus. Quis, inquam, alius in David, et per ejusmodi fortissimos David operatus est, nisi Verbum Deus filius carnis ejus futurus, ita præsens ipsi David ut jam in persona ejus ipse David loqueretur, ipse in eodem David propriis vocibus suis de semetipso futura, quasi jam præterita vaticinaretur? Exempli gratia : « Ego autem constitutus sum Rex ab eo super Sion montem sanctum ejus, prædicans præceptum ejus. Dominus dixit ad me : Filius meus es tu (*Psal. II*). » Item : « Foderunt manus meas et pedes meos (*Psal. xxi*). » Non opus est astruere quod omnibus notum est, voces istas esse proprias ejus, qui cum in forma Dei esset, humiliare semetipsum habebat, ita ut crucifigeretur (*Phil. II*) quod est fodi manus et pedes ejus. Non ergo mirum, quod pugnabat jam et triumphabat Verbum ipsum per manum David, cum loqueretur in sua persona per os David.

CAPUT XIII

Quare David non ædificaverit domum Domini.

Sed ecce hic illud occurrit, quod (sicut refert Scriptura libri Paralipomenon) dixit ipse David ad Salomonem filium suum : « Fili mi, voluntatis meæ fuerat ut ædificarem domum nomini Domini Dei mei, sed factus est ad me sermo Domini dicens : Multum sanguinem effudisti, et plurima bella bellasti, non poteris ædificare domum nomini meo, tanto effuso sanguine coram me (*I Par. xxi*). » Item ad populum : « Audite, ait, me fratres mei et populus meus : cogitavi ut ædificarem domum in qua requiesceret arca fœderis Domini, et scabellum pedum

Dei nostri, ad ædificandum omnia præparavi. Deus autem dixit mihi: Non ædificabis domum nomini meo, eo quod sis vir bellator, et sanguinem fuderis (*I Par. xxviii*). » Dicit ergo aliquis: Si prælia quæ gessit David, merita vel dignitatem ejus diminuerunt, ut non mereretur ædificare domum nomini Domini, quomodo tu dicis eadem prælia David prælia fuisse Verbi Domini, et idcirco recte concelebrari laudibus ecclesiasticis? Vel si jure prælia sive victorias ejus concelebrat Ecclesia, ut vere bella Domini, cur propter illa « non poteris, ait Dominus, domum nomini meo ædificare, tanto effuso sanguine coram me? » Ad hæc, inquam, non omnia bella quæ gessit David ascribimus Verbo Domini, sed ea tantum quæ gessit in Verbo Domini, zelo Domini, pro defensione populi Domini, quorum primum vel maximum fuit, quod percussit Philisthæum, qui blasphemavit Deum Israel, et abstulit opprobrium ab Israel. Cæterum ea quæ gessit, ut vir bellator exercitio militari, non a Deo prædicantur, nisi ubi manifeste operata est virtus nominis Domini. Maxime autem sanguinem Uriæ Ethæi in peccatum et magni meriti diminutionem sibi reputare potuit (*II Reg. x*). Unde notandum quod, antequam sanguinem illius effudisset, factum quidem est quod Scriptura refert, venisse Nathan ad David, Domino dicente: « Non tu ædificabis mihi domum ad habitandum (*II Reg. vii*). » Sed causa ista ibi dicta non est, eo quod vir bellator sis, et sanguinem effuderis, quando ipse ad Salomonem filium suum, sive ad populum, sic et sic locutus est, ut jam diximus. Jamdudum sanguinem Uriæ fuerat, et maxime cum illius meritum ejusmodi sibi diminitum existimare poterat. Igitur si nullum interfecisset, nisi pro zelo Domini, cooperante verbo Domini, hoc indubitanter sciendum, quia nihil sibi obfuisse effusio sanguinis ad ædificandum domum Domini. Nam et Moyses **555** Ægyptium interfecit, et nihilominus tabernaculum Domini in eremo, et omnem ritum sanctuarii facere vel ordinare dignus exstitit. Et Phinees zelo bono virum Israelitem cum Moabitide fornicantem pariter confodit, et propter hoc: « Ecce, inquit, Dominus, do ei pacem fœderis mei, et erit tam ipsi quam semini illius pactum sacerdotii sempiternum (*Num. xxv*). »

CAPUT XIV.

Projecto Saul, et electo David, impletum esse quod dictum est: « Dominus pauperem facit ac ditat, humiliat et sublimat. »

In isto primum magnifice impleta est verbi Domini veritas, quam paulo ante ipsum ore prophetico Anna cecinerat: « Dominus pauperem facit et ditat, humiliat et sublimat, suscitans de pulvere egenum, et de stercore erigens pauperem, ut sedeat cum principibus et solium gloriæ teneat (*I Reg. ii*). » Tunc enim, cum dives et sublimis esset Saul, hic autem pauper et humilis, tanta permutatio facta est ut hic pauper et humilis dives fieret, et hic sublimis suscitatus de pulvere, et tenens solium gloriæ.

A Saul autem ita pauper et humiliatus est, ut maligno spiritui traditus, suimet impos existeret. Hæc talia sunt qualia considerans quisque recte dicat: « Misericordiam et judicium cantabo tibi, Domine (*Psal. c*). » Magna quippe in David misericordia, magnum in Saul judicium, magnum in utroque exemplum, ut obediatur verbo Domini. Etenim, si recte perpendis, propter inobedientiæ peccatum Saul abjectus est, dicente Samuele: « Nunquid vult Dominus holocausta, aut victimas, et non potius ut obediatur voci Domini? Melior enim est obedientia quam victimæ, et auscultare magis, quam offerre adipem arietum, quoniam est [quasi peccatum ariolandi repugnare, et quasi zelus idololatriæ nolle acquiescere. Pro eo ergo quod abjecisti sermonem Domini, B abjecit te Dominus ne sis rex (*I Reg. xv*). » Cum hoc antiquiore testimonio vera est illa sententia posterior ejusdem Verbi incarnati, qua dicit: « Qui non est mecum, contra me est, et qui non colligit mecum, spargit (*Matth. xii*), » quod est dicere: Quantumcunque quis offerat, quantascunque videatur habere virtutes, si Verbum Domini contemnit, versa vice contemnit eum Verbum Domini, et vilis fit atque contemptibilis, et ipsa etiam quæ videntur ab eo recte facta, præsumptioni et vanæ gloriæ reputabuntur, non mercedi.

CAPUT XV.

Quomodo Saul, et quomodo David contempserint verbum Domini.

C At vero quomodo David quoque Scriptura redarguit de contemptu verbi Domini, dicente ad eum Domino: « Quare ergo contempsisti verbum Domini, ut faceres malum in conspectu meo? Uxorem Uriæ Ethæi tulisti, et ipsum interfecisti gladio filiorum Ammon (*II Reg. xii*). » Diligenter distinguendum est, ne Saul videatur compar David in quantitate peccati, in contemptu verbi Domini. Dicimus ergo omnes quidem peccatores, verbi gratia, mœchos sive homicidas, in hoc ipso quod mœchati sunt, vel occiderunt, contempsisse verbum Domini. Quia videlicet omni homini, absque personarum distinctione dicit lex scripta, dicit lex naturalis: « Non occides, non mœchaberis (*Exod. xx*); » et: « Quod tibi non vis fieri, alii ne feceris (*Tob. iv*). » D contempsit ergo David quoque quodammodo verbum Domini, quia videlicet non ignorabat Scripturam et voluntatem Domini sive Verbi Domini, et tamen mœchatus est, et occidit. Verumtamen plurimum differt modus peccati sive prævaricationis, quando idipsum quod communiter omnibus imperat lex sive verbum Domini, singulariter personæ cuilibet indicit Dominus, aut verbum Domini, et sic quoque contemnitur dignatio Domini, nec obeditur illi. Hujus criminis tam magni, contemptus, reus exstitit Saul. Nam in Exodo dixerat Dominus ad Moysen: « Scribe hoc ob monumentum in libro et trade auribus Josue: Delebo enim memoriam Amalech sub cœlo (*Exod. xvii*), » statimque subjunctum est ibidem: « Ædificavit Moses altare et vocavit nomen ejus Dominus exsul-

tatio mea, dicens : Quia manus solius Domini et bellum Dei erit contra Amalech in generatione et generationem (*Exod. vii*). » Hoc modo dictum fuerat communiter cunctis, ut essent hostes Amalech, et memoriam ejus delere cuperent causa Domini. Singulariter vero post multa tempora Saulem Dominus ejusdem belli sui ministrum esse voluit, ita dignatione sua præcipiens illi : « Recensui quæcunque fecit Amalech Israeli, quomodo restitit ei in via, cum ascenderet de Ægypto. Nunc ergo vade, et percute Amalech, sive vade, et interfice peccatores Amalech, et pugnabis contra eos usque ad internecionem eorum (*I Reg. xv*). » Hanc dignationem Domini parvipendit, hunc sermonem Domini contempsit ille jam non parvus in oculis suis. Talis contemptus nequaquam reus exstitit David, quinimo in omnibus quæcunque personæ ejus sunt mandata in sermone Domini, strenue adimplevit, et, ubi de transgressione legis communis redargutus est, humilem obtulit confessionem, dicens : « Peccavi (*II Reg. xii*), » non in corde duplici.

CAPUT XVI.

Quod utrique se peccasse confessi sint, et quare hujus confessio accepta, illius rejecta sit.

Conferre nunc libet utriusque confessiones quomodo et Saul, peccavi, dixit, eodem verbo quo David. Quæ causæ eandem in ambobus vocem confessionis discernant, non longe quærantur. Non statim ex subsequentibus ipsorum sermonibus inveniuntur. Cum dixisset Samuel ad Saul : « Non revertar tecum, quia projecisti sermonem Domini, et projecit te Dominus, ne sis rex super Israel. Porro, triumphator in Israel non parcat, et pœnitentia non flectetur. Neque enim homo est, ut agat pœnitentiam. Ille ait : Peccavi, sed nunc honora me coram senibus populi mei, et coram Israel, et revertere mecum, ut adorem Dominum Deum tuum (*I Reg. xv*). » David autem dicit : « Miserere mei, Deus, quia tibi soli peccavi. Miserere mei, ut justificeris in sermonibus tuis, et vincas cum judicaris (*Psal. l*). » Perpende nunc quam longissime contra invicem causæ istæ disparentur, quia videlicet dicendo « peccavi, » alter propriam gloriam quæsit, alter gloriam Dei. Saul dicendo « peccavi, » et subjungendo, « sed nunc honora me coram senibus populi mei, » quos debemus intelligere homines suæ tribus, scilicet filios Benjamin, « et coram Israel, et revertere mecum ut adorem Dominum, » nonne propriam gloriam quæsit? Homo quippe sæcularis animi, totusque deditus ambitioni, etiam ad adorandum Dominum pompaticè solitus ingredi, hoc dolebat, si in tempore tali, in tanti triumphi festivitate, tantus propheta sese subtraheret ejus comitatu, et idcirco semel, et iterum **556** dicebat, « peccavi. » Profecto hujusmodi intentionis confessione semetipsum vinci non patitur omnipotens sermo Domini, unde et hoc ille audire meruit : « Porro triumphator in Israel non parcat, et pœnitentia non flectetur. » At vero David di-

ciendo : « Miserere mei, ut justificeris in sermonibus tuis, et vincas cum judicaris, » nonne, sicut jam dictum est, gloriam Dei quæsit? Homo quippe humilis spiritu, cum cura suæ salvationis, maximam habebat sollicitudinem pro gloria Dei, quam in eo considerabat, ut ille fidelis in promisso, verus et justus prædicaretur in juramento, quod illum promississe atque jurasse testatus fuerat, dicens : « Juravit Dominus David, veritatem et non frustrabitur eum, de fructu ventris tui ponam super sedem tuam (*Psal. cxxxi*). » Pro hoc, inquam, sollicitus, ne sua iniquitate superatus promissum solveret, juramentumque irritum faceret, dicebat desiderantissimus gloriæ Dei, « ut justificeris in sermonibus tuis, et vincas cum judicaris : » quod est dicere, ut fidelis permanens Deus, ut sermo tuus, qui factus est ad me, non sit in illo, est et non, sed sit in illo, est, nec judicari possis, quod levitate aut mutabilitate usus sis. Et sicut de cæteris, ita quoque de isto promisso vel juramento ad me facto veraciter omnis sexus, omnis ætas dicere possit, et ego cum illis. Quotquot enim promissiones Dei sunt, in illo est. Ideo et per ipsum amen Deo ad gloriam nostram. Propterea cum diceret : « Peccavi Domino, » statim audire meruit hoc in verbo Domini, « Dominus quoque transtulit peccatum tuum. Non morieris (*II Reg. xii*). »

CAPUT XVII.

David exauditum esse, quia secundum voluntatem Dei petierat.

Exauditus est igitur David, et recte, quia secundum voluntatem Dei petivit, dicendo : « Ut justificeris in sermonibus tuis, et vincas cum judicaris (*Psal. l*). » — « Hæc est, inquit Joannes, fiducia, quam habemus ad eum, quia quodcunque petierimus secundum voluntatem ejus, audit nos (*I Joan. v*). » Erat enim voluntas Dei, ut sermo ejus imple-retur, ut verbum promissionis prius ad Abraham, deinde factum ad David perficeretur. Quia videlicet salutem mundi volens et providens Deus, hoc proposuerat, ut Verbum suum de semine illorum incarnaretur. Quod si iniquitas David fidem promittentis evacuasset, ut de promissione pœnitens sententiam demutaret, et promissum non impleret, nunquid hodie tam securi cum Apostolo declamarem. « Est autem deus verax, omnis homo mendax, sicut scriptum est : Ut justificeris in sermonibus tuis, et vincas cum judicaris? (*Rom. iii*). » Imo qualiter hodie eum genere humano actum esset, si Deus per singulos dies irasceret, si non sine pœnitentia essent dona et vocatio ejus, si statim ubi iniquitas cujusquam abundaret, sese gratia ejus subtraheret? Voluntas ergo Dei erat, ut propositum seu verbum promissionis ejus ad victoriam perduceretur. Et, ut quamvis omnis homo coram ipso inveniretur mendax, ipse nihilominus permaneret verax. Et quia secundum hanc ejus voluntatem, ut jam dictum est, petivit David, idcirco exaudiri dignus fuit, tanquam unus ex optimis adjutoribus Dei, quærentibus glo-

riam Dei, amatoribus justitiæ Dei, desideratoribus A propositi Dei.

CAPUT XVIII.

Quod Deus in sermonibus suis justificari visus non fuisset, nisi David misertus esset.

Qualem putas haberent querelam, non solum David, sed et omnes, qui judicare nossent de sermonibus Dei, nisi misertus fuisset illi pœnitenti, ut inviolatam conservaret fidem suæ promissionis? Animadvertite quæ dicuntur. Aliter præcavendum erat Deo de sermonibus suis cum David habitis in promittendo, quam de his sermonibus, quos locutus est ad multos alios. Quare? Quia videlicet cum multis aliis loquens, bona sua conditionaliter illis promisit ut Sauli et populo, qui illum sibi regem expetivit. « Si inquit, timueritis Dominum et servieritis ei, et audieritis vocem ejus, et non exasperaveritis os Domini, eritis et vos, et rex qui imperat vobis, sequentes Dominum Deum vestrum. Quod si perseveraveritis in malitia, et vos, et rex vester pariter peribitis (I Reg. xii). » Similiter ad Salomonem: « Si ambulaveris, ait, in viis meis, et custodieris præcepta mea et mandata mea, sicut ambulavit pater tuus, longos faciam dies tuos (III Reg. iii). » Porro, ad David absque conditionibus locutus est, quemadmodum et ad Abraham: « De fructu, inquit, ventris tui ponam super sedem tuam (Psal. cxxxi). » Non dixit ad Abraham: Si custodieris vias meas, adducam ad te omnia quæ locutus sum ad te, sed ita dixit ad eum: « Num celare potero Abraham quæ gesturus sum, cum futurus sit in gentem magnam, et benedicendæ sint in eo omnes nationes terræ? Scio enim, quod præcepturus sit filiis suis, et domui suæ post se, ut custodiant viam Domini, et faciant justitiam et judicium, ut adducat Dominus propter Abraham omnia quæ locutus est ad eum (Gen. xviii). » Itidem de Isaac et Jacob et de Mose, ad quem dixit Dominus Deus: « Ego ostendam omne bonum tibi, et invocabo in nomine Domini coram te (Exod. xxxiii). » Diligenter, inquam, animadvertendum est quod non sunt conditionales locutiones, sive promissiones, et idcirco Deum volentem justificari in sermonibus suis, et vincere cum judicatur, oportuit meminisse suæ spontanæ promissionis, ut ipse esset verax, quantumcunque abundaret iniquitas seminis illorum, quibus promiserat, quibus juraverat. Hoc scientes jurisperiti Moses atque David, tenebat Deum ille, dicendo: « Recordare Abraham, Isaac et Jacob, quibus jurasti (Exod. xxxii); » iste, dicendo: « Miserere mei, ut justificeris in sermonibus tuis, et vincas cum judicaris (Psal. l.). »

CAPUT XIX.

Promissiones legis cum conditione, promissiones autem Abraham et Davidi absque conditione factas fuisse.

Ad hunc sensum pertinet illud Apostoli ad Romanos: « Non enim per legem promissio Abraham aut semini ejus, ut hæres esset mundi, sed per justitiam fidei. Si enim ii qui ad legem pertinent, hæredes sunt, exinanita est fides, abolita est promissio; lex

enim iram operatur, ubi enim non est lex, nec prævaricatio, ideo ex fide ut secundum gratiam firma sit promissio omni semini Abraham, non ei, qui ex lege est solum, sed ei, qui ex fide est Abraham, qui est pater omnium nostrum, sicut scriptum est: Quia patrem multarum gentium posui te ante Deum, cui credidisti (Rom. iv). » Cum hæc dicit, revera Deum justificat in sermonibus 557 ejus, ut apud illos, quibus legem dedit, vel qui ex lege sunt, non quasi debitor teneatur, vincatque cum judicatur. Apud illos autem, qui ex fide sunt Abraham, debitor fuisse non negetur. Lex namque tota conditionalis est, et sub conditione dari cœpit in monte Sinai, mense tertio egressionis filiorum Israel de terra Ægypti, præmisso namque hoc: « Vos ipsi vidistis quæ fecerim Ægyptiis, quomodo portaverim vos super alas aquilarum (Exod. xix). » Statim mandata et legem daturus sic incipit: « Si ergo audieritis vocem meam, et custodieritis pactum meum, eritis mihi in peculium de cunctis populis. Mea est enim omnis terra, et vos eritis mihi regnum sacerdotale, et gens sancta. » Sub hoc tenore conditionis tota lex procedit. « Si, inquit, postquam audieritis hæc judicia, et custodieritis ea, et feceritis, custodiet et Dominus Deus tuus pactum tibi, et misericordiam quam juravit patribus tuis (Deut. vi), » et cætera. Cum ergo tanta multitudo eorum qui ex lege sunt, vel esse volunt, excluditur ut non sint in peculium Domino juxta præscriptam sponsonem ejus, nunquid propter in hoc judicium vocandus est Deus? Judicetur quidem, quoniam et ipse præsto est, dicens in Isaia: « Quis est qui judicetur mecum, veniat; » judicetur, inquam, sed statim vincit, quia videlicet illi non custodierunt quod in conditione positum fuit, id est, non audierunt vocem ejus, non custodierunt pactum ejus, imo « omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum (Psal. lii). » Atque hoc modo lex iram operatur, dum in judicio recitat illud quod in conditione posuit Deus. proinde melius quod absque conditione facta promissio, et cum juramento firmata est repromissio. Non enim dixit Deus ad Abraham: Si hoc vel illud feceris, si sic vel sic ambulaveris, si hæc vel illa mandata mea custodieris, in semine tuo benedicentur omnes gentes, sed absque ulla, ut jam dictum est, conditione, et omnino de futurorum observationibus tacens: « Per memetipsum, inquit, juravi quia fecisti rem hanc, et non pepercisti filio tuo unigenito, benedicam tibi, et benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ, quoniam obedisti voci meæ (Gen. xxii). » Hinc Apostolus ad Romanos: « Ubi, inquit, non est lex, nec prævaricatio (Rom. iv); » quomodo enim propter aliquam iniquitatis abundantiam, vel ipsi Abraham, vel posteris ejus subtrahere posset tanquam prævaricatoribus justitia Dei, quod taliter promisit. Non fuit ibi lex, id est, conditio de futura observatione cujusquam mandati, et idcirco nec prævaricatio

nominari posset in aliquo peccato, per quam liceret A Deo (quoniam verax est) mutare verbum suæ promissionis (Joan. II).

CAPUT XX.

Quid sit quod Apostolus ait: « Si enim qui ex lege, hæredes sunt, exinanita est fides, abolita est re-promissio. »

Libet intueri etiam illud, quam sapienter, quam veraciter loco memorato Apostolus dixerit: « Si enim qui ex lege hæredes sunt, exinanita est fides, abolita est promissio (Rom. IV). » Quod est dicere: Si ob meritum susceptæ legis factum esse putas ut in semine Abrahamæ (quod est Christus) benedicerentur omnes gentes, cum ante datam legem quadringentos et triginta annos promissio præcesserit, nonne mutabilem facis Deum, et immutabilem promissi sui? magna quippe mutabilitas, grandis immutatio est, illud post tantos annos proponere pro mercede futuri servitii, quod prius cum juramento gratis promisit, præsertim cum sic promississe jam dedisse fuerit. Et quis unquam homo fidelis illud quod dudum amico suo gratis dedit, postea facere potest mercedem futuri servitii? quanto magis nec Deus taliter fecit, nec Deum taliter facere decuit: hoc namque esset exinanire fidem, abolere promissionem, si post tot annos patribus defunctis ita loqueretur ad filios, dicens: « Si ergo audieritis vocem meam, et custodieritis pactum meum, » complebo promissiones meas, ut in semine Abrahamæ benedicantur omnes gentes. Quod videlicet unicum semen Christus est. Non conveniret, non congrueret, imo indecens esset Deo veraci, qui sicut alia Scriptura testatur. Semel loquitur, et secundo idipsum non repetivit, non immutavit, sed aliud dixit, aliud superaddidit: « Si audieritis vocem meam, et custodieritis pactum meum, eritis mihi in peculium de cunctis populis (Exod. XIX), » dabo vobis terram fluentem lac et mel, custodiam vobis pactum meum et misericordiam quam juravi patribus vestris, quam utique si non custodiero prævaricantibus vobis, nihilominus tamen custodiam patribus vestris quibus juravi, et omnibus gentibus sive populis qui ex illorum fide sunt vel erunt, quia non vobis solum, sed et omnibus gentibus benedictionem promisi in semine ejus. Idem est in David. Similiter namque hoc esset exinanire fidem, abolere promissionem, si quod promiserat, et juraverat ex gratia, per legem destrueret propter subreptia delicta. Quod, quia non fecit, sed fidelis permansit in omnibus verbis suis: « Semel, inquit, juravi in sancto meo, si David mentiar, semen ejus in æternum manebit (Psal. LXXXVIII). » Ergo justificatur in sermonibus suis, et vincit dum judicatur, quia mutabilitatis non potest argui.

CAPUT XXI.

Quid sit, quod Apostolus ait: « Justitiam Dei in Evangelio revelari ex fide in fidem, » quænam illa justitia sit.

Quam aliam justitiam Dei putamus in Evangelio

revelari, sicut Apostolus dicit: « Justitia enim Dei in eo revelatur ex fide in fidem, sicut scriptum est: Justus autem ex fide vivit? » (Rom. I.) Justitia Dei incarnatio est Filii Dei, qui factus est ei ex semine David secundum carnem. Incarnatio, inquam, vel adventus Jesu Christi filii David, filii Abrahamæ: Hæc justitia in Evangelio revelatur. Num parva est hæc justitia Dei? Non parva, sed vere magna, et valde laudabilis, quia per illam incarnationem, dum fit ex semine David, justificatur Deus in sermonibus suis, implendo quod promisit, custodiendo quod juravit Deus verax et fidelis. Attende perpulchram hujus justitiæ definitionem. Justitia, inquit, ex fide in fidem. Cujus ex fide, nisi ejus qui promisit, qui juravit? Cujus in fidem, nisi ejus qui promittenti credidit, qui juranti fidem adhibuit, scilicet Abrahamæ sive David? Justitia hæc alia est, et alia illorum Israelitarum, qui non sunt Israelitæ veri. Quia suam quærentes statuere justitiam, huic justitiæ non sunt subjecti. Quænam est illorum justitia? Nimirum justitia non ex fide in fidem, sed quasi ex operibus in opera; quasi Abraham ex operibus justificatus sit, cum Scriptura dicat: « Credidit Abraham Deo, et reputatum est illi ad justitiam (Rom. IV; Gen. XV); » et quasi ipsi ex operibus justificari possint, cum item Scriptura dicat: « Quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens (Psal. CXLII). » Bene ergo justitia Dei, quæ in Evangelio revelatur, **558** definita est dicendo: « Justitia ex fide in fidem, » quia videlicet quod Dei Filius incarnatus est, et quod in isto semine benedicuntur omnes gentes, ex fide est Dei, de quo scriptum est: « Fidelis Deus in omnibus verbis suis (Psal. CXLIV). » Quia neque David, neque cæterorum peccatis offensus est, sive transversus, quin magna fide impleret, quod magna gratia promisit, et justitia hæc in fidem tendit, quia non propter opera, sed propter fidem possibile est quempiam coram illo justificari, dicente Scriptura: « Si iniquitates observaveris, Domine, Domine, quis sustinebit? » (Psal. CXXIX.) Idcirco sic scriptum est: « Justus ex fide vivit (Rom. I). » Quia propter solum Deum, qui solus sanctus est in omnibus operibus suis, quicumque justus est, vivit, non ex operibus, sed ex fide habet hoc ipsum quod justus ex fide vivit. Nam, si quis velit operum justitiam recte dijudicare, non foris in oculo, sed in secreto conscientiæ suæ, nunquam improbabit in semetipso dictum a quodam: « Quasi pannus menstruatæ universæ justitiæ nostræ (Isa. LXIV). »

CAPUT XXII.

Verbum Dei tam in Saul quam in David veritatis palmam obtinuisse.

Igitur, quia ex fide in fidem, idcirco firma est promissio ipsi David, et ecce nunc vivit, nec utcumque vivit, verum etiam permanet in abundantiori gratia patriarcha, rex et propheta. Patriarcha, qua promissio specialiter ad hunc post Abraham facta

est, ut esset pater beati seminis quod est Christus, qui non erubescit vocari filius David, cum sit ipse Dominus David, filius secundum carnem, Dominus secundum Divinitatem; rex idem, et non quomocumque, sed secundum electionem Dei, et quod amplius et magnificentius est, secundum cor Dei. « Quæsit sibi Dominus, ait Samuel ad Saul, virum juxta cor suum, et præcepit ei Dominus ut esset dux super populum suum, eo quod non servaveris quod præcepit Dominus (*I Reg. xiii*). » Cujus rei Paulus quoque in Actibus apostolorum ita meminit: « Et amoto Saul suscitavit illis David regem, cui et testimonium perhibens dixit: Inveni David filium Jesse, virum secundum cor meum, qui faciet omnes voluntates meas (*Act. xiii*). » Iste sermo longe ab electione Saul distinguit electionem David. Nam et illum elegisse dicitur Dominus, dicente Samuele ad omnem populum, cum ille in medio staret altior universo populo ab humero et sursum: « Certe videtis quem elegit Dominus, quoniam non est similis ei in omni populo (*I Reg. x*). » Ergo et illum elegit quidem Dominus, sed non secundum cor suum, imo secundum cor populi vanum et superbum, et secundum furorem suum. Ille namque maxime vel in primis erat, super quod apud Osee taliter Israelem increpat: « Ubi est rex tuus? maxime nunc salvet te in omnibus urbibus tuis, et iudices tui, de quibus dixisti: Da mihi regem et principem? Dabo tibi regem in furore meo et auferam in indignatione mea (*Osee xiii*). » Illum quippe in tanto furore suo dedit, ut diceret ad Samuel: « Non te abjecerunt, sed me, ne regnem super eos (*I Reg. xiii*), » etc. Item in tanta indignatione illum abstulit, ut ille dæmoniacus fieret, sicut scriptum est: « Spiritus autem Domini recessit a Saul, et exagitabat eum spiritus nequam a Domino (*I Reg. xvi*). » Hæc nunc idcirco commemoraverim, ne vel in Saul Verbum Domini a proposito cecidisse, palmamque justitiæ videatur amississe, eligendo illum qui electione dignus non fuerit. Propheta idem David, non qualiscunque sed tam proprius, tam familiaris Verbo Dei, ut ejusdem Verbi persona propria (futuræ incarnationis, passionis, resurrectionis et ascensionis suæ) mysteria clarius atque sonorius loqueretur per os David, quam per os alicujus ex cæteris; cum suavitate harmoniacæ dulcedinis. Nunquid vel ista gratia post lapsum caruit? Non utique, nam « docebo, inquit, iniquos vias tuas (*Psal. l*), » subauditur, eadem qua prius prophetica gratia.

CAPUT XXIII.

Quomodo appareat, in duobus illis verum esse sapientiæ dictum: « Melius est duos simul esse quam unum. »

Apparet nunc in istis quam veraciter Sapientia dixerit: « Melius est duos simul esse, quam unum; habent enim emolumentum societatis suæ, si unus ceciderit, ab altero fulcietur. Væ soli, quia cum

ceciderit non habet sublevantem, et si dormierint duo fovebuntur mutuo, unus quomodo calefiet? et si quispiam prævaluerit contra unum, duo resistunt ei (*Eccle. iv*). » In istis, inquam, scilicet in Saul, et in David apparet quam vera, quam pulchra sint hæc. Quid enim est: unum vel solum esse, nisi sermonem Domini projecisse? Et quid est duo simul esse, nisi sermonem Domini in itinere vitæ hujus, sive in lectulo conscientiae socium habere? Hoc multo melius est. Nam: « Væ soli, inquit, quia cum ceciderit non habet sublevantem. » Væ ergo Sauli, qui quando cecidit solus fuit, non habens sublevantem, scilicet Domini sermonem: projecerat enim illum. Unde et dictum est ad eum: « Non revertar tecum, quia projecisti sermonem Domini, et projecit te Dominus, ne sis rex super Israel (*I Reg. xv*). » Porro David sermonem Domini habuit socium in domo pectoris, in sinu fidei. Duo igitur erant, videlicet ipse David et sermo Domini, unus cecidit et ab altero fulcitus est. Quid isto verius? Cecidit David, et a sermone Domini, qui cadere non novit, fulcitus est fortiter innitens illi, et dicens Deo: « Miserere mei, ut justificeris in sermonibus tuis (*Psal. l*). » Sublevatus est, et dormierunt duo, et usque in finem vitæ ipsius David fovebantur mutuo. Nam sermo Domini fovebat David, tam nocturna quam diurna meditatione sui, quemadmodum ille dicit: « Et meditatus sum nocte cum corde meo (*Psal. lxxvi*). » Item: « Tota die meditatio mea est (*Psal. cxviii*). » Hoc erat foveri David, id est delectari. Nam « Memor fui, inquit, Dei, et delectatus sum (*Psal. lxxvi*). » Fovebatur, id est, delectabatur ipse sermo, videlicet requiescendo in suavissima humilitate David dicentis Deo: « Memor esto verbi tui servo tuo (*Psal. cxviii*). » Item: « Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam (*Psal. cxiii*); » quasi suimet negligens tantummodo de verbo Dei, verbo repromissionis, quod apud se habebat, sollicitus erat, ne oblivioni traderetur, non ignorans quia custodiente et glorificante Deo verbum hoc, ipse pariter custodiretur, et particeps existeret gloriæ, juxta quod illic dictum est: « Habent enim emolumentum societatis suæ (*Eccle. iv*). » Prævaluerat quispiam contra unum, sed duo restiterunt ei. Unus namque tunc erat David, quando acciderat ut surgeret de stratu suo post meridiem, et visa uxore alterius incideret in concupiscentiam ejus (*II Reg. xi*). Unus erat, quia a solita meditatione verbi Dei animus ejus secesserat, et ob hoc prævaluit contra eum ille, qui per Nathan peregrinus dicitur, scilicet diabolus, a civitate et regno Dei alienus, sed resisterunt **559** ei duo, de quibus jam dictum est, et alter fulcitus ab altero, quia sublevatus est David verbi Dei subsidio, ut persisteret in multiplici gratia, propheta, ut jam dictum est, et rex, et patriarcha.

CAPUT XXIV.

Salomonem habuisse quidem verbum Dei, sed non quieverisse cum eo, ut foveretur, ideoque cecidisse, nec sublevatum esse.

At ipse per quem taliter locuta fuerat Sapientia, Salomon rex filius ejusdem David, multo gravius cecidit, multo namque gravius est zelus idololatriæ quam adulterii facinus sive homicidii. Amavit mulieres alienigenas multas, et ita per illas depravatum est cor ejus, ut deos alienos sequeretur, et colebat Astarthen deam Sidoniorum, et Chamos deum Moabitarum, et Moloch deum Ammonitarum (*III Reg. xi*). Quid ergo dicemus? Nonne modo supradicto simul erant duo? Perspicuum est, et negari non potest, quin fuerit cum illo sermo Domini, quin de pectore et ore ejus, tanquam de templo suo sese manifestaverit dictis et factis. Quomodo ergo ita cecidit tanquam solus esset, et sublevantem non haberet? Ad hæc, inquam, erant quidem duo, sed non erat illi quieta dormitio, ut dormirent pariter et foverentur mutuo. Quidam alius intererat et interstrepebat semper inquietus et infestus, scilicet amor præsentis sæculi, qui longe dissentit a verbo Dei. Ille in angulo absconditus non patiebatur, ut illi duo bene essent simul, et quieta dormitione foverentur simul. Illum talem scilicet sæculi amorem, ibi familiarem fuisse, et in cordis ejus mansione diu mansisse, illud satis innuit quod iratus Dominus super aversione Salomonis taliter dixit: « Quia habuisti hoc apud te, et non custodisti pactum meum (*III Reg. xi*), » etc. Dicendo namque « habuisti hoc apud te, » satis indicat non repentinam tentationem supervenisse, sed morbo inveterato vitiosam ejus intentionem fuisse. Quod etiam in eo satis animadverti potest quod cum in initio magna dignatione apparens Dominus dixisset illi: « Pete quod vis ut deus tibi (*III Reg. iii*), » et tanta sibi oblata gratia, posset æternitatem gloriæ cœlestis una petitione adipisci, quæ summa beatitudo est. Ille temporali gloria delectatus, et apud homines volens haberi gloriosus, leve seu mediocre bonum petivit: « Dabis, inquit, servo tuo cor docile, ut judicare possit populum tuum, et discernere inter bonum et malum (*ibid.*). » Et quidem bonum erat quod petivit, et melius quam si petiisset dies multos, aut tale quid quod bonum quidem est, sed exile et infimum, et hoc magis placuit Domino quod sic petivit, quam si petiisset quidpiam ejusmodi, dies multos, aut divitias, aut animas inimicorum suorum. Sed cur non dixit, sicut dixerat pater ejus David: « Unam petii a Domino, hanc requiram: ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ? » (*Psal. xxvi*) videlicet quia cor ejus non erat perfectum cum Domino Deo suo, sicut Scriptura testatur, sicut cor David patris sui.

CAPUT XXV.

Propter peccata filiorum David, non aversum esse propositum Dei, quia juraverat illi.

Num igitur vel in isto cecidit verbum Dei, et quod

A proposuerat Deus potuit averti? Non utique, imo palmanam justitiæ præclarius oblinet Scriptura sic determinante: « Verumtamen, inquit Dominus, in diebus tuis non faciam propter David patrem tuum, de manu filii tui scindam illud, nec totum regnum auferam, sed tribum unam dabo filio tuo propter David servum meum, et Jerusalem quam elegi (*III Reg. xi*). » Item ad Jeroboam: « Nec auferam, inquit, de manu Salomonis omne regnum, sed ducem ponam eum cunctis diebus vitæ tuæ, propter David servum meum quem elegi. Auferam autem de manu filii ejus regnum, et dabo tibi decem tribus. Filio autem ejus dabo tribum unam, ut remaneat lucerna David servo meo cunctis diebus coram me in Jerusalem civitate quam elegi, ut esset nomen meum ibi (*ibid.*). » Cum hæc dicit omnipotens Deus, utique tenetur fortitudine verbi sui memor promissionis suæ, ut sit verax et fidelis, juxta memoratam superius causam quam posuit ipse David: « Ut justificeris in sermonibus tuis, et vincas cum judicaris (*Psal. l*). » Remanet igitur verbo Dei palma veritatis in ipso quoque casto Salomonis. Porro, ipsi David quanta est laus, et quanti præconium meriti, quod fatetur Deus se propter eum servare civitatem Jerusalem et tribum Juda ad implendam promissionem veritatis, quæ est incarnatio ejusdem Verbi Dei de semine David? Sic namque loquitur, tanquam homo quispiam graviter offensus, qui, cum habeat causas irascendi et sperata denegandi, tenetur tamen debitor ut det quamvis invitus, quia promisit, quia iuravit. At ille non invitus implere habebat quod gratis promiserat et promissum juramento firmaverat. Quo ergo tendit, dum toties meminit David in transgressionibus posterorum ejus et populi, toties ad iracundiam Deum provocantis, dicendo quod propter David pareat, et non penitus eos delere velit? Videlicet ut magis ac magis abundantia gratia ejus innotescat, ubi est abundans iniquitas, et nulla ex operibus justitia, sed de hoc jam latius supradictum est.

CAPUT XXVI.

Cur jurare debuerit ac voluerit Deus, quem impossibile est mentiri, etiam in his quæ loquitur absque interpositione juramenti.

Cur autem jurare debuerit, vel quam utilitatis rationem in juramento suo fore consideravit Deus, quem impossibile est mentiri, etiam in his quæcunque loquitur absque interpositione juramenti? Apostolus ad Hebræos evidentius exprimit: « Quoniam, inquit, neminem habuit, per quem juraret majorem, juravit per semetipsum (*Hebr. vi*). » Homines enim per majorem sui jurant, et omnis controversiæ eorum finis ad confirmationem est juramentum. In quo abundantius volens Deus ostendere pollicitationes hæredibus, immobilitatem consilii sui, interposuit jusjurandum, ut per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solatium habeamus. Hoc tale est ac si dicat. Deus ante omnia fidem ab omnibus exigit, « et sine fide impossibile est 560 placere illi (*Hebr. xi*). » Porro homines

dari sunt, et tardi corde ad credendum. Maxima pars incredulorum est, qui omnino non credunt. Et de aliis quidem non adeo mirum, licet sit damnabile malum, de ipsis utrumque, qui promissionis hæredes esse debuerunt, quorum patribus promissio facta est, et firmata per juramentum, magis tamen mirandum quod sint vel fuerint adeo increduli, ut maxime de illis scriptum sit: « Generatio prava et exasperans, generatio quæ non direxit cor suum, et non est creditus cum Deo spiritus ejus (Psal. LXXVII). » Porro, ipsos qui, quandoque credituri erant, sciebat idem Deus difficiles fore ad credendum, sicut et fuerunt, utpote quorum optimis magna increpatione ab ipso Domino dictum est: « O stulti et tardi corde ad credendum omnibus quæ locuti sunt prophetæ (Luc. xxiv). » Igitur, quia omnis controversiæ hominum finis, ad confirmationem est juramentum, ut vel sic incredulitati ponerent finem, ut vel sic vigilarent homines ad audiendum, et sentirent fore immobile Dei consilium, interposuit jusjurandum. Proinde cum dicit ipse: « Sit autem sermo vester, id est non, non, quod autem his abundantius est (Matth. v), » a malo est, recte subauditur illius, cujus incredulitas sive diffidentia jurare compellit. Sic namque intelligendo quod dixit, a malo est, humiliter in ipso juramento Dei nostram culpam tarditatem ad credendum quod utique malum est, quia cum impossibile sit mentiri Deum etiam cum non jurat, pauci comparatione incredulorum crediderunt, in eo quod per semetipsum jurat.

CAPUT XXVII.

Quibus ex causis maxime digni fuerint Abraham et David verbo promissionis cum juramento reprobmittentis.

Quibus vel ad quos juravit in promissione seminis, quod est Christus? Duo sunt patriarchæ magni Abraham atque David, et magna quidem gratia juravit. Et hoc ante omnia scire debemus, quia fecit ex gratia sua magis quam ex ipsorum meritis. Verumtamen eadem ejus gratia præveniente aliquo modo

A ad hanc dignitatem fuere præparati, ut dignaretur Deus juramento sese obligare cum illis. De Abraham manifestius illud est, quia fide obtulit Isaac, cum tentaretur, et unigenitum offerebat, qui susceperat repromissiones; ad quem dictum est: « Quia in Isaac vocabitur tibi semen Deus (Gen. xxii), » — « arbitrans quia et a mortuis suscitare potens est (Hebr. xi). » Ob hanc rem justa gratia Deus, quod dudum absque juramento promiserat, cum juramento repromisit, in semine ejus benedicendas fore omnes gentes, utique semen Christus est. Porro de David quærendum, quam ob virtutem maxime Deus illum dignum judicaverit, ut juraret illi, sicut testatur ipse, et jam supra memoratum est. Et quidem non ita manifeste de illo Scriptura refert sicut Abraham, quod B dixerit illi Deus: « Per memetipsum juravi, quia fecisti rem hanc vel illam, de fructu ventris tui ponam super sedem tuam (Gen. xxii). » Sed ratio docet, non multo minoris esse meriti, pepercisse inimico propter Deum, quam non pepercisse unigenito filio propter Deum. Hoc fecit David inimico suo infestissimo, quærenti animam suam, inimico regi, cujus regnum sine dubio se suscepturum sciebat, ibi pepercit ubi quærebat animam suam, quod eatenus fuerat inauditum, sicut testatur et ipse Saul, admirans et dicens ad eum: « Quis enim cum inveni- C erit inimicum suum, dimittet eum in viam bonam? (I Reg. xxiv). » Ob hanc maxime causam juratum illi esse arbitramur quod semen vel caro ejus assumenda foret in Filium Dei. Quia maxime causa ista facit filios Dei, sicut testatur ipse Dominus cum dicit: « Diligite inimicos vestros, benefacite his qui od- runt vos, et orate pro persecutibus et calumniatibus vos, ut sitis filii Patris vestri qui in caelis est (Matth. v). » Dilexit inimicum, benefecit illi, non solum parcendo cum occidere posset, verum etiam plangendo, cum ille occisus fuisset, et, sicut jam dictum est, maxime pro causa hujusmodi tali juramento Dei dignus exstitit.

561 LIBER QUINTUS

CAPUT PRIMUM.

Quomodo, secundum caput draconis, vitulus scilicet, sub Jeroboam denuo fuerit erectum.

Interea draco ille magnus, serpens antiquus, qui vocatur diabolus et Satanas cernens proficere promissionis verbum, utpote jam post Abraham, secundo in David juramento firmatum, magnum invidiæ sævientis incendium versabat, magno veneni sui stimulatù ardore totus in semetipso furebat. Sed quid ageret? Dudum exarmatus capite, quod primum erexerat, scilicet regno Ægypti, quando submersus est Pharo in mari cum curribus et equibus suis

D (Exod. xii), caput aliud non habebat quod erigeret, id est regnum aliud, per cujus potentiam sævire posset ad excidium gentis, ex qua implendum erat jam dictum verbum promissionis, quinimo jam regnabat ipsum verbum in David patre, quod futurum erat suæ carnis, et idem pater ejus sceptrum tenens imperii, fortis atque bellicosus, exercebatur præliis, glorificabatur victoriis. Unde et securius citharizabat psaltes ille, Verbun Dei sonis condecorans musicis. Ardebat igitur invidiæ veneno, quo et ipsius David pene omnem domum conflagravit, dum et ipse pater adulterii simul et homicidii crimen incidit et

de filiis ejus unus Absalon cruentus fratre interempto, in ipsum patrem arma arripuit, expellens eum de regno, et animam ejus quærens, ut regnaret pro illo. Quod si peractum fuisset, jam profecto serpens illud caput haberet, per quod verbum Dei impugnare, memoriamque ejus sese abolere posse speraret. Non ita evenit, sed Absalon mortuo, et David vitam cum pace complevit, et succedens ei filius sensatus, Salomon, cum pace regnavit, ei domum pacis nomini Domini ædificavit. Tandem peccatum ejusdem Salomonis, malignam ejusdem serpentis intentionem adjuvit, ut scinderetur regnum Israel a domo David, suscepto Jeroboam filio Nabath, qui et continuo duos vitulos aureos fecit, et dixit: « Ecce dii tui, Israel, qui eduxerunt te de terra Ægypti (III Reg. xii). » Ibi se erexit secundum caput draconis, et in illo capite facies fuit vituli cornuti, cœpitque cornupeta esse diabolus, agendo et compellendo per vim regiam, ut vitulorum simulacra pro Deo colerentur.

CAPUT II.

Quantvis etiam Baal servierint, et adoraverint, vitulum tamen caput idololatriæ fuisse.

Quantum putas contra verbum Domini vitulus ille, imo in vitulo diabolus, ipse vibratis cornibus insarivit? « Domine, inquit Elias, altaria tua destruxerunt, et prophetas tuos occiderunt gladio, et ego derelictus sum solus, et quærunt animam meam (IV Reg. xix). » Jam quidem Israel colebat etiam Baal, agente Jezabel. Et hoc addidit, inquit Scriptura, « Achab in opere suo irritans Dominum, quod scilicet servivit Baal et adoravit illum. » Sed omnis idololatriæ caput in Israel cultus erat vitulorum. Nam et Baal et cætera portenta dæmoniorum ab aliis gentibus susceperunt, vitulum autem ut colerent, reges Israel a semetipsis excogitaverunt, et in illo scelere omnes perseveraverunt. Unde in Osee, cum dixisset Dominus de regibus et principibus illis: « Usquequo non poterunt emundari, » continuo causam istam subjunxit: « Quia ex Israel ipse est, artifex fecit illum, et non est Deus, » subauditur vitulus, de quo præmiserat: « Projectus est vitulus tuus Samariæ (Osee viii). » Et est sensus: Idcirco reges et principes Israel non possunt emundari sive revocari a cultu vituli, quia non per ignorantiam in illo peccant, sed per malitiam, et non ab exteris gentibus decepti cultum ejus susceperunt, sed a semetipso excogitaverunt. Unde et congrue dictum est: « Artifex, » scilicet Jeroboam « fecit illum, » sicut scriptum est: « Dixitque Jeroboam in corde suo: Nunc revertetur regnum ad domum David, si ascenderit populus iste, ut faciat sacrificia in domo Domini in Jerusalem, et excogitato consilio fecit duos vitulos aureos (III Reg. xii). » — « Artifex ergo fecit illum, » quia Jeroboam excogitato consilio fecit eum. Igitur, quamvis Baal et multa alia idololatriæ monstra fuerint in Israel, tamen vitulum illum idololatriæ caput recte dixerim, quia videlicet cætera portenta Israel ab exteris gentibus accepit, et a cultu

A illorum aliquoties cohiberi potuit. Nam et Baal Jehu delevit de Israel, sed vitulos a semetipso Israel excogitavit, et neque Jehu, neque quisquam regum Israel a cultu illorum unquam recessit.

CAPUT III.

Hoc caput tametsi mite videretur, tamen æque ut reliqua perniciosum fuisse populo Dei.

Quæ autem facies ex omnibus capitibus sive faciebus adversarii sæpe dicti ita potuit mansueta videri, ut ista facies vituli? **562** Facies aliæ truces sunt, scilicet facies draconis, facies leonis, facies ursi, facies pardi, facies bestię terribilis et fortis, dentes ferreos habentis, comedentis atque comminuentis, et reliqua pedibus conculeantis, per quæ significari jam diximus regna, quæ contra promissionis Verbum persecutionem fecerunt, regnum Ægyptiorum, regnum Babyloniorum, regnum Persarum et Medorum, regnum Græcorum, regnum Romanorum. Facies ista vituli, facies est mitis, per quam, ut dictum est, denotatur regnum Israel, ex quo Jeroboam vitulos aureos fecit. Num ergo sicut facies ista mitior est faciebus illis, ita regnum Israel mitius quam illa regna egit, minus nocuit? Imo quanto magis domesticus erat, tanto majora damna fecit, tanto magis domum subvertit. Quid enim vel quantum fuerat actum, dum occisis prophetis Domini, et omni populo sequente imperium Jezabel et Achab, solum se derelictum putaret Elias, licet superessent septem millia virorum, quorum genua non sunt incurvata Baal? Et quidem Baal delevit Jehu de Israel, ut jam dictum est, sed cultus vituli et populum cum regibus irrevocabiliter captum mente tenuit, et tantum effecit ut translatus Israel de terra sua, corpore quoque captivus fieret, captivitate insolubili prædicente Domino in Osee: « Quia non addam ultra misereri domui Israel, sed oblivione obliviscar eorum, et domui Juda miserebor (Osee i), » id est, decem tribubus sub Assyriis in perpetua captivitate permanentibus, tribum Juda de Babylonica captivitate revocabo, post septuaginta annos. Cætera regna Israelem in corpore percusserunt, regnum Israel in anima semetipsum occidit, occidendo prophetas Domini propter vitulos, quos nullus ex regibus Israel relinquere voluit. Habebat etiam cum regia vi quamdam hyprocrisim. In quo? In eo videlicet, quod ore retinebat et commemorabat beneficia Dei. Per hoc nequissime peccans, quod illius beneficia mutis et inanimantibus ascribebat vitulorum simulacris dicendo: « Ecce dii tui, Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti. Et celebrabat diem solemnem, in mense octavo decimo quinto die mensis, in similitudinem solemnitatis, quæ celebrabatur in Juda (III Reg. xii). »

CAPUT IV.

Quodnam primum Verbi Dei bellum adversus hoc caput fuerit.

Quanto ergo nequior erat hostis, tanto majus tantoque promptius oportebat adesse præsidium Verbi Dei; et ita factum est. Tunc enim plures atque cre-

briores praelii sui tubas fecit audiri verbum Domini, scilicet prophetas, quos misit addendo vocibus eorum virtutem in signis atque prodigiis. Initium duelli, primaque congressio verbi Domini et hujus capituli, id est, regni Israelitici talis fuit. Ascendente Jeroboam super altare ut adoleret incensum, et ecce vir Dei venit de Juda in sermone Domini, et exclamavit contra altare, et ait : « Altare, altare, hæc dicit Dominus : Ecce filius nascetur domui David, Josias nomine, et immolabit super te sacerdotes excelsorum. » Et deinceps : « Hoc erit signum quod locutus est Dominus : Ecce scindetur altare, et effundetur cinis qui in eo est. » Extendente autem Jeroboam manum suam de altari, et dicente : « Apprehendite eum, exaruit manus ejus, nec valuit eam retrahere ad se, altare quoque scissum est et effusus est cinis de altari juxta signum quod prædixerat vir Dei in sermone Domini (*II Reg. xiii*). » Post hunc adhuc vivebat Ahia Silonites, qui locutus fuerat Jeroboam, quod regnaturus esset super Israel. Ille loquente in se Domino : « Ego, inquit, ad Jeroboam missus sum durus nuntius, qui mortui fuerint de Jeroboam in civitate, comedent eos canes, qui autem mortui fuerint in agro, vorabunt eos aves cœli, quia Dominus locutus est, » etc. Post illum fuit Jehu filius Anani, ad quem factus est sermo contra Baasa, qui percusserat Nadab, filium ejusdem Jeroboam, juxta eandem sententiam : « Qui, inquit, mortuus fuerit de Baasa in civitate, comedent eum canes, et qui mortuus fuerit ex eo in regione, comedent eum volucres cœli (*I Reg. x*). » Post hunc verbi Dei vexillum erigens igneo curru triumphabat Elias, deinde Elisæus, simulque filii prophetarum plurimi, ex quibus centum viros pavit Abdias servus Domini in speluncis, cum interficeret Jezabel prophetas Domini. Deinde et hi quorum ex tunc libri proprii, quorum si tempora consideres secundum gesta titulosque libris præfixos, plane perpendis, quia verbum Domini nullus regum tempore propositum neglexit, semperque diaboli mendacium in idolis, veritas Dei redarguit in prophetis.

CAPUT V.

Quod Jehu primus pro testimonio Verbi Dei occubuerit.

Quis primus in illo conflictu sanguinem suum fuderit, et pro testimonio verbi Dei occubuerit, minus pervulgatum est a venerabilium doctorum scriptis, quam cupit diligens quispiam spectator hujuscemodi praelii, cum de nomine ejus Scriptura non tacuerit. Hic enim dictus est Jehu filius Anani, cujus Scriptura ita meminit, ut jam dictum est : « Factus est autem sermo Domini contra Baasa, dicens : Porro quod exaltavi te de pulvere (*III Reg. xvi*), » etc. Postque ita subjungitur : « Cum autem in manu Jehu, filii Anani prophetæ, verbum Domini factum est contra Baasa, et contra domum ejus, et contra omne malum, quod fecerat coram Domino, ad irritandum eum in operibus manuum suarum, ut fieret sicut domus Jeroboam. Ob hanc causam occidit eum,

A hoc est, Jehu filium Anani prophetam (*ibid.*). » Splendide illum Scriptura sacra nominavit, ita tertio loco replicans, occidit eum, hoc est, Jehu filium Anani prophetam. Et sciendum quod nullum ante hunc ab initio promissionis nominatim tradit Scriptura, occisum fuisse propter verbum Domini. Optaret ergo diligens spectator certaminis verbi Domini, ut sicut post Abel et Zacharias filius Barachiz, quem occiderunt inter templum et altare (*Matth. xxiii*); » ita et iste pervulgatus esset proprio nomine, quia vere non parvi est meriti, cujus a sanguine primum accepit draco ille magnus, quod rufus mereretur esse et dici. Tenor propositi nostri notiosem nunc eum nobis reddidit, quia videlicet ubi sermo est vel opus de victoria Verbi Dei latere non debuit is, qui sanguinem fudisse primus legitur in praelio Verbi Dei, dum contra hostem antiquum proficiscitur, missus ut fidelis legatus Verbi Dei.

CAPUT VI.

Quod mysterio non careat, a leone prophetam in via occisum.

Igitur quoniam hic primus est illorum, qui verbo Dei suum in officio prophetali sanguinem impenderunt, perpende nunc quam pulchrum, quam congruum præcessit, ad gloriam **563** ejusdem verbi pertinens mysterium. Ille vir Dei, qui venit de Juda, in sermone Domini in Bethel, ut supra dictum est, Jeroboam stante super altare, dixit : « Altare, altare, ecce filius nascetur domui David, Josias nomine, et immolabit super te sacerdotes excelsorum (*III Reg. xiii*). » Ille, inquam, mandatum acceperat in sermone Domini præcipientis : « Non comedēs panem, neque bibes aquam, nec reverteris per viam qua venisti (*ibid.*), » sed sefellit eum propheta senex qui habitabat in Bethel, ut comederet panem et biberet aquam in domo ejus. Propter hoc invenit eum leo in via, et occidit, et cadaver ejus erat projectum in itinere; asinus autem stabat juxta illum, et leo stabat juxta cadaver (*ibid.*). Forma hæc mystica est, et prædicti sancti prophetæ Jehu filii Anani, et omnium sanctorum et prophetarum, qui occisi sunt vel occiduntur, propter testimonium ejusdem Verbi Dei. Quibus ipsum Verbum incarnatum dicit : « Nolite timere eos, qui occidunt corpus, et post hæc non habent amplius quid faciant (*Luc. xii*). » Ille namque leo, qui occidit, et juxta cadaver stetit, diabolum et satellites ejus impios homines signat, per quos cum sanctorum corpora occiderit, stat, nec potest ad nocendum progredi ultra, quia diabolus nec manducare novit corpora, cum ipse sit spiritus, nec consequi potest animas extra corpus, quas in corpore persequitur. Si quid ergo peccati ex carnali commoratione servi Dei contraxerunt, et ob hoc inimicus aliquando permittitur occidere corpora eorum, illa contentus sit pœna, stetque juxta cadavera, id est nihil amplius vel animabus, vel etiam corporibus, quin resurgant, se posse nocere sciat. Nec enim efficere potest, ut saltem corpora moriendo pereant Deo : Quod pulchre signatum

est per hoc, quod occisum non devoravit, sed juxta A
cadaver stetit leo,

CAPUT VII.

*Quid duodecim scissuræ pallii Ahiaë Silonitæ signi-
ficarunt.*

Porro Verbum Dei sicut potestatem habet, postquam occiderit, mittere in gehennam, sic potestatem habuit, postquam prophetæ mortui vel occisi fuerunt, eorum nihilominus implere prophetiam, id est demetere posteriora regum impiorum, ut qui moreretur ex eis in civitate, comederent eum canes, et qui moreretur ex eis in regione, comederent eum volucres cœli : sicut prædixerat jam dictus propheta Jehu filius Anani de Baasa, sicut prædixerat Ahias Silonites de Jeroboam. Non leviter attendendum, nec enim parum spectat ad gloriam Verbi Dei, B semper veri, semperque vincentis, cui videlicet Verbo vincere est, quidquid dixerit verum fieri, veritatemque ejus pulchre commendat illa, quæ tunc fiebat multiplex Israelitici scissio regni. Jam dictus Ahias Silonites, quale Jeroboam mox futuro regi præaugurium regni dederat, apprehendens pallium suum novum, quo opertus erat, scidit in duodecim partes, et ait ad illum : « Tolle tibi decem scissuras. Hæc enim dicit Dominus Deus Israel : Ecce ego scindam regnum de manu Salomonis, et dabo tibi decem tribus (III Reg. xi). » Quid sibi hoc voluit quod non ita duas tantum ex uno pallio fecit scissuras, sicut duo tantum ex uno populo fiebant regna ? videlicet quia sic futurum erat, ut regnum C scissum a domo David, quod dimittebatur eidem Jeroboam, scinderetur decies, et ita factum est. Prima namque scissio facta fuit in ipso Jeroboam ; secunda, in Baasa, qui percussit Nadab filium ejus, et regnavit pro eo ; tertia, in Zambri, qui percussit filium Baasa, et regnavit pro eo ; quarta, in Ambri, qui ad mortem persecutus est Zambri ; quinta in Thebin filio Gynet, quem percussit idem Ambri pater Achab ; sexta, in Jehu filio Namsi, qui percussit Joram filium Achab, et regnavit pro eo ; septima, in Sellum, qui percussit Zachariam pronepotem Jehu ; octava in Manaem, qui percussit Sellum, regnavitque pro eo ; nona in Facee filio Romeliæ, qui percussit Facejam filium Manaem, regnavitque pro eo ; decima in Osee, qui percussit Facee filium Romeliæ ; D regnavit pro eo. Vel certe quomodo Thebin, in quo quintam scissionem diximus non saltem uno die regnasse, sed tantum media pars populi eum secuta fuisse legitur, ut regem constitueret, nec prævaluit. Omisso illo, quinta scissio fuerat in Jehu, sexta in Sellum, septima in Manaem, octava in Facee filio Romeliæ, nona in Osee, decima in rege Assyriorum, qui Israellem scissum a Deo scidit etiam a loco vel terra sua, transtulitque in Assyrios. Igitur sic est, ut ipsum Verbum dicit : « Omne regnum in seipsum divisum desolabitur, et domus supra domum cadet (Luc. xi). » Et sicut Scriptura veridica prædixit : « Verbum autem Domini manet in æternum (Isa. xl). » Quia et complet verba prophetarum suorum,

PATROL. CLXIX.

postquam illi mortui vel occisi exaruerunt tanquam fenem, et ipsos faciet resurgere fortes et excelsos super ligna cedrorum.

CAPUT VIII.

Deum justo judicio regem Jeroboam super Israel constituisse, non ut peccare faceret, sed quia peccaturi erant.

Dicit aliquis : Quomodo justificabitur ? Quomodo palmam veritatis hoc verbum in eo quoque obtinebit, quod talem hominem Jeroboam, regem super Israel ordinavit ? Sciebat aut nesciebat quod ille facturus esset Israel peccare ? Si sciebat, cur illum ordinabat, et quo jure puniebat ? Si nesciebat, quomodo vincit semper cum justitia ? Vel error aut inscitia ad victoriam non pertineat ? Ad hæc, inquam : Non nesciebat Verbum et sapientia, sed optime sciebat, et tamen in judicando integra illi est veritatis et justitiæ palma. Judicio hoc namque fecit, et judicium ejus non in hac re penitus latet. Quamvis judicia ejus sunt abyssus multa, quamvis sint incomprehensibilia, tamen quædam sunt quæ ex nonnulla parte possunt cognosci, illa videlicet, quorum causas ore suo aperire dignatur. De quibus Psalmista dicit : « In labiis meis pronuntiavi omnia judicia oris tui (Psal. cxviii). » Qua tandem ex causa judicatus est, ut talis daretur rex, qui peccare faceret Israel ? illa videlicet, quia peccare volebat Israel. Ex quo putas voluntatem peccandi habuisse Israel : « Ex eo, inquit Moyses, die, quo egressus es ex Ægypto, usque ad locum istum semper adversus Dominum contendisti (Deut. ix). » Hæc et cætera cum dicit, quibus utique dictis de reatu vituli illos accusat, quem fecerunt in Horeb, manifestum est semper illos ad eandem proclives fuisse idololatriam, præsertim cum et in propheta Deus ipse dicat : « Nunquid hostias et sacrificium obtulistis mihi in deserto quadraginta annis, domus Israel, et portastis tabernaculum Moloch idolo vestro, et imaginem idolorum vestrorum, sidus Dei vestri, quod fecistis vobis ? » (Amos v.) Propter hoc Mosen et Aaron lapidare voluerunt. Propter hoc Samuelem, imo et in Samuele Dominum, sicut et ipse testatur, abjecerunt (I Reg. viii) ; propter hoc 564 David persecuti sunt, et de regno ejecerunt. Propterea toties dixerunt : « Non est nobis pars in David, neque hæreditas in filio Isai (II Par. x), » quia peccandi voluntatem habebant, et sub sanctis principibus peccandi facultatem non habebant. Quod ergo tandem Jeroboam dati sunt, sub quo vel cum quo vitulum sibi pro Deo statuerunt, sicut facere cœperant, quando ex Ægypto egressi sunt, judicium existit judicium verum, quod in alio Propheta dicit : « Particeps idolorum Ephraim dimitte eum (Ose. iv). » Et si quæras, cur dicat, « dimitte eum, » subinde causam reddens dicit : « Non dabunt cogitationes suas, ut revertantur ad Dominum (Ose. v). » Justi igitur iudicii est, quod dimisit eos secundum desideria cordis eorum, ut irent in adinventionibus suis. Gratuitæ vero misericordiæ erat quod pro illis,

qui ignoranter errabant, sollicitus loquebatur in prophetis, fiebatque ad eos verbum Domini armatum signis et prodigiis, ut cognoscerent ex operibus, quia Dominus ipse est Deus.

CAPUT IX.

Heliam prophetam, ne ignorantes simul cum impiis errarent, a Deo missum esse.

Cum signis namque et prodigiis, et cum fortitudine zeli tunc sese exhibuit Verbum Domini vehementius in Helia, de quo in laudibus patrum ita veraciter dictum est: « Et surrexit Helias propheta quasi ignis, et verbum ipsius tanquam facula ardebat. Verbo Domini continuit cœlum, et dejecit a se ignem terræ. Sic amplificatus est Helias in mirabilibus suis. Et quis potest similiter gloriari tibi (*Eccli. XLVIII*), » ut hæc diceret, scilicet Heliam surrexisse quasi ignem, et verbum ejus quasi faculam ardentem? In admirationem ille sapiens excitatus est, pro eo quod de eodem Helia sic repente scriptum est: « Et dixit Helias Thesbites de habitatoribus Galaad ad Achab: Vivit Dominus Deus Israel, in cujus conspectu sto, si erit annis his ros et pluvia, nisi juxta oris mei verba (*III Reg. XVII*). » Ita repente illatus est Helias, ut quemadmodum dixit Apostolus de Melchisedech, ita et de isto, si sese præbuisset occasio, dicere potuisset: « Sine patre, sine matre, sine genealogia, neque initium dierum, neque finem vitæ habens (*Hebr. VII*). » Sicut enim illius, ita et istius patrem et matrem et genealogiam et numerum annorum Scriptura tacuit, et finem vitæ non habuit, quia « acceptus est, » ait idem qui supra, « in turbine ignis, in curru equorum igneorum (*Eccli. XLVIII*). » Quam receptionem ejus si rite perpendis, etiam illud apponere licet, quod adhuc dictum est de Melchisedech: « Assimilatus autem Filio Dei manet sacerdos in æternum (*Hebr. VII*). » Sacerdotem namque hunc fuisse constat, quia scriptum est ubi, quando, et quomodo holocaustum obtulerit, et, sicut jam dictum est, receptum est « in turbine ignis, » atque ita « assimilatus est Filio Dei, » vero et æterno Sacerdoti, in cœlum ascendenti. Plura de hoc dici poterant, verumtamen pro præsentis proposito hoc tantum dixerim quia digne semetipso fecit verbum et veritas Dei, quod tali in tempore, quando Jezabel cum Achab, et cum vitulis Jeroboam accesserat Baal, taliter per hunc virtutem suam notam fecit, propter eos qui ignorabant, et errabant, ne simul cum impiis in eandem deciderent perditionis foveam.

CAPUT X.

Quæ miracula fecerit Helias, et quomodo spiritus Helix, duplex in Helisæo, duplicato miraculorum numero comprobetur.

Vigilanter hoc animadvertendum est quia propter causam ejusmodi tam ultroneus ad operandas virtutes semetipsum ingessit ita incipiens: « Vivit Dominus, in cujus conspectu sto, si erit annis his ros et pluvia, nisi juxta oris mei verba (*III Reg. XVII*) »

Et in Helisæo causa eadem consideranda est, dicente: « Obsecro ut fiat spiritus tuus duplex in me (*IV Reg. II*). » Hoc intendebant ut operando mirabilia convincerent impios, quod neque vitulus neque Baal est Deus, sed Dominus ipse est Deus. Et revera ita factum est. Spiritus Helix, id est operatio virtutum, quæ in spiritu Domini data fuerat Helix, duplex in Helisæo facta est. Duplicia namque numero miracula fecit Helisæus supra quam Helias. Etenim si rite numeres, Helias octo, Helisæus sedecim miracula operatus est. Primum Helix fuit, quod verbo continuit cœlum ne plueret. Secundum, quod corvi paverunt eum. Tertium, quod apud viduam, quæ pascebat eum, juxta verbum ejus hydria farinae non defecit, et lecythus olei non est imminutus. **B** Quartum, quod mortuum ejusdem viduæ filium resuscitavit. Quintum, quod eum offerentem holocaustum exaudivit Dominus per ignem, vidente populo, et dicente: « Dominus ipse est Deus. » Sextum, quod orante illo, facta est pluvia grandis. Septimum, quod pallio suo percutiens, aquas divisit, et transivit cum Helisæo. Octavum, quod currus igneus, et equi ignei diviserunt utrumque, et ascendit Helias per turbinem in cœlum. Protinus Helisæi primum, quod pallio Helix percussit aquas, et divisæ sunt. Secundum, quod aquas pessimas et terram sterilem sanavit. Tertium, quod illudentes ei pueros ursi laceraverunt. Quartum, quod congregatis tribus regibus, Israel, et Juda, et Edom, cum non esset aqua exercitui, fossas fieri jussit, et repleta est terra aquis. **C** Quintum, quod mulieri viduæ ex modico oleo vasa non pauca implevit. Sextum, quod mulier, quæ illi ministraverat, et non habebat filium, conceperit, et pepererit in tempore et hora, quam ille prædixit. Septimum, quod mortuum eundem puerum resuscitavit. Octavum, quod in olla eremitica gustus amarissimos dulcoravit. Nonum, quod de viginti panibus hordeaceis comederunt juxta verbum ejus centum viri, et superfuit. Decimum, quod Naaman principem militiae regis Syriæ per lavacrum aquæ a lepra sua curavit. Undecimum, quod Jehu egressus ab eo, factus est leprosus quasi nix. Duodecimum, quod eo mittente lignum, ferrum quod elapsum fuerat, super aquam natavit. **D** Tertium decimum, quod missos contra eum Syros, Dominus, orante illo, cæcitate percussit, donec introduceret eos in Samariam. Quartum decimum, quod soluta obsidione Samariæ, duo modii hordei statere uno fuerunt, et modius similæ statere uno secundum sermonem ejus in porta Samariæ. Quintum decimum, quod dum ægrotaret, præsagium fecit regi Israel, quod tribus vicibus Syriam percussurus esset. Sextum decimum, quod cum mortuus esset, projectum est cadaver hominis in sepulcrum ejus, et cum tetigisset ossa Helisæi revixit homo, et stetit super pedes suos.

565 CAPUT XI.

Quid et quano profecerint in populo, Helias, et Helisæus prophetae.

Et quidem in omnibus istis non poenituit populum, et non recesserunt a peccatis suis, id est a vitulis, quos fecit Hieroboam usque dum abjecti sunt de terra sua, et dispersi sunt in omnem terram. Veruntamen Baal deletus est de Samaria et de Hierusalem, Nam etiam in Hierusalem profluxerat sacrilegium Jezabel, quia videlicet Athalia filia Jezabel et Achab, uxor fuit Joram, filii Josaphat regis Judæ, de qua sic scriptum est in Paralipomenon: « Athalia enim impiissima, et filii ejus destruxerant domum Dei, et de universis, quæ sanctificata fuerant templo Domini, ornaverant fanum Baal. (II Par. xxiv). » De utroque deletus est Baal, id est de Israel, et de Juda. De Israel per Heliam et Helisæum, ut mirabilia præscripta operati sunt. De Juda vero per Heliam, illic quoque verbi Dei ministrum, sicut scriptum est: « Allatæ autem sunt ei, » videlicet Joram filio Josaphat, « litteræ ab Helia propheta, in quibus scriptum erat: Hæc dicit Dominus Deus Israel, Deus David patris tui: Quoniam non ambulasti in viis Josaphat patris tui, sed incessisti per iter regnum Israel, et fornicare fecisti Judam, et habitatores Hierusalem. Ecce Dominus percutiet te plaga magna cum populo tuo, et filiis, et uxoribus tuis, universaque substantia tua; tu autem ægrotabis pessimo languore uteri, donec egrediantur vitalia tua paulatim per singulos dies (II Par. xxi). » Juxta verbum hoc factum est. Ille namque videlicet Joram, filius Josaphat, rex Juda, per duorum circulum annorum sic longa consumptus tabe ut egeret etiam viscera sua, languore pariter et vita caruit, et uxore ejus Athalia gladio interfecta, ingressus est Joiada pontifex, et omnis populus domum Baal, et destruxerunt eam, et altaria ac simulacra illius confregerunt. Mathan quoque sacerdotem Baal interfecerunt ante aras. Porro in Israel idem Helias, prophetas Baal quadringentos et quinquaginta viros una die interfecerat, et eos qui superfuerant omnes prophetas, universos servos, et cunctos sacerdotes Baal interfecit, et ædem ejus destruxit, statuamque combussit et comminuit Jehu, quem vice ejusdem Helix in regem Helisæus unxerat super Israel. Helix namque Dominus jusserat, ut ungeret eundem Jehu, et hoc ministerium Helisæus implevit, super quo præceperat Dominus Helix: « Helisæum autem filium Saphat, qui est de Abel in aula, unges prophetam pro te (III Reg. xix). » Itaque Baal de Juda et de Israel deletus est, per fortissimum zelum Verbum [Verbi] Domini de ore Helix flammantis qui videlicet Helias sicut de illo veraciter dictum est, « quasi ignis erat, et verbum ipsius quasi facula ardebat (Eccli. xlviii). »

CAPUT XII.

Quare zelus Domini propter Baal amplius quam propter vitulos aureos, in Helia exarserit.

Qui causas rite perpendit, amplius veneratur

A ignem faculæ tam vehementer ardentis, zelum Verbum [Verbi] Domini tam fortiter de cultoribus Baal sese ulciscantis. Quænam causæ erant, ut propter vitulos, quos fecit Hieroboam, minus et propter Baal amplius zelaretur? videlicet quia cultus vitulorum intra Israel continebatur. Cultus autem Baal de domo Jezabel et Achab, per jam dictam Athalia usque in Hierusalem, usque in domum David profluxerat, unde promissio, id est Verbi Domini incarnatio sperabatur adimplenda, juramento ipsius firmata. Ibi amplius fides vel expectatio promissionis periclitabatur, per sacrilegium Baal. Nam vitulos Hieroboam nullus coluit regum Juda, et idcirco cultus eorum contra promissionem minus perniciosus erat, solummodo tribus illis contentus, quarum ex nulla Christus nasciturus erat. Igitur ubi Baal supervenit, recte, juste, et laudabiliter exarsit in propheta suo Verbum Domini tanquam ignis, gladiumque arripuit, et sanguinem impiorum effudit. Gladium namque arripuerat ipse Baal ad interficiendum omne semen David, unde juxta promissum jam dicta Incarnatio Domini futura erat. Sic enim scriptum est: « Siquidem Athalia videns mortuum esse filium suum, surrexit, et interfecit omne semen regum (IV Reg. xi). » Quod dicit « omne semen regum, » omnes reges, id est Davidicæ stirpis masculos vult intelligi, unde semen Abrahæ, quod est Christus, prædictum atque præscriptum fuerat, jurante Domino, deberet nasci. Proinde considerandum quod non parva vel toleranda impietas fuerit Baal sacrilegium, cujus cultu et animæ, tam in Juda, quam in Israel, peribant, et antiquus draco diabolus tendebat auferre seminarium salutis nostræ, instigando Athalia, cultricem ejusdem Baal, ut interficeret et interficiendo auferre sacram Davidicæ generationis lineam.

CAPUT XIII.

Dominum in virga et verberibus visitasse peccata domus David, misericordiam vero non dispersisse ab eo.

Considerata tali ac tanta justissimi zeli causa in fortissimo atque sanctissimo declaratore verbi Domini Helia, rursus ad memoriam rediit illud eloquium rationabile, et præclarum Davidicæ orationis: « Miserere mei, ut justificeris in sermonibus tuis et vincas cum judicaris (Psal. l). » Sermonem ipsorum hic libet reminisci, in quibus Deum volebat justificari, et vincere atque obtinere palmam veritatis. Quinam sunt sermones illi? « Si autem, inquit, dereliquerint filii ejus legem meam, et in judiciis meis non ambulaverint, si justitias meas profanaverint, et mandata mea non custodierint, visitabo in virga iniquitates eorum, et in verberibus peccata eorum, misericordiam autem meam non dispergam ab eo, neque nocebo in veritate mea, neque profanabo testamentum meum, et quæ procedunt de labiis meis, non faciam irrita. Semel juravi in sancto meo: Si David mentiar? » (Psal. lxxxviii.) In his sermonibus suis, tunc profecto

Deus verax magnifice justificatus est, et splendide vicit. Tunc enim filii David maxime legem Dei dereliquerant, et in judiciis ejus non ambulabant. Justitias ejus profanaverant, et mandata non custodierant, quando supra memoratus Joram filius Josaphat, occisis omnibus fratribus suis, ambulavit in viis regum Juda, sicut egerat domus Achab, cujus filiam Athalia uxorem habebat, et servivit Baal. Ejusmodi iniquitates et peccata filiorum David, Dominus in virga et in verberibus visitavit, misericordiam autem suam ab eo, subauditur David, non dispersit. In quo misericordiam suam ab eo non dispersit? In quo reservatur? In eo nimirum, quod cum Athalia videns, ut jam dictum est, quod mortuus esset Ochozias filius suus, surrexit, et interfecit omnem stirpem regiam domus Joram (II Par. xxii). Josabeth vero filia regis, tulit **566** Joas filium Ochozias, et furata est eum de medio filiorum regis cum interficerentur, absconditque eum cum nutrice sua in cubiculo lectorum, Josabeth autem quæ absconderat eum, erat filia regis Joram, uxor Joiadæ pontificis, soror Ochosias et idcirco Athalia non interfecit eum. Qualis virga, quanta verbera, ubi juxta verbum Domini, juxta veritatem litterarum, quas, ut supra memoratum est, miserat Helias, ascenderunt Philisthim et Arabes in terram Juda, et vastaverunt eam, diripueruntque cunctam substantiam, quæ inventa est in domo regis, insuper et filios ejus et uxores, et super hæc omnia percussus Joram a Domino alvi languore insanabili, longa tabe consumptus est, et filium ejus Ochoziam, qui successerat Jehu interfecit, ac deinceps malis omnibus sævior mulier omne semen regium occidit. Porro, sub ipsa virga, inter ipsa verbera, quanta custodiendæ ipsi David misericordiæ diligentia, ut Josabeth vera filia regis, veraciter filia David, et uxor digna Joiadæ pontificis, infantulum unius anni Joas furaretur de medio filiorum regis cum interficerentur? Noluit enim Dominus, ait Scriptura, disperdere domum David, propter pactum quod inierat cum eo, et quia promiserat ut daret illi lucernam, et filiis ejus omni tempore (*ibid.*). Lucerna illa quam promiserat Dominus David, Christus est, « lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum (*Joan. 1*), » quam videlicet lucernam non dedisset illi sicut juraverat, si non de occisione stirpis ejus superfuisset, saltem ille minimus Joas. Neque enim masculus alius superfuit, per quem series Davidica in Christum finienda deduci posset.

CAPUT XIV.

Quantus zelus in Helia, quantæ dignitatis fuerit.

Quantæ putas dignitatis est, tantæ rei intuitu fuisse zelatum, sicut ait ipse: « Zelo zelatus sum pro Domino Deo exercituum (*III Reg. xix.*) » Non hominem interrogas. Currus igneus cum equis igneis, quo ille per turbinem in cælum ascendit, tibi respondet. Currus dominorum, currus triumphantium vehiculum est. Dominantis ergo animi dignita-

tem, et amici Dei potentiam insignem in illo curru intellige, qui vere dominatus est omni sæculo sublimior, et potens exstitit in verbo quo continuit, et rursus aperuit cœlos, potens unguendo reges ad potentiam, solius regni Dei dignatus venerari omnipotentiam. Sedit ergo in curru dominando, æmulator verbi Dei strenuus, et mundanæ vanitatis contemptor victoriosus. Et ut magnitudinem recognoscas æmulationis ejus, currus non qualiscunque, sed currus igneus erat. Edici non potest, conjici tamen utcunque potest, quanto dolore cordis ardebat Helias, videns quod homines qui quantum in ipsis erat, mundum indignum faciebant, illa quæ Christus est misericordia dudum repromissa, et juramento firmata. Non quidem averti poterat, quod bonus et omnipotens promiserat, quia fidelis et verax juraverat, sed homines, ut jam dictum est, quantum in ipsis erat, hoc agebant, ut pœniteret Deum tantæ misericordiæ, quam promiserat, quam juraverat, inimici divinæ gratiæ, hostes salutis humanæ, mali cunctis hominibus, pessimi sibi. O igitur perfectum odium, et sanctum boni zeli incendium, cujus dignitatem cœli testificati sunt, contendo ad ejus imperium, et rursus dando terris pluvie beneficium, amplius autem immittendo currum igneum cum equis igneis ad sublevandum victorem emeritum, et potentem divinitatis amicum. Ex ejus glorificatione tam magna, tamque stupenda, exemplum accipiat, spemque concipiat quisque quod mercede non careat, si Verbo Dei fidele obsequium studeat impendere.

CAPUT XV.

Heliam translatum, ante diem magnum et terribilem Domini mittendum, et in Joanne Baptista completum esse.

De isto plurimorum sententia doctorum est, quod circa finem sæculi, cum Enoch venturus sit, et quod mortem quam non evasit, inquit, sed distulit, pro communi debito persolvere habeat sub persecutione Antichristi. Porro Hieronymus virorum illustrium non minimus, aliter sentire videtur in fine Malachiæ prophetæ, ubi Dominus dicit: « Ecce mittam vobis Heliam prophetam, antequam veniat dies Domini magnus et horribilis (*Mal. iv.*) » Ait enim post aliqua: Hæc de Helia diximus secuti doctores, quanquam multi sint etiam nostrorum, qui credunt eum ad litteram venturum, et restitutum omnia, ac mortis debitum persoliturum. Cæterum, Dominus interrogatus ab apostolis de adventu Eliæ, respondit: « Helias jam venit, et non cognoverunt eum, sed fecerunt in eum quæcunque voluerunt (*Matth. xvii.*), » Joannem volens in Helia intelligi, unde subsequens adjunxit: « Si vultis recipere, Joannes ipse est Helias qui venturus est (*Matth. xi.*) » Cum hæc dicit, profecto doctoribus aliis, qui non secundum litteram, sed secundum spiritum de adventu Eliæ sentiunt, sese consentire innuit, dicendo: Quanquam multi sint etiam nostrorum qui credunt eum ad litteram venturum

ac mortis debitum persolutorum. Satis tamen indicat, quod velit eum jam esse a mortis necessitate solutum, quod si ita est, revera magnum et magnificentum est, multum laudabile inter viros gloriosos, quod in eo magnificentia sua Dominus operatus est. Nam si mortem adhuc exspectat, aestimare licet quod minus beatitudinis assecutus sit, quam sancti alii, qui deposita omni corruptione mortalitatis, grandi utique debito, et gravi sunt scœnere liberati. Nam expectatio mortis sine dubio habet pœnam; atque idcirco beatiore dicere licet eos omnes, quibus et de morte timor nullus, et de gloria resurrectionis certa spes est. Magnificentius ergo cum illo actum est, et cum beato Enoch, si mortem non distulerunt, sed evaserunt, si viventes translati sunt, et nullum habent de longa mortis sollicitudine vel exspectatione tormentum.

CAPUT XVI.

Verisimile esse Enoch et Heliam translatos a moriendi necessitate liberatos esse.

Et quomodo duo sunt, legitimumque est ut « in ore duorum vel trium testium stet omne verbum (Deut. xix), » recte optaremus idcirco illos fuisse translatos, et non esse morituros, quatenus ex ipsis confirmaretur nobis illud, quod habemus de omni humano genere verbum. Quod est illud verbum? Videlicet quod humano generi mortis, vel mortalitatis causa sit peccatum, quodque omnipotentiae Creatoris facile fuisset, atque voluntarium hominem in paradiso positum, et omne genus humanum suo vel sibi placito tempore, absque morte corporis transferre ad immortalitatis regnum, **567** ubi mors nec est, nec unquam accidere potest. Magnum utique verbum, et difficile apud illos qui tardi sunt ad credendum, in his maxime de quibus nullum acceperunt experimentum. [Quid igitur, si placuit omnipotenti Deo saltem duos homines ex massa corrupta genitos transferre pro testimonio, ut habeat duos testes, quorum « in ore stet hoc verbum, » quod scilicet nihilominus omnes homines absque morte corporis transferre voluisset, atque potuisset, si non fuisset massa corrupta per peccatum? Hoc utique scire nonnulla sapientia est, cujus intuitu dicere potuerit vir sapiens in laude patrum: Enoch placuit Deo, et translatus est in paradysum, ut det gentibus sapientiam. Quod itidem de Helia sciendum et dicendum est, quia translatus est, ut det gentibus sapientiam, quatenus gentes eorum translationem audientes, eorum exemplo excitentur ad ambulandum cum Deo, ad obediendum Dei verbo, qui sicut illos viventes transtulit, ita et omnes transtulisset absque difficultate mortis, nisi quia per peccatum mors in hunc mundum introivit. Verum quia sententia utraque a magnis atque catholicis tradita est doctoribus, nos hinc certum quid definire non ausi, propositum prosequamur.

CAPUT XVII.

Post Heliam et Helisæum idem Verbum Dei aliis prophetis succedentibus non defecisse.

Translato Helia, qui erat currus Israel et auriga

A ejus, mortuoque Helisæo, cui itidem ægrotanti dixerat Rex Israel: « Pater mi, pater mi, currus Israel et auriga ejus (IV Reg. ii), » nihilominus cursum vel propositum tenuit suum Verbum Dei, Verbum omnipotens, quadrigas alias et aurigas alios ad suum ministerium substituens. Protinus namque exsurrexerunt alii præcones Verbi Domini, hi quorum etiam proprii exstant libri. Siquidem tunc exsurrexit in Israel Osee, in Juda Isaias ambo contemporales, sicut ex ipsorum titulis librorum agnoscere promptum est, qui ita se habent: « Visio Esaie filii Amos, quam vidit super Judam et Hierusalem, in diebus Oziae, Joathan, Achas, et Ezechiae regum Juda (Isa. i). » — « Verbum Domini, quod factum est ad Osee filium Beer, in diebus Oziae, Joathan, Achas, et Ezechiae regum Juda, et in diebus Hieroboam filii Joas, regis Israel (Ose. i). » Iste est Joas nepos Jehu, cujus in diebus mortuus est Helisæus, et sicut præsens titulus habet, « in diebus Hieroboam filii ejus prophetavit Osee. » Hæc idcirco dixerim ut palam constet Verbum Domini nullum de regibus illis excusatum aut excusabilem dimisisse, continuumque effecit prophetiae redarguentis cursum, pluresque prophetæ prophetis quam reges regibus successerunt. Nam in diebus ejusdem Hieroboam, Amos quoque prophetasse et titulus indicat prophetiae, et illud maxime, quod ibidem scriptum est: Et misit Amasias sacerdos Bethel ad Hieroboam regem Israel, dicens: Rebellavit contra Amos in medio domus Israel, non poterit terra sustinere universos sermones ejus, hæc enim dicit Amos: In gladio morietur Hieroboam, et Israel captivus migrabit de terra sua (Amos vii). » Quid pulchrius? Quid sonorius hinc potest dici? Quod et Psalmista prædixit, et Apostolus succinit: « Tu inquit, in principio, Domine, terram fundasti, et opera manuum tuarum sunt cœli. Ipsi peribunt, tu autem permanes, et omnes ut vestimentum veterascent, et velut amictum mutabis eos et mutabuntur, ut autem idem ipse es, et anni tui non deficient (Psal. ci). » Ad Filium, quod est Dei Verbum, dictum hoc esse Apostolus meminit (Hebr. i). Terra juxta conditionem cœli, juxta fidei dignitatem fuerunt supradicti Helias et Helisæus, sicut et David et Abraham, cæterique sancti, quorum in mentibus per fidem Deus sedit et habitavit, recte dicuntur cœli. Ejusmodi cœli perierunt, id est pertransierunt, quia mortales erant, et mortui sunt, et quandoque immutandi et renovandi sunt, qui sic inveteraverunt. Tu autem, o Verbum Domini, idem es et illis deficientibus non defecisti, nec deficies.

CAPUT XVIII.

Quid sit quod per Osee dictum est: « Non addam ultra misereri domui Israel, sed oblivione obliviscar eorum, et domui Juda miserebor. »

« In diebus illis, ait Scriptura, cœpit Dominus tedere super Israel (IV Reg. x), » videlicet quia incorrigibilis erat ille carnalis Israel, et incorrigibiles ejus reges, ita ut nullus eorum recederet a peccatis.

Hieroboam, id est a cultu vitulorum, quos fecit Hieroboam, qui peccare fecit Israel. Quoniam « cepit Dominus tædere super Israel, et percussit eos, ait Azabel, in universis finibus Israel (*ibid.*). » Hoc fuit initium tædii. Porro, plenum tædium Domini postmodum fuit, quando cepit rex Assyriorum Samariam, et transtulit Israel in Assyrios, posuitque eos in Ahila, et in Abor, juxta flumem Gozam in civitatibus Medorum. Plenum, inquam, tædium fuit Domini, non super Judam, sed tantum super Israel, id est super decem tribus, juxta quod ipse prædixerat in propheta supra memorato: « Quia non addam inquit, ultra misereri domui Israel, sed oblivione obliviscar eorum, et domui Juda miserebor (*Ose. 1*). » Hoc pertinet ad firmamentum veritatis Dei. « Ut justificeris, Deus, in sermonibus tuis, et vineas cum judicaris (*Psal. 1*), » oportuit plane misereri domui Juda, et domui David, oportuit, inquam, custodiri et defendi bonam radicem istius stirpis, unde nasciturus erat Christus secundum veritatem promissionis, et juramenti ad ipsum David, et ita factum est. Octavo namque anno postquam translatus est Israel de terra sua, ascendit Sennacherib rex Assyriorum ad universas civitates Juda munitas, et cepit eas, et obsedit Hierusalem. Sed « non ingrediatur, inquit Dominus, urbem hanc, nec mittet in eam sagittam, nec occupabit eam clypeus, nec circumdabit eam munitio, protegamque urbem hanc, et salvabo eam, propter me, et propter David servum meum. De Hierusalem quippe egredientur reliquiæ, et quod salvetur de monte Sion. » Factum est igitur in nocte illa, venit angelus Domini, et percussit in castris Assyriorum centum octoginta quinque millia (*IV Reg. xviii, xix*). » Nimirum oblivio, qua oblitus est decem tribuum, nihil nocitura erat proposito Dei, dummodo superesset tribus vel domus illa unde oportebat Christum nasci,

CAPUT XIX.

Quod Verbum Dei nondum incarnatum, id est, Emmanuel nondum natus liberarit terram a Rege Assyriorum.

Nonne sibi met providit? Nonne propter semetipsum hoc operatum est Verbum Dei? Utique nobis et propter nos sibi providit, ut servaret genus, unde Virgo veniens conciperet, et pareret ipsum, qui vocaretur Emmanuel (*Isa. vii*); nondum quidem vocabatur, sed futurum **568** erat, ut vocaretur Emmanuel. Attamen dictus Esaias invocabat eum Emmanuel, ut a prædictis Assyriis Hierusalem liberaret. Cum enim dixisset: « Ecce virgo concipiet, et pariet filium et vocabitur nomen ejus Emmanuel (*ibid.*), » postmodum hæc quoque locutus est: « Adducet Dominus aquas fluminis fortes et multas super regem Assyriorum, et omnem gloriam ejus, et ascendet super omnes rivos ejus, et fluet super omnes ripas ejus, et ibit per Judam inundans, et transiens usque ad collum veniet, et erit extensio alarum ejus, implens latitudinem

A terræ tuæ, o Emmanuel (*Isa. viii*). » Quod dicit, « terræ tuæ, o Emmanuel, » magna cordis exclamatio est, ad commonefaciendum Dei Verbum, quod terra Juda terra ipsius esset secundum propositum gratiæ: quia præfinitum atque prænuntiatum fuerat quod de terra Juda, et de domo David Virgo ipsum conciperet, et pareret, et vocaretur Emmanuel. Et quia sic certissimum futurum erat, quia castra Assyriorum percussurus erat iste, videlicet, nondum secundum carnem natus Emmanuel, protinus insultabundus dicit: « Congregamini, populi, et vincimini, et audite procul, universæ terræ, confortamini et vincimini, accingite vos, et vincimini, inite consilium, et dissipabitur, loquimini verbum, et non fiet, quia nobiscum Deus (*Isa. viii*). » Magna fiducia, magna et certa securitate taliter ob hoc dictum est, quippe cui incertum non erat, nihil esse, quod propositum Dei avertere posset. Contra cujus consilium omne humanum consilium vanum est, inde tutus insultat, et juxta quod scriptum est: « Qui habitat in cælis, irridebit eos, et Dominus subsannabit eos (*Psal. 11*). » Ridendo et subsannando provocat, provocando irridet, et subsannat gentes frustra frementes, et populos inania meditantes, qui jam tunc assistebant, et conveniebant in unum, adversus Dominum, et adversus Christum ejus Emmanuel.

CAPUT XX.

Idem Verbum, « antequam sciret puer vocare matrem, » accelerasse, spolia detraxisse, et prædari festinasse.

C Simul et illud animadvertendum est quam pulchro et insigni ibidem vocabulo jubetur prædicari: « Voca, inquit, nomen ejus, Accelera, spolia detrahe, festina, prædari (*Isa. viii*). » Quare? « Quia antequam sciat vocare puer patrem suum, et matrem suam, auferetur, ait, fortitudo Damasci, et spolia Samariæ coram rege Assyriorum (*ibid.*). » Vere pulchrum congruumque vocabulum! Quid enim, nonne mira acceleratio, et miranda est festinatio prius spolia detrahere quam patrem scire sive vocare, prius prædari quam ex matre nasci? Hoc fecit iste Emmanuel, quia priusquam sciret vocare patrem, qui fuit ei Joseph solo nomine, priusquam nasceretur ex matre, scilicet Maria virgine, sicut cætera beneficia genti suæ providit, ita et illud domui Juda, de qua nasciturus erat, præbuit auxilium, ut auferretur fortitudo Damasci, et spolia Samariæ coram rege Assyriorum. Quomodo? « Ascendit enim, ait Scriptura, Rex Assyriorum in Damascum, et vastavit eam, et transtulit habitatores ejus Cyrenen, Rasin autem occidit. Deinde cepit rex Assyriorum Samariam, et transtulit Israel in Assyrios, posuitque eos in civitatibus Medorum (*IV Reg. xvi*). » Quam ob causam fortitudinem Damasci, et spolia Samariæ taliter abstulit Emmanuel? Videlicet eo, quod inierit contra Judam consilium malum Syria, et Ephraim, et filius Romeliæ, dicentes: « Ascendamus ad Judam et suscitemus eum, et evellamus eum ad nos, et ponamus regem in medio ejus, filium Tabeel (*Isa. vii*). » Ergo

quod et Israel translatus est in Assyrios, recte ascribitur victoriæ Verbi Dei, quia manifeste Scriptura testatur, hoc fecisse Emmanuel, antequam sciret vocare patrem et matrem, id est hoc fecisse Verbum Dei, priusquam assumeret carnem. Et merito nec Israeli pepercit, quia videlicet ex quo scissus est Israel a Juda, et a domo David, plus cæteris gentibus eidem tribui Juda invidit, et contra illum sæpius pugnavit. Primus Jeroboam rex Israel pugnat contra Abia regem Juda, et ille stans super montem: « Audi, inquit, Jeroboam, et omnis Israel! Num ignoratis, quod Dominus Deus Israel dederit regnum David super Israel in æternum, ipsi et filiis ejus, in pactum salutis? » (*II Par. XIII.*) Et subinde: « Nunc igitur vos dicitis quod resistere possitis regno Domini, quod possidet per filios David? » (*Ibid.*) Hæc idcirco commemoraverim, ne quis ignoret, unde vehementiorem contra Judam invidiæ flammam decem tribus habere potuerint, quia videlicet ex hoc loco, et similibus, liquido constat frequentem fuisse inter utrosque altercationem hujusmodi, cum diceret tribus Juda, solum regnum David, regnum Domini esse, regnum autem decem tribuum, non legitimum regnum, sed rebellionem esse contra Domini regnum.

CAPUT XXI.

Ductis in captivitatem decem tribubus, finitum bellum Verbi Dei contra vitulos aureos.

Tandem finitum est duellum, longo tempore protractum, inter Deum vivum, Dei Verbum, et Deum Hieroboam, Deum metallicum, vituli cornuti simulacrum. Fere ducenti et sexaginta fluxerunt anni, ex quo jam dictus Hieroboam, talem sibi deum fecit, usque ad annum nonum Osee, quo rex Assyriorum Israellem de terra sua transulit, non desistente Verbo Dei decertare sermonibus hujusmodi: « Projectus est vitulus tuus, Samaria. Artifex fecit illum, et non est deus, quoniam in arenarum telas erit vitulus Samariæ (*Ose. VIII.*) » Et in alio propheta: « Audite, et contestamini in domo Jacob, quia in die, cum visitare cœpero prævaricationes Israel, super eum visitabo, et super altaria Bethel, et amputabuntur cornua altaris, et cadent in terram (*Amos III.*) » Et quia non fiebat, nec futurum erat, ut Israel, vel quispiam ex regibus ejus recederet a peccatis Hieroboam, id est a vitulis eisdem, quos fecit Hieroboam, etiam hæc dicebat: « Domus Israel cecidit, non adjiciet ut resurgat, virgo Israel projecta est in terram, non est qui suscitet eam (*Amos V.*) » Unde manifestum est judicium dicentis tunc quoque in Osee: « Quia non addam ultra misereri domui Israel, sed oblivione obliviscar eorum, et domui Juda miserebor (*Ose. I.*) » De regibus namque Israel nullus, ut jam dictum est, recessit a peccatis Hieroboam, cum nullius eorum tempore cessaret Dei Verbum revocare eos ad pœnitentiam. De regibus vero Juda nonnulli justi fuerunt, et ex eis, qui peccaverunt, nonnulli pœnitentiam egerunt. Justum ergo judicium est, quod « non addam, ait,

« ultra misereri domui Israel, » et non injusta misericordia in eo quod « domui Juda, inquit, miserebor. »

569 CAPUT XXII.

Assyrios justiores fuisse quam Israel, ideoque eis in captivitatem traditum esse.

Nesciremus nos appendere justitiam hanc, nisi Verbum ipsum fecisset nobis experimentum, gentem quamlibet proniorem esse, magisque flexibilem ad pœnitentiam, atque idcirco justiore, et venia magis dignam, quam Israellem. Unde laudanda vere providentia Dei, qui antequam judicium proferret super Israel, sententiamque daret, quam prædixerat: « Quia non addam ultra misereri domui Israel, sed oblivione obliviscar eorum (*Ose. I.*) » misit Verbum suum ad gentem, quæ tunc temporis erat asperior atque fortior gentibus cæteris. Ac si diceret cuilibet ex prophetis suis: Et si ad populos multos, et profundi sermonis et ignotæ linguæ, quorum non possis audire sermones, mitterem te, ipsi audirent te; domus autem Israel nolunt audire te, quia nolunt audire me (*Ezech. III.*) Uni namque ex prophetis hoc dixit, scilicet Ezechieli, sed antequam hoc illi diceret, per alium prophetam magno firmata est experimento veritas dicentis: « Factum quippe fuerat verbum Domini ad Jonam: Surge, inquit, et vade in civitatem magnam Niniven, et prædica in ea, quia clamor malitiæ ejus ascendit coram me (*Jonæ I.*) » Factumque est, et prædicante illo crediderunt viri Ninivitæ in Dominum, et prædicaverunt jejunium, et vestiti sunt sacco, a majore usque ad minorem (*Jonæ III.*) Nunquid solus Jonas prædicavit in Israel futuram captivitatem? imo multum est quod declamavit Osee, quod personuit Amos eodem tempore, ut de Elia et de Elisæo nunc taceam, quorum supra memini, qui signa præclara atque magnalia multa fecerunt, et Israel non egit pœnitentiam, et nullus regum Israel recessit a peccatis Jeroboam. Quis igitur reprehendere possit, vel audeat judicium Verbi Domini, quod Israellem sibi incredulum, credentibus ac per hoc justioribus Assyriis tradidit? imo laudandum, quia rationabile est et perpulchrum quod illam potissimum gentem per tale voluit experimentum demonstrare justiore, cui tradere decreverat populum prævaricatorem.

CAPUT XXIII.

Quare domus Juda servata sit, Israellem in captivitatem ducto, cum utrobique justii aliquot fuerint.

Hic jam illud quis forte objicit, quod in Israel quoque, qui translatus est, nonnulli Deo placebentes fuerunt, et non potest negari. Nam, exempli gratia, Tobias ex tribu et civitate Nephthali, illa captivitate captus, et captivus fuit sanctus, et vitæ laudabilis, sicut de eo scriptum est quia « cum captus esset in diebus Salmanasar regis Assyriorum, in captivitate tamen positus, viam veritatis non deseruit (*Tob. I.*) » quam adeo firmiter tenuit, ut dignus existeret novo miraculo, mira novitate ange-

licæ visitationis. Cur ergo saltem huic et cæteris, quorum illa historia meminit, non addidit Dominus misereri, ut absolverentur jugo captivitatis, sicut misertus est Judæ, et domui David? Ac hæc, inquam, domus Juda vel domus David, non solum hoc patrocinium apud misericordem Deum habuit, quod illic aliqui inventi sunt justis, sed quod certo sciendum, et memoriter tenendum est, veritatem verbi Dei vel promissionis, necessario adimplendam nativitate vel incarnatione Christi, de tribu Juda, de semine David. Causam istam Israel, in Assyrios ductus captivus, non habuit, quia, sicut jam superius memoratum est, non de aliqua tribu Israel, sed de tribu Juda promissum erat quod Christus nasciturus esset. Causa ista, non meritum juvit tribum Juda, veritas Dei necessario implenda, non propria justitia servavit domum David. Proinde, non magis querendum est de Tobia cæterisque justis, qui justis esse potuerunt in diebus illis, quod non eos Dominus in terram suam reduxerit, quam modo querimus de Judæis, qui convertuntur ad fidem Christi, quod non statim reducantur in terram, de qua ducti sunt captivi. Fuerint tunc ubivis decem tribus, de quibus Christus non erat nasciturus, sint nunc ubivis dispersi Judæi, quamvis ad fidem conversi, quoniam jam Christus est natus, sufficiebat Deo, et sufficit humano generi, quia tantum sollicitus fuit et præcavit, quod præmonuit fidelis monitor David, dicendo: « Ut justificeris in sermonibus tuis, et vincas cum judicaris (Psal. l). »

CAPUT XXIV.

Quare in lege scriptum sit: « Locutus est Dominus ad Moysen; » in prophetis autem « Factum est Verbum Domini, » etc.

Res ipsa nunc animum percellit, facitque clarius audire et sentire dictionem hujuscemodi usitatam in prophetis: « Factum est verbum Domini; » nam possunt quidem paria, sive æquipollentia videri: Factum est Verbum Domine ad me, et Locutus est, sive dixit Dominus ad me. Verum non ita est, et ut palam constet, non ita esse, primum illud perpende, quod opinor valde delectabile esse prudenti animo, quia nusquam invenis in lege sic dictum aut scriptum: Factum est Verbum Domini ad Moysen, sive ad Aaron, sed ita duntaxat, « Locutus est Dominus ad Moysen dicens, » sive, « Dixit Dominus ad Moysen. » In prophetis hujuscemodi dictio frequens est: « Factum est verbum Domini, » sive, « Factus est sermo Domini. » Pulcherrima hæc consideratio est, multumque delectat intueri quam ob causam istud cautum sit. Quam ergo ob causam putas? Quia videlicet in his tantum decuit sic enuntiare: « Factum est verbum Domini, » ubi quæ dicuntur cuncta irrevocabilia, cuncta sunt inevitabilia, veluti jam facta sint. Porro lex conditionalis sponsione data est, exempli gratia, ut in initio dandæ vel datæ ejusdem Legis. Præmisso namque: « Vos ipsi vidistis, quæ fecerim Ægyptiis, quomodo portaverim vos super alas aquilarum » continuo subjungit con-

ditionali modo locutionis: « Si ergo audieritis vocem meam, et custodieritis pactum meum, eritis mihi in peculium de cunctis populis, et vos eritis mihi regnum sacerdotale, et gens sancta (Exod. xix). » Profecto non erant vocem Domini audituri, neque pactum ejus custodituri, et proinde nec in peculio vel regno Dei permansuri, idcirco non decebat in tali re sic enuntiare: « Factum est verbum Domini, » et deinde absque conditione sic proferri promissa, « Vos eritis mihi in peculium, vos eritis mihi in regnum sacerdotale, et gens sancta. » Sic et de cæteris, maximeque de sacrificiorum cæremoniis, quoniam transitoria erant, et mutari habebant, non decebat sic edici: Factum est verbum Domini ad Moysen. Sic esse, ut dicimus, consideranti confestim liquet, quia nusquam in Moyse, sed in prophetis duntaxat, sive ad prophetas scriptum habes, « Factum est verbum Domini, » **570** et impossibile fuit, et est, remanere infectum, quidquid sub tali enuntiatione, absque conditionis interpositione est prædictum. Cum igitur audimus, vel ubicumque legimus de aliquo propheta, quia factum est ad eum verbum Domini, cum audimus quemlibet ex prophetis dicentem: « Factus est ad me sermo Domini, » sic accipiamus, tanquam fiduciale gaudium, tanquam triumphale tripudium, velut si de tenebris ad lucem, de servitute ad libertatem, de captivitate ad patriam, de morte ad vitam resiliant dicentes, dicant resiliantes, Factum est, factum est. Et quid factum est? Factum est id quod futurum est, quia verbum ejus audivimus, verbum illius non videntes vidimus, cujus dixisse fecisse est.

CAPUT XXV.

Omnes ad quos verbum Dei factum est, non omnes autem ad quos locutus est, beatos et filios Dei fuisse.

Nonne, inquit Dominus, scriptum est in lege vestra: « Ego dixi, dii estis, et filii excelsi omnes (Psal. lxxxi), » statimque subjungit: « Si illos dixit deos, ad quos sermo Dei factus est, et non potest solvi Scriptura (Joan. x), » et cætera, deos esse, filios Excelsi esse, sanctos et beatos esse omnes, ad quos sermo Dei factus est, et ipsum incarnatum verbum hoc dicto testatur. Et si cunctam recenseas sanctarum seriem Scripturarum, nullum invenies, nisi sanctum et justum esse, ad quem factum esse Verbum Domini prædicetur. Primus eorum Abraham, de quo sic scriptum est: « Ecce, inquit, vernaculus meus, vel hæres meus erit, statimque sermo Domini factus est ad eum: dicens: Non erit hic hæres tuus, sed qui egredietur de utero tuo, ipsum habebis hæredem (Gen. xv), » in quo cœlestem per Christum intelligi decet hæreditatem. Nam continuo: « Suspice, ait, cœlum et numera stellas si potes, et dixit ei: Sic erit semen tuum. » Novissimus vero Joannes est, de quo Lucas ita refert: « Anno decimo quinto imperii Tiberii Cæsaris factum est verbum Domini super Joannem Zachariæ filium in deserto (Luc. iii). » Omnes ab illo primo usque ad istum

novissimum, ad quos factum legimus verbum Domini, sancti, justi et magni prophetæ sunt. Porro non omnes, ad quos locutus, vel dixit aliquid Deus; non omnes, inquam, sancti aut electi sunt. Nam et ad Cain locutus est, et dixit Dominus: « Quare iratus es, et cur concidit facies tua? » (*Gen. vi.*) Ad Baalam quoque locutus est « et aliqua dixit Deus, et ita etiam de illo scriptum est semel et iterum, quia Dominus posuit verbum in ore ejus. Et de istis ambobus quis nesciat quod non pertineant ad sortem justorum sive sanctorum; qui, ut jam dictum est, « omnes dii et filii Excelsi sunt? » (*Psal. lxxxii.*) Unde diligenter notandum, quia signanter dictum est, Dominus posuit verbum in ore ejus, ut subintelligat prudens auditor, et non etiam in corde ejus, quod esset utique factum esse ad eum Verbum Domini, quia videlicet ad cor nunquam sine amore cordis pervenit Verbum Domini, nec deesse potest, quin dii sint et filii Excelsi omnes, ad quos sic accedit Verbum Domini.

CAPUT XXVI.

Non Moysen reliquis prophetis comparatum, sed legem promissionibus gratiæ collatam inferiorem esse, eo quod nusquam legatur, Factum est Verbum Domini ad Moysen.

Forte dicit aliquis: Num ergo Moyses propheta Domini minor est, aut minus dignitatis habet quam cæterorum aliquis, quoniam de illo Scriptura sic nusquam refert: Factum est verbum, vel, Factus est ad Moysen sermo Domini? Nunquid ob hoc minus habet quam cæteri, qui propter factum ad se sermonem Dei, dicuntur et sunt filii Excelsi? Ad hæc inquam: Non utique in hoc derogatur Moysi, de quo non ignoramus scriptum, quia loquebatur ad eum Dominus facie ad faciem (*Exod. xxxiv*), sicuti loqui solet homo ad amicum suum. De quo itidem Scripturæ testimonium habemus dicentis: « Et non surrexit propheta ultra in Israel sicut Moyses, quem nosset Dominus facie ad faciem, in omnibus signis atque portentis (*Deut. xxxiv*). » Magis autem diminui sentimus dignitatem legis, quæ per Moysen data est, comparatione gratiæ, circa quam prophetas versari manifestum est, comparatione testamenti, quod ad Abraham firmatum

est, quadringentos et triginta annos antequam daretur lex. Multo namque minor est lex, et minus dignitatis habet, adeo ut dicere non dubites quod nequaquam circa cæremonias legis, cor Dei aut Verbum Domini versari dignatum sit: et unde hoc probari potest? Ex ipso Verbo Domini, maxime dum in Jeremia dicit: « Holocaustomata vestra addate victimis vestris, et comedite carnes, quia non sum locutus cum patribus vestris, et non præcepi eis in die qua eduxi eos de terra Ægypti, de verbo holocaustomatum et victimarum, sed hoc verbum præcepi eis dicens: Audite vocem meam, et ero vobis Deus, et vos eritis mihi populus, et ambulate in omni via quam mandavi vobis, ut bene sit vobis (*Jer. vii*). » Itaque dum legimus passim in Scriptura legis, « Locutus est Dominus ad Moysen et Aaron, » et deinde subsequitur tale quid: Hæc est religio, sic et sic offeretis, hoc vel illud in sacrificando observabitis; in prophetis autem, ut in isto: Non sum locutus, et non præcepi de verbo holocaustomatum et victimarum, » et in David: « Nunquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo? » (*Psal. xlix*.) Dum, inquam, hæc legimus, quoniam non potest solvi Scriptura, sive legalis, sive prophetica, sive psalmistica, necesse est diversos esse loquendi modos ita differentes, sicut differunt voluntas et permissio. Nam secundum permissionem locutus est Dominus legem cæremoniarum sive sacrificiorum, videlicet considerando tunc temporis qualitatem hominum, qui utique ab ejusmodi sacrificiis arceri non possent, et si non liceret eis Domino carnes sacrificare, sine dubio demonibus sacrificarent. At vero secundum voluntatem suam locutus est Deus ad Abraham, et secundum cor suum testamentum ad eum confirmavit, secundum voluntatem et secundum cor suum locutus est in prophetis. Pulchrè igitur discernis legens vel audiens factum ad illos esse verbum Domini, si quod sub hac enuntiatione dictum vel scriptum est, scias non posse infectum manere, non posse veterascere, non posse mutari, non posse infirmari, faciliusque cælum et terram transire, quam quidquam de verbo illo minui vel præteri

571 LIBER SEXTUS.

CAPUT PRIMUM.

Quod reges et regna, antiqui draconis capita dicantur.

De regibus et regnis, quæ capita draconis antiqui meruerunt dici, propter magnitudinem iniquitatis (omnes enim iniqui dicuntur, et sunt membra diaboli quia diaboli spiritu pleni) oderunt Verbum Dei. Illa autem regna, sive illorum reges regnorum, sic præeminabant hominibus iniquis, quomodo in corpore caput

D præeminet membris, et sic subservierunt illis adversus Deum omnes iniqui, quomodo membra subserviunt capiti. Væ ergo illis, quia quantum præeminuerunt in potentia, tantum prægraventur in sententia, quantum in gloria, tantum in pœna, ita ut de singulis eorum justitia Dei dicat: « Quantum glorificavit se et in deliciis fuit, tantum date ei tormentum et luctum (*Apoc. xviii*). » Item et illud quod ad primum

scilicet ad Pharaonem regem Ægypti dictum est ad unumquodque illorum caput dictum esse, vel dici potuisse subintellige: « Idcirco posui te, ut ostendam in te fortitudinem meam, et narretur nomen meum in omni terra (*Exod. ix.*) » Nunc jam de præliis Verbi Dei, et tertii capitis sermonem ingrediamur.

CAPUT II.

Regnum Assyriorum, et regnum Chaldæorum conjunctim, tertium caput draconis fuisse simile leoni.

Postquam Israel, id est decem tribus, quæ tribu Juda et domui Davidicæ de propinquo imminerebat, hostis capitalis in Assyrios translatus est, nihil moratus draco ille magnus, id est diabolus, regnum Assyriorum confestim induit, et hoc sibi caput accessisse arbitratus est, ad delendam tribum vel domum illam, apud quam testamenti Dei et promissionis fides erat reposita; sed non prævaluit, non illo regno taliter velut capite uti potuit, quia sicut jam superius memoratum est, « venit angelus Domini in nocte, et percussit castra Assyriorum centum octoginta quinque millia. Cumque diluculo surrexisset, vidit omnia corpora mortuorum, et recedens abiit, et reversus est Sennacherib, rex Assyriorum, et mansit in Ninive, cumque adoraret in templo Nesroch deum suum, Adramelech et Sarasar filii ejus percusserunt eum gladio (*IV Reg. xix.*) » Completaque est consolatio Domini Dei dicentis ad Ezechiam: « Sed de manu regis Assyriorum liberabo te, et civitatem hanc, et protegam urbem hanc propter me, et propter David servum meum (*II Reg. xx.*) » Idcirco regnum illud de numero caput draconis non exstitit, quia promissionis locum non laceravit, quamvis lacerare voluerit, sed quod ab eodem climate postmodum surrexit regnum Babylonis, tertium recte computatur caput draconis, in quo et facies est leonis, ut legimus in visione Danielis, vel certe quoniam regnum Assyriorum propter magnitudinem superbæ potentiæ vel potentiæ superbæ, quia os suum dilatavit, et verum Deum Dominum blasphemavit, vere fuit hostis capitalis, computetur simul cum regno Chaldæorum in uno capite draconis. Siquidem in propheta, ubi dictum est: « Residuum erucæ comedit locusta, residuum locustæ comedit bruchus et residuum bruchi comedit rubigo (*Joel. i.*) », per erucam utraque nationes Assyriorum atque Chaldæorum cum priscorum auctoritate doctorum intelligimus, quia venientes ab eodem climate, terram Juda devastaverunt, sicut per locustam regnum Persarum et Medorum, per bruchum regnum Macedonum et Græcorum, per rubiginem regnum Romanorum.

CAPUT III.

Quomodo Deus domum David zelo persecutus fuerit in bonum, diabolus vero in malum.

Certatum est itaque zelo utrinque maximo, hinc zelo bono, illinc zelo malo. Zelus namque bonus est zelus Domini exercituum. Zelus malus est zelus diaboli, draconis antiqui, capitis inimicorum. Uterque zelus partium istarum circa genus humanum, et tunc maxime circa tribum Juda, et circa domum David

A fervebat. Iste in bonum, ille in malum. Utrumque jam definire libet. Zelus bonus est, diligere homines, odisse autem vitia hominum. Zelus malus odisse homines, diligere autem vitia hominum. Illius boni zeli fervorem magnum in odiendo vitia hominum illic habes, dum præmisso: Similis Josiæ non fuit, qui reverteretur ad Dominum in omni corde suo, neque post illum similis illi surrexit, statim subjunctum est: « Veruntamen non est aversus Dominus ab ira furoris sui magni, quo iratus est furor ejus contra Judam propter irritationes, quibus provocaverat eum Manasses. Dixitque: Etiam Judam auferam a facie mea, sicut abstuli Israel (*IV Reg. xxiii.*) » Porro in diligendo homines de ejusdem zeli boni fervore circa idem tempus per prophetam dictum est: « Si irritum fieri potest pactum meum cum die, et pactum meum cum nocte, ut non sit dies et nox in tempore suo, et pactum meum irritum esse poterit cum David servo meo, ut non sit ex eo filius qui regnet in domo **572** ejus (*Jer. xxxiii.*) » haud dubium quin econtra a zelo malo diabolus machinaretur, quatenus deficeret domus David, nec esset ex eo filius qui regnaret in throno ejus; et hoc actum esse putaverunt membra ejus, scilicet omnes iniqui, quando ablatum est Juda, sicut ablatum fuerat Israel de terra sua, cujus tamen captivitas non similem finem habitura erat. Futurum quippe erat illud propheticum in Osee dictum: « Quia non addam ultra misereri domui Israel, et domui Juda miserebor (*Ose. i.*) » Filium ex David, qui regnet in throno ejus, certum est esse Christum, de quo ad Mariam angelus: « Et dabit illi, inquit, Dominus Deus sedem David patris sui (*Luc. i.*) » Cæterum de regno temporali, et carnali filiorum David successione, neque dictum neque factum est. Et salva Dei veritate jam dudum nullus taliter sedet in throno David, cum irritum factum non sit pactum Dei cum die, et pactum ejus cum nocte, sitque adhuc dies et nox in tempore suo.

CAPUT IV.

Draconem tertio hoc capite, adversatum quidem verbo Dei intentione, cooperatum autem fuisse effectu.

In initio certaminis jam nunc dicendum, quia valde impares congressi sunt. Hinc Deus sive Verbum Dei, inde draco sive regnum jam dictum caput draconis tertium, quam longe impares congressi sunt: nimirum velut si congregiatur servus contra Dominum, et congregiendū juratum illi præstet obsequium. Pulchre hoc innuit ipse Dominus, cum et ipsum diabolus et ministrum ejus regem Babylonis sibi asserit esse servum, dicit enim de ipso diabolo ad beatum Job: « Nunquid feriet tibi pactum, et accipies eum servum sempiternum? » (*Job xl.*) Subaudiendum namque est, sicut feriit mecum pactum, et sicut ego accepi eum servum sempiternum; subaudiendum etiam est, non voluntate, sed effectu, quia voluntate quidem semper est adversarius, effectu autem mihi, inquit, et electis meis semper in bonum cooperatur. Exempli gratia, ut nunc mihi in te et tibi in me bene

est cooperatus, ut et tu qui eras ignotus, et presenti A tempore et omnibus superventuris sæculis, in terra et in cælo notus habearis et inclutus; et ego de te exemplum habeam patientiæ proponendum, et profuturum electis meis omnibus quicumque in sæculo tribulandi sunt variis tribulationibus. Dicit itidem in Jeremia de ministro ejus rege Babylonis: « Nunquid itaque ego dedi omnes terras istas in manu Nabuchodonosor regis Babylonis servi mei (*Jer. xxvii*). » Item: « Ecce ego mittam et assumam Nabuchodonosor regem Babylonis servum meum (*Jer. xxv*). » Subaudiendum est eodem modo quo, et de diabolo, cujus ille typum gessit, meum, non quidem intentione, sed tamen cooperatione, servum quidem non voluntate, sed nihilominus effectu mihi servientem, meo proposito proficientem.

CAPUT V.

Quibus peccatis in domo David, puniendus draco ille servierit.

Quis non audivit, quomodo malus ille servus, eo tempore Verbo Dei, Verbo Deo cooperatus sit? quis non audivit? quis nescit vocem illam Dei, juramentum illud Verbi Dei: « Semel, inquit, juravi in sancto meo, si David mentiar (*Psal. lxxxviii*). » Quid jurasti, Deus? et in quo non mentiris, David? « Ponam, ait, in sæculum sæculi semen ejus, et semen ejus in æternum manebit. Si autem dereliquerint filii ejus legem meam, et in judiciis meis non ambulaverint, » etc., ut supra memoratum est. Hanc veritatem Dei, hoc juramentum minarum Domini ut adimpleretur, ut opere perficeretur, adjuvit ille malus servus. Et C ut jam ex parte factum fuerat, supra memoravimus, quia fluxum iniquitatis, quæ de domo Achab regis Israel per uxorem ejus Jezabel (*I Reg. xi*), usque in domum David profluxerat, visitaverat Dominus in virga, et in verberibus percusso Joram genero Achab et Jezabel, et exterminata omni domo ejus, præter enim parvulum, Joas scilicet, quem furata est Josabeth amica ejus, ne illum interficeret Athalia cum cæteris avia crudelissima. At illæ reliquæ domus David taliter percussæ non doluerunt, disciplinam recipere renuerunt. Primus ipse Joas tantillus reservatus, non est recordatus misericordiæ quam fecerat Joiada pontifex secum, sed interfecit filium ejus Zachariam sacerdotem dicentem: « Quare transgre- D dimini præceptum Domini? » Similiter et cæteri (præter Ezechiam et Josiam) peccaverunt. Amplius autem Manasses filius ejusdem Ezechiae irritavit Dominum, et seduxit populum, ut facerent malum super gentes, quas contrivit Dominus a facie filiorum Israel. Oportebat igitur adhuc virgam elevari, et verbera multiplicari, et sic visitari iniquitates, et peccata filiorum David, quia non modice dereliquerant legem Domini, non mediocriter profanaverant justitias Domini, imo plus quam decem tribus quas perpetuæ captivitati tradiderat idem judex Deus.

CAPUT VI.

Quod obsessa et expugnata Jerusalem, et populo translato, in fortitudine manus suæ Nabuchodonosor se fecisse sit gloriatus.

Quomodo tandem in hoc negotio malus ille servus Domini Deo servivit? Venit, et Jerusalem obsedit, et cepit eam, et incendit Nabuzardan princeps militiæ domum Domini, et domum regis, et omnes domus Jerusalem, et totum murum per circuitum Jerusalem destruxit, et translatus est Juda de terra sua. Væ tali servo, væ illi pro hujusmodi servitio, virga furoris Domini, et baculus ipse erat, sicut de Assur dictum est; et de ipso quoque Babylonis rege scriptum est: « Contrivit Dominus baculum impiorum, virgam dominantium, cadentem populos in indignatione plaga insanabili, subjicientem in furore gentes, persequentem crudeliter (*Isa. xiv*). » Ipse non sic arbitratur, et cor ejus non ita aestimabat, scilicet quod eo sic agente visitaret Dominus in virga iniquitates filiorum, et in verberibus peccata eorum, sed in fortitudine, inquit, manus meæ feci, et in sapientia mea intellexi. Hoc tale erat ac si gloriatur securis contra eum, qui secatur in ea, aut si exaltetur serra contra eum a quo trahitur, vel si elevetur virga contra levantem se, et exaltetur baculus, qui utique lignum est. Nam quod gloriatus contra Dominum fuerit, et cor ejus exaltatum et elevatum nimis, illud satis indicat quod in persona ejus diabolus arguitur, qui utique propter superbiam et exaltationem inordinatam de cælo noscitur cecidisse, rex super omnes filios superbiæ. « Sumes, ait Dominus, parabolam istam contra regem Babylonis, et dices: Quomodo cessavit exactor, quievit tributum? quomodo cecidisti de cælo Lucifer, qui mane oriebaris? » (*Ibid.*)

573 CAPUT VII.

Nabuchodonosor typum diaboli gessisse, et effectu quidem Deo servisse, voluntate vero satellitem diaboli fuisse.

Congrue nimirum sicut illum hominem tanquam diabolum, sic in diabolum, tanquam in hominem, illum vehementer invehitur fortitudo Verbi Dei, quia filius superbiæ regi suo diabolo propria quadam similitudine valde similia gessit. Diabolus namque genus humanum in primis parentibus de cælesti Hierusalem duxit captivum, et Nabuchodonosor unicum tunc temporis Dei populum captivavit ab illa terrena Hierusalem, quæ illius supernæ civitatis magnam et notam gessit similitudinem. Nam in superna Hierusalem Deus videtur, in ista terrena Hierusalem solum erat templum, in quo Deus adorabatur. Propterea sicut sola tunc illa civitas David divini cultus habuit religionem, ita commune cum superna civitate Dei possedit nomen, ut vocaretur Hierusalem, quod est interpretatum, visio pacis, licet terrena illa civitas non sicut nomen, ita rem quoque quæ signatur nomine, habuerit, alioquin jam non esset similitudo, sed idem. Itaque sicut David rex hujus terrenæ Hierusalem Christum præfigit

guravit, regem supernæ Hierusalem, sic Nabuchodonosor rex illius Babylonis diabolum signavit principem mundi, ac possessorem æternæ confusionis. Babylon illa et Hierusalem terrena imaginem sive similitudinem nobis demonstrant in semetipsis duarum partium universæ creaturæ rationalis, quarum una civitas Dei viventis, altera dicitur et est civitas diaboli. Altera ex hominibus bonis et angelis bonis, altera constat ex hominibus malis, et angelis malis. Propterea cum audimus David, dicentem in spiritu: « Super flumina Babylonis illic sedimus et flevimus (*Psal.* cxxxvi), veraciter illum de semeptiso quoque hoc dicere sentimus, quia non quidem ad illius Babylonicæ captivitatis tempora pervenit, imo longe præcessit, sed in illa erat captivitate, sicut et omnes electi Dei, cujus similitudinem in ea, quam futuram prævidebat illi populo, spiritualiter intellexit. Igitur effectum quidem, ut supra dictum est, Nabuchodonosor existit Domini servus, sed voluntate satelles diaboli præcipuus.

CAPUT VIII.

Quod Dominus, quamvis verberaret populum, promissio- nis suæ non fuerit oblitus, sed prophetas suscitaverit, et virgam contriverit.

Sub virga illa, inter verbera illa, positus filiis David, nonne custodivit Deus invictæ veritatis, quod promisit, quod juravit in sancto suo: « Misericordiam autem meam, inquiens, non dispergam ab eo? » (*Psal.* lxxxviii.) Plane custodivit. Et quamvis differret illam misericordiam suam, scilicet Christum suum, non permisit tamen eos desperare, vel suspicari, quod adeo fuisset iratus propter iniquitates eorum et peccata, ut vellet profanare testamentum suum, et quæ processerant de labiis suis facere irrita (*Psal.* xxxv). Venit ad captivos, processit cum captivis Verbum bonum, et sermo fidelis, et præcones suos, et prophetas suos, victores, et victoriæ suæ signiferos efficit, ita ut, quemadmodum dixit ad Moysen: « Ecce constitui te deum Pharaonis. (*Exod.* vii), » sic etiam diceret, et faceret quempiam ex illis deum esse regis Babylonis. « Cecidit enim in faciem suam Nabuchodonosor rex, et Daniele adoravit, et hostias et incensum præcepit afferri ut sacrificaretur ei (*Dan.* ii). » Hoc fecit Verbum bonum, Verbum Dei, ostendendo semetipsum Danieli, et sociis ejus, per miras et magnificas visiones, quibus piorum confirmata est fides, captivorum convalluit spes, desiderantium charitas confortata est, secundum multitudinem dolorum in corde ipsorum consolationes Domini lætificaverunt animas eorum (*Psal.* xciii). Ante captivitatem illam, raro invenimus demonstratas prophetis visiones imaginarias futuri, et venturi ad incarnationem, et de mundi principe diabolo triumphaturi Verbi Dei. Sub ipsa vero captivitate, non tantummodo legimus factum ad eos Verbum Domini, verum etiam vidisse eos imagines reverendas, visiones consolatorias regis invicti, victoris regnaturi, Verbi Dei, Verbi incarnandi, Filii Dei, Filii hominis. In Ezechiel sermo

A difficilior, Daniel autem quanto planior, tanto ad legendum delectabilior, et ad intelligendum dulcior. Non præsentis est propositi, visiones illas perscrutari, sed hoc tantum considerare, quomodo vel quali ordine virgam illam, sive baculum illum confregerit Dominus, in quo visitaverat iniquitates sive peccata filiorum, qua ratione conceptus beatæ mulieris in utero habentis, et clamantis, contriverit illud tertium caput draconis, id est regem sive regnum Babylonis, conceptum illum, id est fidem seminis Abrahamæ fidem Verbi incarnandi devereare cupientis.

CAPUT IX.

Quomodo et quo ordine Verbum Dei Nabuchodonosor percusserit, et tandem vicerit.

B Primo notandum quia tribus vicibus percussit regem ipsum Nabuchodonosor Verbum Dei, et quia prima et secunda concussione non est submissus ab altitudine superbiæ suæ, tertia vice sic percussit eum ut, de solio suo decussus et mente alienatus forasque ejectus ab hominibus, cum feris habitaret, et cum feris pabulum haberet, fenumque ut bos comederet, et rore cœli infunderetur, atque ita super eum septem tempora mutarentur. Post hæc regnum ejus, regnum Babylonicum numeravit Deus, et complevit, appensum est in statera, et inventum est minus habens. Divisum est, et datum est Medis et Persis (*Dan.* iii). Interfectus namque est Balthasar rex Chaldæus et Darius Mædus successit in regnum. Cui hæc ascribenda est victoriæ pars, nisi Deo, Dei Verbo, quod in utero habens mulier, unaquæque fidelis anima, ut erat Daniel, « clamabat parturiens, et cruciabatur ut pareret? (*Apoc.* xii.) » Verbum illud sacramentum illius Verbi caput draconis contrivit, regem illum quasi bovem dementavit, regnum illud justo iudicio dejecit, manifeste hoc ipsæ voces Scripturæ testantur. Libet paulisper immorari, et singulas percussiones in caput superbiæ triumphaliter declamare, in laudem et gloriam victoriosi Verbi Dei, cujus persona in ipsis rebus gestis vel significatis declaratur vocibus manifestis.

CAPUT X.

Multis rationibus somnium Nabuchodonosoris observabile fuisse.

D « Somnium vidit Nabuchodonosor, et conterritus est spiritus ejus, et somnium ejus fugit ab eo (*Dan.* ii). » In illo somnio ratio multiplex est, pertinens ad sapientiam Verbi Dei, promissiones **574** adventus sui confirmare volentis, et consolari omnes qui expectabant eundem adventum suum, maximeque illos qui tunc temporis tenebantur captivi sub eodem rege qui somnium vidit. Primum est considerare sacramentum ejusdem somnii. Deinde quod non ipse Daniel, vel alius quis sanctus propheta Domini, qui dignus esset visione Dei, sed homo sine Deo Nabuchodonosor somnium vidit hujusmodi, homo injustus et pessimus, sicut tres pueri missi ab eodem in caminum ignis ardentis, in oratione sua testantur. « Et tradidisti nos, inquiunt,

Domine Deus, in manibus inimicorum nostrorum A iniquorum, et pessimorum, prævaricatorumque, et regi injusto et pessimo ultra omnem terram (*Dan. iii*). Deinde et illud considerandum quod non ante inventus est Daniel, qui somnium revelaret et interpretationem ejus aperiret, donec egressa esset sententia, ut sapientes interficerentur; quia non poterant regi indicare somnium et conjecturam ejus, nec ante revelatum est ipsi Danieli, nisi prius ingressus ipse rogaret regem, ut tempus daret sibi ad indicendam solutionem. Tandem et illud in laudem Domini, nostræ admirationi non debet abesse, quod per hanc occasionem captivos suos sic honoravit, ut Nabuchodonosor suus ipsorum captivator caderet in faciem suam, et adoraret Danielem hominem mortalem, quamvis mirabilem mirabilis Dei B prophetam.

CAPUT XI.

Quid somnium Nabuchodonosor significarit.

Sacramentum somnii jam non tantummodo legendo didicimus, verum etiam videndo agnovimus. Nos enim sumus in diebus nati et renati quibus Deus cœli suscitavit « regnum quod in æternum non dissipabitur, et regnum ejus populo alteri non tradetur (*Dan. ii*) » per quod comminui et consumi manifestum est regnum aureum quod tunc erat Babylonis, regnum Medorum et Persarum quod successit argenteum, regnum æreum quod deinde fuit Macedonum, regnum Romanorum quod quondam erat ferreum, jam autem ex magna parte cœpit esse C luteum. Videmus sic factum esse et fieri, secundum quod ille vidit, quia de monte abscissus est lapis sine manibus, et comminuit testam, et ferrum, et æs, argentum et aurum. Et lapis, qui percussit, et adhuc ultimo judicio percussurus est regna hæc, ita ut nullus locus inveniatur ei, « factus est mons magnus, et implevit universam terram (*ibid.*) », quia palam factum est universæ terræ, quod Verbum caro factum est, id est homo factus de Virgine, absque manibus complectentium, Rex regum est et Dominus dominantium, sacramentum illud tunc per Danielem et socios ejus revelatum, magnam et opportunam consolationem præbuit humilitati captivorum in sua captivitate spem quam habebant de promissione Dei suspirantium. Quantam enim putas D illos tunc habuisse mœstitiam et cordis lassitudinem! quam suspiriosam cum viderent tardare regnum Dei, et interea regna mundi, caputque regnorum, regnum Babylonis, quasi sub sole matutino paratis residere in solis, et subsilire in turribus et in equis? Opportune ergo tale somnium, tantum continens mysterium, mœrentium fatigationi subvenit, ut scirent jam tunc in patientia sua possidere animas suas (*Luc. xxi*), non aspiciendo præsentia, sed prospiciendo futura, statumque malorum instantium consolando, per spem futurorum bonorum.

CAPUT XII.

Quare Nabuchodonosor, et non alius quispiam, hoc somnium viderit.

Quod non ipse Daniel, aut alius quis Deo dignus, sed Nabuchodonosor tale tantumque somnium vidit, homo injustus et pessimus, recte miraremur propter indignitatem ejus, si non ipso fuisset conterritus somnio, et somnium ejus fugisset ab eo. Nunc autem: « Quoniam conterritus est spiritus ejus, et somnium fugit ab eo (*Dan. ii*), » non miramur, scientes justitiæ ordinem, quia sicut revera nulla participatio luci ad tenebras, nulla est conventio Christi ad Belial (*II Cor. vii*), sic nulla est pars animæ impiæ cum Verbo Dei, nulla communitio stulto et iniquo cum consilio Dei. Est autem, et erat in illo tali somno verbum verum, et concilium Dei profundum. Quomodo ergo anima stulti et impii, anima discissa, et nulla saltem divini nominis religione composita, continere posset rem tanti sacramenti, quam viderat? Non quisquam illud objiciat, quod Pharaon somnium vidit, et memoria retinuit, et dicat, quæ ventura erant ostendit Deus Pharaoni, quia videlicet nec ille Pharaon jam impius erat ut Nabuchodonosor, nec somnium ejus præsagium futuræ famis ullo modo pertinuit ad somnium Nabuchodonosor, quod præsagium fuit æterni regni Dei. Igitur quodam modo vidit quidem somnium, sed « mente, inquit, confusus, ignoro quid viderim, » non illum Verbo sive consilio Dei putemus admissum, imo a visu, quo dignus non erat, sciamus eum C justa indignatione repulsum. Nam hoc ipsum quod dicit « et mente confusus, ignoro quid viderim (*Dan. ii*), » et quod idem dictum est, somnium fugit ab eo, satis innuit quod taliter somniando, iram contra se provocaverit, ut quomodo diceretur illi somnianti: Tu quomodo quidquam de hujusmodi somniare præsumpsisti? Etenim veraciter præsumptuosa et superba cogitatio causa fuit ejusdem somnii, sicut et ipse testatur Daniel: « Tu, inquit, Rex cogitare cœpisti in stratu tuo, quid esset futurum post hæc (*ibid.*) ». Quasi jam aliquid factum esset, in eo quod ipse factus erat rex, et quasi regno suo magis vel melius aliquid fieri non posset, cogitabat quid esset futurum post hæc. Respondit cogitationibus ejus Deus, ita ut ille merebatur, scilicet ut ne quidem intelligeret, nec ferre posset, sed tamen quidpiam circa se actum esse reminisceretur attonitus atque confusus.

CAPUT XIII.

Crudelitatem regis benevolentiam et attentionem Danieli interpreti conciliasse.

Et ille quidem ad inveniendum et consequendum, quod sibi effugerat somnium, crudeliter avidus et avide crudelis exstitit, dum in furore et ira magna præcepit ut perirent omnes sapientes Babylonis, quia somnium non poterant indicare sibi. Deus autem et Verbum ejus illa crudelitate ejus, eo nesciente, misericorditer utebatur. In quo? in eo videlicet, ut revelaturus tam grande mysterium, prius omnes

attentos faceret. Mysteria namque Verbi Dei margaritæ sunt; arioli vero et magi et malefici et Chaldæi simul cum rege suo cuncti Babylonii porci erant, coram qualibus margaritæ ejusmodi mittendæ non sunt. Sed si Daniel, aut alius quis de sociis vel captivis ejus, somnium illud vidisset, et interpretationem ejus coram Babiloniis exposuisset in **575** consolationem captivorum, quorum in futuro Dei regno penderet spes, nonne nimis ultroneas ante porcos margaritas projecissent? Et nimirum non solum illas conculcassent, verum etiam conversi in eos sperare audentes, crudeliter dilacerassent (*Matth. vii*). Bene igitur usa est Dei sapientia curiositate nimia regis furiosi. Quia per instantem potentiam, per potentem ejus instantiam, et iram magnam, egressa sententia sapientes interficiuntur, dum interim quæritur Daniel et socii ejus, ut pereant, dum inter inducias ab eo postulas, cuncti sapientes sub gladio pendent morituri, nisi saltem ille referendo somnium, communi periculo ferat præsidium. Per hæc, inquam, cuncti a majore usque ad minimum cum rege ipso attentum fiunt ad audiendum, parati ad suscipiendum, desideratissimi et valde dociles ad intelligendum, benevoli ad collaudandum. Ita demum indignum duxit Verbum Dei semetipsum in medio proferri, quia profecto tempus et causa talem tanti sacramenti margaritam non sinerent conculcari.

CAPUT XIV.

Nabuchodonosor regem Verbum Dei ex ore Danielis ferre non potuisse, quin caderet in faciem.

Quis tandem non miretur quod ille sævus ut leo, seu quasi læna rex Nabuchodonosor audita veritate somnii cecidit in faciem suam, et Daniele adoravit? (*Dan. ii*.) Nunquid hoc vera devotione compunctus fecit? nunquid Deum verum in homine, servo ejus, diligendo honoravit, aut honorando dilexit? repugnat valde quod sequitur: quia fecit auream statuam miræ magnitudinis, et nolentes illam adorare tres pueros, Sydrach, Mysach, et Abdenago, mitti jussit in fornacem ignis ardentis. « Et quis est, inquit, Deus qui eripiat vos de manu mea? » (*Dan. iii*.) Ergo illud potius sentiendum est, quia sicut ubi vidit somnium « conterritus est spiritus ejus, et mente est confusus, » ita ubi audivit, et audiendo sensit fortitudinem præsentis Verbi Dei ex ore hominis, ad quem revera factum fuerat Verbum Domini, cujus in corde veraciter habitabat, cujus ex ore mirabiliter sonabat, Verbum Domini ferre non potuit sedere aut stare non valuit, sed cecidit, et sic adoravit, sic confessus est, quomodo dæmones ipso incarnato et præsentem contremuerunt et confessi sunt. Deus itaque regis captivatoris sui captivus Daniel effectus est. At ille sævus captivator, stultus adorator tandem expugnandus erat, donec fenum comederet quasi bos. Nec enim parva fuit superbia dementis, vel dementia superbi, de qua, ubi sic conterritus est, et sic cecidit in faciem suam adorans Daniele, ut diceret: « Vere Deus vester, Deus deorum est, et Dominus regum (*Dan. ii*); » ubi eundem

A Daniele in sublime extulit, sociosque ejus constituit super opera Babylonis, confestim quid egerit, Scriptura taliter annectit:

CAPUT XV.

Nabuchodonosor adhuc tam superbum fuisse ut statuam suam adorari juberet.

« Nabuchodonosor rex fecit statuam auream, altitudine cubitorum sexaginta, et latitudine cubitorum sex, et statuit eam in campo Duram provincie Babylonis. Itaque Nabuchodonosor rex misit ad congregandos satrapas, magistratus et judices, duces et tyrannos, et præfectos omnesque principes regionum ut convenirent ad dedicationem statuæ, quam erexerat Nabuchodonosor rex (*Dan. iii*). » Ecce qualiter adjuvat impleri veritatem Dei, veramque interpretationem somnii sui malus servus Domini, ecce causam propter quam in somnio designatus fuerat per aureum caput statuæ, dicente interprete: « Hujus statuæ caput ex auro optimo erat, et tu, rex, caput aureum es (*Dan. ii*). » Grande caput idololatriæ revera factus est Nabuchodonosor, talem statuam faciendo, et multitudinem populorum ac principum ad dedicationem ejus invitando clamante valenter præcone: « Vobis dicitur populis, tribus et linguis: In hora qua audieritis sonitum tubæ, et fistulæ, et citharæ, sambucæ, psalterii, et symphonie, et universi generis musicorum, cadentes adorate statuam auream quam constituit Nabuchodonosor rex. Si quis autem non prostratus adoraverit, eadem hora mittetur in fornacem ignis ardentis (*Dan. iii*). » C Nulla usquam Scriptura meminit quemquam ante illum tantum habuisse fundandæ idololatriæ studium, tam horribile, ne dicam pretiosum conflasse, vel vidisse simulacrum, tam crudele pro cultu idoli proposuisse edictum. Recte ergo calix aureus Babylon dicitur per prophetam inebrians omnem terram, recte nihilominus universitas impiorum idololatriæ studentium scribitur vel demonstratur: « Habens poculum aureum in manu sua, plenum abominationum et immunditiæ fornicationis ejus, et in fronte ejus scriptum: Mysterium, Babylon magna, mater fornicationum et abominationum terræ (*Apoc. xvii*). » Calicem sive poculum Babylonis, dulcem intelligimus deceptionem ejusmodi vel similem illi, quam tunc propinabat re illius nomine et rex Babylonis, ubi ad alliciendos populos adhibuit sonitum tubæ, fistulæ, et citharæ, sambucæ, psalterii, et symphonie, omnis generis musicorum, ut festiva sonorum suavitate inebriati omnes populi et tribus et linguæ, caderent adorando statuam auream hominis corruptibilis, quod vere cadere est.

CAPUT XVI

Quare Scriptura calicem aureum Babilonicæ meretrici tribuerit.

Causam puto idoneam apparere, cur vel ipse Nabuchodonosor caput aureum dictus sit, vel in manu Babylonis esse aureus calix, quia videlicet capitalem insaniam idololatriæ sublevavit, ille faciendo statuam auream tam magnam, tamque onerosam, tantis

impensis stultissimo labore usque ad statum perdu-
cendo, cujus fulvo aspectu cum musica, ut jam di-
ctum est, dulcedine, sic inebriari vel dementari
poterant animæ mortalium cupidæ, sicut quis inebriatur pleno calice. Jam nunc illud dicere res ipsa
admonet, cur regnum Medorum atque Persarum illi
regno succedens per argentum in pectore, et brachiis
statuæ, quam Nabuchodonosor somniavit, cur re-
gnum Græcorum per æs ventris et femorum, cur
regnum Romanorum per tibias ferreas, et pedes par-
tim ferreos, partim fictiles signatum sit, vel signifi-
cari debuerit. Jam quidem ante nos dictum, vel
usitatum est regnum Medorum atque Persarum,
idecirco per argentum signatum esse, quia tanto vilius
exstitit regno Babylonico, quanto auro vilius æsti-
matur argentum, quod ex historiis comprobare haud
difficile est. Regnum autem Græcorum per æris me-
tallum idecirco signatum esse aiunt, quia æs et durum
et valde sonorum est, et Græci fortes et maxime
fuerunt eloquentes. **576** Verumtamen licet sensus
iste verus et bonus sit, nostri ratio propositi causas
adhuc alias suggerit, quia videlicet delectabile est
proprias pro posse reddere vel invenire causas, qui-
bus regna illa lapidem illum contra se provocaverint,
qui « abscissus de monte sine manibus, statuam
percussit, et contrivit atque comminuit. » Verbum
namque Dei, cujus victoriam celebrare præsentis est
intentio opusculi, et lapis erat tunc antequam caro
fieret, et nunc est postquam caro factum est, et per
ipsum et cum ipso et in ipso singula regna suis tem-
poribus percussa atque contrita sunt, et in novis-
simo ita comminuenda sunt, ut quasi in favillam
redigantur, et quasi favillæ, quæ vento arrepta est,
nullus locus eorum inveniat.

CAPUT XVII.

*Quas ob causas regnum Babylonicum per aurum, et
regnum Persarum atque Medorum signatum sit per
argentum.*

Libet igitur intueri, quia sicut regnum Babylo-
nicum, sive Nabuchodonosor rex, auro suo lapidem
illum provocavit, scilicet Verbum Dei, Filium Dei,
quem et confessum illum esse recte miramur dicen-
tem: « Et species quarti similis Filio Dei (*Dan. iii*), »
ita et regni Medorum superbia videlicet superbissi-
mus Aman, argento suo lapidem eundem contra se
concitavit. Dixit enim regi Assuero: « Si tibi placet,
decerne ut pereat gens Judæorum, et decem millia
talentorum appendam arcariis gazæ tuæ. Dixitque
rex ad eum: Argentum quod polliceris tuum sit, de
populo age quod tibi placet (*Esth. iii*). » Nimirum
non parvæ considerationis est aut esse debet argen-
tum quod appensum sive oblatum fuit ad Judaicæ
gentis universale exterminium, contra propositum
Dei, contra verbum promissionis, quod non esset
unde impleretur, si diaboli voluntatem, qui insa-
niebat in Aman, consecutus fuisset effectus. Sane
quod dixit Daniel ad Nabuchodonosor: « Tu es ergo
caput aureum, » et post hæc « consurget regnum
illud minus te (*Dan. ii*), » libenter sic accipimus ut

A subintelligamus ad nequitiae, vel malitiæ opus. Quia
videlicet regnum illud contra verbum promissionis
minus egit quam regnum Babylonis. Quod et si tanto
præcellit regnum illud super regnum Persarum et
Medorum, quanto aurum super argento, nunquid
idipsum regnum Persarum et Medorum tanto co-
piosius fuit regno Græcorum et regno Romanorum,
quanto ære et ferro pretiosius est argentum? Itaque
propter quam causam Nabuchodonosor sive regnum
ejus per aurum, propter eandem regnum Medorum
et Persarum recte intelligitur per argentum. Quia
videlicet hic auro, illic argento armatus niteba-
tur diabolus præpedire, ne adimpleretur promissio-
nis verbum.

CAPUT XVIII.

B *Quam ob causam regnum Græcorum per æs significa-
tum fuerit.*

Eandem ob causam, per æris metallum in eadem
statua, recte accipimus signatum esse regnum Græ-
corum. Quid enim regnum illud egit? quid fecit illic
draco diabolus, et diaboli satelles Antiochus? sar-
taginibus suis et ollis æneis crudeliter usus est.
Septem namque fratribus cum matre apprehensis
jussit sartagine et ollas æneas succendi, et singulis
eorum cute capitis cum capillis abstracta, manuum
ac pedum summitatibus præcisit, adhuc spirantes
in sartagine torreri (*II Mach. vii*). Taliter impius
ære suo contra Deum usus est, agente per eum dia-
bolo, ut verbum promissionis et testamentum Dei
de cordibus eorum aboleret, quibus data, vel ad
C quorum patres promissio facta est. Scripserat enim
Antiochus omni regno suo, agitante diabolo, ut esset
omnis populus unus. Erant autem Judæi, imo et
omnis Syria sub regno ejus. Quid igitur per hoc
spiritus diaboli intendebat, nisi ut transeuntibus
Judæis in idem cum cæteris, qui sub regno ejus
erant populis, periret promissio, cum promissionis
jam nusquam esset exspectatio? Quod quia facere
voluerunt quidam perpauca, inter cætera mala quæ
illis intulit, hoc summum fuit, quod septem fratribus
jam dictis et matri eorum sartagine et ollas æneas
succensas crudeliter admovit. Num parva hæc est
causa, ut regnum illud per ventrem æneum et ænea
statuæ femora intelligi debeat? Præterea in femori-
bus æneis cum crudelitate intelligi turpitudinem,
D quia videlicet, dum illa agerentur, templum luxuria
et commensationibus erat plenum, et scortantium
cum meretricibus, sacratisque ædibus mulieres ultro
se ingerebant, intro ferentes ea quæ non licebant
(*II Mach. vi*).

CAPUT XIX.

*Quare regnum Romanorum per tibias ferreas, pedes
partim ferreos, partim fictiles significatum fuerit.*

De regno Romanorum, cur per tibias ferreas, et
pedes partim ferreos, partim fictiles significatum
fuerit, causa manifesta redditur, dicendo: « Quo-
modo ferrum comminuit, et edomat omnia, sic re-
gnum quartum comminuet et conteret omnia. »
Verumtamen quod pedum quædam pars ferrea,

quædam fictilis visa est, quæstione adhuc indiget ut planius fiat, quamvis interpret idem fere exponat, dicendo sic ibidem: « Porro, quia vidisti pedum et digitorum partem testeam, et partem ferream, regnum divisum erit, quod de plantario ferri oriretur. Secundum quod vidisti ferrum mistum testæ ex luto, et digitos pedum ex parte ferreos, et ex parte fictiles, ex parte regnum erit solidum, et ex parte contritum; quod autem vidisti ferrum mistum testæ et luto, commiscebuntur quidem humano semine, sed non adhærebunt sibi, sicut ferrum non potest misceri testæ (Dan. 11). » Certum tempus, quo hæc evenisse cognoscantur, nullo modo aliter melius invenire possumus, quam sequendo litteram propheticam, quæ continuo subjungitur. « In diebus autem regnorum illorum suscitavit Deus cæli regnum, quod in æternum non dissipabitur, et regnum ejus populo alteri non tradetur. » Tempus ergo quo regnum æternum suscitavit Deus, secundum quod de monte abscissus est lapis sine manibus, et comminuit testam, et ferrum, et æs, et argentum, et aurum, tempus, inquam, quo sine opere conjugali de Virgine conceptus et natus est Deus et homo Jesus Christus. Respiciamus, qualiter tunc se habuerit regnum Romanum, quod sine dubio significatum est per ferrum. Nam quod dicit: « In diebus autem regnorum illorum, » idem est ac si dicat: Cum regna hæc sibi ordine successerint, suscitabit Deus cæli regnum, quod in æternum non dissipabitur.

577 CAPUT XX

Quid mistura ferri et testæ significet.

Igitur in pedibus statuæ per insociabilia signa rerum ferri et testæ, licet arbitrari significatum fuisse id quod acciderat Romanis, quando Christus natus est de Virgine. Quid enim acciderat? Hoc nimirum quod per maximas civiles discordias Romana potentia in regnum et monarchiam devenerat. Quis illas non audivit discordias? quis ignorat illa civilia bella? Defatigatus est mundus, et adhuc defatigatur, scholasticis lectitantibus, historiographis denarrantibus, puetis quoque retractantibus, Romanorum fere omnium, maximeque Pompeii, et C. Cæsaris discordias immites, discordias impacabiles. Itemque Antonii et Octaviani Augusti pugnas civiles, per quas et inter quas idem Octavianus Augustus Romanorum monarcha effectus est, in cujus diebus lapis in monte sine manibus abscissus est, quo regnante Christus de Virgine natus est, cujus et successoris ejus Tiberii Cæsaris temporibus æternum regnum Dei, per passionem et resurrectionem ejusdem Jesu Christi suscitatum est. Per ferrum, inquam, et per testam in pedibus statuæ, discordias illas et bella civilia libenter accipimus signata fuisse, et hoc esse, quod scriptum est: « Quia vidisti pedum et digitorum partem testeam et partem ferream, regnum divisum erit, quod tamen de plantario ferri oriatur, » id est ex nimia fortitudine, suboriente invidia fiet, ut regnum dividatur. Et hoc ipsum repetitur, dicendo: « Quia autem vidisti ferrum mistum

A testa ex luto, commiscebuntur quidem humano semine, sed non adhærebunt sibi, sicut ferrum non potest misceri testæ (Dan. 11). » Cum magna admiratione hoc accipiendum est, quia non solummodo concives, verum etiam consanguinei fuerint, ita ut Pompeius C. Cæsaris gener, et Octaviani Antonius sororius existeret, et tamen non magis potuerunt per concordiam cohærere sibi quam potest ferrum misceri testæ. Et tandem dissenserunt, donec pars infirmior victa decessit. Ibi pars partem unius ejusdemque Romanæ virtutis ita velociter et fortiter superavit, ut pars quæ victa est lutæ testæ, pars autem quæ vicit ferro possit comparari:

Una acies patitur bellum, gerit altera.

B ait auctor insignis, describens illa civilia bella (LUCAN. Pharsal. VII, 501). Item ad illum qui superior erat, id est ad C. Cæsarem jam dictum refert (Ib. Pharsal. I, 82-85):

Bellantem geminis tenuit te Gallia lustris,

Pars quota terrarum? Facili si prælia pauca

Cesseris eventu, tibi Roma subegerit orbem,

et ita factum est. Summa horum, quæ dicta sunt, ista est, per discrepantiam testæ et ferri, quarti, id est, Romani regni civiles discordias recte posse intelligi. Nunc ad ordinem redeamus.

CAPUT XXI.

Quare exclamaverit Nabuchodonosor: « Ecce ego video quatuor viros solutos, et species quarti similis Filio Dei. »

C Capitulum magnæ admirationis in aureo capite, quod erat Nabuchodonosor, contra statuam auream, quam erexerat Nabuchodonosor, istud est, quod exclamat: « Nonne, inquit, tres viros misimus in medium ignis compeditos? » Et respondentibus optimatibus suis atque dicentibus: Vere, rex, Ecce ego video, inquit, viros quatuor solutos, et ambulantes in medio ignis, et nihil in eis corruptionis est, et species quarti similis est Filio Dei (Dan. III.) Hoc magnæ inelamationis dictum, totus orbis audivit de ore hominis regis gentilis et impii. Et quis digne sufficit admirari, ubinam viderat ille Filium Dei, ut similitudinem ejus recognoscere posset in medio ignis? Dixit enim: « Et species quarti similis est Filio Dei. » Sic loqui solent, qui quamlibet speciem aliquando visam, alicubi consideratam, et mente retentam memoria signatam, alio tempore, sive loco alio, in persona quolibet recognoscunt. Iste, inquit, similis est illi, quem vidi, istud est simile illi, quod ibi vel ibi consideravi. « Quam similis est juvenis iste consobriño meo, » ait quidam, intuens juniorem Tobiam! (Tobiæ VII). Viderat enim patrem, et in filio similem, ut accidere assolet, animadvertibat speciem. Iste autem, ubi viderat Filium Dei, ut speciem ejus recognoscere posset in illo, qui descenderat cum Azaria et sociis ejus in fornacem, vel in medium ignis? Nunquam viderat Filium Dei, sed nec unquam legendo vel audiendo didicerat quis, vel qualis esset Filius Dei. Nonne ergo mente non sua locutus est? Nonne in magno excessu taliter effatus

est? Vere in magno excessu, in magno stupore. Non levis stupor exstitit, quem quasi leviter Scriptura enuntiavit, dicendo, ubi supra: « Tunc rex Nabuchodonosor obstupuit, et surrexit propere (Dan. iii.) »

CAPUT XXII.

Quare appellatio Filii Dei ab inimico et persecutore primum usurpari debuerit.

Speciosa victoriæ pars, et insigne præconium Verbi Dei, Filii Dei, quod illum manifesta confessione prius confessus est inimicus, quam amicus, persecutor quam exsecutor, et injustus quam justus, gentilis quam Judæus. Quis enim saltem ex omnibus prophetis tam aperte nomen istud expressit, Filium Dei? Habemus passim in Scripturis prophetis « Verbum Dei » et hoc Verbum Dei Filius est, sed mundus eum non cognovit; ita ut nec apud Judæos, quibus creditum est Verbum Dei, tutum esset prædicare hoc nomen, quod est Filius Dei. « In mundo erat, et mundus per ipsum factus est, et mundus eum non cognovit (Joan. i.), » nec solum eum non cognovit, verum etiam annuntiationem de eo, nec saltem Judæus ferre potuit, unde et oportebat prophetas claudere, ligare, et signare testimonia ejus in Scripturis. Quia, sicut jam dictum est, non possent portare saltem cultores Dei, nec paterentur audire ullam esse Dei generationem, illum esse Filium Dei. Per hunc summum ex principibus suis, quem Judæus aut gentilis arguere non posset, cujus opprimere os non auderet mundus, hoc nomen primum audivit Filium Dei. At ipse tantus prædicator forte etiam tunc dormivit et somniavit, quando nomen istud prædicavit. Non enim putemus eum nunc tantummodo dormisse, quando illam, de qua jam supra dictum est, magnam statuam somniavit, somniumque perdidit, ignorans quid viderit. Imo tota vita ejus somnus fuit, quidquid boni de Deo pronuntiavit; quidquid benedixit et laudavit, somnium fuit. Quia sicut illud de statua somnium perdidit, ita quidquid laudis Deo declamavit, totum de corde ejus velociter evanuit. Denique qui post interpretationem somnii vel statuæ, quam viderat, Daniele adoravit. « Vere, inquit, Deus vester, Deus deorum est; et Dominus regum (Dan. ii.), » ipse postmodum statuam dedicans auream, servos ejusdem Dei misit in fornacem **578** D ignis. « Et quis est, inquit, Deus, qui eripiat vos de manu mea? (Dan. iii.) » Item, qui dixit: « Benedictus Deus eorum, Sidrach, videlicet, Misach et Abdenago (ibid.), » etc., ipse postmodum contra Dei decretum, quod viderat vel audierat, superbe respondens: « Nonne, inquit, hæc est Babylon magna, quam ego ædificavi in domum regni, in robore fortitudinis meæ, et in gloria decoris mei (Dan. iv)? » statim propter superbiam quasi bos effici meruit.

CAPUT XXIII.

Confessionem et laudem Nabuchodonosoris, propter superbiam, et tumidam vanitatem reprobam fuisse.

Jam nunc, ut constet magis ac magis merito declamationes illas probari, perpende quia non fuit

A speciosa laus in ore illius peccatoris (Eccli. xv), tota namque respersa est fermento tumidæ vanitatis. Quomodo enim laudavit, cum scripsit: « Nabuchodonosor rex, omnibus populis, gentibus et linguis, quæ habitant in universa terra, pax, inquit, vobis multiplicetur, signa et mirabilia fecit apud me Deus excelsus. Placuit ergo mihi prædicare signa ejus (Dan. iii.) » Quantus in oculis suis habetur, dum dicit: « Signa apud me fecit Deus excelsus? » Et deinde: « Placuit ergo mihi? » Quid enim est, « apud me fecit, » et quia « placuit mihi, » nisi ob gratiam mei fecit, et feliciter contigit illi Deo, quia placuit mihi? Vere sicut non dignatur Deus excelsus laudem, nisi ex humili spiritu, ita justum et dignum se fuit, ut reprobaret extollentiam sublimium oculorum illius, qui laudando laudabilem in ipsa laude mentiebatur. Non enim apud eum signa fecerat Deus excelsus, quia non erat amicus, sed fecerat contra eum, quoniam erat inimicus Dei excelsi et servorum ejus. Et quis unquam justorum regum sive patriarcharum, qui magnalia Dei viderunt, referens dixit, aut dicere debuit: « Signa apud me fecit Deus? » Nos quoque de sanctis illis loquentes, non dicimus aut dicere debemus: Apud illum vel illos, sed per illum, et per illos, sive coram illis Deus mirabilia fecit, utpote in terra Ægypti. Sicut igitur de rege omnium filiorum superbiæ Deus excelsus dicit: « Non parcam ei verbis potentibus, et ad deprecandum compositis (Job xli), » ita de isto superbiæ filio recte dicas, quia non pepercit, aut parcere debuit illi Deus, id est pro laude clamosa et magnificentia sublimi.

CAPUT XXIV.

Quod sicut tribus pueris in camino adsuit Filius Dei, ita omnibus adsuturus sit qui se confiteantur.

Illud quoque non prætereundum, quod etiam si non dixisset ille stupidus: « Et species quarti similis est Filio Dei (Dan. iii.), » nos qui nunc sumus, et in rebus temporaliter gestis, æterni regni mysteria contemplari studemus, scienter et vero sensu dicere possemus et nunc dicimus, quia species quarti similis fuit « Filio Dei, » id est, qui quartus apparuit in camino ignis, et servos Dei excelsi mirabiliter custodivit, signum fuit, et in semetipso signavit quod facturus erat, jamque facere cœperat Filius Dei, Verbum Dei. Quando enim defuit agonizantibus servis suis propter Verbum Dei? Hoc maxime futurum erat temporibus Evangelii sui, ut publicis edictis et proscriptionibus fidem sanctæ Trinitatis impugnaret rex magnæ Babylonis diabolus. Et ita factum est paganis Romani imperii regibus diabolo famulantibus. Nonne cum piis martyribus Filius Dei, et in flammis, et in cæteris agonibus semper præsens fuit? Verbi gratia, ubi martyr insignis Laurentius ignibus suppositus est pro fide Filii Dei? nunquid qui assatus fuit, et super craticulam et super ignem spiritum emisit, idcirco dicas, quia fuit absens, et ab ignibus ejus longe astitit Filius Dei? imo præsentior illi fuit et gloriosius in eo trium-

phavit, quam si excussisset carbones, et ignitam craticulam ejus quasi ventum roris flantem fecisset. Transivit per ignem, et flamma illi non nocuit, et odor ignis in eo non fuit, quia fides læsa non est, imo sicut aurum per ignem probata est. Sic animadvertimus in illa fornace Babylonica, speciem quarti similem Filio Dei, quia sicut per speciem quæ illic apparuit, custoditi fuerunt illi tres pueri, sic per invisibilem præsentiam Filii Dei illæsa permansit in sanctis martyribus fides æternæ Trinitatis, et Romanum imperium sonorius atque dulcius quam ille rex Babylonis, tandem confiteri meruit Christum Filium Dei.

CAPUT XXV.

Quare Deus, non ut tres pueros, ita et templum defenderit, ne conflagraret.

Non poterat hic Deus excelsus templum suum, quod erat Hierosolymis, illæsum custodire a flammis incendii Babylonici, qui tres pueros taliter custodivit in camino ignis, ut nihil potestatis haberet in corporibus eorum, et capilli capitis eorum non essent adusti, et saraballa eorum non essent immutata, et odor ignis non transiret per eos? Plane poterat, sed erudiendus erat mundus, ut sciret quod Deus excelsus non pulchris lapidibus, aureisve parietibus templi manufacti delectatur, sed fidei claritate et mundis cordibus, et ille est ei optabilis locus. Nam quia et tabernaculum Moyses cum auctoritate Dei, et templum Salomon tanto opere, auro et gemmis extruxit, atque perornavit, existimare poterant homines cupidi de Deo male sentientes, quod esset eorum similis, et de religione justitiæ nihil curantes, putarent se satis honorare Deum muneribus aureis, suamque cupiditatem corroborarent quasi exemplo Dei. Hanc suspicionem digne a se remove curavit opere perficiendo illud, quod ad Salomonem dixit, cum ille perfecisset ædificium domus Domini. « Si autem, inquit, aversione aversi fueritis vos et filii vestri, non sequentes me nec custodientes mandata mea, auferam Israel de superficie terræ quam dedi eis, et templum quod sanctificavi nomini meo, projiciam a conspectu meo (III Reg. ix). » — « Salomon, inquit Stephanus protomartyr, ædificavit illi domum, sed Excelsus non in manufactis habitat, sicut per prophetam dicit: D Coelum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum. Quam domum ædificabitis mihi, dicit Dominus, aut quis locus requietionis meæ? Nonne manus mea fecit hæc omnia? (Act. vii.) » Digne igitur se fecit, quod templum vel aurum templi manufacti, pro tempore et re multum neglexit, nomen autem suum et promissionis Verbum, in quo vita est, glorificare et dilatare nunquam desiit.

579 CAPUT XXVI.

Toties victum Nabuchodonosor, nunquam tamen fuisse ex animo humiliatum.

Jam semel et secundo commonitus fuerat Nabuchodonosor rex, ut ab altitudine sua detumesceret,

A ac de semetipso mortalis homo humilia sentiret, et prior quidem admonitio terribilis, sequens autem terribilior atque severior exstitit; nam in prima tantummodo territus fuit, in secunda vero damnum quoque de suis accepit, quia viros illos fortissimos de exercitu suo, qui ad ejus imperium servos Dei excelsi miserant in fornacem, interfecit flamma ignis. Justa ergo super ipsum post hæc pervenit sententia præeunte visione, cujus interpretatio sententiam ipsam prænuntiabat, nihilominus perseverante cordis ejus indomabili superbia. Nam ut sciamus, quanta in corde ejus arrogantia, quanta in oculis fuerit extollentia, signanter ita dictum est: « Post finem mensium duodecim, » subauditur, ex quo de arbore succidenda somnium viderat, et interpretationem ejus audierat, « in aula Babylonis deambulabat, responditque rex, et ait: Nonne hæc est Babylon magna, quam ego ædificavi in domum regni, in robore fortitudinis meæ, et in gloria decoris mei? (Dan. iv.) » Cui vel contra quid respondisse dicitur, nisi contra id quod audierat: « Hæc est interpretatio Altissimi, quæ pervenit super dominum meum regem: Ejicient te ab hominibus, et cum feris erit habitatio tua, et fenum ut bos comedes? » (Ibid.) Claret itaque maxima in loco illo culpa superbiæ, quia considerando magnitudinem Babylonæ, roburque fortitudinis suæ, et amplitudinem, ut putabat, gloriæ, impossibile judicaverat, quod audierat ex divina auctoritate, faciliusque posse infectum præterire verbum Domini, secundum interpretationem somni, quam venire aliquid super se adversi, tantum regem magnæ Babylonis. Igitur ubi statim subjungitur: « Cum adhuc sermo esset in ore regis, vox de cælo ruit: Tibi dicitur, rex Nabuchodonosor, regnum tuum transiit a te (ibid.), » etc., manifeste prædicatur, sicut justa omnipotentia ita et Omnipotentis justitia, quia Sanctus et Justus neminem pœnaliter humiliat, nisi illum, qui se pertinaciter exultat.

CAPUT XXVII.

Nabuchodonosor tanquam bovem fenum comedisse.

Tandem notandum quod idem Nabuchodonosor, sicut in culpa, ita et in pœna similis factus est captivatori generis humani diabolo. Nam de illo dixerat Dominus ad beatum Job: « Ecce Behemoth, quem feci tecum, fenum quasi bos comedit (Job xl). » Cum ergo ex hominibus abjectus Nabuchodonosor, fenum ut bos comedit, manifeste datur intelligi quod in pœna sua similis diabolo exstitit, quia quod fecit ille spiritualiter, hoc fecit iste corporaliter, quod ille indesinenter, hoc iste septennio, quo videlicet numero universitas significari solet. Ille namque fenum comedit, id est carnales sibi incorporat homines, de quibus scriptum est: « Omnis caro fenum est, et omnis gloria ejus quasi flos agri. Vere fenum est populus, exsiccatum est fenum et cecidit flos (Isa. xl). » Solum ejusmodi fenum comedit quasi bos, quia præter viriditatem carnis nihil est in eis quibus prævaluit ille Behemoth. Et quid

amplius est in his qui dentes illius offendunt, nisi illud quod sequitur : « Verbum autem Domini manet in æternum ? » (Isa. XL.) Igitur quam justum, tam pulchrum est iudicium in eo quod ille dudum rex præpotens, quasi bos comedit fenum, tanquam diceret ei vox, quæ de cœlo ruit super eum (Dan. IV) : Tibi dicitur, Nabuchodonosor rex, tu Verbum Domini quod manet in æternum, exterminare voluisti, succendendo Jerusalem, et templum Domini, quod solum erat in quo invocabatur nomen Domini, sed neque tu, neque Behemoth pater tuus, vel quæcunque sunt ex parte ejus, efficere poteritis, ut in vacuum prætereat verbum promissionis, quantumcunque alligatis, aut devoretis fenum, vel florem feni, id est carnales homines, vel carnalium hominum gloriam, quorum aliqui idcirco permittuntur vobis, cum sint ex Abraham traducti, quia sunt quidem filii carnis, sed non filii promissionis, unde nec merentur in semine computari.

CAPUT XXVIII.

Quo sensu verum fuerit quod Nabuchodonosor dixit : « Nonne hæc est Babylon, quam ædificavi ? »

Putasne verum dixit Nabuchodonosor, gloriando : « Nonne hæc est Babylon quam ego ædificavi ? » (Dan. IV.) Babylonem namque, ut Pompeius Trogus refert, Semiramis condidit, murumque urbi cocto latere circumdedit, arena, pice, et bitumine interstrataque materia. Nunquid ergo verum dixit, tanto junior Semiramide uxore Nini, in quo regnum Assyriorum cœpit ? Verumtamen sacra præpollet auctoritas, quod ante Semiramidem Babylon exstitit, et causa quoque nominis ejus antiquissima, sacris est edita litteris. « Chus, inquit, filius Cham, genuit Nemroth, ipse cœpit esse potens in terra. Fuit autem principium regni ejus Babylon, de terra illa egressus est Assur, et ædificavit Ninivem (Gen. X.) » Causa nominis, quod est Babylon, exstitit illa, quod ibi Deus linguam confudit eorum, qui ædificabant, et cessaverunt ædificare civitatem. Nam « Idcirco vocatum est, inquit, nomen ejus Babel, quia ibi confusum est labium universæ terræ (Gen. XI.) » Ergo vir gloriosus, de qualium quolibet illud Sapientiæ dictum est : « Nubes et ventus et pluviae non sequentes, vir gloriosus et promissa non complens (Prov. XXV) ; » vir, inquam, gloriosus, id est vanus, vento vanitatis plenus atque distentus, quia fortassis Babylonem propriis opibus atque impensis auxerat, rem suam, sive opus suum non parvi æstimans aut æstimari volens, magno ore declamavit responsum cordis alti et erectæ cervicis : « Nonne hæc est Babylon quam

ego ædificavi ? » ne diceret, quam ego provexi sive ampliavi : et quid tum, o vir gloriose, si tu Babylonem a fundamentis ædificasses ? Nunquid vel sic verbum quod audieras, scilicet interpretationem somnii, facere irritam potuisses ? Juste igitur, quia tam justus quam omnipotens sermo Dei est, super te sententiæ vox ruit, etiam si aliquo modo consilium sancti prophetæ secutus fueras, dicens : « Peccata tua eleemosynis redime, et iniquitates tuas misericordiis pauperum, forsitan ignoscet delictis tuis (Dan. IV.) »

580 CAPUT XXIX.

Nabuchodonosor non mentem tantum, verum et formam amisisse, cum fenum ut bos comederet.

Tandem de isto dicendum, quia solet quæri : Utrum mentem solum et non etiam formam amisisset. Et quidem ipso dicente : « Ego Nabuchodonosor oculos meos ad cœlum levavi, et sensus meus redditus est mihi (Dan. IV.) » Sic majores nostri asserunt, quia quando dicit sensum sibi redditum, ostendit non formam se amisisse, sed mentem. Sed adhuc illud occurrit et repugnare videtur, quod idem postmodum repetens dicit : « In ipso tempore sensus meus reversus est ad me, et ad honorem regni mei decorumque perveni, et figura mea reversa est ad me, et optimates mei et magistratus mei requisierunt me (ibid.) » Et inter cætera cum dicit ibidem : « Et figura mea reversa est ad me, » profecto datur intelligi, quod de figura sive status humani rectitudine nonnihil amisisset et quod etiam si manuum vel pedum effigies, digitorumque discretio sive discreta numerositas permansit, nihilominus tamen quadrupes incesserit, præsertim cum ita dictum vel expressum sit, « fenum quasi bos comedes (ibid.) » Et fenum ut bos comedit, qui videlicet bos quadrupes nullis utitur manibus, quippe cui manus natura non creavit, sed pronus humi fenum dente demetit, et os per terram trahendo comedit. Sed et illud quod dictum est in sententia : « Cum bestiis atque feris erit habitatio tua (ibid.) » figuram ejus demutatam fuisse, ut jam dictum est, nonnulla ex parte probat, præsertim quia dixit : « Et figura mea reversa est ad me. » Et quia bestiae sive feræ non facile sociarentur illi sine aliqua sui similitudine. Verumtamen quomodocunque figura ejus se habuerit, hoc in laudem omnipotentis verbi Dei admirandum est, quia regem tam potentem, tanta mutatione demutavit, quanta quempiam hominum fuisse demutatam, sacra nusquam Scriptura meminit, excepta uxore Loth, quæ respiciens post se, versa est in statuam salis.

LIBER SEPTIMUS.

CAPUT PRIMUM.

Balthasar regem jam tum, cum manus hominis in pariete scribens appareret, a Verbo Dei victum fuisse.

Post effectum Verbi Dei victoriosum, quo hominem

regem, hominem superbum, regem elatum fortiter dejecit, potenter humiliavit; ipsum quoque regnum debellare supervenit, præmisso suimet vel præsentiae suæ admirabili signo, rege Balthasar celebrante convivium, jamque temulento cum optimatibus suis,

cum uxoribus et concubinis suis, et dum in sacris A
vasis templi Domini biberent vinum, et laudarent
deos suos argenteos, et aureos, et æreos, ferreos,
lignosque et lapideos, in eadem hora apparuerunt
digiti quasi manus hominis scribentis contra cande-
labrum, in superficie parietis aulae regiae, et rex
aspiciebat articulos manus scribentis. Tunc regis
facies commutata est, et cogitationes ejus perturba-
bant eum, et compages renum ejus solvebantur, et
genua ejus ad se invicem collidebantur (*Dan. v.*) »
Scriptura illa signum fuit Verbi Dei jamjam consur-
gentis, jamjam irruentis ad debellandam superbiam
regni tyrannici, regni Assyriorum atque Chaldæo-
rum, quod a temporibus Nini et conjugis ejus Seni-
ramidis per annos ferme mille trecentos jugo aspero
presserat colla populorum. Rex ille fortissimi impe-
rii parvula verbi ejusdem signa, pauculos apices
judicii ejus, veros judices, cum nondum intelligere,
aut quisquam legere posset, ferre non potuit, videre
non sustinuit, sed facie commutata, mente pertur-
bata, libidinosi renes ejus inter uxores sedentis sol-
vebantur, genua libidinosi inter concubinas bibentis
ad invicem collidebantur, et ita palam factum est, quam
esset infirmus, qui videbatur fortis et imperiosus.

CAPUT II.

*Danielem non perturbatum, sed confidenter aspexisse,
legisse et interpretatum fuisse.*

At ille, ad quem et propter quem, vel propter
ejus similes veniebat et decertabat Deus, Dei Ver-
bum, non expalluit, non perturbatus est, sed advo-
catus ad legendum, postulatus ad interpretandum,
astitit familiariter, fidenter intuitus est, legit scien-
ter, sapienter interpretatus est, et Mane, Thecel, Pha-
res. »—« Mane, numeravit Deus regnum tuum et com-
plevit illud. Thecel, appensum est in statera, et
inventum est minus habens. Phares, divisum est
regnum tuum, et datum est Medis et Persis (*Dan.*
v.) » Quam breves vocolæ, quantam longitudinem,
quantam latitudinem, quantam altitudinem demon-
straverunt animæ hominis habentis dilectionem verbi
Dei, cujus arcanum consilium sublime atque pro-
fundum continebatur tribus vocibus illis, sex sylla-
bis, quatuordecim litteris illis. Per hoc quod scri-
ptum fuerat, et Mane, » quod interpretatur *numerus*,
vidit in latitudine cordis angustam diuturnitatem
regni Assyrii sive Babylonii, quia non **581** casu
accidisse, sed justo judicio Dei, ut gentes tam
multas jugo suo premere posset annis, ut jam
dictum est, mille trecentis. Legamus diligenter Scri-
pturam hanc, et sequamur interpretationem divinam,
quia contra candelabrum scripta esse narratur, sug-
gerat nobis ut candelabro appropinquemus, quate-
nus clare intueamur. Candelabrum nostrum Christus;
Lumen nostrum Verbum Dei est. « Lucerna, inquit
Psalmista, pedibus meis Verbum tuum, et lumen se-
mitis meis (*Psal. cxviii.*) » Ut igitur brevis scripturæ
brevem interpretationem copiosius consequamur,
verbi Dei quod in sanctis Scripturis habemus, docu-
menta sequamur.

CAPUT III.

Quid sibi velit primum verbum, Mane, id est numeravit.

« Mane, inquit, numeravit Deus regnum tuum et
complevit illud (*Dan. v.*) » Quando vel quomodo
numeravit Deus, quando vel quomodo complevit
Deus regnum illud? Nimirum antequam conderetur
Ninive, priusquam ædificaretur Babylon, antequam
nasceretur Ninus, priusquam fieret Assur sive Nem-
rod filius Chus; cujus regni principium fuit Babylon,
« numeravit Deus regnum illud. » Sicut omnia in
numero et pondere et mensura posuit, sic et illud
regnum numeravit. Quomodo ergo numeravit? Pro-
fecto scivit causas gentium, propter quas permitte-
ret super eas elevari baculum impiorum, virgam
sive jugum dominantium, scilicet regnum jam di-
etum, ut cæderet populos in indignatione, subjiceret
in furore, gentes persequeretur crudeliter. Causas,
inquam, scivit, et secundum causarum quantitatem
numeravit atque mensus est tempora sive annos
ejusdem regni, ut tantum vel tandiu persequeretur,
subjiceret atque cæderet. Venerat baculus ille sive
virga illa impiorum dominantium usque ad filios,
quorum iniquitates et peccata visitari oportebat.
Quia dereliquerant legem Domini, quia non ambu-
laverant in judiciis Domini. Jam ergo tempus erat,
jam evoluti fuerant anni, numero quem præfixerat,
et oportebat fieri quod per Psalmistam prædictum
fuerat: « Quia non relinquet Dominus virgam pecca-
torum super sortem justorum, ut non extendant
justi ad iniquitatem manus suas (*Psal. cxxiv.*) » Igi-
tur complevi illud, inquit, id est præfixus et trans-
actus annorum sive dierum numerus, et ecce sicut
alia Scriptura dicit: « Computrescet jugum a facie
olei (*Isa. x.*) » id est, cessabit potentia, quæ diu
superbivit, superveniente misericordia Dei

CAPUT IV.

*Quid velit secundum verbum, Thecel, id est ap-
pensum est.*

« Thecel, appensum est in statera, et inventum
est minus habens (*Dan. v.*) » Ordo rectus, ordo le-
gitimus, ut postquam servivit ille malus servus, de
servitio vel servitii retributione judicetur. Postquam
completum est regnum, illud recipiat quod meretur.
Judicium namque est inter Deum, et regna, sive re-
ges regnorum. Ipse qui ordinavit regna, judicat illa.
De qua quæstione putas sit judicium? puta dicere
judicem Deum: « Ego vos excitavi, ego vobis pote-
statem dedi, ut peccantes mihi populos cæderetis,
servitium vestrum implevistis, sed minus est in
facto vestro, quam in proposito meo (*Zach. i.*) »
In meo namque proposito bona est intentio, sed hæc
defuit in facto vestro. Ergo « inventum est, inquit,
regnum tuum minus habens, » quia vos omnes
reges Assyriorum bonam quam ego habui, non
habuistis intentionem, sed tantum explevistis su-
perbiam vestram et crudelitatem. Ego iratus sum,
parum vos addidistis in malum. Multum itaque
deest in pondere, quia deest totum, quod esset lau-
dabile, scilicet omnis intentio justitiæ voluntas

corripiendi, intentio corrigendi, refrenandi vitia, A sancienti gentibus jura legitima. Sed et in hoc inventum est longe minus habens, quod regnum, sive reges regni illius non eum, qui dederat illis potentiam glorificaverunt Deum altissimum, aut gratias egerunt, imò veritatem commutaverunt in mendacium et adversus Deum elevati sunt et deos suos illaudabiles laudaverunt. « Elevatum est, inquit Daniel, cor Nabuchodonosor, et spiritus illius obfirmatus est ad superbiam (*Dan. v*). » Tu quoque filius ejus Balthasar non humiliasti cor tuum, cum scires hæc omnia quæ super eum venerunt; sed adversus Dominum dominatorem cœli elevatus es, et vasa domus ejus allata sunt coram te, et tu et optimates tui, et uxores tuæ, et concubinæ tuæ vinum bibistis in eis, deosque vestros argenteos, et aureos, æreos, B ferreos, ligneosque et lapideos, qui non vident, neque audiunt, neque sentiunt, laudastis. Porro Deum qui habet flatum tuum in manu sua, et omnes vias tuas, non glorificasti. Igitur quia inventum est tanto minus habens, justum judicium scribentis, justa est sententia dicentis.

CAPUT V.

Quid velit tertium verbum, Phares, id est divisum est.

« Phares, divisum est regnum tuum, et datum est Medis et Persis (*Dan. v*); » eum in quo ante finitum est regnum illud diuturnum Assyriorum Pompeius Trogus Sardanapalum memorat, virum, muliere corruptiorem, eum autem, qui facta conjuratione bellum Sardanapalo inferens mortuo successit, et ad Medos imperium transtulit, scribit Arbactum fuisse præfectum Medorum. Miro modo reges postremi, ille videlicet Sardanapalus in quo finitum est regnum Assyriorum, et iste Balthasar, in quo divisum est regnum Chaldæorum, sicut compares in superbia, ita consimiles fuere in contumelia. Ille namque vir, ut jam dictum est, muliere corruptior, inter scortorum greges purpuras colo nebat, et cum muliebri habitu, dum mollitia corporis et oculorum lascivia omnes feminas anteiret, pensa inter virgines patiebatur; quam ob causam facta conjuratione a suis ad mortem est adactus. Iste inter uxorum et concubinarum turbas nocturnum producens convivium, crapulatus et ebrius eadem nocte est interfectus. Josephus quidem ita narrat. Non post multum tempus, et D Balthasar captus est, et ipsa civitas. Hic autem sicut scriptum est, eadem nocte interfectus est Balthasar rex Chaldæus, et Darius Medis successit in regnum. Dum præmissa narratione de Scripturæ et interpretatione ejus subjungit: « Non post multum tempus captus est, » videtur dicere, quod non interfectus sit eadem nocte. Quod si historiæ contrariæ sunt (in multis namque discrepat multitudo scriptorum sæcularium) huic sine dubio magis est credendum, qui præsens interfuit, qui Scripturam legit et interpretatus est, qui inde purpuram et torquem auream circa collum accipit, qui tertius in regno princeps prædicatus est, et cum tanto honore, cum tali principatu de regno [ad regnum (*Dan. v*)]

Chaldæis victis translatus est ad victoriam 582 Medorum atque Persarum. Fidelis interpres, notum et insignem portans veritatis triumphum. « Divisum est, inquit, regnum tuum, » subauditur, « contra te, » quia facta conjuratione ad his quibus imperare debueras, circumdatus es obsidione moriturus hæc nocte in crapula et ebrietate. Et datum est Medis et Persis, juxta prædicationem ejus, qui ante te laudans et magnificans viventem in sempiternum: « Viæ, inquit, ejus justæ, et gradientes in superbia potest humiliare, dominaturque in regno hominum et cui-cunque voluerit dat illud (*Dan. vi*). »

CAPUT VI

Quod scriptum et dictum tunc est contra unum regnum Babylonis, de omnibus regnis mundi debere intelligi.

Latus quam adhuc dictum sit, patet Scriptura hæc: « Mane, Thecel, Phares (*Dan. v*). » Similiter namque de cæteris regnis sentiendum, de regno Persarum et Medorum, de regno Macedonum sive Græcorum, de regno Romanorum, videlicet quod singulorum jam Deus dinumerasset, et singula suis temporibus completurus esset, quod singula deberet appendere in statera, judiciumque divisionis dare, pro eo quod ea minus habere inveniret. Verum etiam adhuc parum est considerare in partibus, quod de toto si prædicetur, plus habet admirationis et commodi, terroris amplius. Regna illa partes sunt vel fuerunt, totum autem est omne sæculum, universitas creaturarum, earum duntaxat, quæ rationales sunt, C scilicet angelorum et hominum, de quibus Domini Creatoris est et erit judicium. Igitur ad summum recurrentes, proponamus mundum, et mundi principem diabolum, cujus typum gessit Assur, et in Medis atque Persis Aman superbissimus, in Græcis Antiochus, et in Romanis Nero, malorum imperatorum imperator pessimus, et in novissimis diebus revelabitur nominatus Antichristus. In isto mundi principe et in toto mundo contemplemur dinumerationem Dei, appensionem in statera Dei, divisionem judicii Dei, secundum Scripturam hanc: « Mane, Thecel, Phares. »

CAPUT VII.

Quid significet Mane, contra principem hujus mundi.

« Mane numeravit Deus regnum » quod dicis esse « tuum (*Dan. v*), » o princeps mundi, rex tenebrarum, tyranne peccati et mortis, numeravit, inquam, dierum senario, et complevit illud die septimo. Sex namque diebus omnia fecit, lucem, sive lucis et tenebrarum discretionem, firmamentum, aquas ab aquis dividens, aridam, id est terram, et aquarum congregationes, quas appellavit maria certis limitibus coercita, solem, lunam et stellas, volucres, et omnia natatilia, homines et jumenta, et cætera quæ moventur in terra. Ista sex dierum opera die septimo complevit, ipsumque diem septimum benedixit et sanctificavit. Tu in istis regnare contendis; tu ista regnum tuum esse dicis, tu ista omnia tua, vel tibi tradita esse mentiris.

CAPUT VIII.

Quid significet Thecel, contra eundem principem mundi.

« Thecel, appensum est in statera, et inventum est minus habens (*Dan. v.*) » Statera vera, statera justa, Verbum Dei est, Verbum Deus, Dei sapientia, in qua regnum tuum appenditur, dum de te iudicium agitur, quod omnes audivimus, dicente ipso, cujus in manu statera est, imo qui ipsa statera est : « Nunc iudicium est mundi, nunc princeps hujus mundi ejicitur foras (*Joan. xii*). Quomodo « inventum est minus habens? » videlicet quia tu ad diem septimum, quo complevit Deus omne opus suum, non pervenisti : tu ad Sabbatum, id est, requiem benedictionis et sanctificationis pervenire noluisti; idcirco veraciter juxta sanctam et mysticam Apocalypsim numerus tuus est sexcenti sexaginta sex. Inter angelos superbiendo laborasti, in decipiendo hominem circuire terram et perambulare cœpisti, in Antichristo fatigaberis, ita labor tuus augmenta capit, sicut isti in decuplum multiplicantur senarii, sex, sexaginta, sexcenti. « Deus » autem, ut jam dictum est, « in septimo requievit. » Appensum igitur regnum tuum pro-
fecto inventum et inveniendum est « minus habens, » quia non pervenit ad Creatoris requiem, vacuum et vanum circa creaturam continuans laborem (*I. Petr. v.*).

CAPUT IX.

Quid significet Phares, contra eundem, et quid Persæ et Medi, quibus divisum regnum ejus datum sit.

« Phares, divisum est regnum tuum, et datum est sanctis Altissimi (*Dan. v.*), » quorum typum nunc in excidio duntaxat Babylonis gesserunt Persæ et Medi, præsertim cum Cyrus rex illorum prophetica voce christus quoque sit appellatus Domini. « Hæc, inquit Isaias, dicit Dominus christo meo Cyro, cujus apprehendi dexteram, ut subjiciam ante faciem ejus gentes, et dorsa regum vertam (*Isa. xlv*). » Causam dictionis hujusmodi taliter præmisit : « Qui dico Cyro, pastor meus es, et omnem voluntatem meam complebis; qui dico, Jerusalem ædificaberis, et templum fundaberis (*Isa. xlv*). » Futurum namque erat, ut Cyrus licentiam et facultatem daret reædificandi Jerusalem, et templum Domini. « Divisum, inquam, est regnum tuum, » indiviso permanente regno sanctorum, sicut numerus senarius, qui tuus numerus est, solubilis est et secabilis : numerus autem septenarius, qui numerus est Dei, quia die septimo requievit, insolubilis et insecabilis est. Ita regnum tuum solubile est, et sine dubio solutum est, et tu ipse, videntibus cunctis, præcipitandus es; regnum autem Dei, et sanctorum ejus manet in æternum. Præterit enim figura hujus mundi (*I Cor. vii*), et tu de principatu mundi, de potestate tenebrarum harum pertransibis in tartarum, rudentibus inferni detraheris, eorum quibus regnum tuum dandum est, quibus reservatæ sunt illæ, quas in cælo perdidisti, mansiones (3°). Hic unus est Daniel purpura

A indutus, auream circa collum torquem de damnato rege referens. Sicut auctoritas verbi Dei purpuram et torquem auream tristi et damnato rege extorsit, et huic sancto interpreti suo transposuit, sic omne decus cœli, omne servitium creaturæ, quod tibi arrogasti, a te extortum, dabitur sanctis Dei hominibus.

583 CAPUT X.

Hanc manum apparentem, signasse manum Dei, de qua David : « Firmetur manus tua, et exaltetur dextera tua. »

Tandem quomodo taliter apparuerunt digiti, quasi manus hominis scribentis, et quomodo manu dextera solet scribi recordemur. Imo Deum recordatum esse arbitremur quod cecinerat David gratulans, et gratias agens, quod audire meruisset cum juramento Domini verbum promissionis : « Firmetur manus tua, et exaltetur dextera tua (*Psal. lxxxviii*). » Manum illam Domini, dexteram illam Domini, quam summo desiderio, clamore cordis maximo firmari optaverat et exaltari, signabat manus quæ apparuit visibilis. Fiebat jam in parte, quod faciendum erat in toto per manum Domini, per dexteram omnipotentis Dei, quæ non est alia, sive aliud, nisi Verbum Dei, Filius Dei. Quid enim fiebat in illam particularem Babyloniam, nisi quod faciendum erat in universitatem impiorum per promissam et juratam verbi Dei gratiam? Et quid illud erat, nisi quod continuo sequitur : « Justitia, inquit, et iudicium præparatio sedis tuæ. Misericordia et veritas præcedent faciem tuam, beatus populus qui scit jubilationem Domine, in lumine vultus tui ambulabunt (*ibid.*), » etc. Jam, inquam, fiebat hoc in parte illa, quia videlicet manus Domini in suo proposito manens, firmiter exaltabatur. Jamque aderant justitia et iudicium, in præparatione sedis ejus. Justitia in eo quod populum suum civitate et templo orbatum captivitate tradiderat. Iudicium in eo quod regnum captivitatis eorum numeratum, et in statera appensum dividebat, Medisque et Persis dabat. Hæc agendo sedes ejus præparabatur, et misericordia et veritas præcedebant faciem ejus. Misericordia, ut cito captivitas illa solveretur : Veritas, ut « sceptrum de Juda, et dux de femore ejus non auferetur (*Gen. xlix*), » donec usque ad perfectum sedes illa præpararetur. donec promissio adimpleretur, donec Christus nasceretur. Beatus populus qui scit istam jubilationem. Beatus Daniel, qui illam legens Scripturam, in lumine vultus tui, Domine, ambulans, et certam edebat interpretationem, et fidam tenebat in pectore suo manus Domini consolationem.

CAPUT XI.

De quatuor bestiis, quas Daniel viderat, et quare Deus « Antiquus dierum » appelletur.

Non exigit hujus nostri ratio propositi cunctis vel singulis immorari revelationum sacramentis, ex quibus ille beatus consolatus jucundabatur in medio

(3°) Videtur deesse aliquid.

tribulationis, in afflictione captivitatis. Unum est quod intactum mens præterire non patitur, dulcissimum sacramentum pulcherrimæ visionis, quam viderat, priusquam decidisset bestialis ferocitas Babylonis, priusquam apparuissent digiti, sive manus hominis scribentis in superficie parietis causam sive sententiam mox venturi super illam iudicii Dei. Siquidem « anno primo Balthasar regis Babylonis, videbam, in visione mea nocte, et ecce quatuor venti cœli pugnabant in mari magno, et quatuor bestię grandes ascendebant de mari diversę inter se (*Dan. vii*), » etc. Delectat hic aliquantisper immorari, quia pulchrum est considerare ferocitatem tyrannicam regnorum sæculi in bestiis ferocissimis: et econtra dignitatem, mansuetudinem et pietatem regni Dei, in habitu antiqui dierum super thronum sedentis, et in percussu « Filii hominis venientis in nubibus cœli, et usque ad Antiquum dierum pervenientis, et in conspectu ejus oblatis, qui et dedit ei potestatem, et honorem, et regnum; et omnes populi, tribus, et linguę ipsi servient. Potestas, inquit Daniel, ejus potestas æterna, quę non auferetur, et regnum ejus, quod non corrumpetur (*ibid.*). » Primum libet quærere cur Deus, vel qua intentione sic nominetur « Antiquus dierum » quod nusquam inveniebamus ante hunc delectabilem generosę prophetię locum. Sensum quidem in omnibus Scripturis sanctis habemus, quod iste Deus Pater æterni Verbi, Deus sit antiquus, utpote Deus increatus, neque initium habens, neque finem habiturus. Quod et ipsum de Verbo ejus Deo, fideliter sentimus. Verumtamen, ut jam dictum est, nomen hoc « Antiquus dierum, » hic primitus invenimus positum. Causam ergo non otiose quærimus.

CAPUT XII.

Quatuor regna, non ex Deo regnasse.

Respice nunc facies bestiarum, de mari ascendentium, quarum propter sævitiam dicit sedisse iudicium. « Hęc, inquit, bestię magnę quatuor, quatuor regna consurgent de terra (*Dan. vii*). » Porro ipse, cujus iudicium est, dicit: « Regnaverunt, et non ex me; principes exstiterunt, et non cognovi (*Ose. viii*). » Vere non in ipso regnaverunt, imo regna, quę dicta sunt, non tam regna quam quędam maxima et publica latrocinia fuerunt. Primum istorum, quod fuit regnum Assyriorum atque Chaldæorum, quale habuit initium, ante Ninum regem Assyriorum; et si fuerunt reges antiquiores, qui bella gererent, nequaquam tamen imperium sibi sed populis suis gloriam quærebant, contentique victoria, imperio abstinebant. Ille primus omnium veterem, et quasi habitum gentilibus morem nova imperii cupiditate mutavit, et quęsitę dominationis magnitudinem, continua possessione firmavit. Vere ergo « regnaverunt, inquit, et non ex me; » et quid attinet ad eos, in mundo regnare, regnante illo, qui solus regnare debet, mundi Creatore? Ut igitur cognoscamus et abhorrescamus nimiam in genere humano præsumptionis injuriam, convenienter hic

A Antiquum dierum nominavit eum, cui regnando factam esse constat injuriam. Ipse namque qui fecit idem debuit disponere mundum nec principari quisquam debuisset, nisi secundum ejus arbitrium. Si inordinatio est et irreverentia, coram cano capite non consurgere, quantę inordinationis, quantę irreverentię est, regnum tam cani capitis, tam antiqui dierum, raptò nomine regio, lacerasse? Siquidem inter homines juvenes ac senes, facilis est ætatum comparatio; dierum autem illius antiqui, et dierum hominum, qui nomen ejus regium rapuerunt, nulla omnino est, aut esse potest comparatio. Quis enim dicere aut cogitare potest, quanto diuturnitas sive antiquitas increati prolixior sit temporibus, annis, sive diebus hominum hesternorum, qui quasi heri creati fuere vel nati? Quando illarum antiquissima bestiarum de mari ascendit, quando regnum Assyriorum de terra consurrexerit, jam tunc iste « Antiquus dierum » cum Abraham loquebatur et tam antiquus erat, ut nunc est.

584 CAPUT XIII.

Summam rerum omnium et regnum ad Deum pertinere, sed quatuor bestias quantum quęque potuit ad se rapuisse.

Loquebatur, et maturam, suoque cano capiti dignam tractabat sententiam, quod nulli alii rerum omnium summam, regnique sui contraderet monarchiam, nisi Filio suo, Verbo suo, ut per quem omnia facta sunt, regerentur omnia per ipsum. Hoc erat sapientis antiqui decretum, hoc erat immutabile antiquitatis infinitę consilium. At illę bestię recentes, et nuper natę, quę nascendo nihil intulerunt in hunc mundum, contra decretum hoc salire, contra consilium hoc resultare præsumpserunt, et tantum senem non reveritę, quas vel quantulas potuerunt regni ejus, mundi hujus, diripuerunt partes, homines, regnum super homines invadentes, cum ante oculos illius sapientis Domini, non magis homo hominem natura posset præcedere, vel præcellere quam mus murem. Fuerunt quidem apud hominem illę bestię grandes, prima quasi lena, alia similis urso, alia quasi pardus, et quarta multum terribilis. Verumtamen in consideratione majestatis illius antiqui, vix mures mererentur dici; vix crucę, locustę, brucho, et rubigini mererentur assimilari, quia nullius sunt momenti. Bestias illas interficere, et corpora eorum dare perditioni, sive tradere ad comburendum igni, multo facilius fuit, et est Verbo Dei quam ipsis bestiis stare contra erucam, vel saltum locustę consequi, nisi quia peccata gentium merebantur, ut permittente Deo, lacerarentur a bestiis. Quis enim alius bestias illas tandem interfecit, nisi Verbum Dei? « Omnipotens sermo tuus, Domine, ait quidam Sapiens, exsiliens de cœlo a regalibus sedibus durus debellator, in mediam exterminii terram prosilivit gladius acutus, insimulatum imperium tuum portans, et stans in terra replevit omnia morte, usque ad cœlum attingebat, stans in terra (*Sap. xviii*). »

CAPUT XIV.

Solius Verbi Dei verum esse imperium, humana omnia simulata.

Sine dubio qui in terra Ægypti tantam fecit plagam (cujus ille verbis istis meminit) ipse idem omnipotens sermo tuus, Domine, in istis bestialibus regnis, et omnia quæ voluit, et hæc maxime fecit, ut Nabuchodonosor fieret quasi bos, ut Aman appenderetur in patibulo, ut Antiochus sine manu contereretur, ut Nero, quia vixerat turpiter, moretur turpius. De isto omnipotente sermone Domini nequaquam tunc prætereire libet, quod inter cætera dictum est, insimulatum imperium tuum portans. Et quid est insimulatum imperium, nisi imperium non simulatum? Et quid est non simulatum imperium nisi imperium verum? Quod cum dicitur, vel intelligitur, nonne e contra hominum imperia simulata esse perhibentur? Vere simulata et non vera, imperia bestiarum, imperia hominum bestialium, qui ad tempus occidendi ut bestię potestatem habuerunt, ad vitam autem nec sibi, nec aliis prodesse potuerunt. Iste omnipotens sermo insimulatum portat imperium, verum tenet regnum, cujus regnum et imperium sine fine permanet in sæcula sæculorum. Et jam quidem tale imperium portabat; sed nondum apparuerat, apparuit fastus illius hominis, et quod habebat in forma Dei insimulatum imperium, accepit in forma servi secundum pulcherrimum spectaculum tantę illius visionis: « Et ecce in nubibus cæli quasi Filius hominis veniebat, et usque ad antiquum dierum pervenit, et in conspectu ejus obtulerunt eum, et dedit ei potestatem, et honorem et regnum, et omnes populi tribus et linguę ipsi servient. Potestas ejus potestas æterna, quę non auferetur, et regnum ejus, quod non corrumpetur (Dan. vii). » Nunc ad ordinem revertamur.

CAPUT XV.

Regnum Medorum et Persarum quartum caput draconis fuisse.

Tertio draconis capite superato, quartum sese protinus erexit, dum eliso regno Babylonico regnoque Persarum et Medorum sublevato, protinus idem diabolus cœpit uti contra propositum Dei, contra verbum promissionis, exterminari cupiens populum cujus de carne impleri oportebat quod Deus patribus promisit, quod promissum juramento firmavit. In isto capite facies erat ursi, et tres dentium ordines in ore ejus, per quę intelliguntur tria regna unius imperii, regnum Babyloniorum, regnum Medorum et regnum Persarum, quę in unum redacta sunt regnum sive imperium. Et quidem reges illius imperii proposito suo non inclementes fuere populo Dei, sed per eos qui sub regibus fuere principes, maximeque per Aman, sicut historia libri Esther memorat, hoc agere voluit diabolus, ut populus ille omnino exterminaretur. Hoc in antedicta visione Danielis in eo præsignatum est, quod cum dixisset, « et ecce bestia alia similis urso in parte stetit, et tres ordines erant in ore ejus, et in dentibus ejus, »

A protinus subjunxit: « Et dicebant ei, Surge, comede carnes plurimas (Dan. vii).

CAPUT XVI

Satrapas Medorum et Persarum Danieli foveam, in quam ipsi inciderent, fodisse.

Suggestum namque fuit regibus, primum Dario, ut perderet Danielelem, deinde Assuero, qui et Artaxerxes dictus est, secundus hujus nominis rex, ut deleret universam Judæorum gentem; invidentes satrapę Danieli, quod esset unus ex tribus principibus constitutis a Dario, ut satrapę illis redderent rationem, et quod Daniel superaret omnes principes et satrapas, quia spiritus Dei amplior erat in eo, quodque rex cogitaret constituere eum super omne regnum, ad hoc perduxerunt regem, communicato consilio cum principibus regni et magistratibus, senatoribusque et iudicibus, quatenus decretum imperatorium exiret et edictum (Dan. ix), ut omnis qui petisset aliquam petitionem a quocunque Deo et homine usque ad dies triginta nisi a rege, mitteretur in lacum leonum. Certissime autem futurum sciebant, ut Daniel sciens constitutam legem, nihilominus peteret a Deo suo, oraret et adoraret Deum suum, atque hoc modo incideret in iudicium illius magnę, fortissimę, et, ut putabant, providę legis atque inevitabilis decreti. Et ita factum est, verumtamen non in quantum volebant, Ingressus namque Daniel domum suam fenestris apertis in cœnaculo suo, contra Jerusalem tribus temporibus in die flectebat genua sua et adorabat, confitebaturque coram Deo suo, sicut et ante facere consueverat (ibid.), videlicet tenax propositi sancti **585** secundum illam sententiam Davidicam: « Vespere et mane et meridie narrabo et annuntiabo, et exaudiet vocem meam (Psal. ltv). » Nec vero illud ignorabat quid esset, vel quam verum esset: « Foderunt ante faciem meam foveam, et inciderunt in eam (Psal. lvi). » Hoc illi nesciebant, sed scire habebant quod Deus Danielis ipse esset, qui Deus trium puerorum sociorum ejus, Sidrach, Misach, et Abdenago, et quod non minus posset pro Daniele leonibus imperare, quam potuit illis flammis ignium mitigare.

CAPUT XVII.

D De oratione Danielis contra Jerusalem, propter quam accusatus, et cum rex liberare non posset, in lacum leonum projectus fuit.

O stultam diaboli invidiam, o indiviam draconis antiqui stultam, qui natum sibi quartum caput iniquitatis scilicet potestatem Medici vel Persici regni, tam cito ad hanc partem levabat, et intendebat, ut Daniel non invocaret Deum suum, aut oblivisceretur Verbum Dei sui, quod mente gestabat. Nunquid mulier in utero habens oblivisci potest doloris sui, et non clamare dum cruciatur et parturit? Sic nimirum beata anima prophetę sanctissimi, quę intra se conceptum gestabat verbum bonum beatę promissionis, tacere non poterat. Et occupata in expectatione salutis, principum in perditionem currea-

tium leges non curabat, consilia non admittebat. **A** Illuc ubi promissio jurata fuerat, animo intendebat in Jerusalem, mente præsens aderat, unde corpore absens exulabat, ubi juramentum accepit fidelis David, unde exire oportebat Verbum vel effectum promissionis, quia de Sion exhibit lex aiebat spiritus propheticus, et Verbum Domini de Jerusalem. Propterea fenestris apertis in cœnaculo suo contra Jerusalem « vir desideriorum » genua flectebat, interdum lugens, et panem desiderabilem non comedens, multisque modis semetipsum affligens, ut totus viribus adhibitis, validam usque in cœlum sublevaret orationem, indeque opportunam sibi attraheret consolationem. Exploratus est, accusatus in iudicium venit, tanquam prævaricator magnæ legis, tanquam reus læsæ majestatis. **B** O vere beata anima, cum te nec rex ipse liberare posset, ponens cor ut te liberaret, et usque ad occasum solis laborans, ut te erueret, tunc quidem tristitiam habebas, ibi dolores ut parturientis : « Mulier cum parit, tristitiam habet, quia venit hora ejus (Joun. xv), » ait ipsum Verbum incarnatum, cujus in obsequium tu tam vehementer doluisti, quod Verbum bene conscium est doloris ejusmodi in animabus sanctis, præsertim quia ipsum in eis est, et dolorum causa illis est.

CAPUT XVIII.

Danielem in martyrio Verbi Dei, tribus pueris non fuisse inferiorem.

Ergo, martyr Verbi Dei, nihil minus a sanctis sociis tuis tribus pueris habuisti. Forte, o vir desideriorum, ubi vidisti : « Ecce ego video viros quatuor solutos et ambulantes in medio ignis, et nihil in eis corruptionis est, et species quarti similis est Filio Dei (Dan. iii). » Ubi, inquam hæc audisti, ubi tres socios triumphantes ad gloriam Dei de fornace ignis procedentes aspexisti, et propter hoc laudes et benedictiones Deo tuo declamatas audisti, forte suspirasti, forte ingemuisti quod tuæ felicitati tantum deesset, ut passionis eorum, et gloriæ non meruisses consors vel particeps fieri. Non fuisti neglectus, non fuisti Filio Dei, cujus species illic recognita est, vilis aut contemptus. Nam ecce solus absque sociis tuis, solus cum angelo ejusdem gratiæ salvus et incolumis inter ora leonum nocte integra perseverasti : « Deus tuus misit angelum suum, et conclusit ora leonum, et non nocuerunt tibi quia coram eo justitia inventa est in te, sed et coram hominibus delictum non fecisti. (Dan. vi). » Habeto igitur et tu titulos triumphi, tuæ fidei vexillo inscriptos, sociis tuis non inferior. Habeto titulos tuis meritis exactos, regia voce declamatos : « Pavescant inquit, et tremiscant omnes in universo imperio Deum Danielis. Ipse est enim Deus vivus et æternus in sæcula, et regnum ejus non dissipabitur, et potestas ejus usque in æternum ; ipse liberator et Salvator, faciens signa et mirabilia in cœlo et in terra, quia liberavit Danielem de lacu leonum. (ibid.) »

CAPUT XIX.

Completo captivitatis annorum numero, non prophetas tantum, verum etiam super ædificatione Jerusalem latatos fuisse.

Interea « completus erat numerus annorum, de quo factus est, inquit, sermo Domini ad Jeremiam prophetam, ut complerentur desolationis Jerusalem septuaginta anni. Et posui faciem meam ad Dominum Deum meum rogare et deprecari jejuniis, sacco et cinere (Dan. ix). » Tunc et Zacharias qui et in ordine duodecim prophetarum undecimus est, respondisse narrat Angelum Domini, et dixisse : « Domine, exercituum usquequo non misereberis Jerusalem, et urbium Juda, quibus iratus es, iste septuagesimus annus est. Et respondit, inquit, Dominus Angelo, qui loquebatur in me verba bona, verba consolatoria (Zach. i). » Mirum quomodo non solum homines filii captivitatis, verum etiam angeli sancti, cives alterius sæculi de reædificatione Jerusalem, quod jam instaret, oppido letabantur. Danielem consolabantur angeli summi, inter Deum et Zachariam discurrebant angeli sancti gaudentes, et apparati veluti magni apparatus et magnæ festivitatis comministri : « Et levavi, inquit, oculos meos, et vidi, et ecce vir, et in manu ejus funiculus mensorum, et dixi : « Quo tu vadis ? Et dixit ad me, ut metiar Jerusalem et Judæam, quanta sit latitudo ejus, et quanta longitudo. Et ecce Angelus, qui loquebatur in me, egrediebatur et dictus Angelus egrediebatur in occursum ejus, et dixit ad eum : Curre et loquere ad puerum istum, dicens : Absque muro habitabitur Jerusalem præ multitudine hominum et jumentorum in medio ejus (Zach. ii). » Quid sibi vult angelorum tanta concursio, tam vehementis demandatio ? In ædificatione terrenæ civitatis et templi, jam etiam opifices volunt videri, seseque certatim ingerunt angeli. Nunquid hoc tam magnum studium suum civitati ædificandæ adhibent propter civitatem ipsam ? Non utique propter civitatem ipsam, sed propter spem quondam in sinu David repositam, et de illius civitatis gente, templique illius religione gratulantur non excidisse verbum Domini, non defecisse verbum promissionis, mox reversura virgine Israel in civitates suas, ubi Salvatorem Dominum generare deberet.

586 CAPUT XX.

Danieli non solum reædificationem templi, verum etiam omnium regnorum futuros eventus, revelata fuisse.

Nec vero solummodo reædificationem civitatis et templi, et inhabitationem multitudinis spatiosam, visiones divinæ, et colloctiones angelicæ pollicebantur, verum etiam gentium adversantium labores et miseras in vindictam superventuras præloquebantur : « Clama, inquit angelus ad Zachariam : Hæc dicit Dominus exercituum : Zelatus sum Jerusalem et Sion zelo magno, et ira magna ego irascor super gentes opulentas (Zach. i). » Quas dicit gen-

tes opulentas, gentes intelligimus regnorum sæpe dictorum, quæ Judæam obtiverunt, Et quam ob causam irascatur super illas gentes ira magna, statim indicat: « Quia iratus sum parum, ipsi vero addiderunt in malum (*ibid.*) » Et est sensus: « Ego intendi visitare in virga iniquitates eorum, et in verberibus peccata eorum (*Psal. LXXXII*), » quæ parva ira est. Ipsi autem iram suam et odium suum superaddiderunt, intendendo ut eos pœnitens delerent, cum ego non gentis internecionem intenderem, sed correctionem. Porro ad Danielem sic angeli loquebantur, tales illi visiones ostendebantur, ut futura regnorum eorundem secreta quod valde mirum est, taliter illi publicarentur, qualiter nulli prophetarum publicata sive prænuntiata fuisse usquam apparet ex dictis seu scriptis eorum. Nam et regnorum status et regum, hinc felices aliquando eventus, hinc infelices quorundam interitus ita per angelos didicit et conscripsit, ut de futuris historiam texuisse non dubitetur, excepto quod reges ipsos propriis non expressit nominibus.

CAPUT XXI.

Domum Dei quam Cyrus ædificandam decreverat, a Dario, vincente ita Verbo Dei, tandem ædificatam fuisse.

Cujus tandem ille, nisi Domini sermo erat, de quo jam dictum est illi: « Ab exitu sermonis ut ædificetur civitas? » (*Dan. ix.*) Qualis fuit ille exitus sermonis, aut unde exivit? « Suscitavit Dominus spiritum Cyri regis Persarum, et traduxit vocem in universo regno suo, etiam per scripturam, dicens: « Hæc dicit Cyrus rex Persarum: Omnia regna terrarum dedit mihi Deus Dominus cœli, et ipse præcepit mihi, ut ædificarem ei domum in Jerusalem, quæ est in Judæa (*I Esdr. i.*), » et cætera. Iste sermo regis, sermo erat Domini, qui sicut eundem Cyrum apud Isaiam « christum » suum appellare curavit (*Isa. xlv.*), ita et sermonem suum in ore ejus ponere voluit. Verum postmodum eodem Cyro decedente, vicinæ gentes sive hostes Judæ et Benjamin audientes quia filii captivitatis ædificarent civitatem et templum Domino Deo Israel, scripserunt accusationem adversus Artaxerxem dicentes: « Notum sit regi, quia Judæi qui ascenderunt a te ad nos, venerunt in Jerusalem civitatem, rebellem et pessimam, quam ædificant extruentes muros ejus, et parietes componentes (*I Esdr. iv.*) » Sic inchoando, et accusando habitatores Judæ et Jerusalem, hoc effecerunt, ut mitteret rex et prohiberet ædificari civitatem. « Tunc intermissum est opus domus Domini in Jerusalem, et non fiebat usque ad annum secundum regni Darii regis Persarum. Prophetarunt autem Aggæus propheta et Zacharias ad Judæos et qui erant in Judæa, Jerusalem. Et tunc surrexerunt Zorobabel filius Salathiel, et Josue filius Josedech, et cœperunt ædificare templum Dei, et cum eis prophetæ Dei, adjuvantes eos (*I Esdr. iv, v.*) » Sciscitantibus adversariis, et dicentibus: « Quis dedit vobis consilium, ut muros nos instauraretis, et domum hanc ædificaretis? » (*I Esdr. v.*) Respondentes, inter cætera dixerunt:

A « Anno autem primo Cyri regis Babylonis, Cyrus rex proposuit edictum, ut domus Dei ædificaretur (*ibid.*). » Miserunt itaque epistolam ad regem Darium jam dicti hostes Judæorum, dicentes post cætera: « Nunc ergo, si videtur regi bonum, recenseat in bibliotheca regis quæ est in Babylone, utrum nam a Cyro rege jussum fuerit, ut ædificaretur domus Dei in Jerusalem, et voluntatem regis super hæc remittat ad nos (*ibid.*). » — « Tunc Darius rex præcepit, et recensuerunt in bibliotheca librorum, qui erant repositi in Babylone et inventum est volumen unum, talisque scriptus erat in eo commentarius: « Anno primo Cyri regis, Cyrus rex « decrevit, ut domus Dei, quæ est in Jerusalem ædificaretur (*I Esdr. vi.*), » etc. Quibus perlectis: B « Nunc ergo, inquit Darius, qui estis trans flumen procul recedite ab illis, et dimittite fieri templum Dei a duce Judæorum, et a senioribus eorum... Ego Darius statui decretum quod studiose impleri volo (*ibid.*). »

CAPUT XXII.

Tempus, quod ab exitu sermonis usque ad completionem operis intercesserit, non modo coram Deo breve, verum etiam hominibus utile fuisse.

Talis fuit exitus sermonis, utique hominibus vel servis Dei prolixus et difficilis. Siquidem a Cyri regis imperio, cujus ut viventis voluntas, ita et mortui scripta sermonis Domini famulata est auctoritas, usque ad Neemiam, et vicesimum annum regis Artaxerxis mansit opus imperfectum, quo tempore regni Persarum centum et quindecim anni fuerunt evoluti: « Captivitatis autem Jerusalem centesimus octogesimus quintus annus erat. » Verum etiam tamen captivitatis ejusdem recte prædicantur vel numerantur duntaxat anni septuaginta, quia videlicet tunc recte soluta esse dicitur, non quando consummatum est opus quod intermissum fuerat, sed quando prima licentia data est, prædicante Cyro: « Quis est in vobis de universo populo Dei cœli? Sit Deus illius cum ipso, ascendat Jerusalem, quæ est in Judæa et ædificet domum Dei Israel, ipse est Deus, qui est in Jerusalem (*I Esdr. i.*). » Quando hæc dixit, simul protulit vasa Domini, quæ tulit Nabuchodonosor de Jerusalem, et dedit his quorum « Deus suscitavit spiritum, ut ascenderent ad ædificandum templum Domini (*ibid.*). » Tunc vere soluta est captivitas populi, quia tunc ascendit quicumque relictis Babyloniæ deliciis ascendere voluit. Porro, quod taliter exenti sermoni ad reædificandam Jerusalem, et templum Domini, moras fecerunt adversarii, apud ipsum sermonem Domini nullius est momenti, quippe cujus ante oculos « mille anni, tanquam dies hesternæ quæ præterit, et custodia in nocte (*Psal. LXXXIX*), » id est una de quatuor vigiliis noctis. Quanto magis paulo plus quam centum anni, quibus intermissum fuit opus domus Domini, impediens adversariis, parvi, imo nullius ante oculos ejus potuerunt esse momenti! Igitur ipsi quidem sermoni vel proposito Domini mora illa pro nihilo fuit, quippe quæ pro nihilo habentur: « eorum, inquit,

anni eruat, id est in terra reputabuntur, subauditur **587** ante oculos suos. Ipsi autem filiis captivitatis, annos illos et moras intermissi operis nimis ægre ferentibus, et fideliter coram Domino ingemiscantibus, auctum est meritum fidei, crevit corona spei, multiplicata sunt præmia dilectionis, quia laboraverunt ipsi, ut nos in labores eorum introiremus, unde et piis eorum studiis grates agere debemus, quia quod seminaverunt in lacrymis, nos in gaudio metemus.

CAPUT XXIII.

Unde Cyro homini gentili tanta circa Deum cœli, et circa captivum ejus populum benevolentia provenerit.

Unde putas illi Cyro homini gentili tanta circa Deum cœli, et circa captivum ejus populum benevolentia provenit? Unde hoc, nisi quia scriptum et veraciter dictum est, « Cor regis in manu Dei? » (Prov. 11.) Revera quod effecit de corde ejus omnipotens sermo Domini, id ipsum potuisset efficere de corde cujusquam alterius regis, non minus de corde Nabuchodonosor, ne populum captivum duceret, qui fecit de corde hujus, ne populum captivum retineret. Delectat nunc videre modum ipsum, quo benevolentiam cordis ejus captare dignata est manus Domini, longe antequam nasceretur hic Cyrus, antequam fierent patres patrum ejus, memoriam ejus in consiliis suis habere, et beneficia sua illi promittere dignatum est ipsum quod fiebat ad prophetas Verbum Domini. Scriptum quippe fuerat in Isaia: « Hæc dicit Dominus christo meo Cyro, cujus apprehendi dexteram, ut subjiciam ante faciem ejus gentes, et dorsa regum vertam, et aperiam coram eo januas, et portæ non claudantur. Ego ante te ibo, et gloriosos terræ humiliabo, et portas æreas conteram, et ferreos vectes confringam, et dabo tibi thesauros absconditos, et arcana secretorum ut scias, quia ego Dominus, qui voco nomen tuum sanctus Israel (Isa. xlv). » Nunquid Cyrus talem ac tantam de semetipso prophetiam non audierat? Nunquid dubium esse potest de captivis illis, quin istam Scripturam Domini, istas promissiones Dei sui ad notitiam ejus perferre properaverint, cum sperare possent vaticinium hoc magni sibi apud illum regem factum occasionem fore solatii? Accessit ipsa manus Domini, in qua est cor regis, et hæc effecit, ut tali verbo tantoque Dei promisso non ingratus existeret, sed diceret vocem transducens in universo regno suo, vocem etiam per Scripturam, id est vocem scriptam: « Omnia regna terræ dedit mihi Dominus Deus cœli, » subauditur, qui mihi longe antequam nascerer, ea daturum se promisit, et meum quoque nomen vocavit, continuo subjunxit: « Et ipse præcepit mihi, ut ædificarem ei domum in Jerusalem, quæ est in Judæa (I Esdr. 1), » ac si diceret: Ob hanc causam dedit mihi omnia regna, ut populum ejus, penes quem scripta est illa de me prophetia, liberum dimittam ad ædificandam domum in Jerusalem, quæ est in Judæa. Siquidem

A Deus idem ubi dixit: « Qui voco nomen tuum, » statim subjunxit, « propter servum meum Jacob, et Israel electum meum (Isa. xlv). » Igitur ob hoc mihi omnia regna dedit, ut in populo ipsius gratiam rependam illi, reddendo illum libertati.

CAPUT XXIV.

Cyrum regem factum, ut divinam circa se providentiam agnoscere potuerit.

Et revera sensatus homo jam dictam legens vel audiens prophetiam, suamque recolens infantiam, animadvertere vel perpendere poterat, quod non casu, sed per divinam providentiam evenisset, ut ipse regnaret. Si quidem de hoc scribit Pompeius Trogus, quod natus infans de filia Astyagis, per avi invidiam datus est occidendus, somnium verentis, quo præmonstrato, regnum infantulo futurum arioli auspicabantur. Is vero cui necandus infans traditus est, veritus ne infantis necati ultionera mater ejus quandoque in ipsum exigeret, pastori regii pecoris puerum exponendum tradidit, forte eodem tempore et ipsi pastori natus erat filius. Ejus igitur uxor audita regii infantis expositione, puerum proferri sibi ostendi summis rogat precibus, cujus precibus fatigatus pastor, reversus in silvam, invenit juxta infantem caniculam parvulo ubera præbentem, et a feris alitibusque defendentem. Motus et ipse misericordia, qua motam etiam canem viderat, puerum defert ad stabula, eadem cane anxie prosequente. Quem ubi manu mulier accepit, tantus vigor et dulcis quidam blandientis infantis risus apparuit, ut pastorem ultro rogaret, ut permitteret sibi puerum nutrire, permutata sorte parvulorum, ut hic pro filio pastoris educaretur, ille pro nepote regis exponeretur. Puer deinde cum inter pastores esset, Cyri nomen accepit; interjecto tempore cum adolevisset, per Harpagum avi amicum didicit, quomodo parvulum illum occidi avus jusserit, quomodo servatus sit. Hortatur ut exercitum pararet, et pronam ad regnum viam ingrediatur, Medorum translationem pollicetur, factumque est ut Cyrus Medorum et Persarum fieret rex. Si vera est ejusmodi historia, nimirum scienter dicere poterat: « Omnia regna terræ dedit mihi Dominus Deus cœli (I Esdr. 1), » præsertim præeunte prophetia ejusmodi, qua magnus et potens rex ab eodem Domino Deo præsignatus, et ex nomine vocatus est.

CAPUT XXV

An libertas captivis a Cyro donata Judæis, eidem ad æternam salutem assequendam provenire potuerit.

Putasne talis gratiæ repensio sufficiens ad æternam salutem esse potuit eidem Cyro? Repensionem gratiæ dicimus hanc esse, quia sciens sive animadvertens sibi regnum evenisse illo disponente Deo, cujus templum fuerat in Jerusalem, non omnino ingratus exstitit, sed et ipse, inquit, Deus, qui est in Jerusalem, et edictum proposuit in universo regno suo, ut ascenderent filii captivitatis, et templum et civitatem reædificandi licentiam haberent. Hanc ergo quasi beneficii vicissitudinem putas illi sufficien-

tem fuisse ad æternam salutem? Nequaquam sufficientem. Nec enim animadverti potest, quod eandem, scilicet æternam salutem, speraverit vel quæsierit, fuerit quidem alicujus momenti præ cæteris regibus, qui Creatori per justam dispositionem, regna illis danti omnino sunt vel fuerunt ingrati. Verumtamen non valde magnum est, grates agere pro præsentibus beneficiis, dum negligenter aut sine cura caret æternis. Licet cum **588** reputare cum ejusmodi, de qualibus Psalmista dicit: « Quia anima ejus in vita ipsius benedicetur, confitebitur tibi, cum benefeceris ei (Psal. xxxviii). » Denique cum dicit: « Quia anima ejus in vita ipsius benedicetur, » subaudiendum est, et illa benedictione contentus erit, de futuro non curans, dummodo in præsentem sæculo dum vivit, anima ejus, id est, sensualitas ejus exaltetur sive prosperetur, quæ nimirum illa benedictio est, qua contentus fuit Esau. Non, inquam, valde magnum est tunc Deo confiteri, cum in hac parte Deus benefecerit illi, nisi etiam confiteatur cum aliquid adversi contigerit. Veri confessores tunc instantius confitentur, quando adversi fatigantur. Verbi gratia, ut Daniel et socii ejus, qui tunc ad confitendum Domino sese amplius extenderunt, quando captivitatis adversitatem subierunt. Tantum quippe studium sanctæ confessionis aggressi sunt, ut proponerent laudabilem et paucis imitabilem jugiter tenere ciborum ac potus parcimoniam, quatenus sobrietatis pulchritudo confessionem Deo magis redderet acceptabilem.

CAPUT XXVI.

Quæ vera confessio sit, et quid eidem Cyro de vera confessione defuerit.

Sed nec illud facile concedendum est quod illa gratulatio contentis Deo, cum Deus benefecerit ei, sit confessio, imo dicatur, ut est, adulatio. Quid enim est confessio, de qua Psalmista loquitur: « Confessio et pulchritudo in conspectu ejus (Psal. lxxlv.) » et de qua idem dicit: « Introite portas ejus in confessione, atria ejus in hymnis, confitemini illi? (Psal. lxxlix.) Nimirum laus est integra, laus devota, laus ordinata. Quo vel quali ordine, nisi ut homo in principio accuset seipsum, deinde justificet Deum? « Justus namque in principio accensator est sui (Prov. xviii), » qua accusatione præeunte, dum Deum justificat, verbi gratia, dicendo: « Fidelis Dominus in omnibus verbis suis, et sanctus in omnibus operibus suis (Psal. cxxlv), » nimirum confessionem, id est laudem perficit. Non longe exempla petantur. Daniel ipse dierum illorum exsul sive captivus eo modo confitebatur: « Obsecro, inquit, Domine Deus magne et terribilis, custodiens pactum et misericordiam diligentibus te, et custodientibus mandata tua. Peccavimus, inique fecimus, impie egimus, et recessimus et declinavimus a mandatis tuis et judiciis. Nobis confusio faciei, regibus et principibus nostris et patribus nostris, qui peccaverunt; tibi autem Domino Deo nostro misericordia et propitiatio (Dan. ix), » et cætera. Iste legitimus est ordo con-

fessionis, quemque in principio accusare seipsum, deinde justificare Deum, et ab ipso quærere remissionem peccatorum. At illi homines sæculi, qualium hic unus exstitit, nunquid ad ejusmodi confessionem descendere dignati sunt? imo dixerunt: « Linguam nostram magnificabimus, labia nostra a nobis sunt, quis noster dominus est? (Psal. xl.) » Omnes superbi et circa animæ causam prorsus indomiti, aut ipsi pro diis haberi voluerunt, aut talibus servire diis, quorum non est dare consilium de cura animarum, de sollicitudine gerenda pro peccato, quæ mors est animarum. Igitur talium fortuita laudatio, non tam salubris confessio quam sterilis dicenda est adulatio.

CAPUT XXVII.

Majorem laudando Dei occasionem esse, non modo in templi Hierosolymitani, verum etiam totius generis humani reparatione quam conservatione.

Proinde de ore illorum rapiat laudem laudator fidelis et diligens, dicatque magis scienter quam iste dixerit, ipse est Deus, qui est in Jerusalem. Cum pro multis, imo pro innumerabilibus quæ fecit mirabilibus, tum et pro ista dicamus: « Ipse est Deus qui est in Jerusalem, quia mirabile hoc egit, ut prædam quam læna tulerat, ursus domum reportaret, id est ut captivos, quos Nabuchodonosor rex Babylonis de Jerusalem abduxerat, et vasa Domini, quæ asportaverat, phialas aureas et argenteas, scyphos aureos et argenteos, et vasa alia, vasa aurea et argentea quinque millia quadraginta, universa hæc redderet hic Persarum et Medorum rex, et remitteret in Jerusalem. Nunquid minus gloriæ minus virtutis Dei per hoc factum illuxit quam si custoditum fuisset cœlitus templum, ut non spoliaretur sive incenderetur a Babyloniis? imo plus habet honoris, et plus experimenti ad cognoscendam potentiam atque providentiam verbi Dei. Sicut plus habet admirationis, mortuum restaurasse hominem quam custodisse ne perimeretur, ita plus habet miraculi taliter reparasse statum gentis et loci quam defendisse ut non destitueretur. Sic nimirum de universa constat electione generis humani, de omnibus sanctis sive electis, præscitis atque prædestinatis ad conformitatem imaginis Filii Dei, quia majore gloria Dei, gloriosiore triumpho Verbi Dei nunc suscitantur a morte animæ et corporis, et redeunt in illam cœlestem Jerusalem civitatem Dei viventis, quam si nunquam captivi inde fuissent adducti, si nunquam fuissent mortui, si nunquam mors introisset in hunc mundum invidia diaboli.

CAPUT XXVIII.

Quomodo id quod de Cyro dictum est: « Assimilavi te, et non cognovisti me, » intelligendum sit.

Nunquid hoc ipsum ignoravit aut præterivit Verbum Dei, quod futura esset imperfecta laus, ut diximus, in ore vel opere Cyri? Denique ubi tale de illo deprompsit oraculum: « Hæc dicit Dominus christo meo Cyro, cujus apprehendi dexteram, » et cætera: Tandem ita conclusit: « Assimilavi te, et non cognovisti me, ego Dominus, et non est am-

plius, extra me non est Deus, accinxi te et non cognovisti me (*Isa. XLV.*) » Nunquid nulla aut parva exprobratio est, cum dicit: « Et non cognovisti me? » Et quomodo non cognovit cum dixerit: « Ipse est Deus qui est in Jerusalem? » Vere non cognovit, quamvis ita confessus fuerit. Multum in illa confessione sive cognitione defuit, quia quod ibi loquitur, ipse qui accinxit eum Deus, « ego Dominus et non est amplius, extra me non est Deus, » surda aure præterivit. Hoc ille audire vel intelligere noluit, imo perstitit in insipientia stultorum servientium creaturæ potius quam Creatori. Proinde recte dicatur illi: Si recte offeras, et non recte divides, nonne malum est? Res enim quasdam Deo obtulit, sive reddidit, et hoc recte fecit. Seipsum autem sibi retinuit, quia cor suum cultui vel religioni ejus non subdidit, cui res exteriores obtulit. Proinde non mirum quod cum cupiditate **589** sua grassatus per mundum, miserabilem vitæ est consecutus exitum. Tradunt namque historiæ, quod Tamiris regina Scytharum comprehensum insidiis universum ejus cum ipso rege trucidavit exercitum, ducenta millia Persarum, caputque Cyri amputavit, in utrem humano sanguine repletum conjecit, cum hac exprobratione crudelitatis: Satia te, inquit, sanguine quem sitisti, cujusque insatiabilis semper exististi. »

CAPUT XXIX.

Titulum psalmi sexagesimi quarti ad hujus captivitatis solutionem pertinere.

Nonnihil spectat ad rem præsentem reminisci quia in titulo psalmi sexagesimi quarti, Jeremiam et Aggæum Spiritus propheticus composuit, quorum alter, scilicet Jeremias captivitatem illam futuram prædixit, et præsens vidit; alter vero, scilicet Aggæus, soluta captivitate reversioni in patriam interluit. Titulus sic se habet: « In finem, Psalmus David, canticum Jeremiæ et Aggæi de verbo peregrinationis, quando incipiebant proficisci (*Psal. LXIV.*) » Sequitur psalmus: « Te decet hymnus, Deus, in Sion, et tibi reddetur votum in Jerusalem. Ad rem, inquam, præsentem spectat, ejusdem cantici sive tituli præeuntis reminisci, quia magnum resonat gaudium de triumpho Verbi Dei, cujus propter veritatem implendam populus de captivitate liber illuc ascendit, ubi oportebat ipsum Verbum incarnari, per quod omnia facta sunt, de tribu Juda, de semine David. Dulce quidem est allegoriam in eodem psalmo, sive psalmi titulo meditari scilicet intelligere supernam Sion et cœlestem Jerusalem, atque hic universalem generis humani peregrinationem, unde omnes ascensuri sunt electi, finito termino mundi. Verumtamen et illud nonnihil habet dulcedinis, quod historialiter tunc gestum est, quod populus ille liber de captivitate rediit, cui reditui propheta Aggæus interfuit. Etenim reditus ille non solum typus, verum etiam valde necessaria præparatio fuit decoris sive hymni, qui te decet Deus in superna Sion, præparatio redditionis voti, quod tibi redditur sive reddetur in æterna Jerusalem,

A quo omnis caro ad te veniet, propitiato te cunctis iniquitatibus nostris, per redemptionem Jesu Christi Filii tui, cujus ventura nativitas hoc exigebat, ut solveretur illa captivitas, ut rediret juxta prophetam virgo Israel in terram suam, sive in civitates suas, eundem Dominum et Salvatorem suum genitura, magna et justa prophetis illius temporis gaudii sive lætitiæ causa, magna et pulchra triumphalis tripudii materia.

CAPUT XXX.

Juxta prophetiam Aggæi, novissimi templi majorem gloriam, quam primi, propter Verbum incarnatum fuisse.

Nunquid non istud Aggæus jam tunc prophetali oculo considerabat? Ait enim: « Quis est in vobis derelictus, qui vidit domum istam in gloria sua prima? et quid vos videtis hanc? nunquid non ita est, quasi non sit in oculis vestris? » statimque paucis interpositis confortans dicit: « Nolite timere, quia hæc dicit Dominus exercituum: Magna enim erit gloria domus istius novissimæ plus quam primæ, dicit Dominus exercituum; et in loco isto Dabo tibi pacem dicit Dominus exercituum (*Agg. II.*) » Qualem putas gloriam tanto ore pronuntiat, novissimam fore majorem quam primam? Nunquid sæcularem gloriam, scilicet auri et argenti copiam? Nunquid etiamsi sic futurum erat vel fieri poterat ut plus auri in domo novissima rutilaret, quam in prima Salomon impendisset? Nunquid dignaretur, ut hoc tanto opere pro gloria reputaret, et pro hoc tam vehementer Dominus exercituum declamaret? Ergo illam magis gloriam decet intelligi, quæ gloria vera est, scilicet præsentationem Verbi incarnati, Christi Filii Dei, qui in illa domo prima non fuit præsentandus. In novissima autem erat præsentandus. Simeone expectante, et in ulnas suas illum accipiente cum isto cantico gratiæ: « Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundum Verbum tuum in pacem (*Luc. II.*) » An non hoc ipsum idem propheta ibidem interloquitur: « Et venit, inquit, desideratus cunctis gentibus, et implebo domum istam gloria, dicit Dominus exercituum? (*Agg. II.*) » Vere omnia gloria domus primæ, major futura erat gloria novissimæ, quod in ea secundum legem primogenitorum præsentandus erat cum sacrificiis legalibus ille primogenitus in multis fratribus, iste desideratus cunctis gentibus (*Apoc. I.*)

CAPUT XXXI.

Esdras, Nehemiam, Josedech et Zorobabel, tempore solute captivitatis illustres fuisse.

Memorabilis ille reditus et ascensus spectabilis, si consideres currum illum sive quadrigam Domini, qua residens, ad locum suum properabat Verbum Domini, Verbum necessario implendæ promissionis. Quadrigam illam Domini quatuor dicimus viros auctores præcipuos, et quasi capita illius reversionis, Esdras, et Nehemiam, Jesum sacerdotem magnum, et Zorobabel ducem. Ideo dictum Zorobabel, quia

infra annos captivitatis in Babylonia natus est. Pro-
phetas Aggæum et Zachariam, qui, ut superius me-
moratum est, cum eis erant, adjuvantes eos, velut
aurigas ante quadrigam existimare delectat. Istis,
imo istorum habitatori Verbo Dei, sapiens omnis
triumphum ejus prosequens, gratias agit, qui felici-
citer ad hoc nati sunt, ut tali in tempore essent
parati. « Quomodo, inquit, amplificemus Zorobabel?
Nam et ipse quasi signum in dextera Israel manu, et
Jesum filium Josedech, qui in diebus suis ædificave-
runt domum, et exaltaverunt templum sanctum Do-
mino paratum in gloriam sempiternam? Et Nehemiam
in memoria multi temporis, qui erexit nobis
muros eversos, et stare fecit portas et seras, qui erexit
domos nostras? (Eccli. XLIV.) » Quod dicit in glo-
riam sempiternam, recte sic intelligitur, sicut
supra dictum est, quia domus illa tandiu stare ha-
bebat, donec veniret Christus, vera et sempiterna
gloria sanctorum, sicut Simeon prolocutus est:
« Lumen ad revelationem gentium et gloriam ple-
bis tuæ Israel (Luc. II). »

CAPUT XXXII.

*Esdras, propter renovatam novis characteribus
legem præcipuum fuisse.*

Esdras dicunt esse Malachiam, qui in ordine de-
cem prophetarum duodecimus est. Iste quantus no-
bis esse debet? Non enim ignorare debemus, quia
legem ipse renovavit, Scripturas sanctas, quæ pro-
priae voces sunt Verbi Dei, dispersas, vixque Baby-
lonico igni superstites ipse congregavit ac reforma-
vit. Quantum hoc est, aut esse debet omnibus sæculis?
590 Magnum sit et memorabile quod tam ipsius
quam cæterorum labore civitas illa, templumque
illud manufactum restitui vel reædificari potuit.
Istud ædificium insolubile, scilicet reformatio san-
ctæ Scripturæ, longioris memoriæ, majoris gloriæ,
altioris est et erit semper excellentiæ. Litteras quo-
que sive characteres veteribus commodiores atque
faciliores iste reperit, et conscriptam legem populo
tradens, et tunc scriba velox meruit nuncupari, et
nunc et in perpetuum Scriba doctus est in regno
Dei.

LIBER OCTAVUS.

CAPUT PRIMUM.

'Somnium Mardochei non fuisse vanum.

Magnum in cælo et in terra spectaculum, quod
deinde post indulgentiam regum Persarum subsecu-
tum est. A somnio Mardochei narrationem inchoare
libet, quod et si in Hebræo non habetur, ut ait il-
lustris vir Hieronymus, tamen in editione vulgata
principium erat voluminis Esther, et ad rem non-
nihil attinet. Anno secundo regnante Artaxerxe ma-
ximo, vidit somnium Mardocheus homo Judæus, de
tribu Benjamin, qui habitabat in urbe Susis, illa
civitas exordium sive caput regni erat. « Apparue-
runt inquit, voces, et tumultus, et tonitrua et terræ-
motus, et conturbatio super terram; et ecce duo
dracones magni, paratique contra se in prælium,
ad quorum clamorem cunctæ concitatæ sunt natio-
nes, ut pugnarent contra gentem justorum, fuitque
dies illa tenebrarum et discriminis, tribulationis et
angustiæ, et ingens formido super terram. Conturba-
taque est gens justorum timentium mala sua, et
preparata ad mortem, clamaveruntque ad Dominum.
Et illis vociferantibus fons parvus crevit in fluvium
maximum, et in aquas plurimas redundavit. Lux et
sol ortus est, et humiles exaltati sunt, et adorave-
runt inclytos (Esther. XI). » Porro post finem libri
ejusdem capitulum hoc ferebatur. « Dixitque Mar-
docheus: A Deo facta sunt ista, recordatus sum
somnia quod videram, hæc eadem significantis, nec
eorum quidquam irritum fuit, parvus fons qui crevit
in fluvium, et in lucem solemque conversus est, et

C in aquas plurimas redundavit. Esther est, quam rex
accepit uxorem, et voluit esse reginam. Duo autem
dracones, ego sum et Aman, gentes quæ convenerant,
hi sunt qui delere conati sunt nomen Judæorum
(Esther. X). »

CAPUT II.

*Mardocheum et Aman per duos dracones, sed diver-
sis rationibus significatos fuisse.*

Ab isto, inquam, tali somnio narrationem in-
choare libet eorum quæ continentur in eodem libro
Esther, idcirco ut excitatus animus persentiscat
malum fuisse illud quod molitus est Aman ex diabolo
dracone antiquo thronum suum habente in pectore
Aman: Nam ecce draco dictus est Aman. « Duo,
inquit, dracones, ego sum et Aman. » Et Mardocheus
quidem draco visus, sed ratione longe diversa.
Denique draco Aman propter causam veram, propter
diabolum, serpentem antiquum veraciter habentem
in pectore Aman, cujus videlicet draconis capita
septem habentis, quartum caput fuisse jam dictum
est, regnum Persarum et Medorum, maxime propter
Aman, et propter gentes illius imperii, super quas
cum elevatus esset Aman, delere voluit gentem de
qua nasciturus erat Christus, juxta repromissionem
quam acceperat Abraham. Porro Mardocheus draco
non revera, sed inimicorum, scilicet ejusdem Aman,
et complicum ejus accusatione falsa dicentium:
« Quod genus ejus, genus Judaicum, genus esset
hominum seditiosum, et regno insidiosum. » Nec
mirum, quod homo simplex et rectus propter fal-

sam opinionem per draconem malitosum atque tortuosum in somnio est designatus, cum ipse simplicium rex et rectorum Dominus Christus per serpentem æneum fuerit præfiguratus, dicente Domino ad Moysen: « Fac serpentem æneum, et pone eum pro signo, qui percussus aspexerit eum vivet (Num. xxi). » Nempe sicut ille serpens æneus fuit absque veneno, sic Christus cum accusaretur magus, erat absque peccato. Similiter Mardocheus propter accusationem Aman per somnium visus est draco, sed secundum rei veritatem homo erat cultor Dei, malitiam non habens draconis antiqui, qui sæviebat in illo Aman superbissima.

CAPUT III.

Sicut Aman Mardocheo crucem paraverat, et in ea suspensus fuerat, ita principem hujus mundi diabolum Christo crucem parasse, et in ea victum fuisse.

Et quoniam de similitudine mentio jam incidit, qua sancti homines quibusdam modis meritis diversis assimilari meruerunt Filio Dei, quemadmodum dicit: « Et in manu servorum meorum prophetarum assimilatus sum; libet continuo proloqui summam similitudinis, quia in manu hujus quoque Mardochei designatus est assimilari, sicut in somnio præscripto præsignatum fuerat. Duo dracones inter se pugnaverunt, id est Mardocheus et Aman invicem **591** consurrexerunt. Paravit Aman patibulum Mardocheo, et Mardocheo feliciter evadente, Aman in ipso quod paraverat, appensus est patibulo. Nimirum sic futurum erat ut Verbum incarnatum Deus homo factus, Rex omnium sæculorum Jesus Christus adversus mundi hujus principem procederet, et cum illo congredetur. Et sic factum est ut per suos satellites draco ille diabolus crucem illi parari faceret, sed non ille in ipso patibulo transfixus est. Triumphante Verbo, quod impassibilis Deus est, et resumpta carne in immortalitatem, quæ ad breve tempus passa est mortem, ipsum homicidam Deus vivens in suo ipsius machinamento strangulavit. « Delens, inquit Apostolus, quod adversum nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, et ipsum tulit de medio, affligens illud cruci, expoliens principatus, et potestates traduxit confidenter, palam triumphans illos in semetipso (Coloss. ii). » **D** Nunc in rei gestæ ordinem ingrediamur.

CAPUT IV.

Parvum fontem, qui in magna creverit flumina, Esther reginam fuisse.

« Parvus fons crevit in fluvium maximum, et in aquas plurimas redundavit (Esther. x), » scilicet Esther captiva et paupercula, et utroque parente orbata, multarum gentium regina, multarum provinciarum domina effecta est in diem placiti Dei, in tempus opportunum, altissimo providente, bene reservata. Quomodo vel quali misericordiae via? « Vir Judæus, ait Scriptura, erat in Susis civitate, vocabulo Mardocheus, filius Jair, filii Semei, filii Cis de stirpe Jemini, qui translatus fuerat de Jeru-

A salem eo tempore, quo Jechoniam, regem Juda, Nabuchodonosor rex Babylonis transtulerat, qui fuit nutritivus filiae fratris sui Edissæ, quæ altero nomine Esther vocabatur, et utrumque parentem amiserat, pulchra nimis ac decora facie. Mortuisque patre ejus ac matre, Mardocheus eam sibi adoptavit in filiam (Esther. ii). » Opus pium pietas operosa, pium habuit judicem et inspectorem Deum, cui tali in facto in tam liberali gratia suavis utique oblata erat elemosyna. Revera odoratus est Dominus odorem suavitatis, et revera benedixit eis, et huic quæ adoptata fuerat, et illi qui adoptaverat; benedixit, inquam, ut ambo crescerent in salutem populi, in salvationem suæ gentis, cui pessimus exsurgebat hostis, scilicet Aman, filius Amadati, qui erat de stirpe Agag. Non **B** putemus illum tunc primum esse cœpisse hostem Judæorum, quando Mardocheus eum adorare noluit, imo jamdudum fuerat hostis, antiquam creduli in pectore gestans odii causam, veterem perflans ardenti ira inimicitiarum materiam. Agag quippe ejus de stirpe hic erat Aman, interfecerat Samuel, regem Amalech, quam videlicet gentem peccatricem delere mandaverat Dominus Sauli regi Israel. Peperit Saul et populus Agag, et optimis gregibus ovium et armentorum, et vestibus, et arietibus, et universis quæ pulchra erant, nec voluerunt disperdere ea. Quamobrem irato Domino, « Adducite, inquit Samuel, ad me Agag, regem Amalech, et oblatus est ei Agag pinguis, et in frustra concidit eum Samuel coram Domino (I Reg. xv).

CAPUT V.

Dei proviaentia factum ut Mardocheus in captivitate maneret, cum qui vellent libertatem in patriam redeundi recepissent.

Num igitur casu, et non potius per Dei providentiam evenit, quod iste vir sive pater ejus seu frater patris ejus in captivitate remansit, et in Jerusalem non ascendit post edictum, quo data est licentia repatriandi? Haud dubium quin spiritus idem qui spiritum suscitavit ascendentium, sicut scriptum est: « Et surrexerunt principes patrum de Juda et Benjamin, et sacerdotes et levitæ, et omnis cujus Deus suscitavit spiritum, ut ascenderet ad ædificandum templum Domini. » Non dubium, inquam, quin idem spiritus, idem Deus animo hujus immiserit, quatenus inibi remaneret, ut tali in tempore pareretur adoptativa ejus Esther. « qui sanctos omnes præscivit et prædestinavit, vocavit et justificavit, atque magnificavit (Rom. viii), » ipse Mardocheum magnæ in parvula nepte pietatis opificem præscivit et præparavit. Præscivit, inquam, antequam in Babylonem captivus cum Jechonia duceretur proavus ejus Cis. Non otiose hic commonendum erat, quia non ipse Mardocheus, sed Cis proavus ejus subaudiendus est, ubi præmisso: « Erat vir Judæus in Susis civitate, vocabulo Mardocheus, filius Jair, filii Semei, filii Cis de stirpe Jemini, » statim sequitur: « Qui translatus fuerat de Jerusalem, eo tempore quo Jechoniam, regem Juda, Nabuchodonosor rex

Babylonis transtulerat (*Esther. ii*). » Siquidem ab A illa priore transmigratio in Babylonem usque ad tertium annum regis Assueri, quando convivium celebravit, et offensus repulit reginam Vasthi, et loco ejus complacuit Esther, computantur anni ferme ducenti, nimirum antequam illuc transferretur proavus ejus Cis, præsciverat Deus futuram exaltationem Aman hostis Judæorum, præsciverat et prædestinaverat econtra Judæum, cum nepte sua parvula, Mardocheum, ut tali in tempore haberet Verbum Dei præparatum in illis humilibus futuræ carnis suæ præsidium, ne excideretur arbor, quæ datura erat talem fructum, Christum, salutem omnium gentium.

CAPUT VI.

Aman exaltatum, et adorari jussum, etiam regnum ambiisse, et Mardocheo propter servatum regem, inimicum factum fuisse.

Factum est quod futurum Deus præviderat, scilicet rex Assuerus exaltavit Aman filium Amadati, qui erat de stirpe Agag, et posuit solium ejus super omnes principes quos habebat, cunctique servi regis, qui in foribus palatii versabantur, flectebant genu et adorabant Aman, sic enim eis præceperat imperator. Nimia et indiscreta regis liberalitas, dum se provehere putat amicum fidelem, profecto contra semetipsum sustollit inimicum crudelem. Insuper et patris loco colimus eum, ait idem in epistolis, quas ad centum viginti septem provinciarum principes et duces transmisit. Stulta exaltatio, jubere hominem adorari, quod soli debetur Deo. Regibus tamen Persarum de more fiebat adoratio, quod superbix regix Persicum exemplum imitatus Alexander Magnus aliquandiu quidem sustulit, sed tandem ubi invidiam se superasse existimavit, non salutari, sed adorari se jussit. Acerrimus inter recusantes **592** Calisthenes philosophus existit, quæ res et illi et multis principibus Macedonum exitio fuit. Siquidem sub specie insidiarum omnes interfecti sunt, retentus tamen est a Macedonibus modus salutandi regis, exosa adoratione. Quid igitur de Persico regni fastigio, præter nomen regum, defuit illi superbissimo? quod quidem insatiabilis ejus aviditas sceleratissime ambivit, sicut animadvertere licet ex libri proemio in Vulgata, ut ait fidelis interpret Hieronymus, editione præscripto. Morabatur Mardocheus in aula regis cum Gabatha et Thara eunuchis regis, qui janitores erant palatii. Cumque intellexisset cogitationes eorum, et didicisset quod conarentur in regem manus mittere, nuntiavit super eo regi, qui de utroque habita quæstione confessos duci jussit ad mortem. « Aman vero filius Amadati, Bugæus erat gloriosissimus coram rege, et voluit nocere Mardocheo et populo ejus, pro duobus eunuchis, qui fuerant interfecti (*Esther. xii*). » Ambiebat ergo regum quoque nomen, non contentus honore quamvis nimio, homo ingratus hominibus, inimicus Deo, qui propter hoc Mardocheo nocere voluit, quia regis vitam præmuniendo servavit.

CAPUT VII.

Aman Mardocheo inimicum, cum videret sibi non flectere genu, totius gentis Judaicæ exstirpandæ consilium cepisse.

Veruntamen major et certior odii magnæque iracundiæ causa existit illa, quam Scripturæ veritas hoc modo tradit: « Solus Mardocheus non flectebat genu, neque adorabat Aman (*Esther. iii*), » quod cum audisset Aman, et experimento probasset, quod Mardocheus sibi non flecteret genu, nec se adoraret, iratus est valde, et pro nihilo duxit, in unum Mardocheum mittere manus suas. Audierat enim, quod esset gentis Judææ, magisque voluit omnem Judæorum qui erant in regno Assueri, perdere nationem. Hæc belli causa, hoc duelli fuit initium, hoc modo duo dracones illi pugnare contra se cœperunt. Draco scilicet Mardocheus apud homines, penes quos condemnabatur; draco Aman videlicet primo apud Deum et omnes sanctos ejus judicatus, et deinde apud homines condemnatus. Nunquam tam crudeliter, tam furiose suum quidem caput erexit draco diabolus adversus mulierem, de qua sæpe diximus. Cætera namque capita ejus sese erigentia, multoque hiatu patentia, hoc intendebant ut devorarent filium ejus. Caput istud quod hoc intendit, ut totum ipsum devoraret mulieris corpus, manifestius dicendum. Cætera regna diabolicæ crudelitati famulantia, gentem illam vexando Dei legem, et omnem promissionis spem adimere contendebant, regnum istud proscibente Aman, delere voluit gentem ipsam. C Itaque mulier illa in utero habens atque parturiens nunquam alias magis clamavit, nunquam vehementius cruciata est (*Apoc. xii*), id est, gens illa nunquam tam publicum, tam universalem habuit luctum in omnibus provinciis, oppidis ac locis, ad quæ crudele regis dogma pervenerat. Luctus et planctus ingens erat apud Judæos, jejunium, ululatus et fletus, sacco et cinere multis pro strato utentibus.

CAPUT VIII.

Quam ob causam Mardocheus Aman non adoraverit.

Primus ipse Mardocheus scidit vestimenta sua, et indutus est sacco, spargens cinerem capiti, et in platea medix civitatis voce magno clamabat, ostendens amaritudinem animi sui, et in hoc ululatu usque ad fores palatii gradiens. Veraciter de isto quoque dicas, quia « ferrum pertransivit animam ejus (*Psal. civ*), » et vere beatus est. Nam « Beati qui persecuti omnem patiuntur propter justitiam (*Matth. v*). » Justitia namque est, quod noluit adorare Aman, justam intuens causam. « Cuncta nosti, inquit, Domine, et scies, quia non superbia, vel aliqua gloriæ cupiditate fecerim hoc, ut non adorarem Aman superbissimum. Libenter enim pro salute Israel, etiam vestigia pedum ejus deosculari paratus essem, sed timui ne honorem Dei mei transferrem ad hominem, et ne quemquam adorarem, excepto Deo meo (*Esther. xii*). » Justus igitur in hoc facto comprobatur legi sanctæ, juste, et bone obtemperando, cujus hoc præceptum est:

« Dominum Deum tuum adorabis, et ipsi soli ser-
vies, » ac proinde beatam habet memoriam, atque
eximius est inter beatos, qui persecutionem patiun-
tur vel passi sunt propter justitiam, talisque filius
captivorum digne adeptus est possessionem, et co-
ronam civicam in regno cœlorum.

CAPUT IX.

*Quam ob causam aliquot homines citra reprehensionem
adorari potuerint.*

Sed dicit aliquis: Si contra legem est adorari
quempiam hominum, quomodo David sanctus, et
sanctæ legis assertor diligentissimus, sese adorari
passus est, et non reprehenditur factum, quasi con-
tra legem? Clamans namque Achimaas, bonum vi-
ctoriæ de Absalon portans nuntium, dixit ad regem:
« Salve, rex, et adorans regem coram eo pronus in
terram, ait: Benedictus Dominus Deus tuus (II Reg.
viii), » etc. Itemque scriptum est: « Inclinavit se
Bethsabee, et adoravit regem; » et rursus: « Sub-
missoque Bethsabee in terram vultu, et adoravit
regem (III Reg. i). » Et ne adorationis gestus minor
videatur, ut dicas, longe esse minus vultum sub-
mittere vel pronum inclinare quam genuflectere,
quod fiebat Aman. Ecce illud occurrit, quod mulier
Thecutilis submissa a Joab, cum ingressa fuisset ad
regem, cecidit coram eo super terram, et adoravit.
Quomodo ergo non reprehenditur factum quasi
contra legem in David, et Mardocheus hominem
adorare pro sacrilegio duxit? Ad hoc breviter res-
pondendum, quia longe aliud est, adorare hominem
sine Deo, qualis erat Aman, aliud hominem Dei,
qualis erat David. Nam dum homo sine Deo, homo
serviens diabolo adoratur, sine dubio diabolus in
illo adoratur; et econtra dum homo Dei, homo Deum
honorans et adorans, adoratur vel suscipitur, Deus
in illo adoratur, Deus in illo suscipitur. Sed et in
hoc distantia magna est, quod Aman superbus hoc
volebat, hoc exigebat, ut adoraretur. David sive
quispiam sanctus, humilis Dei servus, sive vicarius
adoratione non delectatur, neque sibi hoc exigit ut
adoretur. Et si aliquando religio fieri hoc exigit,
constat non fieri ad injuriam, sed ad honorem Dei,
constat non fieri homini, quoniam fit pro nomine
Domini.

593 CAPUT X.

*Quare tam difficilis ad regem aditus fuerit, ut qui non
vocatus adiret, occideretur.*

Cur autem tanta erat difficultas adeundi regem?
Nam quod magna difficultas fuerit, ex eo manifestum
est quod Hester Mardocheo demandans, ita respon-
dit: « Omnes servi regis, et cunctæ, quæ sub di-
tione ejus sunt, norunt provinciæ, quod sive vir sive
mulier non vocatus interius atrium regis intraverit,
absque ulla cunctatione statim interficiatur, nisi
forte rex auream virgam ad eum tetenderit pro
signo clementiæ, atque ita possit vivere. Rursumque
vade, et congrega omnes Judæos quos in Susis re-
pereris, et orate pro me; ne comedatis, et non bi-
batis tribus diebus ac noctibus, et ego cum ancillis

A meis similiter jejunabo, et tunc ingrediar ad regem,
contra legem faciens, non vocata, tradensque me
morti et periculo (Esth. iv). » Cur, inquam, tanta
erat difficultas adeundi regem? Nimirum hoc vene-
rat ex nimia ventositate miseræ vanitatis, ut rex
magni imperii plus homine putaretur habere aliquid,
nec vilior fieret ex usu publicæ visionis, maxime
apud Persas mos ista lege sancitus fuit, ut persona
regis occultaretur sub specie majestatis. Ea lege
diabolus per Aman abuti voluit, ut dum ille accusa-
tor tam familiaris regi immineret, et ad excusandum
nulli aditus pateret, ad exorandum nullus accessus
fieret, emuncta regis sententia curreret irrevoca-
bilis, atque ita draconi illi devorare liceret, non
solum conceptum, verum etiam totum corpus mulie-
ris in utero habentis, id est gentem universam de-
lere, penes quam erat promissa, quemadmodum
idem Mardocheus ad Deum orans dicit: « Et nunc
tua volunt mutare promissa, et delere hæreditatem
tuam, et claudere ora laudantium te, atque exstin-
guere gloriam templi et altaris tui (Esth. xiv). »

CAPUT XI.

*Aman stulte tempus perditionis Judæorum per sortes
quæsisivisse, cum an perdendi essent nondum cogno-
visset.*

Consideremus altitudinem cordis superbi in ipsa
præparatione malignitatis, ut mense primo, cujus
vocabulum est Nisan, anno duodecimo Assueri,
missa est sors in urnam, quæ Hebraice dicitur Phur
coram Aman, quo die et quo mense gens Judæorum
deberet interfici, et exivit mensis duodecimus, qui
vocatur Adar (Esth. iii). Nondum sciebat stultus,
utrum deberet gens Judæorum interfici, et sorte
jam quærebat, quo die, quo mense deberet interfici.
Forte putabat se esse tantum, et tantus erat in
oculis suis, ut in manu sua mors hominum, et vita
credi deberet constituta, et ideo voluntatem suam
esse judicans, de interfectione quærendum censebat
a sortibus solummodo de interfectionis tempore. At
ille, cujus carnis originem secundum sortes illas
parabat prædicere, jamdudum dicebat per os pro-
phetæ: « In manibus tuis sortes meæ (Psal. xxx). »
Voces quippe illius tricesimi psalmi, voces sunt
Verbi incarnati, cujus incarnationis fides et spes
secundum promissionem, sic erat in corde illius
gentis, sicut infans in utero mulieris. Quantæcun-
que vel qualescunque sortes ejus fuerint vel sint,
quas commemorans Deo Patri dicit ipse: « In ma-
nibus tuis sortes meæ, » nullo modo debent excipi
sortes, quas misit Aman, quin ad sortes ejusdem
pertineant. Et revera sicut in alio psalmo jam tunc
dicebat: « Et super vestem meam miserunt sor-
tem (Psal. xxi), » ita constanti veritate ipsi dicere
conveniebat, et super matrem meam, super gentem,
de qua nasciturus eram, miserunt sortem. Igitur
ille perditus, et a sua superbia deceptus, una sor-
tium consultatione, de duabus rebus existimavit sibi
responsum vel satisfactum esse, scilicet et inter-
fectione, et interfectionis tempore. Sed, « in manibus

tuis, inquit, sortes meæ, » quod sic recte intelligitur, ac si diceret : Jam de isto maligno sortitore Aman hostis et inimicus meus pessimus misit sortes, ut interficeret. Tu autem in manibus habens potestatem vitæ et mortis, sortes easdem commutasti ad illius interfectionem, et meæ gentis ereptionem.

CAPUT XII.

Aman per sortes deceptum spatium dedisse Judæis ad impetrandum a Deo auxilium.

Revera jam in isto diaboli membro factum est quod significabatur in ipso capite diabolo, dicente Domino ad beatum Job : « Nunquid pones circulum in naribus ejus? nunquid illudis ei quasi avi? » (*Job XL.*) Infatuatus namque et illusus est ab ipsis sortibus, dum mittente eo sortem primo mense, quo die, quo mense Judæi deberent interfici, mensis duodecimus exivit, totum utique annum ad dilationem sors illa poposcit. Deus exegit sortem regens et habens, ut jam dictum est, in manibus suis. Primum in hoc infatuatus et illusus est, quod nondum sciens utrum gens deberet interfici, et solum quærens tempus interfectionis, dum a sortibus respondetur interfectionem ipsam, a primo mense usque ad duodecimum, id est, anno fere integro debere differri, idem esse putat ac si totum vel utrumque habeat in manibus suis, scilicet et interfectionem et diem interfectionis. Deinde et in hoc illusus est, quod dum suscepta mora tantæ dilationis interim pendet sententia mortis, opportunum facit universæ genti spatium, quod sufficere possit ad legationes mittendas in longinquum, id est, in altitudinem cœli, unde auxiliares copiarum debeant conduci, scilicet jejunia, lacrymæ, et preces, quæ nimirum idoneæ legationes erant, et sunt, ad invitandum seu invocandum de cœlo auxilium Domini. Profecto et si prope erat, ut est Dominus omnibus invocantibus eum in veritate (*Psal. CXLIV.*), nihilominus tamen erat necessarium tam longum a sortibus datum dilationis spatium, ut sufficeret tempus currentibus epistolis, et recurrentibus ad principes et populos tot provinciarum, ut novis epistolis veteres Aman litteræ insidiatoris et hostis Judæorum, quibus eos in cunctis regis provinciis perire præceperat, corrigi possent, priusquam termino temporis concluderentur. Sane clamores eorum, quibus vel quantis clamaverint in cœlum omnem ætatem sentire, et non oblivisci vult sacer Ecclesiæ chorus, dum per singulos annos statutis diebus declamat ante Dominum in persona illorum : « Evertet cor ejus, scilicet regis in odium repugnantium nobis, et in eos qui consentiunt eis, nos autem libera in manu tua, Deus, noster in æternum (*Esth. XIV.*) » Revera qui perpendit quantum id negotium fuerit clamare in cœlum, ne exterminatur gens unica, de qua promissa sperabatur salus mundi, dignum existimat clamorem illum, sive hæc dicta clamoris illius altisonis vocibus efferri, et immorari contemplationi angustiarum illius temporis, quando mulierem sæpeditam in utero haben-

tem, jam tunc antequam pareret salutem nostram, pene absorbit.

594 CAPUT XIII.

Semper fuisse qui, divinæ promissionis de Christo memores, eam impleri desideraverint.

An putas neminem tunc in gente illa vel de populo illo exstitisse, quem cura ista tangeret, vel qui sciret Messiam venturum esse? Imo nulla ætas exstitit, ex quo Deus ad Abraham locutus est, quæ non haberet aliquos fidem et sententiam promissionis illius habentes, et adventum ejus exspectantes. Pauci admodum erant ejusmodi, scilicet qui de adventu vel regno Christi spiritualiter sentirent. Omnes autem audire oportebat legem et prophetas continentes atque testificantes ejus promissionem, quamvis non spiritualiter intelligerent, id est quamvis non tam cœleste quam terrenum ejus regnum sperarent. Nec dubium, quin et si in prosperitate negligentiores erant, in adversitate fierent attentius ad illam spem, ad illam expectationem, jamque illum advenire desiderarent, quem subvenire posse credebant, utpote regem magnum, regem potentem. Primum ipse Moses, dum mitteretur ad Pharaonem : « Obsecro, inquit, Domine, mitte quem missurus es (*Exod. IV.*) » Similiter de cæteris ætatibus, vel temporibus sentiendum, quoties legimus : « Et clamaverunt Filii Israel ad Dominum propter illam vel illam tribulationem. Sciendum non defuisse clamoribus eorum memoriam sæpeditæ promissionis, qua de lege et prophetis audiebant, promissum esse Salvatorem. Simulque notandum quod quemcunque taliter clamantibus suscitabat Salvatorem, aliquid per ipsum efficiebat Deus, in quo significaret vel præfiguraret illum qui exspectabatur et desiderabatur, Christum unicum et verum Salvatorem, sicut de isto quoque Mardocheo jam dictum et adhuc dicendum est. Hæc idcirco nunc dixerim, ut dubium non sit quin saltem illa vexatio intellectum dederit auditui, ut recogitarent audito suæ mortis edicto confugere ad Deum, et clamare pro adventu Christi, tale quid, quale illud est David : « Ut justificeris in sermonibus tuis, et vincas cum judicaris (*Psal. L.*) »

CAPUT XIV.

D Hester quatuor illis celeberrimis virtutibus præditam fuisse.

Delectat immorari, diutius contemplari factum mulieris bonæ, de qua recte dicas : « Mulieris bonæ beatus vir. Numerus enim annorum illius duplex (*Eccli. XXVI.*) » quia videlicet, et in præsentibus et in futuro sæculo memoriam bonam, memoriam æternam habet. Delectat, inquam, contemplari, quam bona, et qualibus bonis ornata fuerit, et qualiter opus salutis per manus ejus processerit. Ecce in facto vel in processu ejus principales quatuor virtutes animadvertimus, quas et divinæ et humanæ scholæ concelebrant, quas philosophi, tam sæculares quam ecclesiastici, celeberrime prædicant, ea tamen differentia ut isti in spiritualibus et æternis, illi in

sæcularibus, et transitoriis fructibus expendant, scilicet prudentiam, temperantiam, fortitudinem, et justitiam. Virtutes, inquam, istas promptum est agnoscere in ista muliere bona, in facta mulieris hujus bonæ et sensatæ gratia superna, coornatas. Primo jam loco temperantiam ejus considerare libet; sequenti, justitiam; tertio, prudentiam; quarto, fortitudinem.

CAPUT XV.

Quomodo virtus temperantiæ in Hester reluxerit.

Temperantiæ virtus in ea splendet, dum in summo regni fastigio, in magno regis cubiculo casta et humilis apparet. Sic enim de ea scriptum est, cum jam diadema regni in capite ejus positum Scriptura narrasset: « Necdumque prodiderat Hester patriam suam, et populum suum juxta mandatum ejus, » **B** videlicet Mardochei. « Quidquid enim ille præcipiebat, observabat Hester, et ita cuncta faciebat, ut eo tempore solita erat, quo eam parvulam nutriebat (*Esth. II*). » Item, ipsa dicit in oratione sua: « Tu scis, Domine, necessitatem meam, quod abominer signum superbiæ et gloriæ meæ, quod est super caput meum in diebus ostentationis meæ, et detester illud quasi pannum menstruatæ, et non portem in diebus silentii mei (*Esth. XIV*). » Veraciter eximium temperantiæ documentum hic apparet, quia magnam humilitatis suavitate sermo iste redolet. Item, dicit: « Tu, Domine, qui habes omnium scientiam, nosti quod oderim gloriam iniquorum, et detester cubile incircumcisorum et omnis alienigenæ (*ibid.*). » Et hic profecto magnum temperantiæ decus est, quia mulier facta in captivitate regina, quod animo casta sit, Deum testem habet.

CAPUT XVI.

Quomodo justitia in ea deprehensa sit.

Justitiam in eo primum animadvertimus, quod confitetur, et dicit: « Peccavimus, Domine, in conspectu tuo, et idcirco tradidisti nos in manus inimicorum nostrorum, coluimus enim deos eorum. Justus es, Domine (*Esth. XIV*). » Hic justitia est; nam « justus in principio accusator est sui (*Prov. XVIII*). » Deinde et amplius in eo justitia est, quod, sicut jam dictum est, Deum testem habet, quod oderit « gloriam iniquorum, et detestata sit cubile incircumcisorum, et omnis alienigenæ. » Siquidem tempore illo, et ex quo Deus ad Abraham facta promissione loquens: « Circumcidetur, ait, in vobis omne masculinum, et circumcidetis carnem præputii vestri, ut sit signum fœderis inter me et vos (*Gen. XVII*). » Ex tunc, inquam, usque ad adventum Christi justitiæ principium erat circumcidi cum fide Abraham credentis in promissione beati seminis. Unde et Apostolus dicit: « Et signum accepit circumcisionis, signaculum justitiæ fidei (*Rom. IV*). » Nec prætereundum quod valde congruum fuerit illud signum sive signaculum justitiæ fidei, in ea (qua semen nascitur) parte corporis, quia videlicet promissio cui Abraham credidit, seminis promissio fuit, seminis unius, quod est Christus. Itaque circumcidi testi-

monium erat fidei, testimonium credendi in Christum venturum, sine cujus fide nullus potest justificari. Justitia igitur palmam obtinet, justitiæ quæ ex Deo est, dum detestatur cubile incircumcisorum, sciens quia præter fidem seminis Abraham, cujus fidei circumcisio signum erat, rex ille, quamvis sibi misericors, Deo injustus existebat.

595 CAPUT XVII.

Et hoc justitiæ fuisse, quod incircumciso propter necessitatem conjungi sustinuerit.

Putasne minus justitiæ nunc obtinet tolerando id quod oderat cubile incircumcisi, quam si refugisset, ne ullo modo conjungeretur illi? Nequaquam, nam « tu, Domine, inquit, scis necessitatem meam (*Esth. XIV*). » Et vera sententia est, necessitas parit coronam, vere necessitas ejus necessitas fuit pariens coronam. « Et quis, novit, inquit Mardocheus, utrum idcirco ad regnum veneris, ut in tali tempore patereris? » (*Esth. IV*). Nequaquam tanti debuit illi esse custodia corporis sui, ut præponeret eam communi saluti suæ gentis, imo saluti totius mundi, cui videlicet saluti omnium mirabiliter cooperata est illa conjunctio captivæ Hester et regis Assueri. Nam per illam occasionem liberati sunt Judæi, qui fieri debebant patres salutis, patres carnis Christi. Et si illa nondum hoc totum sciebat, quando primum ad cubile incircumcisi fuit adducta, tamen sic futurum erat. Et quis accuset Moysen de injustitia dicentem ad eum: « Aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo quem scripsisti? (*Exod. XXXII*). » Quis item accuset Apostolum de injustitia, dicentem: « Optabam ipse ego anathema esse a Christo pro fratribus meis; qui sunt cognati mei secundum carnem? (*Rom. IX*). » Sic profecto nec Hester accusari de injustitia potest, etiamsi optasset conjungi incircumciso regi pro salute vel consolatione suæ gentis, etiamsi non eveniret periculum tam magnum, quod post illam conjunctionem evenit, sola captivitatis necessitas illam excusare posset.

CAPUT XVIII.

Quomodo prudentia in ejus consiliis spectata sit.

Jam prudentiæ virtus in ea spectabilis ad laudem Dei prædicanda est. Fecit enim tam prudenter ut dictante Spiritu sapientiæ fecisse non dubites, et sicut de beato Joseph dictum est: « Eloquium Domini inflammavit eum (*Psal. CIV*). » Ita de ista quoque veraciter dicas: « Eloquium Domini inflammavit eam, dicente ad eam rege: Quid vis, Hester regina? quæ est petitio tua? Etiam si dimidiam partem regni mei petieris, dabitur tibi (*Esth. V*). » Ita respondit: « Si regi placet, obsecro, ut venias ad me hodie, et Aman tecum ad convivium quod paravi (*ibid.*). » Non statim dixit petitionem suam, non confestim aperuit voluntatem suam, sed ad convivium utrumque invitavit, amicum et inimicum, regem et Aman. Prudenter providebat illic aperire inimicitias, unde effugere non potest hostis homicida. Sed nec in primo convivio rem aperuit, dimisitque hostem morti destinatum unius diei mala securitate perfrui, et de

magnitudine divitiarum gloriari, factantem atque dicentem : « Regina quoque Hester nullum alium vocavit cum rege ad convivium, præter me, apud quam etiam cras cum rege pransurus sum (*ibid.*). » Illum utique male securum, regem autem magis benevolum magisque fecit attentum. « Si, inquit, inveni gratiam in conspectu regis, et si regi placet, ut det mihi quod postulo, et meam impleat petitionem ; veniat rex et Aman ad convivium quod paravi eis, et cras regi aperiam voluntatem meam (*ibid.*). » Feram immanem, ursum ferocem, ut tradat ad supplicium, allicit ad edulium, ne prius audiat famam quam subeat pœnam, ne prius videat foveam quam incidat in eam, prudens et sciens commodius esse feram comprehensam intus opprimi, quam exteritam et per saltus fugientem cum canibus dubio eventu insequi.

CAPUT XIX.

Quod prudenter coram rege petitionem suam exposuerit.

Porro ipse modus locutionis, ubi tandem regi voluntatem suam aperuit, ubi petitionem suam et preces suas locuta est, ille, inquam, modus locutionis qualis exstitit, dicenti rege jam tertia vice : « Quæ est petitio tua ? etiamsi dimidiam partem regni mei petieris, » impetrabis, ita respondit : « Si inveni gratiam in oculis tuis, o rex, si tibi placet, dona mihi animam meam pro qua rogo, et populum meum pro quo obsecro. Traditi enim sumus, ego et populus meus, ut conteramur, et jugulemur, et pereamus, atque utinam in servos et famulas venderemur ! esset tolerabile malum, et gemens tacerem. Nunc autem hostis noster est, cujus crudelitas redundat in regem (*Esth.* vii). » Laudabilis in tali elocutione prudentia est, prudentia sana, cujus doctrix est sancta et matura humilitas. Nunquid reginam se esse sciebat, quæ tali modo regi supplicabat ? nunquid amari sese sentiebat, quæ cum tanto timore obsecrabat ? Profecto mirari rex ipse poterat, qui si peteret illa dimidiam regni sui partem, dare paratus erat, mirari, inquam, quod regina sua, dilecta sua, digna imperio præ cunctis mulieribus existimata, sibi que præ omnibus feminis complacita, pro anima sua, id est pro vita sua supplicabat, tanquam captiva, tanquam proscripta, velut si ab ipso rege fuisset condemnata. Hæc propter intimandam ejus prudentiam dicta sint, quæ tanta est, ut magnitudinem ejus nullus verbis digne valeat consequi.

CAPUT XX.

Ejus prudentiam verius divinam providentiam fuisse.

Nunquid vero satis est dixisse prudentiam ? Ino magis divinam providentiam. Consideremus quæ inter dilationes evenerunt, dum differt regi aperire voluntatem suam : et liquido constabit quia providentia divina rexit reginæ prudentiam. Quando primum cum rege venit Aman ad convivium, nondum sibi met destinatum paraverat supplicium, si quidem Deo judice sic fuerat præordinatum, ut ipse met pa-

raret patibulum, machinatum alteri, debitum sibi. Hoc autem, sicut jam dictum est, nondum paraverat. Divina igitur factum providentia non dubitamus, quod voluntatem suam primo aperire convivio differens : « Veniat, inquit, rex et Aman ad convivium quod paravi eis, et cras aperiam regi voluntatem meam. Egressus est illo die Aman lætus et alacer. Jube, inquit uxor ejus, parari excelsam trabem habentem altitudinis quinquaginta cubitos, et die mane regi ut appendatur super eam Mardocheus, et sic ibis cum rege lætus ad convivium. Noctem illam rex duxit insomnem, et inter legendum vel audiendum historias et annales priorum temporum (*Esth.* v, vi), » venit occasio, ut illum quem parabat Aman appendere super patibulum, ipse met regiis vestibibus indutum imponeret super equum regium, præcedens et clamans ante illum : « Hoc honore condignus est, quemcunque rex voluerit honorare (*Esth.* vi). » Multum itaque **596** per dilationes illas aucta est regis benevolentia, et hoc divinitus provisum est, quoniam regem auditurum petitionem Hester, benevolum quoque Mardocheo fieri oportebat ; quod mirabiliter effecit nocte illa meritorum ejus relecta memoria.

CAPUT XXI.

Aman in convivio quasi hamo captum fuisse.

Amplius autem illud, quod adhuc dicere libet prudentiæ Hester pariter et divinæ providentiæ laus est. Denique de diabolo dictum est ab beato Job : « In oculis ejus quasi hamo capiet eum (*Job* xl). » Item : « An extrahere poteris Leviathan hamo ? » (*Ibid.*) Profecto per escam capitur quod hamo extrahitur : esca ostenditur, ferum subtegitur. Quod secundum hanc similitudinem diabolus, persequendo Christi humanitatem, ab ejusdem divinitate fuerit comprehensus, notum et usitatum habemus ; nimirum illius scilicet diaboli servus et satelles erat Aman præcipuus, et in illo habitans ipse diabolus rem tanti sceleris machinabatur. Nonne igitur mirabile est, et cogitatu delectabile, quod in convivio captus est, dicente regina : « Hostis et inimicus noster pessimus iste est Aman (*Esth.* vii). » Denique quasi homo captus est in oculis suis, comprehensus est, qui convivando super mensam invenit pœnam. Manifeste et miro modo gessit diaboli figuram, econtra Christi Mardocheus typum gessit. Sicut enim Aman in crucem fixus est, quam Mardocheo paraverat, et Mardocheus super equum regium ascendit, quem honorem sibi Aman a rege parari putaverat, ita diabolus in cruce damnatus est, quam Christo parari fecit, et Christus vivens sedet ad dextram Patris, cujus similitudinem diabolus sibi arrogare præsumpsit. Proinde gratanter dixerim, quia Verbum Dei, Verbum Deus, Verbum nondum incarnatum, Deus nondum homo factus, victoriam suam non solum ibi præsignavit, verumetiam ibi jam vicit, ibi jam prudentia ejus percussit superbum, et ibi jam « obstetricante manu ejus egressus est colaber tortuosus (*Job* xxvi). »

CAPUT XXII.

Quanta fuerit in ea boni zeli fortitudo.

Quod per tres jam dictas virtutes, temperantiam, justitiam atque prudentiam strenue, imo divinitus fuerat provisum, per fortitudinem confestim haud segniter est consummatum. Fortitudo in pectore humilis feminae tanta exstitit, quae et in omnem gentem ipsius redundavit, ut suspensio Aman in patibulo, cum regis ira requievisset, zelus reginae non requiesceret, sed, « si regi placet, inquit, detur potestas Judaeis, ut sicut hodie fecerunt, sic et cras faciant in Susis, et decem filii Aman suspendantur in patibulis (*Esth.* ix) » Dixerat autem ei rex : « In urbe Susis interfecerunt Judaei quingentos viros, et alios decem filios Aman. Quantam putas eos exercere caedem in universis provinciis? (*Ibid.*) » Quanta fortitudo zeli dicentis « sicut fecerunt hodie, sic et cras faciant in Susis, » et suspendentis in patibulis jam interfectos decem filios Aman. Si non fuisset propter Deum vel propter justitiam, videretur crudelitas; nunc autem, considerata causa, vindictam ejusmodi non solum excusat, verumetiam justificat quod non fuerit furor crudelitatis, sed fervor fortitudinis, non motus saevitiae, sed motus justitiae, non irae excessus, sed vitae prospectus. Causam jam consideravimus, jam considerandum proposuimus, quia de gente illa sperabatur mundi salus, nasciturus exspectabatur Christus. Proinde dignum se faciebat Spiritus sanctus inspirando humilibus et teneris mentibus, ut pro tempore et re justitia dura, duritia justa uterentur, defendendo bonae olivae radicem, bonae radicis olivam, ut staret et permaneret donec daret fructum suum, donec effunderet oleum verum generando Christum. Quod ubi factum est, « reconde, ait Petro, gladium in vaginam (*Matth.* xxvi), » quia videlicet, cur uteretur gladio Petrus causam jam non habebat necessariam. Cum igitur legimus quia pro animabus suis stetere Judaei, interfectis hostibus ac persecutoribus suis, in tantum, ut septuagintaque quinque millia occisorum impleverunt, et nullus de substantiis eorum quidquam contingeret, jam dictam praeculis habentes causam, dignum festivitate factum arbitremur, quod videlicet festum scripto edixit Mardocheus, sancivit Hester, ut omni studio dies interfectionis illius sollemnis in posterum servaretur, et revertente semper anno sollemni honore celebraretur.

CAPUT XXIII.

Quoties Verbum Dei aliquod ex capitibus draconis vicerit, personae in qua vicerit victoriae signa contulisse.

Hic jam notandum de Verbo Dei, quia de singulis capitibus draconis dum vincit, regalia victoriae signa, personis illis per quas vincit, imponit. Joseph et Moyses, per quos vicit caput primum, caput Aegyptium, in curribus triumphaverunt, dominique ac principes facti sunt, illi dicente rege : « Ecce constitui te super omnem terram Aegypti, » annulum

A regium, stolamque byssinam, et torquem accipiens auream, sedensque super currum regium (*Gen.* xli), Moses autem Aegypto domita, mersoque Pharaone, decantans victoriae canticum, totiusque populi obtinens principatum. Helias, per quem judicatum atque concisum fuit caput secundum, sicut loco suo narratum est postquam dejecit reges ad perniciem, et confregit potentiam ipsorum, postquam unxit reges ad potentiam, et prophetas fecit successores post se, receptus est in turbine ignis, in curru equorum igneorum. Daniel et socii ejus, per quos humiliatum fuit caput tertium, principes facti sunt, praecipue Daniel, quem rex Nabuchodonosor, cadens in faciem suam adoravit, et in sublime extulit, quem deinde Balthasar purpura vestivit, et torquem auream collo circumdedit. Mardocheus et Hester, per quos caput quartum, appenso Aman in patibulo, et filii ejus, ut jam dictum est, septuaginta quinque millibus strangulatum atque concisum est, qualibet victoriae titulus fuere glorificati. Hester regina regium in capite suo gestavit diadema, Mardocheus de palatio et de conspectu regis egrediens, fulgebat vestibus regis, hiacinthinis videlicet et ariinis, coronam auream portans in capite, et amictus pallio serico atque purpureo. Qui caput quintum, caput nequissimum repercusserunt? Machabaei fratres post bella ingentia, crebasque victorias, purpura et stola sancta, fibulaque aurea regio more perornati sunt, et posteriori eorum regnum et sacerdotium non parva gloria recuperatum obtinuerunt. Porro qui caput sextum vicit, septimumque vincet, quando Antichristum spiritu oris sui interficiet Christus Jesus, non qualiscunque propugnator verbi Dei, sed ipsum Verbum Dei, Verbum Deus, homo factus, coronam aut purpuram in hoc **597** mundo non nisi irrisorie accepit, coronam spineam, clamidemque coccineam, et in dextera manu arundinem pro sceptro impositam. Verumtamen, quae pro irrisione in hoc mundo data sunt ei, sic in seria convertit, ut nunc appareat angelis et hominibus sanctis in gloria et honore Patris, habens purpuram resurrectionis, coronam gloriae, et aeterni sceptrum imperii. De tribus ultimis capitibus mentio nunc tantum facta sit, ut simul de cunctis capitibus unum in praesenti loco spectaculum habeatur, quod ad laudem spectat Verbi Dei. Quia qui pro illo laboraverunt, et regnum ejus exspectaverunt, singulis suis temporibus insignia victoriae regalia, praesenti quoque saeculo spectabilia, post labores et angustias sustulerunt. Nunc ad ordinem revertamur.

CAPUT XXIV.

Quid mysterii contineat, quod Aman in patibulo quod Mardocheo paraverat suspensus fuerit.

Ingens spectaculum et tunc erat oculis intuentium, et nunc est mentibus memorantium, quod homo potens et superbus eatenus adorari solitus, ante portas urbis, in patibulo, quod Mardocheo paraverat, suspensus est, et omnis cognatio

ejus : « Non nobis, ait rex, sed Deo ei reddente **A** quod meruit (*Esth.* xvi). » Hoc ipsum valde miratur et Josephus, qui tamen totum mirari nescivit, quia sacramentum Christi, cujus in typum illud gestum est, ignoravit. « Unde, inquit, mihi contigit mirari nomen Dei, et sapientiam justitiamque ejus agnoscere, non solum quod malevolentiam Aman punivit, sed et quod excogitata in alium tormenta in eum convertit, et ceteros hoc sentire permisit, quoniam qui in alium molestus fuerit, hæc in se primum parata cognoscit. » Totum, ut jam dictum est, mirari nescivit. Nos autem sciamus, et miremur in laudem Verbi Dei, quia futuri triumphii sui, quo redimendus erat mundus omnis, pulcherrimam similitudinem præmisit illic. Nam, sicut jam supra dictum est, in ligno crucis non Verbum Dei, Verbum Deus interiit, sed diabolus, cujus similitudinem gessit Aman, judicium damnationis accepit, et hoc extra portam civitatis, ne vel a mysterio vacet, quod ante portas hujus urbis, id est Susis, ait idem rex, « et Aman, et omnis cognatio ejus pendet in patibulis (*ibid.*). » Hoc exinde plus habet miraculi, quod non per hominem prophetam suum, sive cogitorem sui nominis, sed per hominem gentilem Deus rem tanti effecit sacramenti, tam profundi plenam mysterii.

CAPUT XXV.

Quid mysterii contineat, quod domus Aman data sit Hester reginæ.

Sed et illud ad mysticam similitudinem non nihil attinet, quod suspensio Aman in patibulo : « Die illo, ait Scriptura, dedit rex Assuerus Hester reginæ domum Aman adversarii Judæorum (*Esth.* viii). » Utique dando Hester dedit Mardocheo. Nam subinde sic scriptum est : « Hester autem constituit Mardocheum super domum suam (*ibid.*). » Quantum ergo pulchritudinis in hoc facto est, si illud recolas, quod in Evangelio Veritas ait, significans diabolum de domo sua fore ejiciendum : « Cum, inquit, fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt omnia quæ possidet, si autem fortior illo superveniens vicerit eum, universa arma ejus auferet, in quibus confidebat, et spolia ejus distribuet (*Luc.* xi). » Sic futurum erat, et sic factum est, quia diabolus tanquam fortis armatus in genere humano potestatem habens per peccatum, sic obtinebat mundum, tanquam domum suam, sive atrium suum, sed Verbum incarnatum fortiore manu superveniens vicit illum, et atrium illius fecit suum. Pulchre igitur cum Hester Mardocheus evadens patibulum, vivus suspensi Aman domum possedit, quia sic futurum erat ut Christus, Verbum Dei, cujus origo carnis per Hester et Mardocheum defensa est in cruce, damnato principe mortis, ipse cum Ecclesia sua principatum teneret, præsentis quoque sæculi publica religione socialis sæcularis imperii et ecclesiastici sacerdotii festivitate.

CAPUT XXVI.

Somnium Mardochei, in quo parvum fontem in fluvium magnum, deinde in solem converti videt, in Hester regina completum fuisse.

Quis tandem non videat effectum somnii verum, sicut dictum est : « Parvus fons qui crevit in fluvium, et in lucem solemque conversus est, et in aquas plurimas redundavit, Hester est, quam rex accepit uxorem, et voluit esse reginam (*Esth.* x). » Sed forte dicis, quod omnis civitas exsultavit, et lætata est, quod Judæis nova lux oriri visa est, et honor, gaudium, et tripudium, quod omnes populos urbes atque provincias, quocumque regis jussa veniebant, mira exsultatio, epulæ, atque convivia, et festus dies, quod, inquam, post tristitiæ noctem tantam habuerunt lætitiæ lucem parum est, ut jam completum illic arbitremur, quod parvus fons crescens in fluvium, converti visus est in solem. Concedendum est quia nullum gaudium transitorium pro quantacumque sui magnitudine meretur nuncupari sol, aut comparari soli, cujus videlicet solis lux sive forma non mutatur ut luna, sed plena perseverat. Igitur neque Jacob in somnio Joseph, neque Hester in somnio Mardochei propter suam personam soli assimilata est, sed propter Christum solem justitiæ unum et solum, tam ille quam hæc per solem signatus est. Ille quia jam Christum habebat in promissione hæc idcirco, quia Christi genus unde nasceretur, reservavit adjuvante sui corporis gratiosa pulchritudine, fideique et castæ mentis merito præeunte. Finis et causa finalis eorum quæ tunc facta sunt, Christus est, et idcirco veraciter dicis quia « parvus fons in solem conversus est. »

CAPUT XXVII.

Captivitatem populi propter verbum Dei, multo quam gentium imperiosam libertatem, gloriosiore fuisse.

Comparetur nunc illa populi Dei captivitas cum libertate gentium, sub quibus, vel inter quas populus ille captivus erat. Quidnam gloriosius, quid felicius exstat, gentiumne, quæ sine Deo erant imperiosa libertas? an populi spem habentis in verbo promissionis captivitas? At vero, ut certum respondeas judicium, respice conscriptam ex historiis et annalibus felicitatem, imo infelicitatem gentium et regum super eos dominantium. Quomodo regnabant? quomodo imperabant? In sanguinibus regnabant, in mortibus imperabant, false viventes et vere morientes, gloriam sitientes et calamitatem bibentes. Nunquid **598** enim illa, quæ diximus capita draconis interea, dum contra mulierem in utero habentem stabant et hiabant, saltem sibimet parcebant, et invicem mordendo semetipsa laniare cessabant? imo suis morsibus semetipsa multo magis cruentabant. Nam contra mulierem quidem uno malignitatis spiritu male concordantia, rictum semper faciebant, denteque collidebant, sed contra semetipsa miro modo divisa invicem oderant, et super invicem

salicbant, terramque suo sanguine quasi copioso A imbre compluebant reges regum, amici amicorum, cognati cognatorum, filii patrum, patres filiorum, nec maternis uberibus filii parcentes, sanguinem voraces hauriebant, irritati interdum solummodo favoribus dissonis propter regnandi cupiditatem belluinam. Mater nonnunquam dum alteri filio plus favere putatur, ab altero filio jugulatur, et a filio pater obtruncatur. Millia centena, et plus quam millia centena dietim bello cæsa, nimirum diabolo pro ludo habentur. Non est præsentis propositi horribiles et diabolicas recitare gentilium bellorum tragœdias. Qui vult, vel cui vacat, sunt historiæ multiplices, legat illas. Nostra hic intentio est perhibere quod verum est, captivo Dei populo, gentes vel reges gentium captivantes illum, etiam secundum præsens sæculum fuisse miserabiliores, quoniam istis respicientibus ad promissionis verbum, omnia non solum in futuro, verum etiam interdum in præsentem sæculo cooperabantur in bonum, illis autem cum Verbo Dei nihil habentibus, omnia cooperabantur in malum.

CAPUT XXVIII.

Superato per Verbum Dei Persarum et Medorum regno, Macedonum quod in Daniele per hircum caprarum significatur successisse.

Tandem fieri oportebat quod in verbo Domini dispositum fuerat, sicut Daniel præviderat, ut videlicet hircus caprarum veniens super faciem totius orbis terræ, et efferatus in arietem percuteret eum, et cornua ejus comminueret, ita ut arietem de manibus ejus nemo liberare posset. Hircus caprarum regnum fuit Macedonum, et cornu insigne, quod habebat inter oculos suos, Magnus Alexander exstitit. Porro aries regnum erat Persarum, et Medorum. Darius Arsani filius regnabat rex quartus decimus, in quo completum est, quod significabatur præmonstrante prophetico spiritu: « Cumque misisset, ait, in terram arietem, hircus conculcavit eum, et nemo quibat liberare » eum, videlicet « arietem, de manibus ejus (Dan. viii). » De hoc mirabile et miserabile illud propter præmemoratam regum vel regnorum gentium infelicem felicitatem non præterire libuit, quia grande spectaculum factus est, et experimentum magnum, quam sit instabilis status sæculi, quam infida fiducia mundi. Tribus præliis ab Alexandro victus, a cognatis suis aureis compedibus et catenis, in gratiam victoris vincitur, et clause vehiculo exportatus, multisque vulneribus confossus adhuc spirans ab Alexandri militibus invenitur, et perlatus ad Alexandrum: « Felicius te, inquit, hostem, quam cognatos propinquosque meos sortitus sum; matri quippe et liberis meis a te hoste data vita, mihi a cognatis erepta, quibus et vitam dedi et regna. » Hæc propter incertam et lubricam mundanæ felicitatis aleam commemorata sint, quia regna mundi semper fallacia fuerunt et sunt. Verum autem est verbum, « quo-

niam Domini est regnum, et ipse dominabitur gentium (Psal. xxi). »

CAPUT XXIX.

Quas ob causas regnum Macedonum in priori visione per pardum, in posteriore per hircum fuerit signatum.

Nunc illud quoque animadvertere libet (quoniam ad intentionem præsentis operis nonnihil attinet) quod regnum Macedonum in anteriore visione per pardum, in sequente signatur per hircum. Nunquid enim sine causa tam diversa unius ejusdemque regni figura est præmonstrata? Nequaquam, sed ob res diversas visionum species varia est. Spiritus sanctus, spiritus propheticus sicut præcivit res venturas, ita rerum venturarum scivit congrue præcuntes accommodare figuras. Futurum quippe erat ut regnum Macedonum et ferinam pardi ferocitatem, et effeminatam hirci habens libidinem, sua vibraret cornua contra Altissimum, suam obfirmaret sævitiam contra verum et vere firmum sæpe dictæ promissionis verbum. Ex sacris recitandum est historiis, et postmodum recitabitur quam ferum, et quam fuerit libidinosum, ferocitate crudeli, et crudelitate feroci, sanctos Altissimi conterendo, libidine insana, insania libidiosa populum, et templum Dei contaminando, ferocissimum atque crudelissimum secundum pardi sævitiam, libidinosum, et effeminatum secundum hirci semper in libidinem proni petulantiam, astutum atque versutum secundum pardi varietatem, fluxum atque incontinens secundum immoderatum sanguinis hircini calorem. Vitiis istis tam diversis ferocitate atque libidine regnum illud Macedonum sive Græcorum contra verbum promissionis laboravit, quod postmodum suo loco plene dicendum erit, et idcirco præcedente visione per pardum, et subsequenter per hircum illud præmonstrari dignum fuit.

CAPUT XXX.

Quas ob causas regnum Persarum et Medorum, in priori visione per ursum, in posteriore per arietem fuerit significatum.

Nihilominus et de regno Persarum atque Medorum quæsitum dignum est, cur in visione anteriori per similitudinem ursi, et in subsequenti per formam arietis sit signatum. Ad quod congrue responderi potest, quia causæ diversæ, imo contrariæ regni illius fuere, erga Dei populum, et circa repositum in populo illo sæpe dictum promissionis verbum. Causas illas tam longe diversas dicere non dubitaverim, quam diversæ naturæ sunt horum animalium ursi et arietis, quorum alterum rapto et cruore vivit, alterum innocuum neque sanguinem sinit, neque rapto vivit. Promptum est hoc discerni, si respicias regnum illud secundum Aman, quam crudele fuerit, secundum reges, quam clementer illi populo sese impenderit. Aman quippe moribus veraciter ursus, truci furore, immani rabie Judæorum genus universum ore aperto hians devorare voluit. Reges autem, maxime Assuerus, more arietis lanis

suis, id est opibus multis, quibus regnum illud **A** abundavit, eundem populum fovit et ditavit, nulloque dente malignitatis inflixit, sicut aries dente neminem petit, imo vitam gentis illius multum lætificavit gratia reginæ Hester et Mardochei. Sed **599** forte dicat quis, ipsam personam regis Assueri per ursum in illa visione oportere intelligi, quia scriptum est: Et sic dicebant ei, videlicet urso: « Surge, comede carnes plurimas (*Dan. vii.*) » Et hoc signat illud dictum Assuero regi: « Si tibi placet, decerne de populo, ut pereat (*Esther iii.*) » Ad hæc, inquam, non solum regis personam, sed totum regni corpus signavit ursus, nec soli regi dictum est, decerne ut populus pereat, sed toti regno mandatum est per omnes provincias, ad omnes satrapas, et iudices provinciarum ut occiderent atque delerent omnem Judæorum populum. Igitur secundum Aman quidem, et secundum omnes, qui Judæis nocere voluerunt, ursus ferocissimus. Secundum regem et omnes illos, qui malignitatis illius spiritum non habuerunt, quasi aries fuit regnum illud.

CAPUT XXXI.

Quare hircus unum tantum, aries autem duo cornua habere visus sit.

Si et illud quæras, cui idem hircus visus est unum tantummodum habens cornu inter oculos suos, aries autem cornua duo, facilis patet responsio, quia corpora quidem animantium singula regna signant, reges autem eorundem regnorum intelliguntur per cornua. Constat autem quia regni Macedonum rex **C** unus Alexander existit, et victo Dario, sicut jam dictum est, solus suo tempore regnum tenuit. Regnum autem Persarum et Medorum non rex unus extulerat capita Babylonica, sed duo Babyloniæ victores et duo fuere reges eodem tempore, unius imperii consortes, videlicet Cyrus et Darius Medus avunculus ejus, Astyagis filius. Bene igitur hirci quidem unum, arietis autem duo cornua visa sunt, quia videlicet rex unus regnum Macedonum, duo autem reges Persarum et Medorum roboraverunt imperium. Cyrus tempore vel ætate junior quam Darius, victoriis et potentia plus crevit, nec non et opibus et Dario major est effectus. Hoc pulchre visio memorata innuit, dum præmisso: « Et ecce aries unus **D** stabat ante paludem, habens cornua excelsa, » subjungitur, « et nunc excelsius altero atque succrescens; hoc est Cyrus Dario valentior, et victoriis magis quam ille proficiens (*Dan. viii.*) »

CAPUT XXXII.

Magnam victoriam Verbi Dei partim in hoc esse quod sicut regna mutanda prædixerit, ita et mutaverit.

Ad summum, nonne in ipsis regnorum mutationibus pulchra pars elucet ejusdem victoriæ verbi Dei, quam laudare suscepimus? Siquidem verum dicere, et falli non posse, id sine dubio vincere est; et hujusmodi victoria maxime ad verbum Dei pertinet. Dicebat autem Deus hæc, antequam fierent, et de futuris fiebat verbum Domini ad homines, ita ut dum fierent, sine dubio constare posset hominibus, quod non casu evenirent, sed ordinata providentia Dei rationabiliter procederent, et per justum iudicium disposita contingerent. Unde quidam ipsorum prophetarum cum præmisisset, dicens: « Si erit malum in civitate, quod Dominus non fecit? » continuo subjunxit: « Quia non faciet Dominus Deus verbum, nisi revelaverit Dominus secretum suum ad servos suos prophetas (*Amos iii.*) » Exempli gratia, ut de regnis istis mutandis, et contra se invicem pugnantibus non fecit Dominus quidquam, nisi prius revelaret secretum suum. Primum sub imaginibus bestiarum, leæne, ursi, pardi, et quartæ terribilis, quæ sine nomine describitur, et deinde sub similitudinibus arietis, et hirci, quas novissime sermo commemoravit. Cum igitur prius in verbo Domini prophetis revelatur secretum, et tunc demum sicut revelata vel prædicta sunt, ita omnia fiunt, simul et verbum Dei palmam obtinet veritatis, et opinio confutatur illorum, qui putant hunc mundum causaliter agi, nec regi providentia Dei. Contra quos ait per Jeremiam prophetam ipsum verbum Domini: « Quis est iste qui dixit, ut fieret Domino non jubente, ex ore Altissimi non egredientur nec bona nec mala? » (*Thren. iii.*) Recte nimirum indignatur contra ejusmodi, quia nihil fit, nisi Domino jubente. Nihil sine causa sub sole. Non agitur mundus absque Dei providentia, sed ex ore ejus egredientur bona et mala. Mala, dum mundus propter sua merita justo iudicio affligitur: Bona, dum prosperitate aliqua consolationem invenit et lætificatur. Merito nescitur, qui aliter sentit. Juste reprobatur, qui contraria sapit, diciturque de illo: « Quis est iste? » quod idem est ac si dicat Deus: Nescio quis sit iste, nolo scire quis sit iste: Discedat a me, non novi istum, nolo nosse istum.

LIBER NONUS.

600 CAPUT PRIMUM.

Præfatio ad Cunonem, qua conqueritur, se frigidum atque negligentem, orationibus juvari postulat.

Quinti capituli contra verbum vel propositum Dei

prælia meditantis animo, jamdudum causa subest, cur illius reminiscatur dicti in Job: « Ab aquilone aurum veniet, et ad Deum formidolosa laudatio (*Job xxxvii.*) » Tibi Cuno, amantissime Pater, causa

hæc intimanda est, ex quo laudationem Domini, A quam loquebatur os meum, cœpisti amplecti quasi aurum, fateor, sensi magis quam eatenus senseram me esse ad aquilonem, id est non habere me sicut oportuisset fervidam divini amoris virtutem, vividam et ardentem de propria salute sollicitudinem. Fateor tibi me invenisse experimentum etiam illius dicti: « Posuerunt me custodem in vineis, vineam meam non custodivi. » Nunc maxime dum singula draconis capita prosequor, et singulorum culpas sceleraque sanguinea describere gestio, videtur mihi, quod contra me versus in iram, suum excogitet furorem, et de me quasi accusatore suo desideratam quærat ultionem. Ita tentationum nivibus et grandine curarum me operit, et negligentiae gelu B constringit, ut cum scripta mea in ore tuo libenter legas, et sic amplectaris velut aurum laudationis, etiam veraciter dicere poteris: « Aurum hoc ab aquilone venit. » Restat igitur, et mihi expedit, ut laudatio hæc mihi formidolosa sit, id est hoc ipsum formidem, quod scriptio laudationem Domini, præsumptioni et vanæ gloriæ reputetur, non mercedi, quia studium quod erat sanctorum, non sanctus impudenter arripui. Tuis et omnium te diligentium orationibus, opto juvari, ne remaneam in terra aquilonis, unde aurum venit, sed cum ipso auro in regionem proficisci merear austri clarissimi, sole meridiano fulgentis.

CAPUT II.

Responsio jucunda Cunoni facta, qui rogarat ut præfationem secundi libri Machabæorum explicatam huic operi insereret. C

De isto capite quanto, et de his qui percusserunt illud, scilicet Machabæis fratribus, occasio veniens sese obtulit, ut diceres ad me: Scribe mihi librum de victoria verbi Dei, sicut in prologo commemoravi, quem huic operi tecum loquendo præscripsi. Nunc adhuc insistis, rogitans imo per vim dilectionis imperitans, ut prologum secundi libri Machabæorum longum, et ut dicis tu, mihi que videtur, pene difficilem, aliquatenus studium adhibendo explicem, quasi ego cunctam possim, aut debitor sim tuam exactionem persolvere. Dicis etiam ludibundus, quod jam dudum hoc ipsum somniaveris, et somniando mihi supplicaveris pariter ac jusseris, quatenus hanc partem, scilicet elucidationem prologi, huic D insererem et aptarem convenienter operi, et quod primum recusasse fortiter, et deinde spondisse obtemperanter visus fuerim. Et ego tibi audeo dicere, sollicitus tamen ne cuiuspiam risoris oculus hoc videat, et non benevole hoc accipiat, quia videbar mihi quendam luctam cum diabolo diutinam habere, tandemque dicere illi despicienti me: Cum placuerit Altissimo, ponat sedem suam in me, et loquetur judicia super te. Si non vanum fuit, quod videbatur, et si nunc re adimpletur, dum singula draconis capita studioso sermone percutimus, adjuvabit ipsum verbum, ut tuum quoque somnium me obtemperante prosperetur.

(3) Hieron. Comment in Dan. cap. x, vers. 13, edit. MIGNÉ.

CAPUT III.

Quintum caput draconis fuisse regnum Græcorum.

Quid primum de isto capite dicendum est, jam continuo gestiebat animus aggredi: Corniculum illud unum de multis cornibus hirci, per quem regnum Græcorum signabatur, ut jam prælibatum est in fine libri præcedentis, quod videlicet corniculum magnificatum est usque ad fortitudinem cœli, et deiecit de fortitudine, et de stellis, et robur datum est illi contra iuge sacrificium propter peccata, et deiecit locum sanctificationis, videlicet Antiochus, qui appellatus Epiphanes, id est nobilis, sub quo septem Machabæi fratres parvuli cum matre passi sunt. Jam in rem istam properus sermo tendebat, quæ nimirum pars magna est prælii, quo præliatus est draco ille magnus, serpens antiquus, qui vocatur diabolus, et Satanas contra sæpeditum beatæ mulieris conceptum (*Apoc. xii*), id est contra susceptum in fide antiquæ Ecclesiæ ex tempore Abrahamæ verbum promissionis, sed mentem adhuc superius tenet illa vox ad Danielelem angeli dicentis: « Daniel vir desideriorum, intellige verba que ego loquor ad te, et noli metuere, quia ex die primo quo percussisti cor tuum ad affligendum te in conspectu Dei tui, exaudita sunt verba tua, et ego veni propter sermones tuos, princeps autem regni Persarum restitit mihi viginti et uno diebus. Et ecce Michael unus de principibus primus venit in 601 adiutorium meum, et ego remansi ibi juxta regem Persarum (*Dan. x*). » Et rursus ait: « Nunquid scis quare venerim ad te, et nunc revertar ut præliar adversus principem Persarum? Cum enim egrederer apparuit princeps Græcorum veniens, et nemo est adiutor meus in omnibus his, nisi Michael princeps vester (*ibid.*). » Vox, inquam, ejusmodi mentem audientem tanquam tuba vehemens, ad se convertit, et miraculo suo commonefacit, non præterire nos, quod non solum homines, verum etiam angelicæ fortitudines motæ fuerint, et principes fuerint in prælio, quod declamare suscepimus, scribentes hoc opus de victoria Verbi Dei.

CAPUT IV.

Principes Persarum et Græcorum malos angelos debere intelligi, resistentes principibus bonis, id est angelis.

Principes istos Persarum et Græcorum quales sint, unus de doctoribus eximiis B. Hieronymus breviter (3): Innuit isti sunt, inquit, principes, de quibus et Paulus apostolus loquitur: « Sapientiam loquimur inter perfectos, quam nullus principum hujus sæculi cognovit. Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent (*I Cor. ii*). » Prefecta etsi hujusmodi auctoritas deesset, prudens tamen auditor, principes malos, angelos malos intelligere non dubitaret, contra quos bonis principibus præliandum erat, qui contradicunt precibus sanctorum hominum, et legationi sanctorum angelorum. Siquidem mundi princeps diabolus a Domino dictus est;

« et mundus, ait apostolica veritas, in maligno positus est (I Joan. v). » Cum de toto constet, de partibus quis dubitet? Si totius mundi princeps diabolus, nonne consequenter partium mundi, scilicet Persarum atque Græcorum principes, malæ potestates, majori principi diabolo subministrantes recte intelliguntur? Non enim Persæ et Græci Dei cultores erant, sed potius creaturæ quam Creatori serviebant, non Deum, sed pro Deo dæmonia colebant: Persæ, solem, quem et Appollinem dicebant, Græci, sub nomine vel obtentu sapientiæ suæ, Minervam, aliæque gentes, alia dæmonum portenta, gens unaquæque suum præ cæteris singulariter, omnis autem universali sub nomine Jovis principem dæmonum, principem mundi diabolum colebant. Et ejusmodi principibus, tam malis spiritibus, coram simulacris suis, sese prosternebant, utique quorum dii fuerunt, multo magis principes recte dicti sunt eorum.

CAPUT V.

Principem populi Dei Michaellem esse, bonos principes omnes inter se consentire, malos vero neque cum bonis, neque inter se convenire.

Porro Danielis et totius populi Deum verum colentis, princeps erat Michael, princeps sanctus, angelus bonus, archangelus magnus. Nam idem angelus dicit: « Et nemo est adjutor meus in omnibus his, nisi Michael princeps vester (Dan. x). » Et rursum ait: « In tempore autem illo consurget Michael princeps magnus, qui stat pro filiis populi tui (Dan. xii). » Sub tam diversis, imo contrariis principibus positi homines et reges gentium, in diversum atque contrarium tendebant, et principes eorum mali, principes malorum bonis principibus bonorum et Deum colentium sine dubio resistebant. Quoniam hic loquitur unus de bonis principibus: « Princeps regni Persarum restitit mihi viginti et uno diebus (ibid). » Et boni quidem principes semper sibi consentiunt; mali autem et semper bonis, quoad possunt, resistunt, et sibi semper dissentiunt, et semper inter eos jurgia sunt, quia serperbi sunt. Similiter, qui sub ipsis sunt homines mali, semper a bonis dissentiunt, et nihilominus contra semelipsos divisi sunt, regnum adversus regnum, civitas contra civitatem, domus contra domum, vir in virum, et quamvis aliqui sunt interdum consanguinitate juncti, attamen

*Nulla fides regni sociis, omnisque potestas
Impatiens consortis erit.*

(LUCAN. Phars. 1, 92-93.)

CAPUT VI.

Quale prælium sit inter bonos et malos principes.

Unde autem principibus malis contra principes bonos vis ulla præliandi? Unde virtus resistendi? Unde facultas contradicendi? Ex causis, ex hominum sive populorum peccatis. Præliantur quippe in campo justitiæ, conflictu judicii. Mali pugnant accusando, boni pugnant defendendo, iudice Deo. In quantum magna et vera accusatio, intantum tarda et invalida est defensio. Exempli gratia: Magna et vera fuit accusatoris accusatio, contra decem tribus Israel,

quæ appellabantur Samaria, divisæ a domo David, et a tribu Juda: Magna, inquam, accusatio principis Assyriorum, quicumque fuerit ille angelus malus, quod nunquam recessissent a peccatis Jeroboam, qui peccare fecit Israel, et incorrigibiles fuerunt toties audito per prophetas verbo Domini, factis apud se per Heliam et Helisæum, tot signis, tot prodigiis. Et magna quidem, sed non tam magna erat accusatio principis Persarum contra Judæos, qui captivi tenebantur sub rege Persarum, quia peccavit quidem et tribus Juda in Hierusalem, sicut decem tribus in Samaria, sed non tam pertinaciter. Nam aliqui ex regibus Juda pœnitentiam egerunt, ut Manasses, aliqui etiam justi fuerunt, et populum correxerunt, ut Ezechias et Josias. De regibus autem decem tribuum nullus, ut jam dictum est, recessit a peccatis Hieroboam. Magna igitur accusatio principis Assyriorum, et tam magna, ut nullus eos defendere potuerit, qui juste tenendi essent perpetua captivitate captivi. Accusatio autem principis Persarum magna quidem, sed non tam magna fuit ut deberet esse sub rege Persarum insolubilis Judæorum captivitas, quia non fuerat eorum, vel regnum ipsorum insolubilis culpa, id est sine regum aliquorum et populi publica vel communi pœnitentia. Proinde « restitit quidem mihi, inquit, princeps regni Persarum, » subauditur, sed non usquequaque resistere mihi poterit, quia videlicet causa nostra, modusque peccati et principi nostro Michaeli, qui solus adjutor meus est in omnibus his, locum facit juste defendendi, quod non debeatis perpetua captivitate teneri, quia non in perpetuum a Domino recessistis, imo pœnitentia satisfactionem nonnunquam obtulistis, et nunc offertis.

CAPUT VII.

Quomodo princeps Persarum restiterit viginti et uno diebus.

Quæ porro est ratio numeri hujus: « Princeps Persarum restitit mihi viginti et uno diebus? » (Dan. xii.) Videlicet, quia tot diebus **602** expectatum et desideratum fuerat a Daniele responsum divinum, tanto desiderio, ut propter idem dici meruerit « vir desideriorum (Dan. x). » Tot, inquam, diebus expectatum fuerat responsum. Nam « in diebus illis ego Daniel, inquit, lugebam trium hebdomadarum diebus, panem desiderabilem non comedi, et caro et vinum non introierunt in os meum, sed neque unguento unctus sum, donec complerentur trium hebdomadarum dies (ibid). » Trium hebdomadarum dies, viginti sunt, et unus. Itaque tanquam de mora Daniel conquereretur, et tarditatis argueret angelum, ultroneam præfert excusationem, cur non venerit a prima die luctus et jejunii. « Ex die primo, inquit, quo posuisti cor tuum ad affligendum te in conspectu Dei tui, exaudita sunt verba tua (ibid), » subauditur, pro tua persona, quia coram Deo justitia inventa est in te, non tamen die primo veni propter sermones tuos, et ista causa fuit tarditatis, quia princeps regni Persarum restitit mihi, videlicet contradicens, et asserens injustam esse captivitatis

solutionem, et sic illo resistente teque in oratione et afflictione perseverante, transierunt viginti et unus dies, et nunc veni tandem docere quæ ventura sunt secundum iudicis Dei misericordiam et veritatem. Sic incipiens multa et admirabilia, tanquam historiam recitans, de futuris denuntiat Danieli, quorum hic finis est: « Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti, et qui ad justitiam erudiunt multos, quasi stellæ, in perpetuas æternitates (Dan. xii). »

CAPUT VIII.

Quomodo, nobis orantibus, mali spiritus præliantur cum bonis.

Terribile atque lamentabile hinc nobis datur documentum, ut sciamus causam esse apud Dei iudicium, quoties in aliqua tribulatione, seu publica, seu privata non cito exaudimur clamantes ad Dominum. Scire namque debemus sanctos angelos inter Deum et Dei servos administratores esse, nosque in conspectu eorum psallere et orare, semperque illos paratos esse ad offerendas Deo orationes Ecclesiæ. Scire etiam debemus angelos econtra malos venire et contradicere illis atque resistere, et cum sint injusti, nostræ contra nos declamare causas injustitiæ, quod videlicet exaudiri non debeamus, eo quod neque plena fide oremus, neque propositas nobis exauditionis conditiones observemus, quæ sunt ejusmodi: « Solve colligationes impietatis, solve fasciculos deprimentes, dimitte eos, qui confracti sunt liberos, et omne opus disrumpe, frange esurienti panem tuum, et egenos vagosque induc in domum tuam, cum videris nudum, operi eum et carnem tuam ne despexeris: Tunc invocabis, et Dominus exaudiet, clamabis, et dicet: Ecce adsum (Isa. lviii). » Cum igitur invocamus, et Dominus non exaudit, dum clamamus et non dicit: « Ecce adsum, » scire debemus sanctis angelis invocationes atque clamores nostros Deo offerentibus resistere, et contradicere malos, habentes in manibus accusationem, jacula, quæ sunt peccata nostra, non redempta jam dictis misericordiæ operibus, quæ Dominus in conditione posuit, si juste exaudiri desideramus. Sed jam cœpta prosequamur.

CAPUT IX.

Quomodo sit intelligendum, quod dictum est: « Ecce Michael unus de principibus primus venit in adiutorium meum, et ego remansi ibi juxta regem Persarum. »

« Ecce, inquit, Michael unus de principibus primus venit in adiutorium meum et ego remansi ibi juxta regem Persarum (Dan. x). » Ac deinceps: « Et nunc revertar, ut præliar adversus principem Persarum. Cum enim egrederer, apparuit princeps Græcorum veniens (ibid.). » Notanda est hæc littera, quia « remansi, » dicit, non juxta principem Persarum, sed « juxta regem Persarum. » Rex namque Persarum homo erat Darius vel Cyrus, cum quo vel juxta quem, quod melius dicitur, bonum angelum remanere oportebat, quia captivorum causa hoc exigebat. Princeps autem Persarum angelus malus erat, juxta

A quem non remanere, sed adversus quem præliari bonum angelum decebat. Quid commodi, quid boni fructus inde provenerit, ex eo, quod juxta regem Persarum bonus iste angelus remansit, et adversus principem Persarum præliatus est, non opus est quærere, quia notum et jam superius tractatum est, qualiter rex Persarum instinctu Dei Judæorum captivitatem solvit, et de reædificando magni Dei templo decretum edixit, et deinde qualiter alius rex Persarum Assuerus retentus fuit ne pessimum Aman Agagitæ hostis Judæorum consilium perficeret, imo malitiæ ejus machinationes in caput ejus retorqueret. Unde hæc tam feliciter evenerunt, nisi quia bonus iste angelus remansit juxta regem Persarum, videlicet administrans consilium bonum? Spiritus enim, inquit Apostolus, administratorii sunt, et quia præliatus est adversus sibi resistantem angelum malum principem Persarum, offerendo Deo orationes et defendendo causam captivorum. Magna sunt hæc et digna, ut pro illorum effectu sancti principes cœlorum præliarentur, si memoriter teneas, quod jam sæpe diximus, quia reservatio gentis illius præparatio erat adventus Christi Jesu, ut esset, unde illo nascente verbum promissionis impleretur. Unde gaudere et lætari habebant, non solum iste præliator angelus, et Michael adjutor ejus, sed omnes angeli, archangeli, throni, dominationes, principatus, potestates, virtutes, cherubim atque seraphim, cum omnibus hominibus bonæ voluntatis.

CAPUT X.

Quomodo sit intelligendum, quod ait: « Cum enim egrederer, apparuit princeps Græcorum veniens. »

Sed ecce aliud malum: « Cum enim, inquit, egrederer, apparuit princeps Græcorum veniens (Dan. x), » subauditur, ad obtinendum vel ad acquirendum Macedonibus imperium, sub quo videlicet imperio, filii populi tui multa passuri sunt. Jam tunc apparebat, jam tunc veniebat regnum Græcorum, agitante populos Græciæ isto, quem dicit principem Græcorum. Nec mirum, si jam videbat angelus bonus in conspectu Dei stans, et ab ipso egrediens, et ad ipsum regrediens, non, inquam, mirum, si jam videbat venire incipientem ejusmodi principem quia videlicet jam tunc magna Græci facere incipiebant. Promptum est volenti ex historiis recolere, quanta postmodum Græci, maximeque Athenienses et fecerunt et passi sunt, qui præcipui **603** vel primi Græcorum in rebus bellicis exstiterunt, quippe quorum opera, inquit Pompeius Trogus, effectu majora quam dicto fuere, quæ non modo ultra spem gerendi, verum etiam ultra gesti fidem peracta sunt. Sub iisdem temporibus quando Danieli visiones istæ revelabantur, ipsum Dariam a Cyro tertium regem Persarum, cujus tempore hæc Danieli angelus in visione locutus est, Athenienses vicerunt. Cognito namque Darius, quod Athenienses hostibus contra se auxilium tulissent, omnem impetum belli in eo convertit. Cujus adventu audito, Athenienses auxilium a Lacedæmoniis petiverunt, et magna cum alacritate animorum hostibus obviam

venerunt. Pugnatum est tanta virtute, ut hinc viros A
 inde pecudes putares : ducenta millia Persæ eo præ-
 lio sive naufragio amisere. Claret itaque quomodo
 dictum sit : « Cum enim egrederer, apparuit princeps
 Græcorum veniens, quia jam tunc Persæ a Græcis
 vinci incipiebant, et deinde Dario decedente, cum
 filius ejus Xerxes habens millia septingenta Græciam
 intrasset, ut non immerito proditum sit, flumina ab
 exercitu ejus siccata, Græciamque omnem vix ca-
 pere ejus exercitum potuisse, duobus præliis ter-
 restribus et tertio navali prælio, in quo decies cen-
 tum millium numero naves habuisse dicuntur, victi
 sunt : et introitus regis eorum in Græciam quam
 terribilis, tam turpis ac foedus discessus fuit. Mirum
 dictu, et veteres recensentibus historias perspicuum
 est, quam crudeliter mali illi principes, angeli truces B
 per eadem tempora luserunt in sanguine hu-
 mano, nunc Græcis Græcos, nunc itidem Græcis
 cædentibus et occidentibus Persas implacabili furore,
 ita ut non ignores cur dictum sit : Mundum in maligno
 positum fuisse vel esse, cujus videlicet maligni dia-
 boli principes suffraganei erant, illi jam dicti, qui quo-
 niam principabantur illis, non poterat pax esse impiis.

CAPUT XI.

Quomodo regnum Græcorum originem cœperit.

Dixisse nos arbitramur de principe Græcorum,
 qualiter venire cœperit, jam dicendum est, qualiter
 pervenerit, qualiter regnum Græcorum sive Macedo-
 num (qui profecto Græci sunt) auctum imperium
 cum cæteris gentibus Judæam quoque tenuerit, et
 per quem illa facta sint, quæ facienda superior visio C
 demonstravit in cornu modico, quod subortum est
 ex quatuor cornibus hirci supra memorati. Post
 annos imperii Persici plus minus ducentos viginti,
 Alexander Macedo decedente Philippo in regnum
 successit, eodem, ut putabatur, Philippo geni-
 tus, virtute et divitiis patre major. Porro, si
 verum memorant, qui de illo scripserunt, vera-
 citer illum adduxit in regnum, et cum pervenit
 jam dictus ille malus princeps Græcorum, permit-
 tente Deo, cujus permissio semper justa est, licet
 malignorum principum voluntas sive intentio semper
 sit injusta. Ferunt namque gestorum ejus scriptores,
 Nectanebum quemdam maleficum per maleficia
 aransfiguratum, in cornuti Jovis dæmonium, quem di-
 cunt Hammonem, Olympiadis uxoris Philippi inisse D
 concubitum, atque exinde Alexandrum hunc fuisse
 generatum. Ferunt et hoc alii, quia qua nocte eum
 mater Olympias concepit, visa est per quietem cum
 ingenti serpente volutari. Utraque hæc dicta scripto-
 rum satis sibi consentiunt, nisi quod ab altero plus et
 ab altero minus est dictum, et utrosque libenter audi-
 mus, quod hoc vel illud dicere, est testificari, quod
 illic non defuerit malignorum cooperatio spirituum,
 ubi conceptus est talis vir, talis futurus prædo ter-
 rarum, et, ut ait quidam insignis auctor :

..... non utile mundo

Editus exemplum tot gentes esse sub uno

Posse viro.

CAPUT XII.

*Regem Alexandrum se Hammonis filium videri vo-
 luisse, idque per hircum caprarum, qui terram non
 tangebatur, Danieli significatum fuisse.*

Propter felicitatem prædæ suæ, qua prædatus est
 mundum, et propter invictam fortitudinem celeri-
 tatemque victoriarum præsignatus est per cornu in-
 signe quod habebat, inquit Daniel, hircus inter
 oculos suos (*Dan. viii*). Puer namque acerrimus lit-
 terarum studiis eruditus fuisse dicitur, et deinde
 per quinquennium crevisse sub Aristotele omnium
 philosophorum nobilissimo doctore, adeptus impe-
 rium regem se terrarum omnium ac mundi appel-
 lari jussit. Tantæ superbix fuit, ut de se plus quam
 de homine juberet censeret et idipsum maternum
 suæ conceptionis opprobrium, quod jam ante nullis B
 auditum fuerat, vertit in gloriam sibi. Denique, ut
 aiunt iidem scriptores, Philippus ultimo prope vitæ
 suæ tempore filium suum non esse palam prædica-
 verat, qua ex causa Olympiadem velut stupri com-
 pertam, repudiaverat. Siquidem ipsa Olympia Phi-
 lippo confessa fuerat se Alexandram, non ex eo,
 sed a serpente, ut jam dictum est, ingentis magni-
 tudinis concepisse, quod non aliud, nisi adulterium
 Nectanebi per maleficia transfigurati, seque Ham-
 monem esse dicentis. Igitur Alexander, cum ad
 Jovem Hammonem pergeret, responsa petiturus de
 eventu futurorum, et origine sua, cupiens originem
 divinitatis acquirere, simul et matrem infamia li-
 berare, per præmissos subordinat, quid ab antistite C
 templi sibi responderi vellet. Ingredientem templum
 statim antistes, sicut fuerat subordinatum, salutat
 ut Hammonis filium, ille lætus quasi Dei adoptione
 hoc se patre censeret jubet. Rogat deinde an omnes
 interfectores parentis sui sit ultus (fuerat namque
 Philippus in spectaculis a quodam nobili juvene,
 nemine suspecto obruncatus), respondetur patrem
 ejus nec interfici posse, nec mori, regis Philippi
 pene peractam ultionem, comitibusque ejus hoc fuit
 responsum, ut Alexandrum pro Deo, non pro rege
 colerent. Ob tantam cordis ejus superbiam reor sic
 visum, et sic dictum, quia « hircus caprarum ve-
 niebat ab occidente super faciem totius terræ, et
 non tangebatur terram (*ibid.*). » Ut sit sensus, quia
 generationem suam non terrenam, sed divinam
 censeret voluit. Nam et moriens ad postremum in
 templo Hammonis, utpote patris sui dei, corpus
 suum condi jussit.

CAPUT XIII.

*Quomodo Alexander Hierosolymam venerit, et prin-
 cipem sacerdotum vestibus sacris indutum venera-
 tus sit.*

Necdum causam commemorat, ut hircus ille,
 scilicet regnum Græcorum, Judam et Hierusalem,
 templumque nuper de ruina et igne Chaldæorum
 resuscitatum devastaret, neque cornu illud insigne
 ad hoc fuerat deputatum, ut faceret quod faciendum
 erat per aliud cornu ejusdem hirci, juxta visionis
 supra memoratæ mysterium. Sciendum 604 quippe,

quia non nisi ob causas manifestas, non nisi ob scelera grandia contigit, ut vel Nabuchodonosor locum illum prius, vel Antiochus desertum redderet posterius. Causas præcedentis, id est Babylonicæ tempestatis suo loco diximus, causas sequentis postmodum dicemus. Igitur intendebat quidem diabolus contra Deum, contra promissionis Dei verbum vibrare illud hirci cornu magnum, sed permissus non est, imo manifesta Dei virtute locus ille defensus est. « Cum enim idem Alexander Hierosolymam adveniret, Phœnices, ait Josephus, et Chaldæi secum reputabant, quia quidquid potuisset furor imperialis in civitatem, et ipse committeret, et ipsos committere permetteret, et principem sacerdotum summis afficeret contumeliis. At idem princeps sacerdotum, nomine Jaddi, divina visione præmonitus fuerat, ut consideret, sertisque civitatem ornaret, portasque protinus aperiret. Et alii quidem cum veste alba, ipse autem et reliqui sacerdotes, cum legitimis stolis occurrerent, sperantes nihil sævum pati Deo providente. Hoc facto, venit e diverso quam putabant jam dicti Phœnices et Chaldæi. Nam Alexander videns multitudinem vestibus albis indutam, antistites vero cum bissonis stolis, et principem sacerdotum cum tunica hyacinthina et aurea stola, super caput habentem cidarim et laminam auream, in qua scriptum erat Dei nomen, adiit solus, et nomen adoravit, et principem sacerdotum primus veneratus est. Super hoc Syriæ regibus et reliquis stupentibus, corruptamque regis mentem putantibus, cum unus ex omnibus interrogasset eum, dicens: « Cur, eum omnibus adorantibus, ipse adorasset principem sacerdotum gentis Judææ? — Non hunc, inquit ille, adoravi, sed Deum, cujus principatu sacerdotii functus est; nam per somnium in hujusmodi eum habitu consexi. » Præclara victoriæ pars, victoriæ nominis vel verbi Dei taliter ob implendam veritatem promissionis, illam gentem reservantis atque defendentis, ut regnorum capita sibi humiliaret, dum et Babylonis caput Nabuchodonosor prophetam ejus procidens adorat, et Macedonum diadema magnus Alexander in sacerdotis ornatu nomen Dei nihilominus adorat, et eorum medius tempore potentissimus Persarum Medorumque rex mysterium victoriosæ passionis ejus, sicut suo loco dictum est, appenso Aman in patibulo, licet ignorans, concelebrat.

CAPUT XIV.

Quomodo illud cornu fractum sit, id est quomodo Alexander Magnus vita decesserit.

Quomodo illud tandem cornu fractum est? « Hircus enim caprarum, ait Scriptura, factus est magnus nimis, cumque crevisset, fractum est cornu magnum (Dan. viii). » Quomodo fractum est? quomodo mortuus est, qui æstimabatur, et æstimari volebat immortalis, magnus Alexander? Venerat Babyloniæ et ibi per insidias veneni accepit poculam, cujus veneni tanta vis fuisse dicitur, ut non

A ære, non ferro, non testa contineretur, nec aliter ferri nisi in ungula equi potuerit. Accepto poculo, media portione repente velut telo confixus, ingemuit, elatusque e convivio semianimis, ita amare cruciatus est, ut ferrum in remedia posceret, tactumque hominum velut vulnera indolesceret. Sexta die decessit Alexander mensem unum et annos tres et triginta natus, cujus temporis tam brevissimi nunc idcirco meminerimus, ut recogites, qualis vel quanta esse possit causa hujus juvenuli in judicio antiqui dierum super thronum sedentis, et judicantis de bestiis illis, quarum tertia bestia fuit hic pardus, id est per pardum signatus, sævus atque superbus. Quale enim est, cum contemplatione illius antiqui videre juvenem temporis tantilli rapientem regnum, quod idem antiquus disponere debuit, seque appellari jubentem terrarum omnium regem ac totius mundi? Nimirum tale est, imo longe ridiculosius est quam si locusta subsiliat, et pro brevi saltu gigantem se haberi velit tam magnum, ut cælum contingat. Jam dudum de isto et de cæteris irreverentibus et in republica ejusdem Antiqui dierum rapinam regnorum facientibus dictum fuerat: « Perit memoria eorum cum sonitu, et Dominus in æternum permanet (Psal. ix); » qui et permanens dicit: « Consilium meum stabit, et voluntas mea fiet (Isa. xlvii), » subauditur, ut ille solus vincat, solus regnet atque imperet, qui antiquus a me præelectus est, quia verum et maternum est antiquitatis meæ judicium, ut solus ille Rex sit omnium, per quem solum omnia facta sunt.

CAPUT XV.

Fracto cornu, alia quatuor succrevisse, ideoque draconem, cum septem tantum capita habeat, decem tamen diademata gestare.

Fracto cornu hirci magno, « orta sunt, inquit, cornua quatuor super illud per quatuor ventos cæli (Dan. viii), » id est, mortuo Alexandro Magno, divisum est regnum ejus in partes quatuor, et lacertum est etiam in externos, exceptis his quatuor regnis, Macedoniæ, Asiæ, Syriæ, et Ægypti. In Ægypto enim primus regnavit Ptolomæus Lagi filius, id est ad meridiem. In Macedonia Philippus, qui et Arideus frater Alexandri, id est ad occidentem. In Syria et Babylone Seleucus, qui et Nicanor, id est ad orientem. In Asia et Ponto Antigonus, id est ad septentrionem. Hoc secundum plagas totius orbis. Cæterum quæ in Judæa est, ad aquilonem Syriam, et ad meridiem Ægyptum habet. Illic jam illud occasio suggerit, quod in Apocalypsi draco sive bestia hæc, cujus contra Verbum Dei prælia præsentis operis intentio recensenda suscepit, capita quidem septem et in capitibus suis septem diademata, decem vero scribitur habere cornua. Nam « ecce, inquit, draco magnus, rufus, habens capita septem, et cornua decem, et in capitibus suis septem diademata (Apoc. xii). » Cur ita sit, præsens locus vigilanter observatus innuit, quia videlicet dum in uno ex septem regnis, quæ sunt septem capita

draconis, pro uno rege Alexandro decedente, quatuor succedunt, et imponunt sibi omnes diademata, crescit numerus regum, et decem fiunt reges septem regnorum, per quæ, ut jam sæpe dictum est, hoc agere institit draco diabolus, ut irritum fieret promissionis Dei Verbum. Nam et si in quatuor partes divisum est regnum Macedonicum, pro uno tamen imperio computatum usque ad Romanorum imperium, et una tantum pars, scilicet Syriæ regnum per Antiochum Epiphanem draconis ejus malitiam, id est sævam contra testamentum Dei crudeliter exercuit persécutionem.

605 CAPUT XVI.

Antiochum per cornu parvulum, quod de uno ex quatuor exierit, significatum fuisse.

Primus, ut jam dictum est, post mortem Alexandri Syriæ regnavit Seleucus, cognomento Nicanor, secundus Antiochus, qui appellatus est Soter, tertius et ipse Antiochus, qui vocabatur Theos, id est Deus, quartus Seleucus, qui cognominatus est Callincius, quintus Seleucus, cognomento Ceraunos, id est, fulmen, sextus Antiochus, frater Seleuci, qui appellatus est Magnus, septimus Seleucus filius Antiochi Magni, octavus Antiochus, qui appellatus est Epiphanes, id est illustris, frater Seleuci. Iste est radix peccatrix de quo primus liber Machabæorum sic incipit: « Et exiit ex eis radix peccatrix Antiochus illustris filius Antiochi regis, qui fuerat Romæ obses, et regnavit in anno centesimo et septimo regni Græcorum (*Mach. 1*). » Iste est quem ita prophetica visio designat: « De uno autem ex quatuor cornibus egressum est cornu unum modicum (*Dan. viii*), » id est de Seleuco, qui cognominatus est Nicanor, ut jam dictum est, exiit rex iste Antiochus octavus ab illo, rex virtute modicus, arrogantia magnus. « Et factum est cornu illud magnum contra meridiem, et contra orientem, et contra fortitudinem, et magnificentum est usque ad fortitudinem cœli, et dejecit de fortitudine, et de stellis, et conculcavit eas, et usque ad principem fortitudinis magnificatus est, et tulit ab eo iuge sacrificium, et dejecit locum sanctificationis ejus (*ibid.*), » sicut in Machabæorum libris narratur. Hanc malorum partem declamare, nostri propositi est, nam cætera regni illius mala, quæ contra semetipsos, Alexandri principes et duces seu comites mox facti reges gesserunt, ad præsens non pertinet negotium, quia videlicet contra Dei testamentum manus suas, vel arma sua non extulerunt, sed suum invicem sanguinem male prodigi biberunt. Sunt historiæ, quas quicumque legit, plane animadvertere potest, Alexandrum non degenerasse a serpente, imo dæmonio de quo sub nomine Hammonis fuisse conceptum se, ipse gloriatus est, cujus videlicet Alexandri superbia, celerem cadens in mortem, cædium plurimarum seminarium fuit, suosque domesticos contra semetipsos divisit odiis vipereis, discordiis serpentinis.

CAPUT XVII.

Onyæ primum sanguine quintum hoc draconis caput maduisse, et rufum factum fuisse.

Principium sanguinis, quo caput istud draconis, caput quintum maduit, et rufum cœpit fieri, cædes Onyæ pontificis exstitit pii, et mala odio habentis, propter cujus pietatem, cum leges adhuc optime custodirentur, et sancta civitas in omni pace habitaretur, fiebat, ut ipsi reges et principes locum summo honore dignum ducerent, et templum maximis muneribus illustrarent, ita ut Seleucus Asiæ rex de redditibus suis præstaret omnes sumptus ad ministerium sacrificiorum pertinentes. Vita excesserat Seleucus, regnumque susceperat Antiochus, qui Epiphanes id est nobilis appellabatur. Rege illo falso nobili, et vere ignobili regnante, Menelaus, qui Onyas dictus fuerat, sed Græcorum æmulatus gloriam, inter cætera gentilis ritus insignia, Græcum quoque nomen assumpserat, ut vocaretur Menelaus, id est robor populi. Aurea quædam vasa templo furatus, alia donaverat, alia vendiderat, ob quam rem cum argueretur ab Onya, egit ut ab Andronico, cui partem vasorum dederat, Onyas interficeretur, et ita factum est. Occisus itaque est propter justitiam, primus in acie sanctorum martyrum Machabæorum, de quibus Deo donante nunc erit dicendum. Vir in vita sua et post mortem suam venerabile habens testimonium, quod fuerit vir bonus et benignus, visu vercundus, modestus moribus, et eloquio decorus, atque a puero in virtutibus exercitatus. Primus in hunc persecutionem egit frater ipsius Jason, qui patrio nomine dictus fuerat Jesus, sed sicut de Menelao jam dictum est, Græcas patriæ legi præferens glorias, Græcum in primis vocabulum assumpserat, ut vocaretur Jason. Iste ambiens summum sacerdotium pecuniis oblatis impius facile obtinuit apud regem impium, post hoc vitam quoque, ut jam dictum est, amisit Onyas propter justitiam.

CAPUT XVIII.

Quibus peccatis populus meruerit ut Deus per Antiochum eos affligeret.

Dicendum jam in primis qualia propter peccata permissum ac justum fuit ante Deum, ut potestatem haberet caput illud nequissimum adversus testamentum Dei, talem, tam magnam, ut pene periclitata fuerit spes promissionis, quam ut sæpe dictum est, in mente tunc habebat Ecclesia, secundum similitudinem mulieris in utero habentis. Malum ipsorum primum ab ipsis processit, ita ut exigeret justitia fieri, quod faciendum esse dixerat in David Deus. in sermonibus suis justus, et vincens cum judicatur: « Visitabo, inquit, in virga iniquitates eorum, et in verberibus peccata eorum (*Psal. lxxxviii*). » Acto namque ut occideretur Onyas pontifex pius, propter quem, ut jam dictum est, leges optime custodiebantur, prædicti Jason et Menelaus, et multi ab ipsis persuasi, accesserunt ad Antiochum, et ad notitiam ejus perduxerunt, quod vellent patrias relinquere leges et conversationem et mores observare Græco-

rum. Rogaverunt ergo eum, ut permitteret eis ædificare gymnasium Hierosolymis (*I Mach. 1*). Est autem gymnasium nudorum exercitium, quo juvenes nudi luctantes se exercebant. Gymnos Græce, nudus Latine. Cumque concessisset Antiochus, circumcisionem suam, inquit Josephus, velaverunt, ut non apparerent Græcis esse dissimiles. Quod ille dicit, et velaverunt circumcisionem suam, hoc est quod ait Scriptura libri Machabæorum: « Et fecerunt sibi præputia (*ibid.*). » Circumcisis namque impossibile erat sibi facere præputia, nisi velando circumcisionem, ne appareret quod non haberent præputia. Hoc faciendo recesserunt, inquit, a testamento sancto, subauditur quod pepigit Deus cum Abraham, in quo est promissio seminis, quod est Christus, cujus videlicet promissionis fidem in eo negaverunt, quod circumcisionem signaculum fidei velando præputia sibi fecerunt, et ita veraciter a testamento sancto recesserunt.

606 CAPUT XIX.

Quibus successibus populi flagitia aucta fuerint.

Initium dolorum fuit hoc, quod nimirum accersierunt sibi met ultro. Hoc initium statim secutus est profectus, et successit incrementum. Etenim ausus est sub ipsa arce Sion gymnasium constituere, ausus est etiam optimos quosque ephëborum in lupanaribus ponere. « Erat autem, inquit Scriptura, hoc non initium, sed incrementum quoddam, et profectus gentilis et alienigenæ conversationis, et propter impii et non sacerdotis Jasonis nefarium et inauditum scelus, ita ut sacerdotes jam non circa altaris officia dediti essent, sed contempto templo, et sacrificiis neglectis, festinarent participes fieri palestræ et præbitionis ejus injustæ, et in exercitiis disci, et patrios quidem honores nihili habentes, Græcas glorias optimas arbitrabantur (*II Mach. 14*). » Ubi tales erant sacerdotes qualis putas erat populus? Ubi occiso Onya pontifice pio, suffectus Jason impius, et non sacerdos optimos ephëborum in lupanaribus ponebat, putas qualis erat juvenus tam egregii pontificis alumna? Jam utique locus et tempus erat, ut veniret super eos sententia maledictionum illa quæ in libro Deuteronomii (*Deut. 28*), quatenus fierent in exemplum subversionis Sodomæ et Gomorrhæ, Adaniæ et Seboim, quas subvertit Dominus in ira sua et in furore suo (*Gen. 19*). Nisi teneret Dominum Deum juramentum suum, quod juraverat ad Abraham et ad David pro semine quod erat Christus, nasciturus ex illis, Esaia quoque testante, cum dicit: « Nisi Dominus exercituum reliquisset nobis semen, quasi Sodoma fuisset, et quasi Gomorrha similes essemus (*Isa. 1*). » Hæc idcirco dicta sunt, ut appareat aliquatenus æquitas justiciæ Dei, quia nisi sola gratia reservare voluisset gentem illam, propter adimplendam veritatem promissionis, non tantum scelestis manibus impii Antiochi, verum etiam tali pœnæ justum fuisset illos subjici, quasi Sodoma, vel Gomorrha succubuit. Nam etiam gravius erat peccatum istorum scriptam legem habentium,

A quam Sodomorum legem hujusmodi non habentium.

CAPUT XX.

Quid sit quod Dominus per Zachariam dixit: « Quia ego iratus sui parum, » ipsi vero addiderunt, « in malum. »

Ecce autem illud occurrit, quod in Zacharia propheta Dominus exercituum præmittens: « Zelatus sum Hierusalem et Sion zelo magno, et ira magna irascor super gentes opulentas, » continuo causam istam subjungit: « Quia ego iratus sum parum (*Zach. 1*); » ipsi vero addiderunt « in malum. » Et est sensus, ego zelo bono ductus, visitavi « in virga iniquitates eorum et in verberibus peccata eorum (*Psal. 138*), » potestatem dando gentibus, ut eos affligerent parum. Ipsi autem quibus permisi potestatem, permissio abutentes excesserunt modum. Nunc ergo discrete attendendum et attente discernendum est, quid justus Deus fieri voluerit illi populo iratus parum, et quid gentes, ut tunc temporis erant Græci, plus faciendo addiderunt in malum. Quod ut commodius fiat, dicendum in primis in quo sit ira Dei parva, juxta quam dicit: « Quia ego iratus sum parum, et in quo ira ejus magna, juxta quam loquitur: « Et ira magna ego irascor super gentes opulentas (*Zach. 1*). » Simulque et illud considerabitur, quia parvam iram suam zelum vocat, dicendo: « Zelatus sum Hierusalem, et Sion zelo magno. » Et econtra magnam ipsius misericordiam, et parvam, ejusdem opportunum erit distinguere misericordiam, quia sicut magnæ iræ magna est opposita misericordia, quam David postulat, dicens: « Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam (*Psal. 1*), » ita et parvæ iræ oppositam constat esse parvam misericordiam, quam in Osee qualis sit audivimus, Deo dicente? « Quid faciam tibi, Ephraim? Quid faciam tibi, Juda? misericordia vestra quasi nubes matutina et quasi ros mane pertransiens (*Ose. 6*). »

CAPUT XXI.

Quid sit, Deum irasci parum.

Ira Dei parva, juxta quam dicit: « Quia ego iratus sum parum (*Zach. 1*), » subauditur Hierusalem et Sion. Ira parva, virga disciplinæ est scilicet temporalis afflictio sive vexatio, valens ad hoc, ut intellectum dei auditui, ne forte Hierusalem sive Sion, scilicet electa quælibet anima temporalibus bonis inebriata consopiat, et auditus ejus intellectum verbi Dei non habeat, in quo est vita æterna. Talis ira zelus recte vocatur, dicente ipso: « Zelatus sum Hierusalem et Sion zelo magno (*ibid.*), » veluti cum vir diligens dilectam suam fortiter æmulatur euntem post amatores suos. « Ecce, inquit, ego sepiam viam tuam spinis, et sepiam eam maceria, et semitas suas inveniet, et sequetur amatores suos, et non apprehendet eos, et quæret eos, et non inveniet, et dicet: Vadam et revertar ad virum meum priorem, quia bene mihi erat tunc magis quam nunc (*Ose. 11*). » Porro ira Dei magna est, quod non zelatur,

quemadmodum in Hieremia dicit ipse : « Cum zelus meus recesserit a te, et execrantem animam non requirit, neque sepiam viam ejus spinis, ut adversis offensa revertatur ad Creatorem suum. » Juxta quod in Psalmo dictum est : « Secundum multitudinem iræ suæ non quæret (Psal. viii). » Huic iræ magnæ, magna est opposita misericordia. De qua cum dixisset ad David in juramento suo : « Visitabo in virga iniquitates eorum, et in verberibus peccata eorum (subauditur filiorum David), » continuo subjunxit : « Misericordiam autem meam non dispergam ab eo (Psal. lxxxviii). » Quænam est illa misericordia, nisi promissio tunc adimplenda, nunc autem impleta? Nam et alibi : Deus, inquit, susceptor meus, Deus meus misericordia mea (Psal. lviii), Deus meus, inquam, scilicet Christus, qui est super omnia benedictus Deus in sæcula (II Cor. xi), quem profecto in sua persona, id est de semetipso proloquens David, susceptorem suum potuit dicere, quia futurum erat, et factum est, ut Deus suus, Verbum Dei, Verbum Deus suscipere ipsum David, suscipere carnem nostram, hominem verum de semine ipsius David. Hæc misericordia tam magna, fructus est illius benedictionis, qua pater Isaac juniorem filium suum Jacob benedicens : « Serviant, inquit, tibi populi, et adorent te tribus, esto Dominus fratrum tuorum, et incurventur ante te filii matris tuæ. Qui maledixerit tibi, sit ille maledictus, qui autem benedixerit tibi benedictionibus repleatur (Gen. xxvii). » Eo namque illa benedictio tendebat, ut Deus noster misericordia nostra, Deus et homo Christus de stirpe Jacob nasceretur, quoniam responsum fuerat Rebecæ : « Dux gentes in utero tuo sunt, et duo populi ex ventre tuo dividuntur (Gen. xxv). » Et idcirco fieri non poterat, ut ex ambobus nasceretur, utpote divisus Jacob et Esau. Illa benedictio, quam sortitus est ejulans Esau **607** dicente patre : « In pinguedine terræ, et in rore cæli desuper erit benedictio tua (Gen. xxvii) » misericordia parva est, parvæ iræ Dei, de qua jam dictum est, opposita.

CAPUT XXII.

Quid Antiochus addiderit « in malum. »

Jam ad in quod proposuimus redeundum est, scilicet ad discernendum, quid justus Deus fieri voluerit illi populo iratus parum. Et quid illa radix peccatrix, Antiochus ille illustris, plus faciundo addiderit « in malum (Zach. i). » Unam tantummodo et parvam misericordiam, sicut jam dictum est, sortitus fuerat Esau, scilicet ut in pinguedine terræ et rore cæli desuper, id est bonis terrenis, et temporalibus divitiis abundaret. Utramque autem, videlicet et parvam et magnam misericordiam Jacob in benedictione acceperat, quatenus eidem « et de rore cæli et de pinguedine terræ daret abundantiam frumenti vini et olei, » quæ parva misericordia est. « Et semini ejus, » id est Christo, servirent populi, et adorarent eum tribus, quæ magna misericordia est. Parvam illam misericordiam parva ira Deus abstulit,

A quoties populum illum propter peccata gentibus devastandum tradidit, sicut scriptum est : « Et tradidit eos in manus gentium et dominati sunt eorum qui oderunt eos, et tribulaverunt eos inimici eorum, et humilitati sunt sub manibus eorum (Psal. cv). » « Ipsi vero addiderunt in malum, » quoties hoc nisi sunt, ut misericordiam magnam, misericordiam æternam auferrent eis, non ut ipsi possiderent, sed ne fieret ulli homini, neve esset apud ullum hominem fides Dei, aut verbum promissionis, agitante illo diabolo dracone antiquo, ut, exempli gratia, Nabuchodonosor regem Babylonis agitavit, quatenus tres pueros mitteret in caminum ignis, quia statuum noluerunt adorare, quam ipse fecit. Sed de illo et de cæteris jam dictum est, ad ea quæ impius gessit B Antiochus sermo devenit.

CAPUT XXIII.

Quæ Antiochus Hierosolymis fecerit, ad parvam Dei iram pertinere.

Postquam paratum est regnum in conspectu Antiochi, et coepit regnare in terra Ægypti, ut regnaret super duo regna, postquam comprehendit civitates munitas in terra Ægypti, et accepit spolia terræ Ægypti, convertit et ascendit ad Israel, et ascendit Hierosolymam in multitudine gravi, et intravit in sanctificationem cum superbia, et accepit altare aureum, et candelabrum luminis, et universa vasa et ornamenta, quæ in facie templi erant et comminuit omnia, et cætera usque ad id quod dictum est : « Secundum gloriam ejus multiplicata est ignominia ejus, et sublimitas ejus conversa est in luctum (I Matth. i). » Hæc omnia secundum hunc modum, cuncta secundum hoc genus malorum direptio atque comminutio valorum sanctorum, direptio thesaurorum, et cædes hominum, plangens magnus in Israel et omni loco eorum, gemitus principum et seniorum, infirmitas juvenum et virginum, lamentum maritorum, et luctus matronarum, plaga magna civitatis et perditio populi multi, nam et civitatem succendit Antiochus igni, domos quoque et muros in circuitu destruxit (ibid.). Hæc, inquam, omnia pertinent ad iram parvam, juxta quod ait ipse Dominus : « quia ego iratus sum parum. » Parva namque hæc fuerunt, quia circa corpus omnia versata sunt, bona temporalia, bona caduca, et quandoque defutura citius sustulerunt. De causa vel cupiditate ejus, qua intravit in Ægyptum bellum inferens nepotibus suis, id est sororis suæ filijs, Ptolemæo Philometori et fratri ejus Ptolemæo Physicon ex Ptolemæo Epiphane genitus, et qualiter imperio Romanorum circumscriptus, ac deterritus inde recesserit, recitare præsentis non est negotii, præsertim quia propositi sui viam tenens animus digniora prospicit, et ad ipsa tendit.

CAPUT XXIV.

Quod Judæos ad ritum gentilem coegerit, additamentum fuisse in malum.

Sequuntur ea quæ recte dicas additamentum eorum, quemadmodum ait : « Ipsi vero addiderunt in malum (Zach. i). » Et scripsit rex Antiochus omni

regno suo, ut esset omnis populus unus, et misit libros per manus nuntiorum in Hierusalem, et in omnes civitates Judæ, ut sequerentur leges gentium terræ, et prohiberent holocausta et sacrificia et placationes fieri in templo Dei, et prohiberent celebrare Sabbatum et dies solemnes. Et jussit ædificari aras et templa et idola, et immolari carnes suillas, et pecora communia, et relinquere filios suos incircumcisos, et quicumque non fecissent secundum verbum regis Antiochi, morerentur. Et ædificavit abominandum idolum desolationis super altare Dei, et per universas civitates Judæ in circuitu ædificaverunt aras, et ante januas domorum, et in plateis incendebant thura, et sacrificabant, et libros legis Dei combusserunt scindentes eos, et apud quemcunque inveniebantur libri testamenti Domini, et quicumque observabant legem Domini, secundum edictum regis trucidabant eum (*I Mach. 1*). » Quis dubitet, quis discernere non queat totum hoc additum esse super iram Domini et Patris, servos aut filios suos non perdere, sed corripere volentis? « Ego enim, inquit, iratus sum parum (*Zach. 1*), » scilicet visitando « in virga iniquitates eorum, et in verberibus peccata eorum (*Psal. LXXXVIII*). » — « Ipsi vero addiderunt in malum, » videlicet ad hoc tendente diabolo agitatore illorum, ut misericordiam meam auferrent ab eis, et irritum facerent verbum promissionis, tollendo legem, auferendo testamentum et libros testamenti, et ipsam quoque gentem, ut dum non superesset gens, unde salus futura sperabatur, consequenter nec ipsa salus mundi Christus nasceretur.

CAPUT XXV.

Diabolum propter ejusmodi additamenta dictum esse Leviathan.

Perpende nunc quam recte et quanta pro re draco iste magnus, serpens antiquus, qui vocatur diabolus et Satanas, vocetur etiam Leviathan, quod interpretatur *additamentum eorum*. Quorum enim eorum, nisi septem capitum sæpe dictorum? Ex quo Dominus generi humano parum iratus dixit ad Adam: « Maledicta terra in opere tuo, in laboribus comedes panem tuum cunctis diebus vitæ tuæ, spinas et tribulos germinabit tibi, et comedes herbas terræ. In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec revertaris in terram, de qua sumptus es, quia pulvis es, et in pulverem reverteris (*Gen. III*), » et emisit eum de paradiso voluptatis. Ex quo, inquam, suis quoque electis taliter parum iratus, mortales eos esse, et brevi tempore vivere et in laboribus brevem vitam ducere voluit, semper diabolus institit, **608** ut magna quoque ira adderetur illis, id est ut morte animæ permanerent mortui. Amplius autem postquam ad Abraham factum est Verbum promissionis, quo promissa est benedictio, quæ utique est destructio peccati et mortis, idem diabolus insanire cœpit, et contra promissionem eandem, quatenus non fieret quod promissum fuerat, illa capita sua, de quibus nobis nunc sermo est, furiosius erexit, quæ nimirum quantum in ipsis fuit, maxime illi populo, quoties

A Deus iratus est parum, « addiderunt in malum, » et videlicet, ablata illis libertate vitæ præsentis, auferrent etiam Deum. Hoc est additamentum eorum propter quod ipse qui addidit, sive qui addere voluit, dictus est Leviathan. Quod vocabulum non alium quempiam, sed ipsum constat posuisse Deum primum in Job, cum dicit ad eum: « Nunquid extrahere poteris Leviathan hamo, et fune ligabis os ejus? (*Job XL*), » etc. Deinde in Isaia: « In die illa visitabit Dominus in gladio suo duro, et grandi et forti, super Leviathan serpentem vectem, et super Leviathan serpentem tortuosum, et occidet eum qui in mari est (*Isa. XXVII*). »

CAPUT XXVI.

De ira Dei magna, quæ sit.

Quid illa visitatione justius? quid illo gladio durius? Gladius namque durus et grandis et fortis, magna est ira Dei, quam iste Leviathan generi humano, et illi præcipuè genti, quæ verbum promissionis acceperat, superaddere voluit, ut auferretur illi misericordia, et non fieret quod promissum fuerat. Unde animadvertere promptum est, valde justum esse, ut et ipse serpens antiquus et omnia capita ejus, omnes omnino impii, qui dicuntur et sunt membra diaboli vel corpus, gladium durum, gladium grandem et fortem, id est magnam Dei subeant iram, quoniam hanc ipsi superaddere voluerunt electis Dei, parvam, ut jam dictum est, sustinentibus iram. Perpulchrum simulque terrificum est illic perspicere sensum hujusmodi, ubi dicit Spiritus in Apocalypsi Joannis: « Væ terræ et mari, quia descendit diabolus ad vos, habens iram magnam! » (*Apoc. XII*.) Subaudire namque decet ad comparisonem sive relationem minoris iræ, de qua jam dictum est, magnam esse, vel dici illam quam habet diabolus iram; siquidem et ratio docet, et Aristotelici quoque volunt, parvum et magnum non absolute, sed relatione vocabula quantitatis esse, ut, verbi gratia, cum dicitur, mus magnus, et mons parvus, respectu aliorum dici intelligitur, quia parvus mons respectu montis majoris, et magnus mus sine dubio respectu minoris muris enuntiatur. Cum igitur dicit: « Væ terræ et mari quia descendit diabolus ad vos, habens iram magnam. » Terræ et maris nominibus, omnes impios significans, pulchre subintelligitur parva ira, quæ finem accepit, et quam omnes electi pertransierunt talia passi, qualia possunt intelligi per illud Dei dictum: « Quia ego iratus sum parum (*Zach. 1*). » Diabolus namque magnam habet iram super se positam, scilicet irrevocabilem damnationis æternæ sententiam, et illam importat terræ et mari, id est omnibus impiis. Qui cum Deus fuisset suis « iratus parum, ipsi addiderunt in malum, » ut auferrent illis misericordiæ spem, ut inferrent illis oblivionem Dei. Væ illis quia diabolus, qui habet iram magnam communicat eis, ut habeant ipsi quod addiderunt, sive addere voluerunt electis Dei!

CAPUT XXVII.

Parvam Dei iram placari posse, magnam non posse.

Quomodo tandem remota est illa ira Dei, qua tunc temporis iratus fuerat parum hostiis et muneribus? Hoc denique distat inter iram Dei parvam et iram Dei magnam, quod ira Dei magna non expiatur victimis et muneribus usque in æternum. Sicut et ad beatum Job de jam dicto Leviathan, id est diabolo habente iram magnam Dominus dicit: « Non parcam ei verbis potentibus, et ad deprecandum compositis (*Job xli*). » Parva autem ira Dei placari potest hostiis et muneribus, et sub lege, et in gratia dispositis, maxime autem his, quæ supra legem vel præceptum quisque spontanea devotione supererogaverit, exempli gratia, tradendo corpus suum pro testamento Dei. Quibus ergo victimis, quibus muneribus illa ira, qua nunc Deus parum iratus fuerat, placata sive remota est? Non holocaustis arietum et taurorum, neque in millibus agnorum pinguium, sed sicut in fornacem Babylonicam tres pueri missi, in animo contrito et spiritu humilitatis suscepti sunt, ita septem fratres cum matre sua passi meruere suscipi sacrificium beneplacitum, per quod hæc et omni populo iram Domini placari dignum fuit. Unde et statim post passiones illorum subjunctum est: Quia Judas Machabæus, et qui cum illo erant convocantes cognatos, et eos qui permanserant in Judaismo assumentes, et invocantes Dominum, ut misereretur templo et civitati, et vocem sanguinis ad se clamantis audiret, memoraretur quoque iniquissimas mortes innocentium parvulorum, et armis uti cœperunt, Deo nimirum confortante, et effectum tribuente. « Ira enim Domini, inquit Scriptura, in misericordiam conversa est (*II Mach. viii*). »

CAPUT XXVIII.

Mulierem in utero habentem, denuo parturiisse et clamasse.

Quis non audivit clamores illius temporis, clamores mulieris in utero habentis et parturiendo clamantis? Sæpe dictum est, et sæpe dicendum est, nec fastidio esse debet, quia summa præsentis opusculi in mysterium respicit signi magni et mirabilis, scilicet draconis rufi septem capita habentis, et ante mulierem, quæ erat paritura, stantis, ut cum pareret filium ejus devoraret. « Clamabat mulier in utero habens et parturiens, » clamabat Ecclesia temporis illius fidem et spem in verbo promissionis habens, « et cruciabatur ut pareret (*Apoc. xii*), » id est desiderabat, et desiderando fatigabatur, ut promissiones suas de semine Abrahæ Deus adimpleret. Quis, inquam, clamores temporis illius non audivit? « Væ mihi, Mathathias inquit, ut quid natus sum videre contritionem populi mei, et contritionem civitatis sanctæ, et sedere illic, cum datur in manibus inimicorum? Templum ejus sicut homo ignobilis, vasa gloriæ ejus captiva abducta sunt (*I Mach. ii*). » Item: « Et jejunaverunt, et induerunt se ciliciis et cinerem sparserunt in capite suo, et destituerunt vestimenta sua, et suscitaverunt Nazaræos, qui impleverant dies,

A et exclamaverunt voce magna in cœlum dicentes: Quid faciemus istis, et quo eos ducemus? et sancta tua concalcata sunt, et contaminata sunt. Et sacerdotes tui facti sunt in luctu et humilitate, et ecce nationes convenerunt adversum nos, ut nos disperdant. Tu scis quæ cogitant in nos (*I Mach. iii*). » Convenerant enim exercitus multorum millium, ut venirent in terram Juda, et disperderent eam. Ipsi autem cum pauci essent; « et nunc clamemus, dixerunt, in cœlum, et miserebitur nostri Deus, et conteret istos ante faciem nostram hodie (*I Mach. iv*). » Plena est historia dierum illorum, rerumque gestarum series clamoribus hujusmodi, qui vere secundum mysterium præscriptum clamores erant mulieris in utero habentis, et parturientis et in parturiendo magnum cruciatum habentis.

CAPUT XXIX.

Septem fratres Machabæos, et matrem eorum præcipue cum paterentur, clamasse.

Quod si singularum desiderium gemitusque animarum, quæ in illius magnæ mulieris persona unum sunt, magnus clamor exstitit ad Deum. Quid de illa censes, quid putas de matre septem filiorum, quæ supra modum mirabilis, et honorum memoria digna, pereuntes septem filios sub unius diei tempore conspexit? Denique bono quidem animo ferebat propter spem, quam in Domino habebat, singulosque illorum hortabatur: « Non ego, inquit, vobis in utero meo spiritum et animam donavi, neque singulorum membra compegi, sed mundi Creator, qui formavit hominis nativitatem, quique omnium invenit originem, et spem vobis iterum cum misericordia reddet et vitam (*II Mach. vii*). » Bono quidem, inquam, animo propter spem futuræ resurrectionis natorum supplicia mortesque ferebat, sed nihilominus natura materno affectu dolebat magnoque ad Deum dolore clamabat. Et singuli quidem natorum in suo dolore suaque pœna clamabant. Mater autem, quæ et novissima post filios consumpta est, in mortibus omnium, in doloribus singulorum abundantius doluit, et altius clamavit, nec minori singulos mentis cruciatu peperit Deo, quam cruciata est, dum singulos pareret mundo. Itaque saltem in una matre illa perpende de universa dierum illorum Ecclesia, quam congruum, quam divini horroris plenum fuerit, vel sit mysterium, draconem tot capitum stesisse ante mulierem in utero habentem, scilicet venturum Christum fide expectantem, ut filium ejus devoraret, ut fidem promissionis de corde ejus auferret. Quintum regnum illius draconis, regnum illud erat nequiter erectum, regnante Antiocho ad infestationem mulieris quod nimirum in illa matre septem filiorum pene visibiliter apparuit. Ante istorum quidem, scilicet matris et septem filiorum passiones, multus sanguis ab Antiocho fusus fuerat, qui ad Deum clamabat, sicut postmodum dictum est: « Ut vocem sanguinis ad se clamantis audiret (*II Mach. viii*). » Sed istorum sanguis vo-

cem grandiore habuit, et ad supernos auditus perveniens iræ finem imposuit.

CAPUT XXX.

Quod carne porcina vesci noluerint, passionis eorum causam fuisse, et quod mundis omnia munda.

Noli attendere quasi parvam passionis eorum causam, dum legis hoc tantum quia contigit eos cum matre apprehensos compelli a rege comedere contra jus carnes porcinas, flagris et tauris cruciatos (*II Mach. vi*). Illæ namque carnes non solum porcinae, verum etiam immolatiæ erant, id est dæmonibus immolatæ erant. Sicut enim in præcedentibus habes; « Altare etiam plenum erat illicitis, quæ legibus prohibebantur. Ducebantur enim cum amara necessitate in die natalis regis ad sacrificia. Et cum Liberi sacra celebrarentur, cogebantur hedera coronati Libero circumire (*II Mach. vi*). » Et in primo Machabæorum libro manifestius dictum est quia « jussit Antiochus immolari carnes suillas et pecora communia (*I Mach. i*). » Cum ergo audis carnes porcinas, subintellige etiam immolatiæ. Duplex certaminis causa, quia videlicet, carnes porcinas lex inter immunda reputaverat, et his vesci prohibuerat. « Et quæ immolant gentes, ait Apostolus, dæmonis immolant, et non Deo (*I Cor. x*). » Porro de causa una, scilicet de eo quod littera legis hæc inter immunda reputat, spiritus vivificans per Evangelii gratiam nos liberat, dicente Apostolo : « Omne quod in macello venit, manducate. Si quis autem dixerit : Hoc immolatum est idolis, nolite manducare (*ibid.*). » Item ad Timotheum, « Quia omnis creatura Dei bona, et nihil rejiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur. Sanctificatur enim per verbum Dei, et orationem (*I Tim. iv*). » Item ad Titum : « Omnia munda mundis, coinquinatis autem et infidelibus nihil mundum (*Tit. i*). » In Actibus quoque apostolorum. « Visum est, inquit, Spiritu sancto et nobis, nihil ultra oneris vobis gentibus imponere, quam hæc necessaria, ut abstineteis vos ab immolatis simulacrorum, et suffocato et fornicatione, et ea quæ vobis fieri non vultis, aliis ne faciatis (*Act. xv*). »

CAPUT XXXI

Qua ratione Deus in veteri lege inter munda et immunda discrevit.

Non est hoc ex levitate sive mutabilitate, sed ex judicio et ratione, quod unus idemque Deus et legem dedit de mundis et immundis, et in Evangelio, sive per Evangelii ministros dicit, omnia esse munda mundis. Utiliter hujus rei consideratio procedit, si rite perpendas, et quid de præceptis suis ipse dicat in prophetis, et quid tunc evenerat, quando ejusmodi præcepta dedit. In Ezechiele dicit : « Ejeci eos de terra Ægypti, et eduxi in desertum, et dedi eis præcepta mea, et judicia mea ostendi eis, quæ faciat homo, et vivat in eis (*Ezech. xx*). » His dictis confestim culpans eos, quod præcepta sua reprobassent, et post idola fuissent oculi eorum : « Ergo, inquit, et ego dedi eis præcepta non bona,

et judicia in quibus non vivent, et pollui eos in muneribus suis, cum offerrent omne quod aperit vulvam (*ibid.*). » Ecce quanta differentia præceptorum, alia præcepta et judicia bona quæ faciat, et vivat in eis; » alia « non bona, in quibus non vivent, » ait. Ut alia ab aliis, ut bona clare discernamus a non bonis, recurramus ad tempora, vel ad ordinem ipsorum, quomodo et quibus causis intercurrentibus tam differentia præcepta dederit. Venerat ad montem Oreb, et locutus est per Moysen, præcepta utique bona : « Non habebis, inquit, deos alienos coram me, » etc., usque ad id, « Non inibis cum gentibus foedus, nec cum diis eorum (*Exod. xx, xxiii*). » Interea dum cum Moyse loqueretur, fecerunt sibi vitulum conflatilem, et adoraverunt, atque hostias immolaverunt (*Exod. xxxii*). Eatenus Moyses populo non velata facie bona et vitalia Dei præcepta dederat. Deinde subintroeunte reatu vituli, faciem ejus velari oportuit, quando loquebatur ad populum (*Exod. xxxiv*), et quæ præcepta dedit, extunc præcepta bona non sunt, in quibus non vivunt, ut sunt hæc de mundis et immundis animalibus, de lepra corporum, de lepra vestimentorum **610** et de lepra domorum, et cætera ejusmodi, qualium utique littera occidit, spiritus autem vivificat nunc revelata facie Moysi. Hæc ideo nunc dicta sunt, ut constet rationabiliter in doctrina apostolica superfluas duci disputationes propter ciborum differentias, quia videlicet manifeste, sicut jam dictum est, præcepta hujusmodi non bona fuisse Deus ipse asserit, quorum causa ut darentur, præcedens prævaricatio fuit, etc.

CAPUT XXXII.

Septem fratres Machabæos præcipue venerabiles esse, quod resurrectionem mortuorum aperte confessi sunt.

De piis martyribus sermo habitus ita claudatur, ut venerabiliores nobis illos in Evangelio Christi cæteris arbitremur. Quam ob causam? quia videlicet in passionibus suis, ubi pro testamento Dei sua corpora tradiderunt, et gravissimis suppliciis subdiderunt, beatæ resurrectionis fidem et spem sonora voce confessi et testificati sunt. « Tu quidem scelestissime, ait unus ex illis, in præsentī vita nos perdis, sed rex mundi defunctos nos pro suis legibus in æternæ vitæ resurrectione suscitabit (*II Mach. vii*). » Alius linguam, ut prædiceretur postulatus, et manus constanter proferens et extendens, « E cælo, inquit, ista possideo, sed propter Dei leges nunc hæc ipsa despicio, quoniam ab ipso me ea recepturam spero (*ibid.*). » Deinde sequens cum vexaretur, jamque esset propinquus ad mortem : « Potius, inquit, est ab hominibus morti datos spem expectare a Deo iterum ab ipso resuscitandos. Tibi enim resurrectio ad vitam non erit (*ibid.*). » Mater quoque ipsorum martyr et plus quam martyr, quæ percurrentes septem filios sub unius diei tempore conspiciens, bono animo ferebat propter spem quam in Domino habebat, adhortans illos : « Mundi Crea-

tor, » inquit inter cætera, « qui formavit hominis A
nativitatem, quique invenit omnium originem, et
spem vobis iterum cum misericordia reddet et vi-
tam (*II Mach. vii*). » Et inclinata ad illum, qui resi-
duus erat filiorum novissimum, inter cætera : « Di-
gnus, inquit, fratribus tuis effectus, suscipe mortem,
ut in illa miseratione te cum fratribus tuis recipiam

(*ibid.*). » Nobis igitur quorum fidei summa resurre-
ctio mortuorum est per Jesum Christum, non abs re
inter omnes sanctos Veteris Testamenti isti venerandi
sunt, qui in suis pretiosis mortibus tam pium atque
clarum sanctæ resurrectionis testimonium cecine-
runt.

LIBER DECIMUS.

CAPUT PRIMUM.

Sanctos per fidem vicisse regna.

« Sancti, inquit Apostolus, per fidem vicerunt
regna, operati sunt justitiam, adepti sunt repro-
missiones. Obturaverunt ora leonum, exstinxerunt
impetum ignis, effugaverunt aciem gladii, convalue-
runt de infirmitate, fortes facti sunt in bello, castra
verterunt exterorum (*Hebr. xi*). » In sancto victo-
rum ejusmodi concilio, in fortium talium exercitu
inicyto libenter aspiciamus bellatores Machabæos,
Judam et fratres ejus ac socios, quorum bellica vir-
tus, quorum labores et certamina gloriosam Christum
Salvatorem nobis quodammodo pepererunt, quia
gentem suam, de qua Christus nasciturus erat, et
natus est, cum eam gentes delere vellent, magnani-
miter defenderunt, et illud jam dictum draconis ca-
put quintum in rege Antiocho, ejusque ducibus viri-
liter percusserunt, Verbo Dei, Verbo Deo coope-
rante laboribus ipsorum, ut ille impius rex, sicut
de illo ad Daniele fuerat prædictum, sine manu
contereretur (*Dan. vii*). Isti sunt parvulum illud
auxilium, quod jam prævisum atque promissum
fuerat, dicendo : « Cumque corruerint, » subauditur
de populo plurimi, « sublevabuntur auxilio parvulo
(*Dan. xi*). » Nam si respicias multitudinem adver-
sariorum, si recogites millia castrorum hostilium,
quid vel quantum erat Mathathias de vico vel monte
Modyn, cum quinque filiis et aliquot cognatis, et
illis qui permanserant in Judaismo popularibus suis.
Revera secundum numerum suum, parvulum fuere
auxilium, sed secundum fidem suam et Dei miseri-
cordiam, maximum sibi et omni sæculo pepererunt
adjutorium.

CAPUT II.

*Sanctos egentes, angustiatis, afflictos, in solitudinibus
errasse, in montibus.*

Qui unctionem habet ex Deo, quæ videlicet, unctio
docet nos de omnibus, ait Joannes apostolus (*I Joan.*
ii), ipse congemiscere dicit, et congemiscit illis ;
quia mala multa sunt « experti, egentes, angustiati,
afflicti, in solitudinibus errantes, in montibus et in
speluncis, et in cavernis terræ (*Hebr. xi*). » Una
die usque ad mille animas hominum in deserto in-
terfecti sunt in die Sabbatorum, eo quod verebantur

B propter religionem et observantiam manu sibimet
auxilium ferre. « Moriamur, dixerunt, in simplici-
tate nostra, et testes erunt super nos cælum et
terra, quod injuste perditis nos (*I Mach. ii*). » Sed
quid sequitur? « Et dixit vir proximo suo : Si omnes
611 fecerimus sicut fratres nostri fecerunt, et non
pugnaverimus adversus gentes pro animabus nostris,
et justificationibus nostris, citius disperdent nos a
terra, et cogitaverunt die illa, dicentes : « Omnis
homo quicumque venerit ad nos in die Sabbatorum
pugnabimus adversum eum, et non moriemur omnes
sicut mortui sunt fratres nostri in occultis (*ibid.*). »
Et hætenus, inquit Josephus, permanet nobis con-
suetudo pugnandi, etiam si tali die bella consurgant.
Igitur qui, ut jam dictum est, unctionem habet ex
C Deo, et quem « unctio ejus docet de omnibus, » ipse
scit, ipse intelligit, ipse in statera rationis appendit.
Mulum in istis experimentum posse ostendit dictum
Apostoli dicentis : « Egentes, angustiati, afflicti, in
solitudinibus errantes, in montibus et in speluncis,
et in cavernis terræ. » Et ista perpendens grates
profundas agit afflictæ illorum fidei, quia veraciter
in doloribus pepererunt nobis, parturierunt animæ
illorum omni sæculo æternæ fructum salutis, nati-
vitatem Jesu Christi veri et æterni Salvatoris. Non
dicimus, neque dicere possumus vel asserere quod
omnes illi cujuscunque sexus vel ætatis tali tem-
pestate trucidati, scientiam habuerint, vel habere
potuerint, tantæ spei, tantæ expectationis in pro-
missione, quæ dicta est ad Abraham beati seminis
D venturi Jesu Christi (*Gal. iii*), sed hoc admiramur
in laude verbi Dei, in firmamento propositi Dei,
quod multis etiam nescientibus amorem præcordia-
liter infudit conservandi generis sui, atque defen-
dendi, de quo nasci oportebat salutem generis hu-
mani, Christum Dei Filium secundum promissionis
veritatem, promissionem veritatis, quia Deus verax
est. Et clamabat ad eum humilitas peccatorum per
os David : « Ut justificeris in sermonibus tuis, et
vincas cum judicaris (*Psal. l*). »

CAPUT III.

Quanta fuerit lætitia templi emundati et renovati.

Quid de lætitia magna dicam, quæ facta est in
populo de emundatione ac renovatione templi, quod

contaminatum steterat per tres annos? Nam lætitia quam magna fuerit eorum in hymnis et confessionibus benedictentium Dominum, Josephus quoque testatur: « Ab illo, inquit, tempore per octo dies hanc renovationis templi festivitatem celebramus, vocantes eam Lumina, eo quod præter spem hoc nobis splendidum lumen colendæ religionis apparuit. » Quis nisi Deus mentibus eorum tantum nominis sui infudit amorem, ut recuperationem loci, in quo nomen ejus invocaretur, tanta lætitia celebrarent, tamque luminosam ducerent, et per singulos annos octo diebus quod eatenus non fiebat, celebrandum decernerent? Siquidem Salomon octo quidem diebus dedicationem celebravit, et in die octavo dimisit populum. Sed non est scriptum, quod totidem, id est in octo diebus constituerit per singulos annos dedicationis ejusdem celebrari festivitatem. Igitur et hoc in laude magna Deo est ascribendum, cujus in manu sunt corda filiorum hominum, quia promissionis suæ memor, ut eam adimpleret, mittendo in plenitudinem temporis Filium suum, Verbum suum, egit infundendo desiderium, egit impendendo auxilium, quatenus gens ipsa, de qua promissionem adimpleri oportebat, semetipsam defenderet et locum.

CAPUT IV.

Quam sedulo flagitaverit Cuno, ut præmium secundi libri Machabæorum interpretaretur, idque se jam facturum.

Nunc ad illud quod efflagitasti, et instantèr exi-
gis, Cuno, amicorum murenulas aureas facientium sponsæ, et dilectæ Regis æterni valde familiaris, sermo præsens sese intendit, scilicet, ad elucidandum, quoad possibile erit et Deus donabit, Scripturam, quæ secundum Machabæorum librum quasi prologus vel præmium præcedit. Uno eodemque tractatu diligens animus utique efficere gestit, scilicet et magnitudinem dignitatemque ejus, cujus jam breviter meminimus, declamare lætitiæ pro renovatione templi, et Scripturam aliquatenus elucidare jam dicti præmii. Denique maxime circa illam renovationis templi lætitiæ Scriptura illa versatur, talem habens intentionem, ut omnia omnino ubicunque sit Judæus, ubicunque sit confessor verus, qui et nomine et re sit confessor, quod sua interpretatione signat hoc nomen, quod est Judæus, de illa templi reparatione gratuletur, corde magno et animo volente, aperto corde in lege Dei, et in præceptis ejus. Et revera si causam, quam præ manibus habemus, attendat Judæus, si magnum Dei negotium, quod propter implendas promissiones suas Deus habebat cum hominibus, consideret, Dei confessor verus causam habet, cur gratuletur, cur templum illud Machabæorum laboribus reparatum fuisse lætetur, suasque voces admisceat illorum vocibus, Deum benedicendo in hymnis et confessionibus. Quod hodie quoque sanctam Ecclesiam Christi per totum orbem facere non ignoramus, ubicunque invocatur nomen Domini, ubicunque dedicatum est,

vel dedicatur altare, vel templum nomini Domini, illic istorum et memorabilium Machabæorum simul redolet memoria et floret, et voces animarum illorum salutem nobis æternam parturientium chorus Ecclesiæ consonat celebriter, celebrat consonanter. Igitur ad magnificandam rem tam gratiosam, tam gloriosam, secundum illud præmium procedendum est. Et si minus quam petis vel optas elucidando illud factum fuerit, meæ non negligentiae, sed impossibilitati recte deputabis.

CAPUT V.

Onyam cum multis Judæis ad Ægyptum profectum fuisse, ibique templum ædificasse.

In primis dicendum cur Judæi, vel ex quo tunc essent per Ægyptum, ad quos sic incipit: « Fratribus qui sunt per Ægyptum Judæis salutem dicunt fratres qui sunt Hierosolymis Judæi, et qui in regione Judæa, et pacem bonam (II Mach. 1). » Anno centesimo quadragesimo nono regni Græcorum, rex Antiochus Menelaum interfecerat fratrem Onyæ minorem, cui pater ejusdem Antiochi summum sacerdotium contulerat. Tres quippe fuerant filii Simonis pontificis, videlicet Onyas, qui patri in pontificatu successit, quemque Andronicus interfecit, et Jesus et alter Onyas, quorum Jesus Jasonem, Onyas vero Menelaum se appellari fecit, ambo Græcis nominibus delectari, ritumque gentilem se imitari velle professi. De Onya filius parvulus relictus fuerat, dictus et ipse Onyas. Cumque Onyas, ut jam dictum est, ab Andronico interfectus fuisset, fratri ejus jam dicto **612** Jasoni Antiochus Epiphanes pontificatum tradiderat, sed rursus sibi sublatum honorem Menelao contulerat. Mortuo Antiocho cum successisset sibi filius æquivocus, interfecit eundem Menelaum, suggerente Lysia, causam hunc esse omnium malorum. Filius autem pontificis Onyæ, de quo prædiximus, qui defuncto patre adhuc puerulus fuerat derelictus; videns, inquit Josephus, quod patrum suum Menelaum rex interfecisset, et principatum sacerdotii Alchimo dedisset, non existente de genere sacerdotum, flexus a Lysia, ut transponeret honorem ab ea familia ad aliam domum, fugit ad Ptolomæum regem Ægypti, et honorem meruit ab ipso, et uxore ejus Cleopatra, locumque petiit in regione Heliopolitana, ubi simile Hierosolymorum ædificaret templum. Templum illud permansit usque ad imperium Vespasiani annis ducentis quinquaginta. Ipsa autem urbs, quæ vocabatur Onyæ, postea dimicantibus adversum Romanos Judæis, ad solum usque deleta est, et neque urbis, neque templi restat vestigium. Sub occasione igitur Onyæ pontificis infinita examina Judæorum ad Ægyptum confugerunt. Asserebat enim Onyas, se Isaïæ implere vaticinium scribentis: « Erit altare Domino in medio terræ Ægypti, et titulus Domini juxta terminum ejus (Isa. xix). » Sed et antea non parva Judæorum multitudo in Ægyptum descenderat. Siquidem Ptolomæus filius Lagi multos captivos a montanis Judææ, vel a vicinis locis Hierosolymo-

rum trahens, ad Ægyptum commigravit, quos videlicet Judæos Ptolomæus Philadelphus, qui jam dicto Ptolomæo Lagi filio successit, famulantes in Ægypto e servitutis vinculo resolvit usque ad centum viginti millia, sicut Josephus commemorat.

CAPUT VI.

Quoties et quibus temporibus Judæi Hierosolymis scripserint fratribus in Ægypto.

Erant itaque Judæi per Ægyptum, et ad illos Judæi, qui erant Hierosolymis, et qui in regione Judæa, scripserunt anno fere centesimo nono, postquam Menelao, ut jam dictum est, interfecto, et Alchimo pontificatum adepto, junior Onyas cum infinita multitudine Judæorum confugit in Ægyptum. Siquidem anno centesimo quadragesimo nono regni Græcorum constat Antiochum Eupatorem interfecisse Menelaum. Anno autem centesimo octogesimo octavo, populus qui est Hierosolymis ait (hæc Scriptura). « His, qui in Ægypto sunt Judæis salutem et sanitatem (*II Mach. 1*). » Verumtamen et illud attendere causa poscit, quia conjuncta vel continua narratione legimus : « Regnante Demetrio anno centesimo et sexagesimo nono, nos Judæi scripsimus vobis in tribulatione, et impetu, qui supervenit nobis in istis annis. Ex quo recessit Jason a sancta terra et regno, portas succenderunt, et effuderunt sanguinem innocentem, et oravimus ad Dominum, et exauditi sumus, et obtulimus sacrificium, et similaginem, et accendimus lucernas, et proposuimus panes. Et nunc frequentate dies Scenopægiæ mensis Casleu. Anno centesimo et octogesimo octavo populus qui est Hierosolymis et in Judæa, senatusque et Judas Aristobulo magistro Ptolomæi regis, qui est de genere christorum sacerdotum, et his qui in Ægypto sunt Judæis, salutem et sanitatem. De magnis periculis a Deo liberati magnifice gratias agimus ipsi, utpote qui adversus talem regem dimicavimus (*ibid.*), » etc. Manifeste præsens textus litteræ demonstrat quia fratribus qui erant per Ægyptum, non tantum semel, sed bis scripserunt fratres Judæi, qui erant Hierosolymis et in Judæa, et inter utrumque scriptum, tempus interfuit ferme decem et octo annorum. Simul et hoc sciendum quia, regnante Demetrio, annus centesimus et sexagesimus nonus, quo primum scripserunt, quartus idemque ultimus fuit annus principatus Jonathæ fratris Judæ. Annus autem centesimus octogesimo octavus, quando secundo scripserunt, annus fuit undecimus post mortem Simonis fratris ejusdem Jonathæ sive Judæ, quem videlicet Simonem interfecit per insidias gener ipsius Ptolomæus filius Abobi. His ita se habentibus claret quis ille Antiochus fuerit, de cujus interitu gratulantur, narrantes qualiter in Perside ceciderit, quod videlicet, is fuerit Antiochus filius Demetrii, qui et persecutus est Trionem impium, et vicit, sed et Judæos in multis afflixit, et Simone adhuc vivente et post Simonem filio ejus Hircano principatum habente.

CAPUT VII.

Materiam, intentionem et utilitatem prologi secundo Machabæorum se prosecuturum.

Hic jam ut aliquatenus ad devotissimam exactiorem tuam assurgere possim, qua cupis et petis, ut litteræ seriem, quæ subobscura videtur, tibi elucidet sermo intentus atque studiosus in Verbo Dei, descendere libet ad illud quod quondam audivimus inter scholares parvuli, ubi lectionem suscipientes, materiam, intentionem atque utilitatem proponere magistri solent auditoribus suis. Materiam quippe, intentionem atque utilitatem hujus proœmii operæ pretium est distinctis expedire capitulis, ut tali ordine aliquatenus elucescat quid in ista littera dicat Spiritus ille qui in omni Scriptura, divinitus inspirata, præsens est et loquitur Ecclesiis. Existimo quod materia, intentio atque utilitas Scripturæ hujus, quamlibet brevis, tales sint ut a sapientibus digne debeant audiri, a sapientibus, qui non sunt sapientes in oculis suis, imo qui ut sapientes fiant, stulti dignantur fieri, id est discipuli esse priusquam fiant magistri. Hæc igitur tria, quæ proposuimus, dicturi simul atque audituri, primum materiam quærimus vel proponimus, circa quam maxime versatur Scriptura secundi hujus Machabæorum libri.

CAPUT VIII.

Quæ fuerit materia, sive argumentum ejus prologi.

Inspice quia tota Scriptura libri hujus circa Dei Legem, et maxime circa templum Domini versatur, quod tunc in toto orbe terrarum nomini Domini dedicatum, solum et unicum habebatur. Principium narrationis est de Heliodoro et ærarii custodia, qualiter omnino impossibile fuerit eos decipi, qui crediderant loco et templo, quod per universum mundum pro sui veneratione et sanctitate venerabatur (*II Mach. III*). Finis autem in templo est, ubi Nicanor, qui extendens manum ad templum juravit : « Nisi mihi vinctum Judam tradideritis, istud Dei fanum in planitiem deducam, et altare effodiam, et templum hoc Libero patri consecrabo. Atque hiis dictis abiit (*II Mach. XIV*). » Pugnamque commisit Nicanor, in qua dux ipse primus **613** in bello cecidit, omnesque communi consilio decreverunt nullo modo diem istam absque celebritate præterire. Habere autem celebritatem tertia decima die mensis Adar, quod dicitur voce Syria, pridie Mardocheæ die. « Porro media libri ejusdem hoc habent, quia qua die templum ab alienigenis pollutum fuerat, contigit eadem die purgationem fieri, vicesima et quinta mensis, qui fuit Casleu, et cum lætitia diebus octo egerunt in modum tabernaculorum, recordantes quod ante modicum temporis diem solemnem tabernaculorum in montibus et speluncis more bestiarum egerant, propter quod thyrsos et ramos virides præferebant ei, qui prosperavit mundari locum suum, et decreverunt communi præcepto et decreto universæ genti Judæorum omnibus annis agere dies istos (*II Mach. X*). » Isti sunt

dies Scenopægiæ, de quibus fratres sive Judæi, et qui in regione Judæa, scripserunt semel et iterum, sicut jam dictum est, Judæis qui erant per Ægyptum, dicentes: « Et nunc frequentate dies Scenopægiæ; » dicentes, inquam, secunda vice. Facturi itaque vicesima et quinta mensis Casleu purificationem templi, necessarium duximus vobis indicare, ut vos quoque agatis diem Scenopægiæ, atque subjungentes, et diem ignis, qui datus est, quando Nehemias ædificato templo et altari, obtulit sacrificium. De diebus istis postmodum repetentes dicemus. Nunc illud prius dicere visum est, quod Scriptura libri materiam habet templum illud, et sancta, quæ erant Hierosolymis, pro quibus pugnaverunt Machabæi. Unde non mirum, quod non ultra Scripturæ, vel libri hujus textus processit, quam ad illam rem gestam de interitu impii Nicanoris, qui templum illud extensa manu rursus contaminare juraverat et consecrare Libero patri, quia videlicet post interitum ejus, quamvis multa Judæ et fratrum ejus prælia fuerint, non tamen circa templum tale quid contigit, qualia et in principio, et in medio, et in fine continentur hujus libri.

CAPUT IX.

Quæ fuerit intentio ejusdem prologi.

De intentione jam dicendum est. Intentio Scripturæ hujus est, templum illud quod erat Hierosolymis sanctum ac legitimum asserere, ac Domino placitum. Et illum fuisse locum orationis solum, quem Deus elegit, in quo illi oporteret sacrificari. Causa postulabat tunc scribere illis, qui per Ægyptum erant Judæis cum intentione hujusmodi; siquidem Onias, ut supra jam dictum est, fugiens in Ægyptum ad Ptolomæum Philometorem, volensque memoriam et gloriam æternam sui relinquere, petivit a Ptolomæo rege et regina Cleopatra licentiam, quatenus templum ædificaret in Ægypto simile Hierosolymorum, et hoc impetrato atque peracto, levitas atque sacerdotes de genere suo constitueret, confidens in prophetia Isaïæ, qui ante ducentos annos prædixerat, quod altare Domini deberet esse in terra Ægypti. De illo templo contingebat seditiones excitari inter Judæos, qui erant in regione Judæa, et eos qui per Ægyptum, et ante Oniam, et cum Onia discesserant, alii captivi, sicut jam supradictum est, abducti, alii sponte opulentia locorum et Ptolomæi munificentia invitati. Samaritæ quoque temporibus Alexandri Macedonis, templum super Garizim montem construxerant auctoribus Sanaballar satrapa, et genero ejus Manasse fratre Jaddi pontificis Hierosolymitani, sicut Josephus plenius scribit. Contingebat ergo, propter templa seditiones excitari, ita ut coram regibus quoque certarent, dicentibus Judæis de regione Judæa, secundum legem Moysi templum se construxisse in Hierosolymis, Samaritis in Garizim. Porro, hi qui per Ægyptum erant, suum defendebant, vel præferre contendebant templum quasi testimonio propheticæ auctoritatis, nimirum male intellecta verbi veritate, longe-

A que facti a sensu vel sententia tantæ prophetiæ. Causa igitur, sicut jam dictum est, postulabat, ut scriberent Judæis, qui erant per Ægyptum, de his quæ circa templum in Hierosolymis manifesta Dei virtute facta sunt, hanc habentes intentionem, quatenus constaret templum illud sicut antiquum, ita et solum esse legitimum. Tempora autem cætera sive in Garizim, sive in Ægypto per prævaricationem esse constructa, testante Danielis visione prophetica, qua dictum est: « Filii quoque prævaricatorum populi tui extollentur, ut impleant visionem, et corruant (Dan. xi). » Oniam quippe et qui cum eo fuerunt, significat quos idcirco filios prævaricatorum dicit, quia legem Domini reliquerunt, volentes in alio loco, præterquam jussu erat, Deo victimas immolare. Extollentur, ait, in superbiam et visionem, hoc est, propheticam veritatem se implere jactabunt.

CAPUT X.

Solum templum Hierosolymitanum legitimum fuisse propter promissiones Dei illic adimplendas.

In hujusmodi contentionibus utile fuit superare Judæos, qui erant in regione Judæa, et permanere sanctum illud templum, quod erat in Hierosolymis propter veritatem Dei, ad confirmandas promissiones de adventu Christi Filii Dei, testificatas ex lege et prophetis, ut est illud: « Quia de Sion exiit lex, et verbum Domini de Jerusalem (Isa. ii). » Causa ista, causa finalis, et utilitas magna semper debet esse in oculis in conspectu cordis nostri, et tunc quæstione non indigebit. Quid profuerit, vel quid utilitatis plus habuerit, tunc temporis adorare Deum in Hierosolymis quam in monte Garizim; in monte Sion, quam in Heliopoli; in Judæa quam in Ægypto; in templo posteriorum David fidelis quam in templo Oniæ prævaricatoris? Nondum erat ut diceretur: « Venit hora, quando neque in monte Garizim, neque in Hierosolymis adorabitis Patrem, sed in spiritu et veritate (Joan. iv). » Quia nondum venerat salus, quæ ex Judæis est, et tandiu stare oportebat templum illud, donec salus ista veniret, donec ad illud templum suum Christus a suis parentibus deferretur, cum oblationibus hostiarum, quas præcepit lex. Juxta illud Malachiæ prophetæ: « Et statim veniet ad templum sanctum suum Dominator, quem vos quæritis, et Angelus testamenti, quem vos vultis (Malach. iii). »

CAPUT XI.

Qua ratione salutationis loco scriptum sit: « Adaperiat cor vestrum in lege sua. »

His animadversis simul appendere potes, qualis ista salutatio sit: « Benefaciat vobis Deus, et meminerit testamenti sui, quod ad Abraham, Isaac et Jacob locutus est servorum suorum fidelium, et det vobis cor omnibus, ut colatis eum, et faciatis voluntatem ejus in corde magno et animo volenti. Adaperiat **614** cor vestrum in lege sua, et in præceptis suis, et faciat pacem. Exaudiat orationes vestras, et reconcilietur vobis, nec vos deserat in

tempore malo. Et nunc hic sumus orantes pro vobis. Quomodo debuit fraterna charitas, ita salutavit, et imprecata est fratribus suis Judæis, quorum utique cor non fuerat adaptum in lege et in præceptis Domini, dicens: « Et nunc hic sumus orantes pro vobis. » Si enim cor adaptum habuissent in lege et in præceptis Domini, iniquaquam fecissent quod erat contra legem et contra præceptum Domini, ut ædificarent templum, et altare in terra Ægypti, clauso corde et auribus male adaptis ad illam Isaïæ prophetiam: « Et erit altare Domini in medio terræ Ægypti (Isa. xix). » Hoc namque faciendo prævaricatores se constituerant legis et præceptorum Domini, secundum supra memoratam prophetiam Danielis, qua dictum fuerat: « Filii quoque prævaricatorum populi tui extollentur, ut impleant visionem, et corruant (Dan xi). » Idcirco dicunt: « Et reconcilietur vobis, et nunc hic sumus orantes pro vobis, » subaudiendum est, quia prævaricatores vel filii prævaricatorum estis, faciendo vel habendo templum in terra Ægypti, quale Dominus per Isaïam non mandavit, nec in cor ejus ascendit. Super hac re reconcilietur, aiunt, vobis.

CAPUT XII.

Quænam fuerit illa tribulatio et impetus, qui venerat super Judæos.

Taliter præmisso exordio, quo manifeste benevolentia quærebatur fratrum, qui erant per Ægyptum, quatenus benevoli, attenti, et dociles fierent ad audiendum, sequitur narratio. Regnante Demetrio anno centesimo et sexagesimo nono. Nos Judæi scripsimus vobis in tribulatione et impetu, qui supervenit nobis in istis annis. Jam ante dictum est, quia ille annus centesimus sexagesimus nonus regni Græcorum, quo se scripsisse referunt fratres Judæi de Judæa, fratribus Judæis, qui erant per Ægyptum, quartus idemque ultimus erat annus principatus Jonathæ fratris Judæ, quando jam renovatum erat templum atque emundatum a contaminatione, qua illum contaminaverunt gentes, atque defensum ab impio Nicanore, qui rursus illud contaminare voluerat, jurans atque dicens: « Quia nisi mihi vinctum Judam tradideritis, istud Dei sanum in planitiem deducam, et altare effodiam, et templum hoc Libero patri consecrabo (II Mach. xiv). » Illo blasphemio Nicanore perempto, et Deo cœli collaudato, qui locum suum incontaminatum conservavit, habitoque communi consilio atque decreto, ut nullo modo dies illa absque annua celebritate pertranscat. Nos, inquiunt Judæi, scripsimus vobis, qui et ipsi debetis esse Judæi, non solum gente, sed fide Abrahamæ atque fidelis David, ad quos repromissio facta et confirmata est in loco quem Deus elegit, hoc est Hierosolymis. Scripsimus, inquam, vobis in tribulatione et impetu quæ supervenit nobis in istis annis. « Quæ fuit illa tribulatio, vel quis fuit ille impetus? » (II Mach. i.) Ex quo recessit Jason a sancta terra et regno, portas succenderunt, et effuderunt sanguinem innocentem, sicut jam longe superius diximus. Hoc

fuit initium dolorum, quod Jason, qui et Jesus dictus fuerat patrio nomine, frater Oniæ pontificis, quem Andronicus rogatu Menelai interfecit. Jason, inquam, impius et non sacerdos, sed ab impio rege, fratri contra fas superpositus a sancta terra recessit. Quomodo recessit? Primum mente volens, deinde etiam corpore invitus ac profugus. Cum enim illi rex ambientem, et pecunias promittenti annuisset, et obtinuisset principatum, statim ad gentilem ritum contribules suos transferre cœpit, ita incipiens, nimirum tota mente a terra sancta et regno recessit. Deinde cum in malis proficiens, multas civium strages dedisset, finem insidiarum suarum confusionem cœpit, et profugus abiit in Ammanitem regionem. « Ad ultimum in exitum omnibus odiosus, ut refuga legum, et execrabilis, ut patriæ et civium hostis, in Ægyptum extrusus, atque inde Lacedæmonas profectus, tandem abjectus est insepultus (II Mach. v). » Ex quo, inquiunt, talis ille recessit, portas succenderunt, et effuderunt sanguinem innocentem. Ante recessum autem vel apostasiam ejus sancta civitas in omni pace habitabatur, et ipsi reges et principes locum summo honore dignum dicebant, et templum maximis muneribus illustrabant.

CAPUT XIII.

Quare Judæam, terram sanctam appellarunt.

Memoriter tenendum illud quod jam supra diximus, totam libri vel Scripturæ hujus seriem spectare atque intendere ad Hierosolymæ civitatis venerationem, templique quod erat in ea, dignitatem et honorem singularem. Simulque causa scienda quam itidem supra diximus, quia movebant eos templa, contra legem facta, ubi esse non debebant, ad illius templi similitudinem. Templum illud sanctum, sacrificia illo in templo celebrata, sancta esse et legitima, civitatem Jerusalem sanctam esse, ubique Scriptura libri hujus tota intentione declamat, ut dignum est, videlicet, ad destruendam templorum adulterorum fiduciam, quorum alterum in monte Garizim, alterum in Ægypto fuerat ædificatum. Hac re animadversa, non miraberis, cum sanctam terram dicant, hoc modo, ex quo recessit Jason a sancta terra. Deinde cum subjungunt: « Et oravimus ad Dominum, et exauditi sumus, et obtulimus sacrificium, similaginem, et accendimus lucernas, et proposuimus panes (II Mach. i). » Cuncta hæc dicta sic recte accipimus, tanquam firmissimas defensiones privilegii legitimi, pro templo jam dicto, quod erat Hierosolymis. Quod ipsorum, qui templo illi deserviebant, fuerit, vel esse debuerit sacrificia offerre, panes proponere, et hæc faciendo exaudiri illic, non in templo montis Garizim, non in templo Heliopoleos, quæ templa erant æmulationis.

CAPUT XIV

Quomodo intelligendum sit: « Frequentate dies scenopegiæ mensis Caslu. »

Amplius autem hæc spectat id quod sequitur: « Et nunc frequentate dies scenopegiæ mensis Cas-

leu (*II Mach. 1*). » Scenopægia festivitas tabernaculorum erat, et hæc celebrabatur ab illo populo mense septimo, qui apud illos Theseri, apud nos October dicitur. Considerandum ergo, quomodo dicant: « Frequentate dies scenopægiæ, » subjungentes « mensis Casleu, » qui apud illos est mensis monus, videlicet ab Aprili, apud Romanos autem December dicitur, eo quod a Martio sit decimus. Aliam sine dubio scenopægiam illis inducunt præter illam quam, ex quo lex data est, celebrare consueverat, ut videlicet, dum ipsi in mense Casleu

615 Encænia faciunt in Hierosolymis, id est solemnia dedicationis vel purificationis templi. Celebrant etiam illi per Ægyptum purificationem eandem, non sicut Encænia, quæ ad templum utique illorum non pertinent, sed sicut scenopægiam. Ponamus jam hujus rei de Scriptura ipsa documentum. « Qua die autem, inquit, templum ab alienigenis pollutum fuerat, contigit eadem die purificationem fieri vicesimo et quinto mensis Casleu. Et cum lætitia diebus octo egerunt in modum tabernaculorum, recordantes quod ante modicum temporis diem solemnem tabernaculorum in montibus et speluncis more bestiarum egerant. Propter quod thyrsos et ramos virides et palmas præferabant ei, qui prosperavit mundare locum suum. Et decreverunt communi præcepto et decreto universæ genti Judæorum, omnibus annis agere dies istos (*II Mach. x*). » Manifeste dicit, quia diebus octo egerunt in modum tabernaculorum, causamque reddit cur non in modum prisæ dedicationis, quam fecit Salomon, sed in modum egerint tabernaculorum, quæ festivitas agebatur, ut jam dictum est, mense septimo propter aliam rationem. Quæ illa causa est? Recordantes, ait, quod ante temporis diem solemnem tabernaculorum in montibus et speluncis more bestiarum egerint. Claret igitur quid dicant: « Et nunc frequentate dies scenopægiæ mensis Casleu. » Idem enim est ac si dicant: In modum scenopægiæ, id est festivitatis tabernaculorum, quæ ex causa antiqua mense septimo celebrabantur, celebrate mense nono istam quoque festivitatem purificationis templi, quæ inde purificatio dicitur, quia contaminatum fuerat templum ab alienigenis. « Machabæus autem et qui cum illo erant, Domino se protegente, templum quidem et civitatem recepit, aras autem quas alienigenæ per plateas extruxerant, itemque delubra demolitus est, et purgato templo, aliud altare fecerunt, et obtulerunt sacrificia, et incensum, et lucernas, et panes propositionis posuerunt (*II Mach. x*). »

CAPUT XV.

Quod semel et iterum eisdem de causis scripserint, et quod admonitio secundæ austerior quam prima sit.

Secundum commune præceptum et decretum, quod decreverat universæ genti Judæorum omnibus annis agere dies istos, scripserunt fratribus Judæis, qui erant per Ægyptum semel et iterum; scilicet, primum anno centesimo sexagesimo nono, deinde

anno centesimo octogesimo octavo. Per hoc quod semel et iterum scripserunt annis decem et novem inter utrasque vices interjectis, illud datur intelligi quod ad primam vicem non obtemperaverint, utpote qui templum aliud habentes, quod, ut supra dictum est, secundum Isaïæ vaticinium, se construxisse jactabant, templum illud quod erat Hierosolymis, non ad se pertinere volebant, atque idcirco festivitatem dedicationis, vel purificationis illius suscipere detrectabant. Proinde notandum quod prima admonitione sequens aliquantulum acrior sit. Nam prima vice salutatio tam dulcis est, ut animadverti potest, per id quod dicunt, « Fratribus Judæis fratres Judæi, et beneficiat vobis Deus, et meminerit testamenti sui, » et cætera. In secunda vero fraterni nominis deest dulcedo, « diciturque populus qui est Hierosolymis et in Judæa, » adjecto quasi cum supercilio, « senatusque et Judas Aristobulo magistro Ptolomæi regis, qui est de genere christorum sacerdotum, et his qui in Ægypto sunt Judæis. » Nomen quippe senatus iudicialis intentionis est signum. Porro quis ille Judas fuerit, non facile ex historiis potest agnosci, nisi forte ille sit Judas Essæus genere, qui sub illis temporibus exstitit; qui, ut ait Josephus, nunquam in his quæ prædixit mentitus est. Similiter quis iste Aristobulus magister Ptolomæi fuerit, non facile reperitur ex historiis, nisi quod eum dicunt, « qui est de genere christorum sacerdotum, » quempiam significant fuisse de posteris vel cognatis Oniæ supra memorati, qui cum esset filius Simonis pontificis, quasi auctoritate pontificali cum patrocínio prophetici præconii nimirum male intellecti, templum ædificaverat in terra Ægypti. Aristobulus iste aliquis erat ex illius Oniæ cognatis vel posteris, eratque magister Ptolomæi regis Philometoris. Nec mirum, hominem Judæum dici magistrum regis Ægyptii, quia videlicet, a diebus Ptolomæi Philadelphi, qui legem per septuaginta interpretes sibi fecit interpretari, magistros Judæos habere consueverant reges Ægypti.

CAPUT XVI.

Eadem ratione sanctam civitatem, qua terram sanctam esse appellatam.

De magnis, inquit, periculis a Deo liberati, magnifice gratias agimus ipsi, utpote qui adversus talem regem dimicavimus. Ipse enim ebullire fecit de Perside eos, qui pugnauerunt contra sanctam civitatem. Vide quomodo secundum intentionem, quam diximus, procedant dicta venerabilia, sanctam terram, sanctam civitatem pronuntiantia, qui videlicet, pulchri sermonis ornatus ab hujusmodi principio usque ad finem fere per omne libri corpus servatur, sine dubio contra æmulationes illorum, qui alibi contra legem volebant habere templum vel Sancta sanctorum, libenter accipimus fuisse sanctam terram, sanctam civitatem, sanctum locum. Nimirum propter eum, qui non aliunde, sed inde venturus erat, Sanctum sanctorum. Jam superius diximus, quis ille fuerit rex Antiochus, nec rursus

dicere piget, quia ipse fuit, de quo circa finem primi Machabæorum libri narratio cœpta, sed non consummata est, quomodo contra Simonem et contra Joannem Hircanum multa mala gesserit, qui, ut Josephus narrat, eundem Hircanum in civitate inclusum septem aciebus circumdederit, eosque vehementer afflixerit. Qualiter iste interierit hic Scripturæ locus manifestius exprimit. Quia cum in Perside esset dux ipse, et cum ipso immensus exercitus cecidit in templo Nanæ, concilio deceptus sacerdotis Nanæ. Per omnia, inquit, benedictus Deus qui tradidit impios. Ista quoque gratulatio de impiorum interitu ad commendationem spectat loci sancti, et ejus, cujus in Ægypto similitudinem fecerant, templi Dei, quod vere solum illud sanctum deberet haberi, in quo toties apparuerit manifesta quædam Dei virtus, vindictas exigens de his, quicunque inhonorassent illud; et, quamvis propter peccata inhabitantium interdum acciderit circa locum despectio, non tamen impune abirent quicumque despectui locum habuissent.

CAPUT XVII.

Eadem ratione ignem de cœlo datum commemorari.

Narratio de igne, qui datus est, inquit, quando Nehemias ædificato templo et altari obtulit sacrificia, satis manifesta est meliusque **616** placet, si lectoris memoriæ non desit causa vel intentio, quam diximus, scilicet, hæc omnia tendere ad defendendum privilegium, ad testificandam dignitatem singularem sanctæ civitatis et templi, cujus ad similitudinem factum fuerat, quod fieri non debuerat templum in terra Ægypti. Ignis namque qui taliter datus est, magnum et memorabile illi templo legitimæ sanctitatis testimonium est. Et quidem narratio, sicut jam diximus, manifesta est, verumtamen propter simpliciores de ipso igne altaris aliquid dicendum est.

CAPUT XVIII.

Qualis ille ignis altaris fuerit.

« Ignis, inquit, Dominus ad Moysem, in altari semper ardebit, quem nutriet sacerdos, subjiciens mane ligna per singulos dies. Et imposito holocausto desuper, adolebit adipēs pacificorum. Ignis est iste perpetuus, qui nunquam deficiet in altari (*Levit. vi*). » Unde autem iste ignis tam diligenter nutriendus, non alterius, sed sacerdotis cura et diligentia ne deficeret custodiendus, fuerat datus sive acceptus? Ab ipso Domino nimirum magno et evidenti miraculo. Uncto namque tabernaculo, ritu quoque sacerdotii atque sacrificiorum juxta præceptum Domini ordinato: « Hodie, inquit Moyses, Dominus apparebit vobis. » Item: « Facite et apparebit vobis gloria ejus. » Subinde sequitur: « Ingressus autem Moyses et Aaron tabernacula testimonii, et deinceps egressi benedixerunt populo, apparuitque gloria Domini omni multitudini, et ecce ignis egressus a Domino devoravit holocaustum et adipēs, qui erant super altare. Hoc cum vidissent turbæ, laudaverunt Dominum ruentes in facies suas (*Levit. ix*). » Dignus

igitur ignis quem sacerdos nutriret, quique de altari deficere nunquam deberet, et dignus locus, dignum templum sanctumque altare, quod tanti privilegii munus haberet, quale utique in illo templo æmulo Ægypti, nec fuit, nec esse debuit. Illud observari potuit, ut nunquam deficeret ignis in altari usque ad tempora Babylonicæ captivitatis, quia videlicet, quantæcunque tempestates eatenus exsurrexerint, non tantæ fuerunt, ut necessario exstingueretur ille ignis. Nec enim ante Nabuchodonosor regem Babyloniæ ulla usquam Scriptura memorat, tale quidpiam evenisse, ut ignis ille nutriri vel custodiri non potuerit. Ubi autem et templum destructum, et civitas igne Chaldaico combusta fuit, quomodo vel in quo sacerdos curare posset, ne deficeret ignis in altari? Fecerunt igitur quod potuerunt, fidem et spem habentes ad Deum, secundum litteræ hujus sensum manifestum: « Cum in Persidem ducerentur patres nostri, sacerdotes qui tunc cultores Dei erant, acceptum ignem de altari occulte absconderunt in valle, ubi erat puteus altus siccus, et in eo contutati sunt eum, ita ut omnibus ignotus esset locus (*II Mach. 1*). » Quid illorum fidei contemplatione pulchrius? ignem morientem qui nutriri non poterat, qui ubi nutriretur non habebat, illi resuscitandum commiserunt, in quo est species resurrectionis mortuorum. Nec eos fefellit spes. Quomodo?

CAPUT XIX.

Eadem ratione miraculum ignis, et Nehemiæ orationem commemorari.

« Cum præterissent multi anni et placuit Deo, ut mitteretur Nehemias a rege Persidis, nepotes sacerdotum illorum qui absconderant misit ad requirendum ignem, et, sicut narraverunt nobis, non invenerunt ignem, sed aquam crassam (*ibid.*), » et cætera. Manifesta narratio, manifestum divinæ provisionis indicium, multumque pertinens ad causam sæpèdictam, et semper memoria tenendam, quam et pulchre hæc littera recitavit, dicendo sic: « Et idem ignis qui datus est, quando Nehemias, ædificato templo et altari, obtulit sacrificia (*ibid.*). » Neque enim Nehemias templum et altare ædificavit. Jam quippe illud ædificaverat dux Zorobabel, et sacerdos Jesus filius Josedech, antequam mitteretur Nehemias a rege Persidis, sed muros civitatis iste reædificavit. Cum igitur ita dicunt, « quando Nehemias, ædificato templo et altari, obtulit sacrificia, » subauditur pro murorum peracta reædificatione, procul dubio hæc interpositio, « ædificato templo et altari, » commendatio est templi sæpèdicti, quod solum illud sanctum atque legitimum fuerit, cujus in altari et ante Babylonicam captivitatem ignis iste perpetuus exstitit, et post captivitatem tanto miraculo recuperatus est, quod vere inter cæteras auctoritates testimoniorum, quibus templum illud fuisse constat illustratum, magnum atque præclarum fuit. Quale enim fuit, ligna et sacrificia superimposita, itemque lapides magno aqua perfundi, magnumque de con-

trario elemento ignem accendi? Ad eandem spectat intentionem quod dicunt, et Nehemiæ erat oratio hunc habens modum : « Domine, Deus omnium Creator (*II Mach. 1*), » etc. Inter quæ est illud notandum. Et congrega dispersionem nostram, et constitue populum tuum in loco sancto tuo, sicut dixit Moyses. Quomodo enim dixit Moyses? « Cum, inquit, fuerit constitutus rex, non multiplicabit sibi equos, nec reducet populum in Ægyptum equitatus numero sublevatus, præsertim cum Dominus præceperit vobis, ut nequaquam per eandem viam revertamini (*Deut. xvii*). » Nec illi in Ægyptum fuerant reversi. Item dixit Moyses : « Non facietis in Domino Deo vestro, sed ad locum quem elegerit Deus vester de cunctis tribubus vestris, ut ponat nomen suum ibi, et habitet in eo, venietis et offeretis in illo loco holocausta et victimas vestras. Locus utique, quem elegerit Dominus (*Deut. xii*), » erat Jerusalem, sicut Scriptura narrat : « Cumque extendisset manum suam angelus Domini super Jerusalem, ut disperderet eam, misertus est Dominus, et ait angelo percutienti : Sufficit nunc, contine manum tuam. Erat autem angelus Domini juxta aream Areuna Jebusæi. Venit autem Gad ad David in die illa, et dixit ei : Ascende, constitue Domino altare in area Areuna Jebusæi (*II Reg. xxiv*). » At illi in Ægypto immolabant. Vide igitur, quam subtiliter, quam moderate convenient illos, et arguant ut legis prævaricatores, ex illa oratione Nehemiæ dictum ita recensentes : « Constitue populum in loco sancto tuo, sicut dixit Moyses. » Nimirum locum Dei sanctum Hierosolymis esse volentes, contra

A phetæ, quod jussit accipere ignem eos qui transi- grabantur, ut significatum est. Erat autem in ipsa Scriptura, quomodo tabernaculum et arcam jussit propheta divino responso ad se facto comitari secum, usquequo exiit in montem, in quo Moyses ascendit, et vidit hæreditatem Dei, et veniens Jeremias invenit ibi locum speluncæ, et tabernaculum et arcam et altare incensi intulit illuc, et ostium obstruxit, et dixit, quod ignotus erit locus, donec congreget Deus congregationem populi, et propitius fiat, et Dominus ostendit hæc, et apparebit majestas Domini, et nubes erit, sicut et manifestabatur Moysi, et sicut cum Salomon petiit, ut locus sanctificaretur magno Deo. Manifestabat hæc, et ut sapientiam habens, obtulit sacrificium dedicationis et consummationis templi, sicut et Moyses orabat ad Dominum, et descendit ignis de cælo, et consumpsit holocaustum (*II Mach. ii*).

CAPUT XXI.

Quomodo, quæ de tabernaculo et arca dicta sunt, intelligi debeant.

Consolatio hæc opportuna tunc exstitit, magnam pro Dei legitimo templo, quod erat Hierosolymis, superexaltans coronam spei, ne vel propter hoc, quo non habebat tabernaculum et arcam et altare incensi, videretur Ægyptio templo non posse præferri. Verumtamen quoniam in descriptionibus Jeremiæ prophetæ, quas nunc habemus, dixerunt hæc inveniri. Si dignitatem vel majestatem consideres C Spiritus sancti, qui loquebatur in prophetis, quorum de notissimis et præcipuis Jeremias unus exstitit. Magna quidem in littera sonat gloria illius templi manufacti, sed multo majorem in Spiritu prophetiæ præsentis homo quicumque spiritualis. Denique homo animalis Judæus, cujus circumcisio non in spiritu, sed in sola carne consistit, hoc putat Jeremiam dixisse quod Judæorum, qui in omnes gentes captivi ducti sunt, congregatio debeat fieri nescio quo tempore, templumque illud cum civitate restitui, cum tali nube apparente, qualis erat ubi Moyses legem accepit, et qualis ubi Salomon ædificatum templum magno Deo dedicavit. Nos autem post illud tempus, quo hæc scripta sunt, post victoriosa prælia Machabæorum, nullam scimus populi Dei congregationem, præter illam quam idem Spiritus, qui loquebatur in prophetis, nobis in evangelista Joanne depromit (*Joan. xi*). Quia Jesus moriturus erat pro gente, et non tantum pro gente, sed ut filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum. Tunc utique apparuit gloria Dei, gloria Filii Dei cum resurrectione mortuorum effulgentis; et extunc est nubes; sicut manifestabatur Moysi; ut legem accepit, et sicut fuit nubes, ubi Salomon templum Domini ædificavit. Nubes, inquam, extunc est similiter, scilicet, cæcitas Judæorum, cujus in prodigium factæ sunt illæ nubes, usque ad illud tempus, ignotum erit, ait Jeremias, ubi sit tabernaculum et arca et altare incensi, id est non cognoscetur a populis vel

617 CAPUT XX.

Eadem ratione tabernaculi et arce commemorationem, atque excusationem factam.

Narrantibus tam veris, locum electum, templum D sanctum atque legitimum decertantes non potuisse illos habere in terra Ægypti, sed haberi in Hierosolymis, nonnihil sibi deesse sentiebant, quia videlicet, tabernaculum et arcam et altare incensi, quod fecit Moyses, non habebant. Profecto æmulis ipsorum scilicet, Judæis habentibus suum in Ægypto templum hoc videbatur, quod gloria magna translata fuisset a Hierosolymis, tanquam ratio nulla esset vel esse posset alia sufficiens ad commendandam vel præferendam dignitatem templi Hierosolymitani, quoniam non haberent illa insignia, tabernaculum, et arcam, et altare incensi. Super isto quasi gloriæ detrimento consolantur semetipsos, sic inferendo. Invenitur autem in descriptionibus Jeremiæ pro-

gentibus, quorum vel qualium exemplaria cœlestium illa fuerunt.

CAPUT XXII.

Qualicumque sensu Jeremias illa scripserit, Judæos suo proposito adaptasse.

Dicit aliquis, putasne ipsi qui scripserunt vel etiam illi quibus scripserunt hunc prologum, ita ut tu nunc dicis, et sicut nunc Ecclesia Christi intelligit, prophetica Jeremiæ dicta intellexerunt? Ad hæc, inquam, putasne Judæi, qui de regione Judæa scripserunt, aut Judæi per Ægyptum, quibus scripserunt, prophetæ fuerunt, aut propheticum intellectum habuerunt? Si prophetæ fuerunt, aut intelligentiam prophetici spiritus habuerunt, nimirum ea quæ sub velamine legalis, aut propheticæ litteræ latebant, intellexerunt. Quid voluerit constructio vel ritus tabernaculi, quid significaverit altare incensi, quid arca, quid propitiatorium, quid duo Cherubim, quid prorsus vel quale fuerit illud quod intendens Dominus ad Moysen: « Inspice, ait, et fac secundum exemplar quod tibi in monte monstravi. » Sed non erant prophetæ in diebus illis fere ex quo reædificatum est templum post captivitatem Babylonicam. Et novissimus duodecim prophetarum Malachias, quem ipsum Esdram fuisse dicunt Hebræi, prophetavit. Hinc in primo libro Machabæorum scriptum est: « Et facta est tribulatio magna in Israel, qualis non fuit ex die qua non est propheta visus in Israel (*I Mach. ix*). » Igitur quomodocumque intellexerint illud quod inveniri dixerunt in descriptionibus Jeremiæ prophetæ, vel ipsum Jeremiam dixisse de populi congregatione de majestatis Domini apparitione, vel futura nube secundum similitudinem nubis, quæ in monte Sinai manifestata est Moysi, quæ vel Salomoni in dedicatione templi; Nos in præsentī Scriptura scribentium teneamus intentionem, quia facta hæc vel dicta Jeremiæ fratribus, qui erant per Ægyptum, habentibus templum non legitimum, scripserunt ad suimet competentem consolationem, quod videlicet, loci vel templi dignitas, non idcirco minor videri deberet, quod eo tempore tabernaculum et arcam et altare incensi non haberent.

CAPUT XXIII.

Eadem ratione, qua superiora, orationem Moysi, et ignem de cœlo datum.

Quod tandem subjungitur: « Sicut et Moyses orabat ad Dominum, et descendit ignis de cœlo, et consumpsit nolo caustum. » Dixit Moyses: « Ego quod non sit mundatum, quod erat pro peccato, et consumptum est, » ad idem respicit, scilicet ad testimonium sanctitatis vel sanctificationis, quod templum illud jure sanctum habendum fuerit, in quo constabat peccata consumi igne, qui divinitus datus est, sicut et quando Moyses orabat. Neque enim minus miraculi fuit in eo quod de aqua super sacrificium aspersa magnus accensus est ignis, quam in eo quod, Moyse orante, a Domino egressus est ignis, et holocaustum consumpsit. Cœlesti auctori-

tate defensum esse volunt, nihil minus sanctitatis vel dignitatis, illi templo, quam Moysi ascribendum fuisse tabernaculo. Quod aiunt: « Dicit Moyses, eo quod non sit mundatum quod erat pro peccato, et consumptum est, » idem est ac si dicant: Sacrificium quod erat pro peccato, cur non comedebatur, sed comburebatur, videlicet quia non erat mundatum, cum esset pro peccato, quia sicut immundum est peccatum, ita quod erat pro peccato sacrificium, non pertinebat ad esum sicut hostiæ pacificorum, congruumque erat totum illud cremari, sicut opus habemus peccatum nostrum sancti Spiritus igni comburi. Et hoc dictum a Moyse non otiose, secundum sæpe dictam intentionem suam, memorant, videlicet, ut constet templum factum esse, in quo peccatum consumitur, teste igne dato divinitus, et sacrificium pro peccato. Finis tandem nobis jam sit hujusmodi tractatus in littera proœmii, quod mihi explanandum imposuisti, quod si utiliter utcumque factum est, tu quoque gratiam benedictionis recipere debes ab omnibus, quibus hoc utilis visum fuerit, quia monitor atque exactor fuisti.

CAPUT XXIV.

Quam multi hostes Verbi Dei velociter sicut umbra transierint.

Interea salvus atque intemeratus permanebat thesaurus patris Abrahæ, thesaurus David fidelis, scilicet verbum promissionis, quod sub juramento Deus verax super illos thesaurizavit. Stabat enim locus et gens unde oportebat illud adimpleri. Generatio præteribat, et generatio adveniebat; ipse autem cui veraciter dicitur: « Tu autem idem ipse es, et anni tui non deficient (*Psal. ci*), » in proposito suo permanebat. Anno illo, quo, ut jam dictum est, fratres qui erant Hierosolymis, et in regione Judæa scripserunt fratribus qui erant per Ægyptum, anno inquam 188. Joannes cognomento Hircanus locum et gentem regebat, et ille annus principatus ejus xi erat, ubi tunc erant, qui locum et gentem illam tantis odiis persequentes exterminare voluerant? Velociter sicut umbra transierant, alius post alium diversis cladibus morientes, quorum interitus velocitatem si consideres, recte dicas, quia in generatione una nomen eorum deletum est. Una quippe generatio Machabæorum vix exacta fuerat, principatum agente suique principatus annum habente undecimum Hircano, cujus per patrem Simonem, patruosque Judam atque Jonatham, locum et gentem Deus reservaverat, et tam multi reges adversariorum successim decesserant infra annorum paulo plus quam quadraginta spatium. Denique post radicem peccatricem, scilicet Antiochum Epiphanem, qui sine manu contritus est, filius ejus Antiochus Eupator decessit, post Eupatorem patruelis ejus Demetrius filius Seleuci, post Demetrium Alexander filius Antiochi, post Alexandrum Demetrius filius Demetrii; deinde Triphon tyrannus regni, qui Jonatha et Antiocho adolescente filio Alexandri dolo interfectis, diadema sibi imposuit, deinde Antiochus,

filius Demetrii, qui in templo Naneæ cecidit. Septem fuerant, jamque non erant, nimirum cito deleti in una, ut jam dictum est, generatione Machabæorum, et benedicebatur Deus, atque laudabatur secundum Psalmistam dicentem: « Inimici vero Domini mox ut honorificati fuerint et exaltati, deficientes quemadmodum fumus deficient (*Psal.* xxxvi). »

CAPUT XXV.

Quare Deus populo cætera regna subjicere noluerit.

Non poterat hic Deus terribilis, qui tam cito abstulit spiritum principum, et auxilio tam parvulo sublevavit gentem et locum, non poterat hoc facere Verbum Dei, Verbum Deus, ut gens sua, locus suus regnis omnibus imperaret; quomodo regnum Græcorum paulo ante ab Alexandro Macedone dominabatur? Non poterat istud efficere, ut regnorum mundi caput Hierosolymis haberetur, seu Machabæis vincentibus sex antea regnante David, quem electione sua, secundum cor suum regem posuerat Deus? Poterat plane, si voluisset de hujusmodi curare, plus quam exigebat propositum ipsius. At vero propositum ejus non erat, ut beati viri suæ benedictionis hæredes in ista valle lacrymarum, in isto loco, qui positus est eis ad flendum et esuriendum, et ad sanctæ paupertatis studium, jam subsilirent in equis et curribus, et in gentibus more regum gentium potestatem haberent aut dominarentur. Sed quid erat in proposito ejus? nimirum sanctos ejus et electos omnes in hoc modo peregrinos esse vel exsules, et exspectare regnum ejus, cujus rex vel imperator ipse Deus et Dominus est. Bene igitur secundum hoc propositum suum contentus fuit Deus, tantillum suis præbere auxilium, quatenus inter gentes gens unica, et locus unicus conservaretur, donec ex ea Dei veritas, id est verbum promissionis adimpleretur. Ultra cautelam hanc vel providentiam, gentem exsulem, filios peregrinorum Abrahæ, Isaac et Jacob, cur exaltaret, causam non habuit rex humilium Deus, gentibus sive nationibus gentium, reges autem regum imperatores habentibus, satis fuit illi genti, loco illi providere reges aut principes, ut fuit David, ut fuerunt isti Machabæi, qualium præliis aut victoriis non quæreretur, ut ulla fieret pressura mundi, sed ut defenderetur gens unde esset ventura salus mundi. Regnum autem et imperium gentis illius super omnes gentes, quando vel quo tempore consurgeret, providebat, sedens in throno ille apud Danielem Antiquus dierum, et venturo de illa gente Filio hominis jam porrigebat regnum, et potestatem, ut omnes populi, tribus, et linguæ serviant illi in æternum.

CAPUT XXVI.

Machabæos societatem cum Romanis inire non debuisse, et quare tam cita morte sublati fuerint.

Sub obscurum quiddam fratribus victoriosis in medio suæ claritatis accidit, Judæ, Jonathæ atque Simoni, quod videlicet victoriis clarificati, ultro miserunt societatem et amicitiam statuere cum Romanis potentibus et famosis, quamvis super hac re non culpet eos Scriptura, res gestas continens ipsorum, nihilominus tamen animadvertere promptum est non fuisse tutum coram Deo neque lege concessum Judæis, ut expeterent amicitias gentium, veruntamen sicut fuerunt in vita sua, ita et post mortem gloriosi sunt, quia si quid pulveris aut pulvere vanitatis taliter admiserunt, omnino deletum est cita subsequente morte singulorum. Denique Judas primus miserat **619** Roman, constituere cum illis amicitiam et societatem, et interea Demetrius rex post casum Nicanoris et exercitus ejus, apposuit Bachidem et Alchimum rursus mittere in Judæam et in illo prælio cecidit ille potens qui salvum faciebat populum Israel (*I Mach.* vii). Deinde Jonathas Romam miserat, statuere et renovare cum illis amicitiam, et postmodum a Triphone dolis circumventus atque occisus est. Similiter Simon miserat cum illis renovare amicitiam, nec multum post a genero suo Ptolomæo per insidias interfectus est. Tales eventus singulorum fines obscurare videntur, quod videlicet, in eo sibi cœleste diminuerint auxilium, dum quærunt ab hominibus sæculi quasi pacis et securitatis firmamentum. Porro diligens animus causam aliam libentius arbitratur, scilicet, quod idcirco taliter in brevi decesserint, quia sicut de sanctis dicit Apostolus: « Quibus dignus non erat mundus (*Hebr.* xi); » ita et talibus ac tantis ducibus ut diu permanerent, tunc temporis dignus non erat ille populus, utpote jam quasi senex atque delirus pene totus, præter paucos justos, nimium refrigescens a divinæ religionis cultu. Inde post Hircanum, Simonis filium, ducem habere meruit Hircani filium Aristobulum, matris et fratris interfectorem, deinde fratrem ejusdem Aristobuli Alexandrum et ipsum parricidam, multæque plebis Judæorum homicidam, deinde filios ejusdem Alexandri Hircanum et Aristobulum, qui principatum dira contentione lacera-verunt, multo post Herodem genere alienum, crudelitate præcipuum, totiusque homicidii domestici atque publici signiferum mortisque satellitem, sempiternæ perditioni destinatum. Beata igitur sors illorum qualemcunque habuerint mortis eventum. Nam « corpora eorum in pace sepulta sunt, et vivent nomina eorum in æternum (*Eccli.* xlv). »

LIBER UNDECIMUS.

CAPUT PRIMUM.

Verbum Domini per Isaiam : « Si non, ut putavi, ita erit, » quomodo sit intelligendum.

Scriptum est enim in Isaiâ : « Juravit Dominus, dicens : Si non, ut putavi, ita erit, et quomodo mente tractavi, sic eveniet ; » ac deinceps : « Dominus enim exercituum decrevit, et quis poterit infirmare? Et manus ejus extenta, et quis avertet eam? » (Isa. xiv.) Quid, quæso, putavit et quid mente tractavit Dominus? quid decrevit et ad quid manus ejus est extenta? Nunquid hoc solum putavit, et hoc solum mente tractavit aut decrevit, ut contereret Assyrium illum carneum in terra sua, et in montibus suis conculcasset eum? Imo hoc consilium, inquit, quod cogitavit super omnem terram, et hæc est manus extenta super omnes gentes, quarum utique diabolus princeps erat, qui per Assyrium designatus est. Super illum draconem antiquum hoc putavit, et hoc mente tractavit de electis suis Dominus, ut auferretur ab eis iugum ejus, et onus illius ab humero eorum tolleretur, et ut omnia capita ejus, septem capita ejus, de quibus vel contra quæ præsens opusculum contextitur, quorum sextum (quod fuit Romanum imperium) jam nunc aggredimur, invicem morderent, et abinvicem consumerentur, tandemque simul tota cum capitibus suis bestia nequam, ad comburendum igni traderetur

CAPUT II.

Quomodo Deus aliquid putare proprie dicatur.

Quomodo illud, antequam esset, putavit Dominus esse? Itane ut prophetae solebant putare vel somnare? Exempli gratia ut Joseph, qui ad fratres suos : « Audite, inquit, somnium meum quod vidi, putabam nos ligare manipulos in agro, et quasi consurgere manipulum meum et stare, vestrosque manipulos circumstantes adorare manipulum meum (Gen. xxxvii). » Profecto longe melius putavit Dominus, multo, imo incomparabiliter differunt, putans homo, et putans Deus, multum, inquam, differunt, et proculdistant hominis somnium et Dei verbum : prophetica cujusque gratia, et ipsa summæ sapientiæ substantia. « Homo putans vel somnians, interdum et persæpe nescit quid imagines somniorum suorum significaverint, ut Pharaon, qui cum diceret, putabam me stare super ripam fluminis, et septem boves de amne consurgere (Gen. xlii), » etc. Profecto nesciebat quid per illa significaretur, sed nec erat qui interpretaretur. Quomodo autem putavit Dominus? nimirum sicut dicit Evangelista : « Quia quod factum est in ipso, vita erat, de omnibus antequam fierent, ita certus erat (Joan. i), » quod fieri debe-

rent, sicut certus est nunc, postquam omnia facta sunt. Idcirco jurare potuit, dicens : « Si non, ut putavi, ita erit. » Quare ergo dixit, « putavi, » si certus fuit? Videlicet, quia nondum erant in re, licet certa essent in prædestinatione, idcirco putavi non improprie dixit, cum posset dicere, præscivi, licet minus significet putare quam præscire. Sed quid mirum in divinis sermonibus aliquando minus dici, et plus significari, qui modus locutionis **620** apud grammaticos dicitur *tapinosis*, id est humilitas dictionis, non assequente verbo quantitatem rei. Omnes modi vel tropi sive schemata, omnes omnino ornatus locutionis, de quibus quasi auctores gloriati sunt sæculares magistri, sparsim in divinis inveniuntur Scripturis, et prius erat quam hi, qui horum putantur adinventores, fuissent nati. Quod si quis hominum vel prophetarum, ut fuit Daniel, in somnis putando aliquid mirabiliter, nonnunquam potuit delectari, sic prope in imaginibus tanquam in veris rebus, quantum putas delectabatur Deus, dum adhuc illo suo modo putaret, antequam quidquam faceret, antequam terra fieret, vel aliud omnium, quæ facta sunt? Idcirco ipsa Sapientia : « Antequam quidquam faceret, antequam illa vel illa fierent, ego eram cum eo cuncta componens, et delectabar per singulos dies, ludens coram eo omni tempore, ludens in orbe terrarum, et deliciæ meæ esse cum filiis hominum (Prov. viii). »

CAPUT III.

C Inter omnia, quæ Deus putavit, præcipuum fuisse Filium, quem draco devorare volebat, ad se et thronum suum rapiendum.

Inter omnia quæcunque putavit, quæcunque mente tractavit vel decrevit Deus, maximum atque pulcherrimum fuit in prædestinatione, et nunc est in re id quod habemus in manibus, quod scilicet sub Romano imperio impletum est, quod promiserat patribus, quod ad Abraham, et Isaac juraverat Deus, id est quod de virgine natus et passus resurrexit et in cælum ascendit, et ad dexteram Dei Patris sedet Christus Dei Filius secundum sæpeditam revelationem, ubi « draco stetit ante mulierem, quæ erat paritura, ut cum peperisset filium ejus devoraret (Apoc. xii). » Et peperit filium masculum, ait Scriptura, qui rectorus erit omnes gentes in virga ferrea (Psal. ii), et raptus est filius ejus ad Deum et ad thronum ejus. O ludum sapientiæ deliciosum, præscire atque prædestinare certum aliquem numerum angelorum et hominum, et in libro vitæ nomina conscribere singulorum. Putare quod de multitudine creaturarum vel spirituum creandorum haberet emergere quispiam, qui conaretur cassare propositum

tam bonum, unde et merito draco magnus, serpens antiquus, diabolus, et Satanus, et econtra mente tractare, qualiter illi foret illudendum per ipsum Verbum quod erat apud Deum, cum quo habebat consilium suum antiquum: et super draconem illum decernere, quod nullus infirmare posset æterni iudicii decretum. Ibi jam ejusdem sapientiae deliciae cum filiis hominum, et cum angelis quidem, sed maxime cum filiis hominum, quia nusquam angelos, sed semen Abrahamæ, id est humanam naturam apprehendere habebat, ut nunc factum est. Unde et apostolica congaudet fides, dum dicit: « Nusquam enim angelos apprehendit, sed semen Abrahamæ apprehendit (*Hebr. 11*). » Inde nunc nobis in laudem, victricis veritatis Dei, sermo coeptus paragenda est.

CAPUT IV.

Invocat sapientiam, interim adaperiens quid sit:
« Noli regibus dare vinum, sed his qui amaro sunt corde. »

Invocata adsit eadem Sapientia, quoniam susceptæ materiæ nunc instat pulcherrima pars. Invocata adsit, et inter eos me computet, quibus vel qualibus vinum ad bibendum dandum esse iudicat. « Noli, inquit, regibus, o Lamuel, noli regibus dare vinum; quia nullum secretum est, ubi regnat ebrietas, ne forte bibant, et obliviscantur iudiciorum, et mutant causam filiorum pauperis, da siceram mœrentibus et vinum his qui amaro sunt animo; bibant, et obliviscantur egestatis suæ, et doloris non recordentur amplius (*Pov. xxxi*). » Quale namque est vinum quod si detur ad bibendum regibus, facit eos oblivisci iudiciorum, et mutare causam filiorum pauperis. Si autem detur mœrentibus, facit eos oblivisci egestatis suæ, et doloris non recordari amplius? Profecto, quomodo parabola est, mystice juxta parabolarum leges intelligenda est. Vinum ergo istud, sermo sapientiae vel sermo scientiae est, quod si detur regibus, id est superbis, apud quos utique regnat ebrietas, id est, quos scientia inñat, obliviscuntur iudiciorum et causam filiorum pauperis, id est, male examinant sensum Scripturarum, dum per contentionem sua defendunt, et nulli cedere volunt, et ab aliis benedicta, qui sunt filii pauperis, id est humiles secundum Christum, amatores veritatis, vanæ gloriæ deputant et præsumptioni. O ergo Lamuel, quod interpretatur *in quo Deus*; o, Christe, in quo habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter, noli talibus scientiae tuæ dare vinum, sed da mœrentibus, id est humilibus, et his qui pro eo quod paupertatis et peccatorum humilem conscientiam habent, amaro sunt animo. Cum enim talibus datur vinum hoc, lætificat cor eorum, et quadam oblivione bona obliviscuntur egestatis suæ, confortati ab Apostolo dicente: « Quia quæ stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes, et ignobilia mundi, et contemptibilia elegit Deus, et ea quæ non sunt, ut ea quæ sunt destrueret (*I Cor. 11*). » Et nobis ergo si deris vinum, nos quoque confortati totius egestatis

A nostræ oblii, nec ultra memores doloris vel tristitiæ sæculi, sapientes, fortes, et nobiles reges terræ, et principes qui astiterunt adversus Dominum, et adversum Christum eis, putantes se infirmare posse decretum Dei, posse avertere extentam manum Domini, stultos infirmos fuisse atque ignobiles declamabimus in laudem victoriæ Verbi Dei, prosequentes curram triumphalem tanti victoris.

CAPUT V

Sextum caput draconis, cui simile fuerit dici non posse.

De singulis capitibus draconis, quales qualiumve ferarum similes habuerint facies, demonstrari potuit, cum sanctæ Scripturæ testimoniis. At vero de isto capite sexto valde rufo, qualis vel cui bestiæ similis in eo facies fuerit, demonstrari non potest, quia Scriptura non dixit, ubi Daniel visionem quatuor bestiarum vidit, de futuris hoc tantum ait: « Bestia terribilis atque mirabilis et fortis nimis, dentes ferreos habens magnos, comedens atque comminuens, et reliqua pedibus suis conculcans, dissimilis erat cæteris bestiis, quas videram antea (*Dan. vii*). » Dixit quod cæteris bestiis, quas viderat antea, ista erat dissimilis, scilicet lænæ, urso atque pardo, et non dixit similem fuisse alicui bestiarum, quæ præter illas multæ sunt. Terribilem ejus fortitudinem terribiliter expressit, dicendo: « Dentes ferreos habens magnos, » per quos nimirum intelligimus Romanæ potentiae consules, sive imperatores bellicosos atque fortissimos, et exercitus in præliis severa districtione, districta severitate ordinatos. **621** Ut interim nunc taceam de gentibus cæteris, gentem Judæam bestia ista comedit atque comminuit, et reliqua pedibus suis conculcavit, quia locum destruxit, et gentem percussit in ore gladii, et eos qui reliqui fuerunt, in captivitatem vendidit atque dispersit. Non proinde Romanum imperium unum fuisse cognoscimus ex capitibus draconis rufi, quia justam fecit, quamvis nesciens, vindictam sanguinis Christi; sed quia potestas ejusdem imperii Christum occidit, et martyres Christi, proinde magnum caput exstitit inter omnes impios qui tunc vivebant, et erant utique corpus vel membra diaboli.

CAPUT VI.

Quod Hebræi putant de sexto capite dictum: « Exterminavit eam aper de silva, » etc., ineptum esse.

Hebræi, quod in Daniele tacitum est, in psalmo dictum putant: « Exterminavit eam aper de silva, et singularis ferus depastus est eam (*Psal Lxxix*). » Quartam illam terribilem bestiam similitudinem apris vel singularis feri fuisse autumant. Huic opinioni illud repugnans esse videtur, quod illi bestiæ terribili cornua ascribuntur. « Habebat, inquit, cornua decem. Considerabam, et ecce cornu aliud parvum ortum est de medio eorum (*Dan. vii*), » etc. Hoc, inquam, repugnare videtur. Denique aper cornua non habet. Itaque bestiam illam existimare vel dicere fuisse aprum, sic arbitramur fuisse incon-

gruum, sicut delphinum silvis appingere, fluctibus aprum. Simul et hoc animadvertendum quia ad regem Persarum et Medorum, quæ in eadem visione significata sunt per ursum et pardum, in alia visione, quæ ostensa est de futuris regibus eorundem regnorum, qui videlicet reges per cornua significari debuerunt, per aliorum facies animalium demonstrata sunt, scilicet arietis et hirci, quibus cornua naturæ dono constat attribui. Igitur quod Scriptura tacuit de nomine quartæ bestię, nobis quoque tacitum sit, ut quidquid ferocius in bestiis cogitaverimus, hoc Romanorum formidolosum imperium intelligamus.

CAPUT VII.

Quomodo bestia quarta de mari ascenderit, et sextum caput draconis in ordine constituerit.

Bestia hæc terribilis de maris quomodo venit? Quomodo de mari ascendit? quomodo ante mulierem, quæ erat paritura, in illa septem capitum draconis cruenta serie caput istud constitit? nimirum per magnas atque inenarrabiles discordias, per bella civilia, bella plus quam civilia. Discordiæ spiritus, quem hæc bestia spiravit, mundum vexavit, gentes afflixit, civitates et regna cædibus cruentavit, terras fere omnes, Europam et Africam atque Asiam suo gentiumque fere omnium sanguine complevit. Sænt historiæ, legant qui volunt tragœdias generis humani, labores mundi, vere, ut ait Joannes, in maligno positi. Quod satis ab ejusmodi effectis claruit, et clarum est legenti atque intelligenti. Nos ad illam insanix partem summam tendimus, qua adversus sæpe dictam et sæpe dicendam mulierem in utero habentem sese erexit, dentesque suos ferreos præparavit caput istud, ut, cum peperisset, devoraret filium ejus.

CAPUT VIII.

Herodem patre Idumæo, matre vero Arabica natum, a senatu Romano regem Judææ decretum fuisse.

Imperante Augusto Cæsare, centesima et octogesima quarta Olympiade, consulibus Caio Demetrio, et Caio Asiano, Herodes a Romano senatu gratia Cæsaris Augusti, et favore Marci Antonii rex Judææ decernitur; non erat genere Judæus, imo patre Idumæo, et matre Arabica progenitus. Nicolaus tamen Damascenus, ut meminit Josephus, ait patrem hujus Herodis Antipatrem, genere nobilissimum Judæum fuisse, ex illis qui ad Judæam de Babylone reversi sunt. Hæc autem inquit, id est refert ad gratiam Herodis filii ejus, quem regem Judæorum contigit fieri, cum non esset regii, sed nec Judaici generis. Nam Antipater genere Idumæus exstitit, quique multas possidens pecunias, totius Judææ potestatem, et tuitionem a Cæsare accepit, amicus Hircano regi et sacerdotum principi. Sed cum tardum et segnem Hircanum vidisset, priorem filium suum Phaselum, ducem in Hierosolymis, secundum vero Herodem Galilææ tutorem ordinavit, qui postmodum, ut jam dictum est, ad regnum pervenit.

A Prædixerat de illo quidam in concilio vir justus nomine Samæus, præsentem Herode, cum pro crimine fuisset vocatus, staretque purpura circumdatus armisque stipatus: « Vos, inquit, vel legem accuso, qui tantam ei licentiam dedisti. Scitote quod is quem nunc propter Hircanum vultis absolvere quandoque nos et ipsum regem torquet; » nihil autem hæc dicendo mentitus est. Nam Herodes cum regnum cœpisset, omnes in concilio tunc inventos cum ipso Hircano occidit.

CAPUT IX.

Discordias inter senatum et populum Judaicum, Herodi regnum peperisse.

B Discordia summa, discordia cruenta, tam Romani senatus quam Judaicæ gentis regnum illi peperit. Denique cum Caius Cæsar, et magnus Pompeius totius orbis viribus confligunt, et in Judæa fratres Hircanus et Aristobulus de principatu atrociter contendunt, Antipater potens, et, ut jam dictum est, multas pecunias possidens, dum in Judæa favet Hircano justiori quidem, sed segniori, et in Romana republica multis obsequiis, pluribus impensis mercatur gratiam Cæsaris jam victoris, victumque Pompeium usque in Ægyptum persequentis, magnam sibi et Judææ potestatem promeruit, et apud victicem Romanorum partem Herodi filio viam ad regnum obtinendum magnis meritis aperuit. Sciendum quoque quod per illam Hircani atque Aristobuli discordiam, templum in Hierosolymis semel et iterum magna cum calamitate violatum fuit. Primo namque Pompeius Aristobulum victum habens, civitatem aggressus, contra socios Aristobuli, et per seditionem in civitate receptus, templum irrupit commota atque cadente maxima turre, per quam aperta parte templi hostes irruperunt, et omnia Judæorum cæde completa sunt. Quidam enim occidebantur a Romanis, alii vero semetipsos occidebant, et ita ceciderunt viginti duo millia Judæorum, Romanorum vero perpauci defuncti sunt. Nec vero parva in templo commissa sunt; dum ea quæ priori tempore invisibilia vel **622** inaccessibleia erant, adisset Pompeius, et cum eo non pauci vidissent, quæ non liceret nisi sacerdotibus intueri. Deinde cum, ut jam dictum est, Herodes regnum cœpisset, et Antigonus, Aristobuli filius, civitatem teneret, idem civitas passa est, et in templo multi perempti sunt, Herodi adnitentibus Romanis. Et hæc passio Hierosolymorum civitati contigit, ait Josephus, Marco Agrippa et Callidio consulibus, centesima et octogesima quinta Olympiade, tertio mense in celebratione jejuniorum, tanquam reversa calamitate, quæ sub Pompeio Judæis illata est. Nam extunc eodem die captivitatis viginti et septem anni fuisse noscuntur, cum adhuc obsideretur civitas ab Herode et Sosio legato, persuasit Samæus supradictus populo, ut Herodem acciperet, dicens propter peccata eum non posse devitari.

CAPUT X.

Neque sceptrum, neque ducem de Juda auferendum, donec veniret Christus.

Cum igitur alienus Herodes per tantas tamque cruentas quas commemorare libuit, discordias, regnum cœpisset, tempus erat ut promissionis suæ verbum verax Deus adimpleret. Sic enim fuerat prædictum: « Non auferetur sceptrum de Juda, et dux de femoribus ejus, donec veniat qui mittendus est (Gen. XLIX). » Qui mittendus erat ipse est qui venit Christus, « in » quo « semine tuo, » ait Deus ad Abraham, « benedicentur omnes gentes (Gen. XXVI), » sicut ibidem a Jacob subjunctum est: « Et ipse erit exspectatio gentium (Gen. XLIX). » Ecce autem veraciter ablatum erat sceptrum de Juda, et de femoribus ejus, quando Herodes alienigena regno fuit intrusus, qui et occidit omnes qui regii generis videbantur esse, et ipsum Hirc anum, cujus lenitate et mansuetudine fuerat proventus. Ut igitur justificaretur Deus in sermonibus suis, jam illud semen quod Abrahæ promissum fuerat, et cum juramento repromissum, quod itidem David juratum fuerat, venire oportebat, nec longius differri, quoniam sceptrum de Juda sic ablatum erat, et dux de femoribus ejus ita defecerat, ut contra legem Judæorum rex, imo tyrannus, sederet in regno homo alienigena, prædo, advena, extra neus, homicida.

CAPUT XI.

Præter Zachariam, Elisabeth, Simeonem et Annam prophetissam, multos fuisse qui adventum Christi exspectarint.

Qualis putas tunc mens habitis justis animabus erat? Quos autem illius temporis justos esse dixerim, nisi illos qui fidem et spem sive exspectationem habebant promissionis ad Abraham, promissionis ad David, juramenti ad Abraham, juramenti ad David, qui videlicet David fidelis, Deum fortiter tenens, « miserere mei, » dixit, « ut justificeris in sermonibus tuis, et vincas cum judicaris? » (Psal. L.) Talium unus vel notissimus de tempore illo Simeon nobis exstitit, qui in hac fide declamando et requirendo veritatem Dei, veritatem promissionis, in qua Deus major homine, sponte hominibus juravit, responsum accipere meruit non visurum se mortem, nisi prius videret Christum Domini (Luc. II). Nunquid illo tempore solus promissionis ejusdem Simeon exspectator exstitit? Erant utique et Zacharias et Elisabeth ambo justis, erat et Anna prophetissa, erant et Joseph et Maria (ibid.). Dicam adhuc: Nunquid quia solos istos notos nobis Evangelium fecit, nullus præter istos erat, qui exspectaret fidem et victoriam Dei, ut in sermonibus suis justificaretur, et vinceret cum judicaretur? Utique, quamvis Herodianæ malitiæ nubes horrida cœlum obscuraret, non paucae in cœlo erant stellæ, luminis ejusdem claritate fulgentes, ejusdem fidei pulchritudine lucentes et promissionis effectum suspirantes, clamabant animæ multæ, quatenus in sermonibus suis verax et fidelis Deus appareret. Existimo quod mulier illa in utero habens,

A ut sæpe dictum est, nullo unquam tempore magis parturiendo clamaverit, nunquam magis ut pareret, cruciata fuerit (Apoc. XII). Noli autem viventes in corpore fideles illius temporis homines solos debere intelligi corpus illius quam dicimus mulieris in utero habentis, imo universa dierum vel sæculorum Ecclesia, quando erit ab origine mundi progenita omnis multitudo animarum fidelium, tam in carne degentium quam deposito carnis onere apud inferos beatam spem exspectantium, hujuscemodi desiderii clamores emittebat, et hæc universitas propter unam eandemque exspectationem, una mulier in utero habens existebat.

CAPUT XII.

Neque demonstrando, neque narrando, Christum pro dignitate indicari posse.

Quid jam dicendum, nisi quia mulier illa peperit filium masculum? Hoc autem dicendo quomodo cupit animus immorari, et esse in contemplatione quasi magnæ, imo veraciter magnæ festivitatis, et triumphalis gaudii, pro eo quod Deus, qui promiserat hoc semen benedictionis, verax apparuit, et quo se impendet? Quam in partem sermo noster sese aptabit, in demonstrationem aut in narrationem? Si in demonstrationem se verterit, si partum illum, si filium vel masculum illum demonstrare voluerit, hoc tale est hodie ac si meridiano tempore cœlo sereno, sole clarissimo, fulgente in ascensu sui summo, digitum quis intendat oculos habenti et videnti, dicatque illi: Vide, ecce sol. Scriptum est enim: « In sole posuit tabernaculum suum (Psal. XVIII). » Si autem vertat se in narrationem, veremur esse superflui, quoniam novi nihil dicturi sumus, quoniam non apud ignotos hæc dicta vel scripta deponimus, non ad ignaros vel cum ignaris ista conferimus. Vertat igitur se tota intentio sermonis ad jucunditatem, et aliquantulam cum jucunditate nitatur habere dignitatem, quatenus et ipse sermo plena fide, pleno fundatur ore, cum gratia humilitatis necessariæ, ut quisquis illa iegere dignabitur, delectetur atque jucundetur propter laudem talis Filii, propter honorem tanti masculi, et propter gloriam Dei Patris, et honorem Spiritus sancti, de quo illo beata mulier concepit hunc et peperit. Ista sermonis jucunditas risum habebat illum, quem nomine suo Isaac significavit, beatæ senectutis et emeritæ fidei filius, qui typus filii vel masculi hujus exstitit, quem decrepita mater, scilicet antiqua Ecclesia pariens per uterum Mariæ Virginis, veraciter dicere potest, semperque dicit ac dicet: « Risum mihi fecit Deus (Gen. XXI), » quia talis Filius vere matri suæ risus est æternus. Dignitatem de prophetica sancti Spiritus facultate mutuabimur, de prophetiæ gratiæ plenitudine sumemus, ubi vates eximius Isaias loquitur contra superbiam Assur.

623 CAPUT XIII.

Quod per Isaiam dictum est: « Egredietur virga de radice Jesse, » quomodo sit intelligendum.

« Et excelsi statura succidentur, et sublimes hu-

miliabuntur, et subvertentur condensa saltus ferro, et Libanus cum excelsis cadet (*Isa. x.*) — « Et egredietur virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet et requiescet super eum Spiritus Domini, spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiæ et pietatis, et replebit eum spiritus timoris Domini (*Isa. xi.*) » Ecce qualis oppositio. Pespice condensa saltus, et libanum cum excelsis, inde virgam cum flore suo. Quantum est virga una florifera, comparatione saltuum condensorum, et montis Libani cum excelsis suis, quæ robore magno vel alta sunt, ut puta ligna cedrorum. Attamen quantum valent condensa saltus, et Libanus cum excelsis comparatione virgæ hujus, et ascendenti de illa floris? Siquidem condensa saltus, ferro subvertentur, et Libanus cum excelsis cadet: hæc autem virga et flos ejus totum suscepit, totum portat supernæ majestatis pondus, et non cadit, et non subvertitur. Dicamus manifestius, quamvis sub ista metaphora quales translatae sint res, non ignoret mundus non taceat universus, qui in mundo est Ecclesiæ chorus. Pespice hinc gentium, quas per condensa saltus intelligimus, tyrannos ac duces, imperatores et consules: inde Judaicæ gentis quam per Libanum intelligi placet reges, et tetrarchas, atque summos sacerdotum principes, et inter istas aitudines sive magnitudines subortam humilem de domo David Mariam Virginem, Christum parturientem, Deum et hominem et magnam victoriæ Verbi Dei concipis admirationem, quod in hunc mundum ingrediens non quæsit de altis vel sublimibus parentem habere quempiam, solum se sibi sufficere sciens absque opere humano contra illius Assur, id est diaboli, superbiam, ad obtinendum sibi regnum, ad possidendum David patris sui solium, imo Dei patris æternum imperium.

CAPUT XIV.

Tunc excelsa Libani cecidisse, cum Herodes alienigena regnaret, templumque subversum de novo edificaret.

Ut taceam de gentium saltu, cujus condensa ferro tunc temporis Romani imperii passim subvertebantur, et subversa fuerant, ita ut totus jam sub illo imperio sileret mundus, quando flos iste de virga vel radice Jesse ascendit excelsa Libani, sive ipse Libanus. Quomodo ceciderunt circa hujus floris ascensum? Summum Libani verticem, ipsum intellige templum, quia scriptum est in Zacharia propheta: « Aperi, Libane, portas tuas, ut comedat ignis cedros tuos (*Zach. xi.*) » Ipsas autem cedros vel excelsa Libani principes gentis, quorum gloriæ caput erat templum ipsum, quo augustius in mundo nullum fuit. Quomodo Libanus iste cum excelsis suis tunc cecidit, vel cadere cœpit? nimirum magni et irrecuperabilis casus ejus initium illud dicere non dubitaverim quod Herodes, quo regnante, ceciderat magnum excelsum regiæ dignitatis, ablatum quippe fuerat sceptrum de Juda, et dux de femoribus ejus. Herodes, inquam, homicida multipliciter, imo et

A parricida, tyrannus, non rex, templum vetus quod reversi de Babylonia filii transmigrationis ædificaverunt, et victores Machabæi purificaverunt, post sexcentos annos deposuit, et aliud condidit. Unce illi hujusce operis præsumptio? Nunquid illud opus stare debuit aut placere Deo potuit? Si David fidelis de tribu Juda rex inventus et electus secundum cor Dei, domum Domino ædificare non debuit, dicente illi Domino: « Non ædificabis domum nomini meo, eo quod sis vir bellator, et multum sanguinem fundens (*I Par. xxviii.*) » quomodo iste non qualiscunque sanguinis effusor, verum etiam filiorum atque uxorum occisor, et domesticorum sive amicorum furialis interemptor, domum debuit ædificare Domino? Non igitur mirum quod ab impio factum de rapinis atque spoliis regionum ad tam miserabile tamque horribile pervenit excidium, quo post Christi passionem constat illud per Romanos irrecuperabiliter esse exterminatum. Hoc interim dictum sit quod tunc Libanus cadere cœpit, quando Herodes templum vetus deposuit, et aliud condidit, majus quidem, et duplo majus quam fecerant filii transmigrationis, sed hoc fecit, gloriam quærens suam, non Dei.

CAPUT XV.

Herodem, renovando templum, se Davidi et Salomoni impudenter comparari voluisse.

Bene, inquit, nostis quod istud maximo Deo templum nostri patres ædificaverunt, cum de Babylonia remeassent, et quia desunt ei ad magnitudinem in altum cubiti sexaginta, instar illius quod Salomon construxerat. Nemo negligentiam pietatis patrum nostrorum accusat. Non culpa illorum factum est brevius templum, sed Cyrus et Darius hujusmodi mensuram ædificationis fieri præceperunt. Nostri patres et parentum nostrorum dixit, quia videlicet Judaici cum non esset generis, se volebat haberi. Subsecutus, et hoc ait: Nunc autem quoniam nutu Dei principatui meo pax larga concessa est, et divitiarum possessio, et multitudo reddituum, et quod maximum est, amicitia favorque Romanorum qui omnium rerum domini existunt, cur non studemus relictam necessitatis servitutis tempore opus corrigere et integrum Deo præbere pro beneficiis ejus meo regno collatis. Hæc dicens properavit, templumque in uno anno et mensibus quinque peractum est. Nonne homo ille, imo bestia sic loquens, et sic properanter faciens David fideli, et pacifico Salomoni regibus legitimis de tribu Juda regibus sese conferre, aut etiam præferre contendit? At ille videlicet fidelis David nulli quidquam rapuit, nec de rapinis domum nomini Domini ædificare instituit, sed « Ecce, inquit, ergo in paupertate mea præparavi impensas domus Domini auri talenta centum millia, et argenti mille millia, æris vero et ferri non est pondus, vincitur enim numerus magnitudine, ligna et lapides præparavi ad universa impendia (*I Par. xxii.*) » Hæc dicens, etiam dedit Salomoni filio suo descriptionem templi, et cujusque operis:

« Et hæc, inquit, omnia venerunt scripta manu Domini ad me, ut intelligerem universa opera exemplaris (*I Par. xxviii*). » Quod illum dicentem cum legimus vel audimus, nunquid non eum quoque, cum esset propheta, ejusmodi ostensionem vidisse arbitremur, ut diceretur ei, quomodo dictum est et Moysi de tabernaculo faciendo : « Inspice, et fac secundum exemplar quod tibi in monte monstravi (*Exod. xxv*). » Salomon quoque aurum et argentum non ex rapinis, sed ex Dei dono habuit. **624** Nunquid talibus ac tantis Herodes nebulo sese conferre debuit ?

CAPUT XVI.

Quod populus super illius hominis opere nequaquam lætari, neque tanto peccatori debuisset adulari.

Super illius hominis opere populus omnis lætitia efferrit, tantoque peccatori non debuit adulari, sed imprudens lætitia completus est, et primum quidem pro celeritate Deo gratias agebat, deinde de alacritate regis, quam in dedicatione habuit laudibus extollebat. Merito igitur risus eorum in fletum, et gaudium verti debuit in mœrorem. Verumtamen sciendum quia licet Herodes mutaverit parietes, et spectandos pro sua gloria magnos congesserit lapides, quos admirari poterant discipuli quoque Christi, dicentes : « Magister, aspice quales lapides et quales structuræ (*Marc. xiii*), » non tamen depositum vel mutatum fuerat altare. Quod si evenisset, multo amplius mirari possis homicidæ, imo parricidæ tantum licuisse, ut religionis caput, id est altare, ipse poneret, cui Christus, vel in quo Dei Filius homo factus, Deo Patri protinus cum bestiis legalibus præsentari deberet. Hæc breviter de templo sint, ut jam videat prudens laudator judiciorum Dei, quia præter causas alias, propter quas templum illud manere non debuit, ista quoque causa nocere potuit, ut non quomodocunque, sed nimis male, imo cum fragore, quem totus orbis audivit, caderet, quod ille fabricavit hominum hostis, inimicus Dei. Nunc ad susceptum sermo redeat prophetiæ veritatis capitulum.

CAPUT XVII.

Quare Deus Herodem in regiam et sacerdotalem stirpem ita sævire permiserit, ut ne quidem filiis parceret.

« Et Libanus, inquit, cum excelsis cadet (*Isa. x*). » Jam diximus quia grande illius Libani excelsum ceciderat, in eo videlicet quod sceptrum de Juda et de femoribus ejus defecerat. Funestus Herodes regiam stirpem ferro extirpabat, et extirpare non cessabat. Undecunque regium quidpiam subintellegerat, quacunque ex domo vel etiam sua, imo maxime sua ex domo vel genitura regia quempiam æstimationis olfecerat, quamdam denique conjugem regis stirpis habuerat, præter complures alias, Mariamnam pontificis Hircani filiam, de qua et filios Alexandrum atque Aristobulum susceperat, omnino undecunque sive deforis sive deintus regale quidpiam sperare posse præsenserat, sæviebat immanis bellua, simulque pontifices, et suos filios regales trucidabat, vi-

delicet ne seipsum nimis cupide regnantem ulla posset inquietare persona per ullam ejusmodi suspicionem. Jam dubium quippe regia cum sacerdotali familia permista fuerat, et idcirco in utramque pariter ferebatur truculentus homicidia nulli sexui parcens, non ab uxoribus propriis, non a filiis occasione suborta ferrum differens, quoniam quidem ejus filii materno sanguine regiam contingebant progeniem. Unde ergo vinceres, Deus promissor fidelis, unde justificareris adimplendo quod promisisti et jurasti David, cujus spiritus clamare non desinebat in auribustuis : « Miserere mei, ut justificeris in sermonibus tuis, et vincas cum judicaris ? » (*Psal. L*.) Nimirum sciebas, et disposueras justificari et vincere ex loco humili, unde impurus Herodes, imo diabolus, cui serviebat Herodes, nihil posset suspicari, quod videret procedere ad celsitudinem throni. Hoc est quod continuo per prophetam subjunxisti : « Et egredietur virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet, et requiescet super eum Spiritus Domini, spiritus sapientiæ (*Isa. xi*), » et cætera.

CAPUT XVIII.

Virgam, Virginem Mariam, Christum vero florem esse, et cur de radice Jesse, non de radice David dictum sit.

Ubicunque Christiana vel catholica fides ipsa suis auribus audivit, et ipsa videt suis interioribus oculis, quod virga ista, virga gracilis et pulchra, virga humilis quidem, sed recta, est beata Virgo Maria. Et flos qui de virga ista ascendit, fructus ventris ejus, est Christus Dei Filius, et Virginis filius est, in quo qui promisit Deus fidelis et verax inventus est, qui juravit Deus justus, et Deus sanctus comprobatus est. Quærendum vero hic est, cur placuerit Spiritui sancto dicere : « Egredietur virga de radice Jesse, » magis quam dicere de radice David sive Abrahamæ, quibus promisit, quibus Deus juravit. Ad hæc inquam : Si dixisset, de radice David, victricem quidem pronuntiaret veritatem promissionis, sed ipsa dictio minus contineret sacramenti. Nunc autem plus habet mysterii, quia cum præconio veritatis tendentis in semen David, simul nos mittit in secretum paternæ domus ejus in rationem temporis vel diei, quo missus est propheta Samuel ad ungendum regem, quem projecto Saule providerat sibi Dominus in filiis Jesse, qui et Isai. Quomodo enim dictum, quomodo factum est ? « Vitulum, inquit Dominus, de armento tolles in manu tua, et dices : Ad immolandum Deo veni. Timebat enim Samuel : Audiet, inquit, Saul et interficiet me. Et implevit cornu oleo juxta præceptum Domini, et ivit. Ad immolandum, ait, Domino veni : sanctificamini et venite mecum ut immolem. Sanctificavit ergo Isai, et filios ejus, et vocavit eos ad sacrificium. Cumque ingressi essent, vidit Eliab, et ait : Num coram Domino est Christus ejus ? Et dixit Dominus ad Samuelem : Ne respicias vultum ejus, nec altitudinem staturæ ejus, quoniam abjeci eum, nec juxta intuitum hominis ego judico : homo enim videt ea quæ parent, Dominus autem

Intuetur cor. Vocavit Isai Aminadab, et adduxit **A**
Semmam, similiterque et alios filios suos, qui fuere
septem numero, et non elegit Dominus ex istis. Ait
Samuel ad Isai : Nunquid completus est numerus
filiorum ? Adhuc, inquit, Isai, parvulus reliquus est,
et pascit oves. Jubente ergo Samuele, misit et addu-
xit eum. Qui cum venisset rufus et pulcher aspectu,
decoraque facie : Surge, ait Dominus, et unge eum,
ipse est enim (*I Reg. xvi.*) »

CAPUT XIX.

*Quid sacramenti fuerit in rebus gestis radice Jesse,
hoc est David, quod ad Christum pertineret.*

Quidnam sacramenti latet in illis rebus gestis, nisi
quod audivimus et subintelleximus in istis verbis
propheticis : « Excelsi statura succidentur, et subli-
mes humiliabuntur, et subvertentur condensa salus **B**
ferro, et Libanus cum excelsis cadet (*Isa. x.*) » — « Et
egredietur virga de radice Jesse, et flos de radice ejus
ascendet, et requiescet super eum Spiritus Domini (*Isa.*
xi.) » Denique cum iste sit sensus : Superbi et divi-
tes **625** relinquuntur, et de puella humili sive
pauperula promissio veritatis implebitur, simul per
hoc dictum quod est de radice Jesse, vetus experi-
mentum mentibus nostris adducitur, quod accidit
Jesse reprobatis majoribus filiis ejus, et assumpto
humili vel parvulo David qui erat minimus. Idem
ergo est, ac si dicat : Quid miramini, quia dixi :
« Excelsi statura succidentur, et sublimes humili-
abuntur, » et humilitas exaltabitur? Similiter fa-
ctum est in diebus Jesse. Vultuosus erat Heliab, **C**
et alta erat statura ejus, sed « abjeci illum, ait
Dominus (*I Reg. xvi.*) » Itemque ad reliquos ma-
gnos filios ejus secundum illorum similitudinem
multi erunt, quando prophetia hæc implebitur,
« excelsi statura et sublimes in gloria, » tam de re-
gali quam de sacerdotali prosapia, potentes viribus,
et valentes armatos producere exercitus. Sed nullum
de illis elegit Dominus, nec ad implendum promissio-
nis suæ verbum opus habebat sublimitate homi-
num, altitudine aulicorum in curribus et in equis
exsultantium, qui in multiplici favore hominum, in
multivago plausu popularium, et non in Domino
confidunt, et tunc minimus filiorum Jesse, parvulus
David complacuit, et postmodum humilis ancilla
Domini præ cunctis hominibus emissa in spiritu **D**
humilitatis Altissimo complacuit, ut ex ipsa com-
pleatur promissio nascente Christo, ac si de virga
gracili spectabilis ascendat flos. Præterea sicut illic,
præsentia immolationis festivitas, et adductus de ar-
mento vitulus occurrentibus Samueli senioribus ci-
vitatibus, et admirantibus adventum ejus, causam
subtexit, ne audiret Saul : ita et hic desponsatio
Virginis sive consueta nuptiarum solemnitas, et Jo-
seph maritus puellæ nominatus, diabolum fefellerit,
et cunctos satellites ejus, ut erant Herodes et com-
plices ejus, ut nescirent sacramentum, cujus sciendi
nondum erat tempus.

CAPUT XX.

*Laudabile Dei consilium esse, quod in humilitate
diabolum atque Herodem fefellerit, et ars artem
luserit.*

Apud maronem jocatur quispiam gloriabundus, et
dicit :

Nil refert armis contingat palma dolive (4).

Profecto sententia hæc ad hujus palmæ sive victoriæ
rationem non valet. Multum quippe refert, multo
melius et valde utilius est, Deum vel Dei Verbum sic
vicisse, vel ad procedendum procedere, ut in toto
prælii congressu ars artem falleret, quam si de no-
bilibus atque potentibus carne assumpta, materialibus
armis eorum contra homines impios dimicaret, quomodo
invisibilis, et nondum homo factus per
B Machabæos, aliosque fortes atque fideles viros di-
micavit, et armis paucorum sæpe multa millia pe-
remit. Hoc itidem facere poterat, ut incarnatus de
aliqua sive Ilircani tunc temporis pontificis, sive
alicujus cæterorum filia, bellica sibi ob defensionem
veritatis adhiberet instrumenta, meliori proventu
quam vel Machabæus vel ipse David unquam pugna-
verat, ut, verbi gratia, persequeretur unus mille, et
duo fugarent decem millia (*Deut. xxxii*). Multo melius,
inquam, est, quod ars artem fefellerit, quam si res
acta fuisset armis ejusmodi : « Non, inquit, in exer-
citu, nec in robore, sed in spiritu meo, dicit Domi-
nus exercituum (*Zach. iv.*) » Hoc erat verbum Do-
mini ad Zorobabel apud Zachariam prophetam, ubi
C septem oculos super lapidem unum, et septem lu-
cernas super unum candelabrum vidit, quæ non
erant aliud quam septem spiritus Domini, requie-
scentes super hunc florem unum.

CAPUT XXI.

*Quam utile nobis fuerit, Christum e paupere Virgine
matre nasci.*

Nulla potest verbis lingua consequi, imo nec cujus-
quam cogitatu comprehendere mens hominis, quanta
nobis commoda provenerunt ex eo quod humilitas
divinitatis, humilitas Verbi Dei, non divitem, sed
pauperem Virginem matrem sibi elegit, quod ancil-
lam suam respexit, tanto apud se coram divitibus
vel superbis humilem, quanto constat excelsis Libani
cedris minorem esse virgam quamlibet, de radice
vetusta egredientem. Si enim parentes Christus di-
vites elegisset, quis hodie pauperibus in Ecclesia
Christi locus esset? Nunc autem et « potentes Deus
non abjicit, cum et ipse sit potens (*Job. xxxvi*) », et
sæpius in hoc mundo pauperes elegit, cognoscendo
illos in benedictionibus suis, id est præclara illis
dona tribuendo Spiritus sui, qualia nimirum diviti-
bus habentibus consolationem suam rarius concedit.
« Videte, » inquit Apostolus, « vocationem vestram
fratres, quia non multi sapientes secundum carnem,
non multi potentes, non multi nobiles : sed quæ
stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapien-

(4) Forsan alludit auctor ad vers. 390 Æneid. lib. II : . . . *dolus, an virtus, quis in hoste requirat ?*

tes; et infirma mundi elegit Deus, ut confundat A fortia; et ignobilia mundi, et contemptibilia elegit Deus, et ea quæ non sunt, ut ea quæ sunt destrueret: ut non gloriatur omnis caro in conspectu ejus (I Cor. 1). Ergo pauperibus et infirmis sæpius cœlestia vocationis suæ dona largitur Deus abundantius. Et ista consideratio pulcherrimam nobis effecit considerationem patris optimi, qui notum et verum habet testimonium, quod spiritu omnium justorum plenus fuerit. Qui minus indiget, inquit, agat Deo gratias, et non murmuret. Qui vero plus indiget, tribuatur ei, et humilietur pro infirmitate, non extollatur pro misericordia. Nimirum, cum hæc dicit, hanc sentimus esse imitationem Dei, qui spiritualia sua dare abundantius consuevit plus indigentibus, scilicet pauperibus infirmis ignobilibus, ut secundum multitudinem dolorum in corde ipsorum, consolationibus hujusmodi lætificentur animæ ipsorum (Psal. xciii).

CAPUT XXII.

Laudat incarnationem Verbi ex psalmo Davidis, « Eructavit cor meum verbum bonum. »

. Qua voce, quibus vel quantis laudibus, floris hujus de virga ejusmodi ascendens pulchritudinem prædicabimus, unde verba sumemus? Nos pene muti, pene infantes ad tantæ dignitatem rei, ubi pulchritudo cum fortitudine, fortitudo cum pulchritudine floret ac viget, ejus ipse Spiritus sanctus laudator est, quid eloquemur ita ut secundum nostræ mentis intentionem ipsum audire delectetur? Sumamus aliquid non de nostro quod nusquam est, sed de plenitudine ipsius, qui omnes sanctos adimplet, de thesauro boni cordis, thesauro jucunditatis et exultationis, quem super prophetam hujus Verbi sui, super prophetam, patriarcham, et regem thesaurizavit, dicentem in persona ipsius Dei Patris: « Eructavit cor meum verbum bonum, dico ego opera mea regi. Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis, » statim ipse Propheta ex sua persona succinit: « Speciosus forma præ filiis hominum, diffusa est gratia in labiis tuis, propterea benedixit te Deus in æternum. Accingere **626** gladio tuo super femur tuum, potentissime. Specie tua et pulchritudine tua, intende, prospere procede et regna, » etc. (Psal. xliv.) Putet se anima paupercula nunc ad fontem sermonis venisse, unde haurire possit quod loquatur ad gratiam floris hujus speciosi et pulchri pro bona intentione, magis delectandi quam docendi intentione. O tu, quicumque hæc legis vel audis, me existimato immorari, quia dulce est pulchrum et pium etiam nota replicare atque frequentare de forma speciosi, de specie et pulchritudine formosi atque potentissimi gladio suo super femur suum accincti, prospere procedentis atque regnantis, quem in veritate, in mansuetudine et justitia mirabiliter dextera sua deducit, cadentibus sub ipso populis in corde suo, quia crucifixi sunt sagittis suis acutis, sagittis dictatorum ejus salutiferis, ut doleant quod olim fuerunt

inimici regis, enimque adorent cadentes, cadant in facies suas cum adorantes.

CAPUT XXIII.

Quomodo verbum Davidis intelligendum sit: « Lingua mea calamus scribæ. »

Pariter assumptis utriusque testimoniis, et illo Isaiano, et isto Davidico, primum contemplari libet hoc dictum Dei Patris: « Lingua mea calamus Scribæ velociter scribentis (Psal. xliv). » Linguam Dei Patris Spiritum sanctum promptum est intelligi, quia, sicut lingua carnis administrat verba homini, ita Spiritus sanctus animæ credulæ suggerit verba Dei. Unde et quando super apostolos Christi descendit, quos nimirum eatenus homines sine litteris et idiotas, et deinceps peritos et eloquentes facere veniebat, in linguis igneis apparuit (Act. ii, iv), confestim cur ita apparere voluerit, sequens affectus indicavit. Facti sunt namque charitate et zelo bono fortes ac servi Dei, quod significaverat ignis. Facti sunt eloquentes variis linguis, et Scripturarum periti, quod linguarum dispartitio præsignavit. Cum igitur dicit in isto quidem. « Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis: » Per illum autem: « Et requiescet super eum Spiritus Domini, spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiæ et pietatis, et replebit eum spiritus timoris Domini (Isa. xi): » manifestum est de Christo, quod vere Deus sit, et quod veraciter habitet in ipso plenitudo divinitatis corporaliter (Col. ii), quaravis in hoc tempore, cum fides Christiana sit firma, et hæc assertione non indigeat, cum fide necessaria delectabile et utile est etiam competentem habere scientiam. Natura humana de virgineæ carnis substantia sic est assumpta velut membranula munda et bene accurata, scriptorioque operi accommodata, et ipsa lingua Patris, id est Spiritus sanctus, velociter percurrit, velociter tanquam calamus scribæ totam perscripsit, totam Verbi substantiam replevit, nihilque residui fuit, sed totum quod erat in corde Patris, illi animæ inscripsit, totamque sapientiam, totumque intellectum, totumque consilium, totamque fortitudinem Dei, totam scientiam, totamque pietatem Dei, et totum timorem Domini, ut nihil esset quod non sciret, nihil quod non posset; nihil in Deo Patre quod non haberet humana pueri hujus natura, unde et Deus est.

CAPUT XXIV.

Quomodo intelligendum: « Eructavit cor meum verbum bonum, dico ego opera mea regi. »

Hoc intelligimus esse quod ait ipsa persona Patris: « Eructavit cor meum verbum bonum, dico ego opera mea regi (Psal. xliv): » res magna, dictum autem non valde magnum rei comparatione. Quid enim hoc dictum « eructavit? » quid magnificentum est? Inter nos, dico, eructat quisque nostrum, dum saturatus est, sed esuriens quispiam ructu alterius saturatus non est. Dicit aliquis opus suum, sed qui audit, non statim consequitur auditi operis effectum, ut faciat similiter quidquid ab illo factum est. At ille qui hæc

loquitur : « Eructavit cor meum verbum bonum, » qui ait, « dico ego opera mea regi, » bonum illud verbum, ipsam boni Verbi substantiam tota plenitudine edidit in uterum Virginis, et regi, id est homini, quem formabat de utero ejusdem Virginis, opera sua sic indidit, ut sit et ipse opifex sive artifex non dissimilis; magna hæc et mira prædicantur per hæc duo verba exigua : « Eructavit cor meum verbum bonum, dico ego, » etc. Solent grammatici vocare tropum, quem dicunt tapinosin, qui modus locutionis humilitas est magnæ rei, velut, si mare intendens dicat gurgitem, si vastum montem, dicat tumulum vel collem. Equidem non ausim in majestate tantæ rei declamare nœnias istas, verumtamen nusquam reperiri existimo locutionem, in qua voces rebus quæ significantur tanto impares sint, ut sunt in locutione præsentis. Ut quid igitur taliter dictum est, imo quomodo diceretur taliter quam dictum est, ubi enim verba invenirentur ad rem sufficientia, quæ intelligitur? Sit quidem in verbis defectus, sed eundem defectum ipsam vocum minoritatem si rite perpendis, studiosa mens ædificat. In quo? in eo videlicet ut animadvertat opus quidem grande, sed Deo non difficile. Quis enim homo plenus edulio fatigatur eructando? Sic nimirum Deus Pater bono plenus verbo non laboravit, humanæ naturæ illud inserendo.

CAPUT XXV.

Quare Deus incarnari, et non potius per angelum genus humanum salvare voluerit.

Hoc opus bonum fecit Deus, summe potens, summe bonus, hæc est, quod promisit, quod juravit ad Abraham, juravit ad David. Tanquam summe bonus, sponte promisit, sponte juravit; tanquam summe potens adimplevit. Denique sicut summæ bonitatis est quod hoc facere voluit, ita summæ potentia est quod hoc facere potuit. Diligenter animadvertendum; solent enim nonnulli dicere : Ut quid Deus, Dei Verbum, venit per semetipsum, et homo factus est, ad salvandum genus humanum, cum hoc idem fieri potuisset per alium? cur non potius misit aliquem legatum? cur non misit angelum sive archangelum? Ad hæc inquam, videlicet, quia nulli alii, nulli nisi soli naturæ divinitatis hoc fuit unquam possibile, assumere quod non erat, et manere quod erat. Et unde illi hoc possibile, videlicet quia natura vel substantia divinitatis tanto subtilior est anima rationali, ut eam penetrare possit. Fideliter hoc inter cætera Patres catholici sumpserunt et scripserunt pro argumento veritatis contra hæreticos, quod Spiritus sanctus æque ut Pater et Filius **627** Deus sit, quoniam et ipse humanæ animæ est capabilis, et capax ejusdem animæ rationalis. Nisi enim Deus esset, neque humano, neque angelico spiritui capabilis esset. Proinde notandum quod quamvis dicatur quis plenus dæmonio, non sic implet hominem ille spiritus, ut penetret animam ejus, sed cavernas corporis irrepere potuit, quo ebrietas sive febris, animamque deprehensam in suis sedibus exagitat atque affligit. Solus Deus,

A unus Deus, Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, cum vult et prout vult, rationali animæ vel spiritui sese infundit et in eo mansionem facit. Frustra igitur dicit, vel quærit quis, cur non legatum vel angelum miserit, sed per semetipsum, ad salvandum genus humanum, venerit Deus, Verbum Dei, quia videlicet naturam induere humanam non potuit nisi sola natura Dei, unde sicut bonum, quia voluit, ita omnipotentem prædicamus, quia potuit.

CAPUT XXVI.

Christum salva Matris virginitate natum esse.

Quid de salva Matris virginitate dicemus ad laudem ipsius? Contra naturam, Judæus inquit, virgo parere non potuit. Nos autem credimus, propter quod et loquimur, quia talem filium supra naturam virgo parere potuit. Non dicimus contra naturam, quia non est naturæ injuria, sed dicimus supra naturam, quia naturæ est gloria. Quæ ratio est dicere quod non potuerit quidquam supra naturam, qui fecit naturam? Per Verbum omnia facta sunt : si omnia, profecto et natura feminea. Ergone fortior esset natura, quam is per quem facta est natura? Nimirum recte sapit homo rationalis, ut dicat, quia, qui omnia fecit, et ipsam naturam, consequenter omnia vincit, et ipsam naturam. Quod si Judæo vel Manichæo magnitudo miraculi ad incredulitatem provehit, quid, rogo, magis mirum, id quod assumptus vel formatus est homo de terra animata et sensibili, an quod homo plasmatus est de terra inanimata et insensibili? Denique, terram animatam, et sensibilem Mariam dixerim, quonia m de terra et ipsa et nos sumus facti. Porro terra, de qua primus homo plasmatus est, inanimata sine dubio fuit et insensibilis. Nonne ergo plasmatio primi Adam, plasmatione secundi mirabilior fuit? Si quidem materia vivens, et sensibilis, id est femina, quamvis virgo vicinior est huic operi, quam fuit illa materia neque vivens, et sensibilis. Igitur illa quidem plasmatio mirabilior, sed ista venerabilior.

CAPUT XXVII.

Quid sit « speciosus forma præ filiis hominum, » et gladio super femur accinctus.

Ecce speciosus forma, ecce potentissimus gladio suo super femur accinctus (*Psal.* XLIV). Agnosendus est, cujus victoriam prædicamus, cujus triumphalem currum laudando subsequi optamus, olim Verbum, nunc et caro; olim Deus, nunc et homo « speciosus, inquit, forma. » Quid est forma? Divinitatem. Divinitas namque forma est, forma namque formatum, forma carens materia. Divina substantia, sicut ante nos dictum est sine materia forma est, atque ideo unum est, id quod est, reliqua non sunt id quod sunt. Unumquodque enim habet esse suum ex his ex quibus est, ut cum homo terrenus constet ex anima et corpore, corpus et anima est, non vel corpus vel anima in partem, igitur non est id quod est. Quod vero non est ex hoc atque hoc, sed tantum est hoc, illud vere est id quod est, et

est pulcherrimum fortissimumque, quia nullo niti-
tur. Igitur « speciosus forma, » id est speciosus
secundum divinitatem. Istam ejus speciositatem,
qua « speciosus » est « præ filiis hominum, » qui utique
dii natura non sunt, soli amatores ejus vident, soli
videbunt regem in decore suo, videbunt oculi ejus
qui diligunt eum. « Et ego, inquit, manifestabo ei
meipsum (Joan. xiv). » Quid porro est gladius, quo
accinctus est iste speciosus, iste potentissimus?
nimirum unum idemque Verbum Dei, Verbum Deus,
forma est speciosi, gladius est potentissimi. Nam
unus est sermo Dei, et efficax et penetrabilior omni
gladio ancipiti (Hebr. iv) : igitur, ut jam dictum est,
ecce speciosus, ecce potentissimus, speciosus ut
flos, potentissimus ut gigas, cujus « a summo cælo
egressus et occursum ejus usque ad summum ejus
(Psal. xviii), » talis in hunc mundum ingreditur
visibilis factus, visibiliter pugnaturus, qui prius in-
visibilis invisibiliter præliabatur, pugnaturus nova
belli specie, scilicet non exercitu neque in robore,
sed in spiritu suo (Zach. iv), dæmonia potens ejicere.
Hunc florem speciosum, hunc regem potentissimum
alibi sancta Scriptura prædicat, « Agnum habentem,
inquit, cornua septem et oculos septem (Apoc. v), »
scilicet septem spiritus, qui super florem requie-
scunt, sed de Agno, qui et vincens Leo, postmodum
suo loco erit dicendum.

CAPUT XXVIII.

*Sicut septiformis Spiritus super florem requieverit,
ita septemplex laude psalmus hic Regem Christum
canit.*

Nunc delectat breviter intueri utrum, sicut spi-
ritus isti omnes super florem requiescunt, ita se-
cundum singulos eorum proprium quid in psalmo
sive in cantico prælibato dicatur, ad regem spe-
ciosum, regem potentissimum. « Dico ego opera
mea Regi. Lingua mea calamus scribæ, velociter
scribentis (Psal. xlv), » dicta hæc esse secundum
spiritum sapientie et intellectus, non indiget asser-
tione nostra, quia manifeste ubi Filio Regi Pater
Deus sua dicit opera, ibi sapientia, et ibi lingua
ejus operatur, ut scribæ calamus, ibi intellectus.
« Diffusa est gratia in labiis tuis, propterea benedixit
te Deus in æternum. Accingere gladio tuo super
femur tuum, potentissime, » etc. « Et deducet te mi-
rabiliter dextera tua (ibid), » hæc intelligimus de-
cantari secundum spiritum consilii et fortitudinis.
Consilii namque fuit, quod videns Deus non posse
nos ex nostris operibus justificari, et omnes sub
peccato esse conclusos, diffudit gratiam, id est
peccatorum remissionem gratuitam in labiis hujus
speciosi, et propterea hunc benedixit in æternum,
fecitque nasci sanctum, et ab omni peccato mun-
dum, ut efficaciter in labiis ejus ista gratia diffun-
deretur, diceretque peccatrici, quæ erat una et uni-
versa Ecclesia : « Dimissa sunt ei peccata multa, »
non quia operata est multum, sed « quia dilexit
multum (Luc. vii). » Accingi gladio super femur,
prosperè procedere et regnare, et sua dextera de-

duci mirabiliter, sine dubio fortitudinis opus sive
effectus est. « Sagittæ tuæ acutæ (Psal. xlv), »
quid est, nisi, Tibi in doctrina sive prædicatione
semper Scripturarum paratæ sunt sententiæ, quibus
confixa corda illorum, qui fuerant inimici, credunt,
et acquiescunt veritati, et cadunt adorando te facti
amici. Ergo pertinere hæc ad spiritum scientiæ,
non dubium est. « Unxit te Deus, Deus tuus, 628
oleo lætitiæ præ consortibus tuis (ibid.). » Oleum
istud profecto spiritus pietatis est. Oleos Græce,
misericordia latine. Nihilominus « et concupiscit
rex decorem tuum (ibid.), » ad eundem spectat
pietatis spiritum. Nam Regis hujus concupiscentia
non aliud est, nisi pietas. Hoc est oleum, quo un-
ctus speciosus iste Rex, ut in multitudine miseri-
cordiæ benedictus adveniret, concupiscentiam ha-
bens animarum perditarum, per blandimenta mise-
ricordiæ convocare illas ad suum salutis æternæ
triclinium. Spiritus timoris Domini in eo non est,
ut timeat, sed ut timeatur, et ut circa ipsum reli-
giosa sanctitas, sancta et timorata sit religiositas.
Huc pertinet illud : « Vultum tuum deprecabuntur
omnes divites plebis. Adducentur Regi virgines,
afferentur in lætitia et exultatione, adducentur in
templum Regis, et populi confitebuntur tibi in æter-
num, et in sæculum sæculi (ibid.). »

CAPUT XXIX.

*Quare non dictum sit, manebit, sed « requiescet super
eum Spiritus Domini. »*

Unum est adhuc ejusdem capituli verbum, in quo
tenemur, ne jam processum regis prosequamur, ne
jam partem beatæ mulieris qualiter devorare vo-
luerit draco ille narremus. Quod est illud verbum?
« Et requiescet, ait, super eum Spiritus Domini
(Isa. xi). » Non dixit, et manebit, sed requiescet di-
cere maluit, nec dubium est, quin aliquid plus si-
gnificet quam si dixisset, manebit. Attendamus quia
sermo propheticus est. « Cui, inquit Petrus apo-
stolus, benefacitis attendentes, quasi lucernæ lu-
centi in caliginoso loco, donec dies elucescat, et
lucifer oriatur in cordibus vestris (II Petr. ii). »
Ecce locus quidam occurrit caliginosus quidem,
sed ita lucernæ hujus, id est prophetici sermonis
flammula clarum illum nobis facit, et tanquam lu-
cifer diem intelligentiæ adducit. In deserto loquente
Domino ad Moysen, sacerdotio fungente Aaron,
Chore, Dathan et Abiron, alique proceres Syn-
agogæ steterunt adversus Moysen et Aaron, stetit
omnis globus eorum contra Dominum. Unde et
propter execrabilis superbiæ malum, non consueta
hominum morte interierunt, sed novam rem fecit
Dominus, ut aperiens terra os suum deglutiret eos,
descenderuntque viventes in infernum, quia blas-
phemarunt Dominum. Præterea, ignis egressus
a Domino interfecit ducentos quinquaginta vivos,
qui offerebant incensum (Num. xvi). Deinde : « lo-
quere, ait Dominus, ad filios Israel, et accipe ab
eis virgas singulas per cognationes suas, a cunctis
principibus tribuum virgas duodecim, et uniuscu-

jusque nomen superscribes virgæ suæ. Nomen autem Aaron erit in tribu Levi: quem ex his elegero, gervinabit virga ejus, et cohibebo a me querimonias filiorum Israel, » etc. (*Num. xvii.*) Factum illud in lege, quod gervinavit virga Aaron, et turgentibus gemmis eruperunt flores, et cum foliis fructus, atque ita cessavit superbia de sacerdotio conflictantium (*ibid.*): illud, inquam, factum in lege, confert cum isto vaticinio prophetæ, quia, dum invehitur contra superbiam Assur, « Excelsi, inquit, statura succidentur, et sublimes humiliabuntur, et subvertentur condensa saltus ferro, et Libanus cum excelsis cadet (*Isa. x.*), » et subaudire licet, sicut succisi vel humiliati sunt, sicut subversi sunt, et ceciderunt Chore, Dathan, Abiron, et complices eorum, statimque subjungit: « Et egredietur virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet, et requiescet super eum Spiritus Domini (*Isa. xi.*) » Nimirum et hic subaudiri decet, sicut ascendit flos de virga Aaron, et sicut requievit, id est ab ira sua cessavit, et placatus est Spiritus Domini, quem exacerbaverant murmuratores et superbi.

CAPUT XXX.

Præter Christum neminem fuisse super quem requiescit Spiritus Domini dici posset.

Igitur secundum illam similitudinem intelligendum est quod ait: « Et requiescet super eum Spiritus Domini (*Isa. xi.*) » Nam ibi quidem aliquanta fuit similitudo. Hic autem res est multo amplior. Ibi virga insensibilis flores et folia supra naturæ usum producens, atque nubes, id est querelas paucorum rebellium cessare fecit. Hic virga sensibilis, virga, id est Virgo sive uterus virginalis, florem scilicet jam dictum speciosum Regem pariens, superbiam diaboli percussit, superbiam culpam de toto genere humano correxit, et iram Dei, quæ proinde supervenerat, avertit, placatumque Deum nobis reddidit. Itaque super hunc florem requiescet, ait, Spiritus Domini, id est, propter Christum mitigabis omnem iram tuam, Domine, et avertes ab ira indignationis tuæ (*Psal. lxxxiv.*) Nunquam enim te inquietabit flos iste; mitis quippe est et humilis corde. Et Moyses quidem mitis erat super omnes homines

A qui morabantur in terra (*Num. xii.*), sed non ut hic, non ita semper, non ita impassibiliter. Vexatus enim et exacerbatus distinxit in labiis suis (*Psal. lv.*); distinxit, et Dominum non glorificavit. Ad quas contradictiones loquendo, non sicut mitis, et aliter quam voluisset audire Spiritus Domini, quia locutus est verba incredulitatis. Propterea Dominus ad Moysen et Aaron: « Non introducetis, ait, populos istos in terram, pro qua juravi patribus eorum (*Num. xx.*) Iste nunquam distinxit in labiis suis, imo cum male tractaretur, non aperuit os suum, et sicut ovis, sicut agnus coram tondente se obmutuit (*Isa. liii.*) Dignus ergo qui populum introduceret in veram repromissionis terram.

CAPUT XXXI.

Sicut virga Aaron, ita et virga Jesse, superbi certaminis finem fecit.

Multum est quod de Scripturis admota clarificat lucerna verbi hujus prophetici: « Et requiescet super eum Spiritus Domini (*Isa. xi.*) » sed in ejusmodi diutius immorari præsentis non est propositi. Verumtamen, ut proposita similitudo decentius explicetur, hoc solum adhuc dicere libet, quia, sicut contigit superbis illis, contra quos in deserto, ut jam dictum est, virga floruit, ut nova et insolita perditione perirent, ita contigit excelsis et sublimibus illis, quorum temporibus egressa est virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendit, ut dissimili casu caderent, et interitu suo dissimiles cæteris hominibus, quicumque bello interierunt, existerent. Testatur hoc Josephus, qui miserabile illorum describens excidium, dicit de illis: « Singulatum quidem iniquitates eorum narrare non potero. Ut autem breviter dicam, neque aliam civitatem unquam talia perpessam esse puto, neque ullam nationem post hominum memoriam malitiæ ferociorem fuisse. » Et alibi: « Denique omnium post condita sæcula res adversas, si cum Judæorum calamitatibus conferantur, superatum iri non ambigo, et horum auctor nullus externus est. » Erant quippe isti maxime de patre Assur, id est diaboli, contra cujus altitudinem virga ista ascendit cum suo flore, id est Virgo humilis cum filio suo miti et humili.

LIBER DUODECIMUS.

629 CAPUT PRIMUM.

Beatam Virginem Mariam mulieris in utero habentis, parturientis, et ut pariat clamantis, non minimam partem fuisse.

Dictum jam, et adhuc dicendum est quia « Draco stetit ante mulierem quæ erat paritura, ut cum peperisset, filium ejus devoraret (*Apoc. xii.*) » Hic jam nomen mulieris duplicem sensum habet. Antequam esset beata Virgo Maria, ante, inquam, et longe

D prius erat mulier, quam in sacramento sentimus, id est Ecclesia, et utique prægnans mulier mente gravida, gerens Verbum promissionis, sicut jam sæpe dictum est. At vero propria et usitata significatione secundum sexum Maria mulier existit, quamvis virgo, dicente Apostolo: « Misit Deus Filium suum factum ex muliere, factum sub lege (*Gal. iv.*) » Mulier hæc, sive hoc humani generis individuum, mulieris illius pars est, quam dicimus

Ecclesiam, id est credentium collectionem universam. Ubi ergo mulier ista, id est Virgo Maria, peperit, totam Ecclesiam peperisse quis nescit? Propterea dicimus universi: « Puer natus est nobis, et filius datus est nobis (*Isa. ix.*) »

CAPUT II.

Draconem etiam Mariæ filium devorare voluisse.

Quid porro fuisset devorari filium ejus? Nimirum ita-mori, vel occidi, ut periret nomen ejus. At illud sextum caput draconis, illa bestia terribilis, non sicut dentibus magnis, dentibus suis ferreis, ea quæ circa corpus sunt honorum sive malorum comedere sive comminere atque conculcare potuit, ita etiam in causa ista, suimet agitatori diabolo satis facere prævaluit Herodes, cujus præcedenti libello mentio facta est, qualiter quæsierit puerum ad perdendum eum quis nescit, et quis non audivit? Plane impius ille Romani satelles imperii, nec impietatis crimine vacuus est Augustus ipse, qui ad suggestionem ejusdem Herodis tam pronus exstitit, ut concederet illi quoquo pacto regem perdere quem natum audierat, tanquam regna hominum rex ille tollere haberet, quod ita non erat. Crudelitati stultæ, crudeli ejus stultitiæ mulier sæpe dicta de incolumitate filii sui secunda, jam dudum exprobravit et exprobrare non cessat:

*Non, inquam, eripit mortalia,
Qui regna dat cælestia.*

Crudelitas Herodis Romana potestate facti regis tam cito in Romanum imperium redundavit. Nec enim tot pueros impune occidere potuisset, nisi Romanæ potentiae licentiam, vel consensum Augusti Cæsaris habuisset. Sicut, cum voluit, inde permissum accepit proprios trucidandi, ita præterito metu ne fideret sibi vel Augusto de mutatione regni, sive imperii, concessionem adeptus est tot pueros occidendi, quotquot in Bethlehem et in omnibus finibus ejus per duos annos fuerant nati. Futurum quidem erat, ut per manus Romanorum rex iste occideretur, sed nondum erat illius rei tempus, nec sic faciendum erat, ut devoraretur filius masculus, id est non ita mori habebat, ut periret nomen ejus.

CAPUT III.

Quare diabolus Christum Herodi prodere non potuerit.

Sic Herodes egit, et sic peragere voluit, ut vere unus vel præcipuus diaboli filius, de quibus ait Filius, vel masculus iste: « Vos ex patre diabolo estis, et desideria patris vestri vultis facere (*Joan. viii.*) » Quæ vel qualia desideria? « Quæritis, ait, me interficere (*ibid.*): » hoc est desiderium patris vestri. Propter hoc desiderium « ille homicida erat ab initio (*ibid.*), » quia videlicet veritatem, id est meipsum, odit ab initio, quod odium nunc in me factum mortalem hominem, desiderat complere homicidio. Hoc erat desiderium illius, quod Herodes volebat tam cito facere desiderium patris sui, desiderium diaboli. Dicit aliquis: Si pater ejus diabolus hoc jam dudum desiderabat, cur non statim puerum pro-

debat? Cur eum a magis illudi permittebat? Nunquid nesciebat? Nunquid spiritus ille non contactus carne percipere non poterat natum esse hunc regem, nisi venissent homines de longe, et fecissent Herodi, omnique Hierosolymæ turbationem sive metum, dicendo: « Ubi est, qui natus est rex Judæorum? (*Matth. ii.*) » Ad hæc inquam: Plane sciebat, sed non sinebat eum loqui puer ipse, qui natus erat. Hoc aliunde facile potest probari. « Exibant, inquit evangelista, dæmonia a multis clamantia et dicentia: « Quia tu es Filius Dei. Et increpans, non sinebat ea loqui, quia sciebant ipsum esse Christum (*Luc. iv.*): » et recte non sinebat ea loqui, quia profecto pro malo loquebantur, scilicet, ut invidiam facerent illi. Igitur et tunc natum illum esse diabolus sciebat, et filium suum Herodem hoc scire desiderabat, sed natus infans eum loqui non sinebat. Nam nisi prohiberetur eodem modo quo alibi dicit: « Scio, quis sis: Sanctus Dei (*Marc. i.*), » scilicet per energumenum, dicere potuisset illi dolenti, quod esset illus a magis: scio ubi sit Sanctus Dei, sive, scio ubi sit rex ille quem quæris.

630 CAPUT IV.

Christum a diabolo, non ut cognosceretur, sed ut corrumperetur tentatum fuisse.

Sed dicit aliquis: Si illum sciebat diabolus, ad quid instabat experimentum quærens, et dicens: « Si Filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant? (*Matth. iv.*) » Quemcunque res ista movet, scire debet quia fecit ut tentator vel ut corruptor. Nam ille est qui semper hac intentione tentat ut corrumpat: plane non quærebat ut cognosceret quasi incognitum, sed ut corrumperet cognitum. Quid autem est corrumperere, nisi similem vel conformem facere? Horrendum quidem auditu hoc est, sed adhuc in deterius processit, dicendo ad ultimum: « Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraveris me (*ibid.*). » An non dicit et Apostolus de illo: « Qui adversatur, et extollitur super omne quod dicitur Deus, aut quod colitur? (*II Thess. ii.*) » Non expavescat pius ac fidelis animus perpendere quantus sit præsumptor diabolus, quia videlicet cognoscendus est ex hominibus, qui judicandus est ab hominibus. « An nescitis, » inquit idem apostolus, « quia et angelos judicabimus? (*II Cor. vi.*) » Cum igitur dicit ille, utpote tentator, id est corruptor: « Si Filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant, » perpende quia sibi conformare, sibi similem facere Deum intendebat ille Satan. Quomodo per hoc sibi conformem faceret dicentem ut lapides illi panes fierent? videlicet, quia et qui mendaciter dicit de seipso quod non est, et qui jactanter et pro vana gloria monstrat de seipso quod non est, similes sibi sunt, testante ipso Domino, qui reversis septuaginta duobus et cum gaudio dicentibus: « Domine, etiam dæmonia subjiciuntur nobis in nomine tuo (*Luc. x.*), » (quod utique verum erat), statim tam fortiter quam suaviter tetigit eos, dicens: « Videbam Satanam sicut fulgur

de cœlo cadentem (*Luc. iv*), quo videlicet dicto breviter innuit, quod multi ex ipsis secundum Satanæ similitudinem propter vanitatem casuri vel retro abituri essent. « Multi enim discipulorum ejus, ait Joannes, abierunt retro, et jam cum illo non ambulabant (*Joan. vi*). » Porro diabolus mendaciter de semetipso, et in cœlo dixit, et in terra nunc usque contendit dicere, quod non est, scilicet quod sit Deus. Dominus autem Filius Dei erat, et est, sed, ut hoc illi miraculis demonstraret, nulla esset causa, nisi jactantia seu vana gloria. Nunquid enim diabolus adoraret, ut salvus fieret, si apud illum se Filium Dei esse taliter comprobaret? Igitur miranda diaboli præsumptio, qui non contentus dixisse olim: « Ero similis Altissimo (*Isa. xiv*), » similem sibi Altissimum nisus est facere tentando. De hoc **B** quod in deterius proficiens præcipitium suasit, et deinde sibi quoque illum substernere tentando, suadendo, ut se adoraret, miretur qui potest et animadvertat quia vere magnum diaboli judicium est.

CAPUT V.

Qua de causa Christus non solum dæmoniis, verum etiam apostolis, ne se proderent prohibuerit.

Nunc ad id redeo quod cœperam, scilicet quia, increpans dæmonia, non sinebat ea loqui quod sciebant, videlicet ipsum esse Christum. Nunquid vero tantummodo dæmonia super hac re prohibebat vel increpabat, et loqui non sinebat? Imo et amicos homines super eadem re prohibebat. Exempli gratia: Cum interrogasset discipulos suos, dicens: « Quem dicunt homines esse Filium hominis? » itemque: « Vos autem quem me esse dicitis? » et ad hæc respondens Simon Petrus dixisset ei: « Tu es Christus Filius Dei vivi, » illum quidem beatificavit, dicens: « Beatus es Simon Bar Jona, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui est in cœlis, » etc. (*Matth. xvi*.) Sed « tunc præcepit discipulis suis, ut nemini dicerent, quia ipse esset Christus (*ibid.*) » Quare? videlicet, quia futurum erat ut, postquam regium hoc nomen de ipso publice prædicaretur, nulla mora interficeretur, inimicis Judæis gaudentibus, utpote grandi ratione armatis, forti occasione suffultis, quod essent amici Cæsaris, interficiendo illum, qui se dicendo regem Christum, contradiceret Cæsari, quem, si non interfecissent, non essent amici Cæsaris. At ipse nolebat locum dare vel occasionem facere homicidis illis, priusquam omnia condidisset instrumenta benedictionis, quæ pervenire debebant ad nos gentes, juxta veram promissionis ad Abraham: « Et in semine tuo benedicentur omnes gentes (*Gen. xxii*). » Et ideo morti, vel ministris mortis præcipiebat, ut exspectarent, exempli gratia, ut tetrarchæ Herodi. « Accesserunt ad eum die quadam Pharisæorum quidam dicentes: Exi, et vade hinc, quia Herodes vult te occidere. Et ait illis: Ite, dicite vulpi illi: Ecce ejicio dæmonia, et sanitates perficio hodie, et cras, et tertia die con-

sumor (*Luc. xiii*). » Quod erat dicere: Hoc anno et sequenti regnum Dei prædico, et anno tertio per passionem mortis summa gloria summo honore coronabor. Neque enim in potestate vulpis est, quando devoret leonem, non in potestate fraudulenti homuncionis est, quando interimat vite et mortis Dominatorem. Igitur, tanquam sapiens, amicis seorsum indicabat, inimicis autem usque ad tempus abscondebatur, quod ipse esset Christus, tanquam sapiens, imo et ipsa sapientia, quæ dicit: « Causam tuam tracta cum amico tuo, et secretum extraneo ne reveles, ne forte insultet tibi cum audierit, et exprobrare non cesset (*Eccli. xxv*). » Item: « Mala aurea in lectis argenteis, qui loquitur verbum in tempore suo (*Prov. xxv*). »

CAPUT VI.

Quare Judæi an ipse Christus esset quæsierunt, et quare ipse ante passionem semper obscure responderit.

Si totam percurras Evangelii seriem, nusquam reperies quod se in publico Christum nominaverit, nusquam invenies quod ante statutum passionis suæ tempus regem se esse dixerit, aut dici permiserit. Verumtamen quia veritati testimonium perhibere debebat (nam ad hoc natus erat, et ad hoc in mundum venerat), ita de hoc nomine tacebat, quod est Christus sive unctus, ut multo majus de semetipso testificaretur, quam concipere potuissent de nomine illo adversarii ejus. Exempli gratia: Aliquando circumdederunt eum Judæi, et dicebant ei: **C** « Quousque animam nostram tollis? Si tu es Christus, dic nobis palam (*Joan. x*). » Non dixit: Ecce palam dico vobis, Christus ego sum, videlicet, ne malæ illorum intentioni concurreret, utpote qui malitiose interrogabant, ut aut Christum se esse negaret, quod fieri non poterat. Nam ille, inquit Apostolus, fidelis permanet, negare seipsum non potest (*II Tim. ii*), aut, si profiteretur se Christum esse, profecto tunc optatum contra illum haberent magnæ accusationis capitulum, quod se regem dixerit adversus Romanorum imperium. Nam, si Christum, utique et regem se esse fateretur. Quid contra hoc egit ipsa sapientia? Nimirum et illorum cavillationem prudenter illusit, et pluzquam **D 631** interrogatus esset de semetipso fideliter prædicavit. Cæpit pastor loqui de ovibus suis, quæ videlicet nomina Romanæ legiones non multum timerent, aut curarent, in armis suis. « Loquor, inquit, vobis, et non creditis, quia non estis de ovibus meis. Oves meæ vocem meam audiunt (*Joan. x*). » Ecce quanta in verbis humilitas, de quibus Romana tunc temporis altitudo non nisi ridebat: sed vide, in tanta humilitate verborum, quanta sit majestas rerum. « Et ego cognosco eas, inquit, et sequuntur me, et ego vitam æternam do eis (*ibid.*). » Quam profecto dare non est nisi Dei. Sic incipiens, et nomen quod malitiose quærebatur, subtegens, sic tandem est elocutus. « Ego et Pater unum sumus (*Joan. ix*). » Hoc nimirum plus est quam illud, unde apud Romanos

accusari potuisset, si manifesto nomine Christum se esse respondisset.

CAPUT VII.

Christum, ubi tempus adfuit, non solum non prohibuisse, verum etiam se regem prædicari voluisse.

Ubi tempus adfuit, quod poposcerat opus, vel ordo nostræ salutis, tunc præeunte tuba magni miraculi, videlicet resuscitatione Lazari mortui jam quatruiduani, jamque fetentis (*Joan. xi*), nomen istud admisit, nomen regium cum laudibus publice suscepit, videlicet occurrentibus turbis cum ramis palmarum, quæ sunt insignia victoris, clamantibus ac dicentibus: « Hosanna, benedictus qui venit » Rex « in nomine Domini! » benedictum quod venit regnum patris nostri David! « Hosanna in excelsis! » (*Marc xi.*) Sive secundum Lucam: « Pax in cælo et gloria in excelsis! » (*Luc. xix.*) Quo nimirum dicto pueri consonabant angelis, qui qua nocte natum illum secreta revelatione pastoribus annuntiaverunt, dicentes: « Quia natus est vobis Salvator, qui est Christus Dominus in civitate David, » repente laudaverunt Deum, et dixerunt: « Gloria in altissimis Deo, et in terra pax nominibus bonæ voluntatis! » (*Luc. ii.*) Hoc eatenus publicæ laudi deerat, quod Christus vel regem se in publico non prædicabat, aut prædicari permittebat, sed pueri suppleverunt, pueri laudem perfecerunt, equidem injussi, sed divinitus inspirati, rationabiliter permissi, opportune admissi. Unde, cum indignarentur principes sacerdotum, et Scribæ, dicerentque ad eum: « Audis quid isti dicunt? » ipse valde subtiliter respondit, dicens: « Utique nunquam legistis: Quia ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem? » (*Psal. viii; Matt. xxi.*) Idem enim est ac si diceret? Vos mihi hactenus importuni fuistis, ut si ego sum Christus, palam dicam vobis, ego vero pro tempore et re de laude mea nomen istud distuli. Ecce nunc isti, qui vestræ scientiæ comparatione infantes sunt, lactantes sunt, regium mihi nomen acclamando laudem perfecerunt, prophetiam impleverunt. Quia, quod propter vos amicos meos ego tacebam, ipsi prædicaverunt. Dicentibus autem qui buclam ex illis: « Magister, increpa discipulos tuos: Dico vobis, ait, quia si hi tacuerint, lapides clamabunt (*Luc. xix*), » subauditur, quod ego sum Rex, quod ego sum Christus, dum pro eo quod dicitis: « Nolumus hunc regnare super nos (*Luc. xix*), » non remanebit lapis super lapidem, qui non destruat (*ibid.*)

CAPUT VIII.

Christum asello insidentem regnorum hujus mundi contemptum præ se tulisse.

Et quidem illi, audito a turbis acclamantibus Regis nomine, ipso non prohibente, gaudebant sibi occasionem quam optaverant oblatam esse, ut Romanæ potestati possent istud seditiosis vocibus imgingere: « Hunc invenimus subvertentem gentem nostram, et prohibentem tributa dari Cæsari, et dicentem se Christum regem esse, » et: « si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris. Omnis qui se regem facit, contradicit Cæsari (*Luc. xxiii*). » At ille sapiens et

providus, vere quidem Rex, sed non sicut Cæsares, accusationes illorum in ipsa turbarum acclamatione valde infirmabat, Cæsarique et cunctis regibus sæculi satisfaciebat, quod nullius eorum regnum cuperet, vel ambiret, nullosque omnino sæculi honores, quales erant Romanorum fastus, magni penderet, nec arma ferrea, vel signa bellica unquam attractare intenderet. Sedebat enim non super phalæratum et spumantem equum, sed super exiguum ignobilemque asellum. Circa illum non gladii, non securæ, sed rami palmarum, et olivarum frondes. Ramum olivæ constabat gentibus quoque signum pacis esse. Quid ergo turbis sive in pueris spiritus Christi Regis agebat, nisi Regem, quasi de invasione regni vel imperii Romani mendaciter accusatum, vel accusandum, factis melius quam verbis excusare properabat?

CAPUT IX.

Christi regnum non de hoc mundo esse, satis probatum esse, copiosius tamen probari potuisse.

Excusavit se verbis quoque Rex mitis et humilis corde, dum etiam Pilato, ubi ventilabatur accusatio de regio nomine, quasi crimine magno: « Regnum meum, ait, non est de hoc mundo; si de hoc mundo esset regnum meum, ministri mei utique decertarent, ut non traderer Judæis. Nunc autem regnum meum non est hinc (*Joan. xviii*). » Poterat eisdem gratiæ labiis dicere: Si de hoc mundo fuisset regnum meum, non asellus, super quem sedi nudius tertius, sed equus mihi vel currus fuisset adhibitus, et qui me regem acclamaverunt, non ramos olivarum, sed militarium prætulissent apparatus armorum. Et si minus illi sufficerent, rogassem Patrem meum, et exhibuisset mihi modo plus quam duodecim legiones angelorum. Poterat quidem et illud dicere: Quando pavi de quinque panibus quinque millia hominum, et illi propter hoc rapere me, et super se regem facere voluerunt, non fugissem eos, nisi quia verum est quod regnum meum non est de hoc mundo. Hæc, inquam, et cætera hujusmodi multa innocentiae suæ argumenta, qui nihil Cæsari volebat nocere, Pilato respondens demonstrare poterat, nisi quod ille auditum non habebat, et ipse per sapientem quemdam fuerat prælocutus: « Ne effundas sermonem, ubi non est auditus (*Eccli. xxxii*). » Nobis hæc scienda reservavit, et nostrum est inclamare adversariis ejus etiam defunctis, quia non diripit mortalia, quia regna dat cœlestia, et quia volentes eos falli, sua malitia scellit, et mentita est iniquitas sibi, dicendo: « Invenimus eum prohibentem tributa dari Cæsari (*Luc. xxiii*). » Non enim talem regem se fecit, neque ita contradixit Cæsari. Imo « reddite, inquit, quæ sunt Cæsaris Cæsari, et quæ sunt Dei Deo (*Matth. xxi*). »

632 CAPUT X.

Diabolum insidiando vitæ Christi deceptum, Dei consilium non impedivisse, sed promovisse.

Quid multa? mori illum oportebat, et draco sæpe dictus in hoc stabat, in hoc inhabitabat, ut ille mo-

rereur, quod putabat esse devorationem ejus. Putabat, inquam, quod per mortem posset eum devorare, id est consilium vel propositum Dei annihilare, ut scilicet non fieret quod prædictum fuerat: « Et ipse erit expectatio gentium (*Gen. XLIX*); » et: « In ipso benedicentur omnes gentes (*Gen. XXII*), » quod jam dudum timens, dicente illo Judæis: « Queretis me, et non invenietis, et ubi sum ego, vos non potestis venire (*Joan. VII*). » Loquebatur per os illorum ad semetipsos dicentium: « Quo hic iturus est, quia non inveniemus eum? Nunquid in dispersionem gentium iturus est, et docturus gentes? » (*Ibid.*) Verum cecinit Psalmista: « Draco iste quem formasti ad illudendum ei (*Psal. CIII*); » et ipse Dominus ab beato Job de illo dicit: « Nunquid illudes ei quasi avi? » (*Job. XL*.) Item: « Ecce spes ejus frustrabitur eum (*ibid.*). » Vere illusus est, frustrata est eum spes ejus, quia nequaquam moriendo Christus devorandus erat, aut devoratus est, imo per mortem ejus effectum est, nec nisi per mortem illam fieri oportebat, ut iret in dispersionem gentium et doceret gentes. Consideremus sacramenta, per quæ in ipso secundum promissiones benedicendæ erant et benedicentur omnes gentes, et in draconem istum ad laudem Dei, qui eum ad illudendum formavit, mirari poterimus magnitudinem illusionis, quia dum adversari cupit, famulatur proposito Dei, dum devorare se putat talem beatæ mulieris filium, valde proficuum consilio ejus præstat obsequium.

CAPUT XI.

Per mortem Christi, sacramenta baptismatis, Eucharistiæ, et Spiritus sancti dona nos consecutos esse.

Quæ ergo et quot sunt præcipua nostræ salutis sacramenta? Sacrum baptismus, sancta corporis ejus et sanguinis eucharistia, geminum Spiritus sancti datum, videlicet alterum in remissionem peccatorum, alterum in diversarum sive multiplicium divisiones gratiarum. Hæc tria sacramenta salutis nostræ necessaria sunt instrumenta; at vero hæc, non nisi per mortem et resurrectionem ejus condenda erant, vel condita. Primo, de baptismi sacramento credimus, et scimus, quia de morte ejus manavit, cum putaretur esse devoratus, id est cum jam esset mortuus. « Ad Jesum enim, inquit evangelista, cum venissent, ut viderent eum jam mortuum, non fregerunt ejus crura, sed unus militum lancea latus ejus aperuit, et continuo exivit sanguis et aqua (*Joan. XIX*). » Sanguine illo redempti, aqua illa sumus abluti, tam Judæi quam gentes. Et primo Judæi, deinde gentes, imo primo mortui, deinde vivi. Mortui namque quicumque fuerant fideles ab origine mundi, quique apud inferos expectabant beatam spem, primi hujus salutis fructum perceperunt, et qui velut catechumeni nondum cœlesti communicaverunt altari, id est visioni Divinitatis nondum soluto pariete inimicitiarum: « Eramus enim, » aiunt, « et nos aliquando natura filii iræ, sicut et cæteri (*Ephes. II*); » et: « Quasi pannus menstruatæ omnes

justitiæ nostræ (*Isa. LXIV*). » Tunc illo flumine abluti, et emundati intraverunt in sanctuarium Dei, in regnum Dei, quod totum sanctum est. Et quia tunc præteritorum omnium sæculorum tota simul Ecclesia baptizata est, positum est sacramentum hoc, quasi ad ejusdem Ecclesiæ fores, ut quicumque vult Ecclesiæ deinceps incorporari, baptizetur in sua persona, quia simul et universaliter in morte Christi baptizata est Ecclesia. Sumpta namque aqua, et dicto verbo crucis cum invocatione Spiritus sancti, præsens adest sacramentum mortis Christi. Unde Apostolus: « Quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus (*Rom. VI*), » etc. Diutina sanctæ Romanæ Ecclesiæ contra consuetudinem Græcorum decertatio fuit, volentium debere die Epiphaniæ solemne baptismi celebrare sacramentum, pro eo quod illa die constat ipsum Dominum a Joanne aquis Jordanicis fuisse baptizatum. Romana Ecclesia, magnusque Leo scribens econtra demonstrat rationabiliter, Joannis baptismum non ad eandem pertinuisse virtutem, quod non erat in remissionem peccatorum, sed in poenitentiam. Baptismus Christi a morte ipsius assumpsisse initium, ubi, sicut jam dictum est, latus ejus patefactum est lancea, et exivit sanguis et aqua, et proinde hoc sacramentum in morte et resurrectione ejus esse celebrandum.

CAPUT XII.

In quem usum sacramentum eucharistiæ nobis relictum sit.

De sacramento corporis et sanguinis Domini certum est, nec assertionem nostram indiget, quin passionis vel mortis ejus propria quidem et singularis commemoratio sit, et quod a passione vel morte ejus initium sumpsit, vel sumere debuerit. Conditum autem est hoc sacramentum quantum potuit morti vicinius, scilicet cum jam esset ad mortem venditus, et qua nocte tradebatur. Nobis, qui vivimus, et qui residui sumus, reservatum est, et missum est sacramentum istud, in quo sub specie panis et vini latet utilitas mortis et resurrectionis ejus. Nam illis, qui mortui fuerant, fidelibus, miro modo in illa specie, qua pependit in cruce, factus, vel datus est cibus. Ita ut anima ejus ad animas illorum in infernum, et corpus ejus ad corpora illorum descenderet, essetque tribus diebus et tribus noctibus in corde terræ, in eodem ventre terræ, quo recepta vel assumpta fuerant corpora illorum. De tanto hoc mysterio nunc diutius tractare non est propositum, verumtamen, ne omnino relictum sit intactum, dicere quidpiam libet de causa propter quam nobis sit necessarium. Causa hæc erat, quia primi homines Deo increduli, diabolo nimis male creduli fuerunt. Quia cum non viderent nisi pomum quantum libet suave, redolens et visu pulchrum, crediderunt in illo esse divinitatis effectum, crediderunt diabolo dicenti: « Nequaquam ita erit, ut Deus dixit: Si comederitis, morte moriemini; sed erit quod dico ego: Si comederitis, eritis sicut dii (*Gen. III*). » Contra cibum illum, qui

cibus fuit mortis, dictante ratione, namque justitiæ A dari oportebat cibum alium, qui esset cibus vitæ, et simili ordine, ut scilicet inesse illi mens crederet, quod oculus non videret, crederet esse cibum et potum veraciter communicandæ divinitatis esse effectivum carnem et sanguinem Christi. Quod sentire non possunt sensus carnis et sanguinis. Per hanc fidem sibi Deus ab homine satisfactum esse judicat, dum non minus sibi credit quam diabolo crederat.

633 CAPUT XIII.

Spiritum sanctum primum in remissionem peccatorum, deinde in divisiones gratiarum, super nos effundi.

Datum Spiritus sancti, primum in remissionem peccatorum nos omnes credentes accipere, vel accepisse per mortem, vel sanguinem ejus, quis nescit? Ideo qua die resurrexit a mortuis, cum esset sero, die illa stans in medio discipulorum, « insufflavit et dixit eis: Accipite Spiritum sanctum. » Statinque subjunxit: « Quorum remisistis peccata, remittuntur eis (Joan. xx). » Porro secundum ejusdem Spiritus sancti datum in divisiones gratiarum, quarum Apostolus meminit, scribens ad Corinthios: « Alii per Spiritum datur sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ (I Cor. xi), » et cætera, die quinquagesimo acceperunt, et ejusmodi dona sunt, de quibus scriptum est: « Ascendens in altum, captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus. » Quorum potiora sunt hæc quod ipse « posuit quosdam quidem apostolos, alios autem prophetas, alios vero evangelistas, alios pastores et doctores (Ephes. iv). » Istæ sunt consolationes Paraleti, propter quas abire volens, dicebat illis: « Sed quia hæc locutus sum vobis, tristitia implevit cor vestrum, sed ego veritatem dico vobis: Expedit vobis, ut ego vadam; si enim non abiero, Paraletus non veniet ad vos; si autem abiero, mittam eum ad vos (Joan. xvi). » Quod dicit, « si abiero, » recte quidem intelligitur ac si dicat, si in cælum ascendero, si meam corporalem præsentiam vobis abstulero. Verumtamen, quia non de ascensu ejus tristari, imo gaudio magno gaudere habebant, sicut Lucas meminit, dicens: « Et ipsi adorantes, reversi sunt in Jerusalem cum gaudio magno (Luc. xxiv); » de passione vero tristes fuerunt. Nam quia « hæc locutus sum vobis, ait, tristitia implevit cor vestrum. » Nihilominus recte intelligitur illud abire de passione vel morte sua dixisse. Nam et evangelista ita vult, dicens: « Ante diem festum paschæ sciens Jesus quia venit hora ejus, ut transeat de hoc mundo ad Patrem (Joan. xiii). » Non enim tunc primum ex hoc mundo transivit, imo jam tunc quando mortuus resurgens cum hominibus conversari, laboresque mundanos pati desiit.

CAPUT XIV.

Hæc sacramenta neque diabolum, neque impios homines cognovisse.

Hæc tria fieri oportebat, et propter hæc mors

ejus gentibus erat necessaria, quia istæ sunt benedictiones quibus in isto semine, quod est Christus, erant benedicendæ omnes gentes. Hoc ille draco magnus nesciebat, qui filium vel masculum illum per mortem devorare se posse sperabat. Nesciebat, inquam, ille, nesciebant hi, quibus præsidebat ille, de quibus vel qualibus Sapientia dixit: « Hæc cogitaverunt, et erraverunt, excæcavit eos malitia ipsorum, et nescierunt sacramenta Dei (Sap. ii). » Et Apostolus ait (I Cor. ii): « Si enim cognovissent (subauditur, sapientiam, quæ ex Deo est, quam et loquimur inter perfectos, [ibid.]), nunquam Dominum gloriæ crucifixissent. » Omnino verum est, quia si cognovisset Leviathan, sive cetus magnus, qui in mari est, hamum sub carne latuisse ferreum, nunquam carnem ipsam momordisset, qua tegebatur ferrum; sciebat quidem ipsum esse Christum Filium Dei, et ob salutem venisse generis humani, sed nesciebat secretum a sæculis absconditum, sapientiæ Dei consilium, quod de morte unius renasci deberet vita omnium. Suum ipse sciebat consilium, sed sæculis omnibus sic erat absconditum, adeoque inopinabile mentibus hominum, ut ipsi apostoli, cum secreta loqueretur ad eos de his, nihil horum intelligerent, sicut sacra plerisque locis Evangelia perhibent, quia videlicet necdum erat tempus illis hæc intelligendi, priusquam glorificaretur ipse gloria resurrectionis (Luc. xviii).

CAPUT XV.

Draconem septies per impios homines contra Christum insurrexisse, et septimo comprehensum fuisse.

Quis porro intelligit? quis intimo affectu sentit, qualis fuerit in mente habitus filii hujus masculi, ex quo sæpedicta mulier eum peperit, toties hiante illo dracone, ut eum posset devorare, id est, hominibus impiis carnem ejus occidentibus (Matth. ii), nomen ejus delere? Nam si rite numeres, septies ore patulo hiavit, septem rictus immanes aperuit, et in cæteris frustratus, septimo tandem rictu carnem comprehendit, sed malo suo, quia, sicut jam dictum est, ferrum in carne permolestum sentit. Primus namque draconis hujus hiatus fuit, ubi secundum Matthæum mox nati pueri animam, sicut jam superius dictum est, funestus Herodes quæsivit, et propter eum infantes occidit. Secundus fuit, ubi secundum Lucam, cum venisset Nazareth, ubi erat nutritus, et doceret in Synagoga, surrexerunt et ejecerunt illum extra civitatem, et duxerunt usque ad supercilium montis, supra quem civitas illorum erat ædificata, ut præcipitarent eum. Ipse autem transiens per medium illorum ibat (Luc. iv). Tertius fuit, ubi secundum Joannem fugit a facie Judæorum irridentium, cum diceret, « Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam æternam (Joan. vi). » Nam revera hæc dicendo fugit et abscondit se ab illis, secundum titulum tricesimi tertii psalms, qui inscribitur sic: *Psalmus David cum commutavit*

vultum suum coram Abimelech, et dimisit eum, et abiit et timpanizabat ad ostium portæ civitatis, et defluebant salivæ in barbam, et ferebatur in manibus suis (I Reg. xxi). Abimelech ipse est, qui supra dicitur Achis. Interpretatur autem Abimelech patris mei regnum; Achis vero, quomodo est. Significat ergo Judæos quos recte Christus prius appellaverat Patris sui regnum, quod signat Abimelech. Nunc autem Achis, ex quo dixerunt, Quomodo esse potest? In quo coram istis « commutavit vultum suum? » In eo videlicet, quod veteris sacrificii ritum convertit in noyvm. In eo quoque « salivæ defluerunt illi in barbam, » quod cum diceret: « Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem (Joan. vi), » et cætera, infantilia videbatur eis verba proferre. Infantium est enim salivam emittere. Tunc quoque timpanizabat ad portam civitatis, quando invitis et audire nolentibus mysterium prædicabat suæ passionis, futurum esse sciens quod credendo aperirent aliqui. « Ferebatur etiam in manibus suis, » videlicet cum tenens in manibus suis panem et vinum: « Accipite, inquit, et comedite, hoc est corpus meum. Hic est sanguis meus Novi Testamenti (Matth. xx), » et cætera. Attamen secundum Hebraicam veritatem nunc legimus, et collabebatur in manibus eorum. Quarta fuit persecutio, quando miserunt principes Pharisæi ministros, ut apprehenderent eum; qui reversi cum diceretur eis: « Quare non adduxistis 634 eum? » responderunt: Nunquam sic locutus est homo, sicut hic homo loquitur (Joan. vii). » At illi in intentione persistentes adduxerunt mulierem in adulterio deprehensam, tentantes ut possent accusare eum (Joan. viii). Quinta persecutio fuit, ubi cum dixisset: « Amen, amen dico vobis, antequam Abraham fieret ego sum, tulerunt lapides ut jacerent in eum (ibid.). » Sexta, ubi cum dixisset: « Ego et Pater unum sumus, — sustulerunt lapides ut lapidarent eum (Joan. x). » Septima, quæ ultima, « ubi collegerunt adversus eum concilium, nec destiterunt donec crucifigerent eum (Joan. xi). »

CAPUT XVI.

Quare dictum sit: « Sustinui qui simul contristaretur et non fuit. »

Quis, inquam, in tam diutina collectatione mortis spiritum ejus mitem et humilem intelligit? « Beatus, inquit Psalmista, qui intelligit super egenum et pauperem (Psal. xl), » quem juxta psalmi alterius versiculum, persequebatur in Juda, persequebatur in Judaico populo draco ille, « hominem inopem et mendicum, et compunctum corde mortificare (Psal. cviii). » Nos pene indociles, aut nimium tardi ad discendum ab ipso dicente: « Discite a me, quia mitis sum et humilis corde (Matth. xi), » super eum pauperem, super eum mitem et humilem, pro nobis dolentem, pro nobis vulneratum, longe minus intelligimus quam oportet intelligere. « Ecce, inquit propheta, quomodo moritur justus, et nemo percipit corde (Isa. xvi). » Ipse

quoque in Psalmo dicit: « Et sustinui, qui simul contristaretur, et non fuit (Psal. lxxviii). » Sed nunquid vel beata Maria, cum staret juxta crucem ejus, videns quomodo moreretur, non percepit corde, et non simul contristata est? imo multum percepit corde, multum contristata est, et sicut prædixerat Simeon: « Gladius pertransivit animam ejus (Luc. ii). » Discipulus quoque dilectus, non sine perceptione cordis, non sine tristitia vidit quando moreretur. Cæteri quoque discipuli, quamvis relicto eo omnes fugerint, non nihil fuere simul contristati, imo tristitia cor eorum implevit. Ergo non secundum rationis judicium, sed secundum doloris vim, qui interdum rationem non admittit, dictum est, « et nemo percipit corde, » et « qui contristaretur non fuit. » Et competenter sic dictum esse animadvertis, ubi ad tantam insultantium atque irridentium multitudinem, qui condoluerunt, præ paucitate nullius fuere quantitatis aut numeri. Verum, quia alibi dicit: « Circumspexi, et non erat auxiliator, quæsi, et non fuit qui adjuvaret, et salvavit mihi brachium meum, et indignatio mea ipsa auxiliata est mihi (Isa. lxxiii), » non est conquestio similis, sed demonstratio verissimæ rei, quia nullus omnino etiam si voluisset quis, potuit eum adjuvare, sive auxiliari in prælio; sive congressu ejusmodi, ubi veniebat princeps mundi, peccator antiquus, et præpositus mortis. Nec enim erat quisquam, qui de illo dicere posset, « et in me non habet quidquam. » Non erat præter eum quisquam, in quo cum innocentia humanæ esset etiam divinæ brachium et indignatio, id est zelus vel fortitudo naturæ.

CAPUT XVII.

In Christo duas voluntates, divinam et humanam fuisse, quarum altera mortem voluerit, altera expaverit.

Quid ergo, nunquid auxiliatorem circumspiciendo, ita vel tali intentione quærebat, ut non moreretur, qui ad hoc ipsum venerat, ut moreretur? Utique sicut erat Deus et homo, sic et duas voluntates, alteram Divinitatis, et alteram humanitatis habebat, sub ipso passionis articulo. Humanitas quippe gustum mortis naturaliter pavebat et refugiebat, et naturali corporis amore anima tenebatur, et in carne manere volebat. Porro divinitas rationabili judicio aliud intendebat, scilicet quod ad salutem generis humani necessarium erat, et ejus naturæ voluntatem suæ voluntati humanitas præferrebat, dum in oratione sua præmisso, « Mi Pater, si possibile est, transeat a me calix iste, » continuo subjunxit: « Verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu (Matth. xxvi). » Sive ita: « Verumtamen non mea voluntas, sed tua fiat (Luc. xxii). » Itaque quidem secundum Divinitatis rationem circumspiciebat quærens auxiliantem, sed secundum naturalem sensum carnis volebat hoc ipsum, et quod sancti homines mallent, dicentes cum Apostolo: « Eo quod nolumus exspoliari, sed supervestiri, et absorbeatur id quod mortale est a vita (II Cor. v). »

Nunquid vero solummodo circumspexit, et circumspiciens adjuvantem quæsit, imo et voce magna clamavit : « Eli, Eli, Iamasabachani, hoc est, Deus meus, Deus meus, utquid dereliquisti me? » (*Matth. xxvii.*) Hoc nimirum ita recte intelligitur ac si diceret : O habitans in me omnis plenitudo Divinitatis corporaliter (*Coloss. ii*), cur te intus contines, cur me moriente siles? Paulo ante, ubi venerunt qui me comprehenderent, unam breviter emisisti vocem, dicendo : « Quem quæritis, ego sum, statimque abierunt retrorsum, et ceciderunt in terram (*Joan. xii.*) » Nuper quoque multitudinem ingentem radiando ex istis oculis, qui nunc in morte caligant, terruisti, et quod infinitus facere non potuisset exercitus, cum uno flagello facto de resticulis, de templo eiecisti, memorando illis hoc propheticum : « Domus mea domus orationis vocabitur; vos autem fecistis illam speluncam latronum (*Matth. xxi.*) » Utquid tam potens, tam fortis divinitas Verbi, me tuam carnem dereliquisti, intus te continens tanquam gladius, qui de vagina sua nolit egredi?

CAPUT XVIII.

Quare dictum sit : « Apud ipsum est sapientia et fortitudo. »

Illic jam opportune occurrit, quia scriptum est : « Apud ipsum est sapientia et fortitudo. » Item : « Apud ipsum est fortitudo et sapientia (*Job. xii.*) » Dicamus ergo et illud, quia ipse est agnus, ipse est leo, et omnia tempus habent, sic et horum, scilicet agni et leonis significata, sua debuerunt habere tempora. Tempus fuit, quo ut sapiens patientiam teneret agni : tempus fuit, quo ut fortis emitteret rugitum leonis, dum se intus adhuc fortitudo contineret, non fuit omnino derelictus, nam sapientia quasi derelictum consolata est. Quid enim circa se ageretur, non ignorabat : propterea non solum discipulos suos reprimebat percutientes et dicentes : « Domine, ecce gladii duo hic (*Luc. xxii.*) ; » verum etiam occurrebat adversariis et dimittebat se comprehendi. Neque dedignatur Dominus angelorum ab angelo confortari in agonia **635** factus, et sudando guttas emittens sanguinis in terram decurrentis, et permittebat faciem suam a colaphizantibus velari, nec rejiciebat calamus sibi ab illudentibus, quasi pro sceptro in manu datum, neque chlamydem coccineam sibi circumdatam, neque coronam spineam suo capiti impositam, neque Romanos milites adversabatur sibi genua flectentes, et cum felleto risu se regem Judæorum salutantes sive adorantes. Cuncta namque hæc ludicra crudelia, vertenda sibi esse sciebat in seria, jucunda atque dulcia.

CAPUT XIX.

Quare Christus gladium in vagina recondi jusserit.

Non possumus fastidium legentium vitantes, horum cæterorumque omnium et ipsius crucis, quam proposita sibi salute, ut ait Apostolus (*Hebr. xii.*), sustinuit confusione contempta, præsentis loco compingere, sicut a sanctis Patribus expositæ sunt rationes ad

A comprobandum quod in omnibus his magna sit laus sapientiæ quæ apud ipsum est. Unum est quod licet jam loco alio breviter commemoratum sit, hic præterire non libet quam rationem habeat, quod Petro eximenti gladium suum et percutienti : « Convertite, ait, gladium tuum in locum suum, » sive quod dicentibus, « Domine, ecce gladii duo hic : — Satis est, inquit (*Matth. xxvii.*) » Et juxta alium evangelistam : « Sinite usque huc (*Luc. xxii.*) » Multum enim ad nostri tenorem propositi pertinet scire vel dicere, quem sensum habeat, quod tali in tempore, tanta in re, duos solummodo gladios demonstrantibus, Satis est, inquit. Denique hoc non idem est ac si diceret : Hi duo gladii sufficiunt nobis, utamur illis; repugnat valde quod unum ex illis eductum, in vaginam recondi jussit, et sinite usque huc, dixit. Profecto hæc duo dicta : « Convertite gladium tuum in locum suum, » et « sinite usque huc, » secundum intentionem dicentis æquipollentia esse sentimus, et proinde nunc sufficere arbitramur, si causæ reddantur, cur vel quid respiciens, digne dicere debuerit, « Satis est, » et quid intendens aut volens dixerit : « Sinite usque huc. » Quid ergo erat duos gladios ad defensionem sui demonstrantibus dicere, satis est, nisi ac si diceret : Antequam ego venirem qui promissus fueram, gladio opus erat ad defendendam gentem, de qua sola me nasci oportebat, ne, gente illa deleta, sicut diabolus volebat, non fieret salus quæ nunc ex Judæis est, quia verbum promissionis impletum est. Satis est, satis laboraverunt, et gladiis usi sunt materialibus, diu ante vos exstiterunt. Sinite jam, id est, convertite gladium in vaginam, usque huc, subauditur, gladius hujusmodi necessarius erat, ut militaret regno Dei, donec veniret : jam, quia venit, jam, quia verbum Dei intra vos est (*Luc. xvii.*), gladii commutandi sunt. Ex hoc jam civibus vel militibus regni Dei gladius sit verbum Dei, quia de hujusmodi gladio dicebam vobis nunc, qui non habet, vendat tunicam suam et emat gladium (*Luc. xxii.*), id est, exuat se impedimentis et facultatibus sæculi, ut vacare possit ad verbum Dei discendum sive docendum.

CAPUT XX.

Quid dictum sit : « Egredimini et videte, filiæ Sion, regem Salomonem in diademate, quo coronavit eum mater sua, in die desponsationis illius, et in die lætitiæ cordis ejus. »

Quid multis morer? « Egredimini, » dicit Spiritus sanctus, « egredimini et videte, filiæ Sion, regem Salomonem in diademate quo coronavit eum mater sua in die desponsationis illius, et in die lætitiæ cordis ejus (*Cant. iii.*) » Videte hunc regem sapientiæ, regem fortem, et experimento discite quam vera sit sententia quam supra memoravimus de illo : Quomodo « apud ipsum est sapientia et fortitudo (*Job. ii.*) » Conamur sapientiam prædicare in eo patiente et moriente, et deinde de fortitudine aliquid dicere, sed sermo deficit, res autem diligentius contemplanti animo magis ac magis supercrecit et effulgescit. Videte hunc regem coronatum, videte in manu ejus

sceptra, videte vestem purpuream, videte salutes, videte Romanos adorantes. Nolite hoc solum videre in corona ejus quod spinea sit. Videte in spinis illis illum cujus præparatoriæ spinæ sunt, corona gloriæ et honoris, sicut Psalmista cecinit: « Mimisti eum paulo minus ab angelis, gloria et honore coronasti eum (Psal. viii). » Videte non solum calanum pro sceptro datum, sed videte rem veram, cujus illud est præsagium, scilicet summum cœli et terræ imperium, quia cum calamo illo propter calanum illum die ipsa « data est illi omnis potestas in cœlo et in terra (Matth. xxviii). » Videte non solum purpuram illam manufactam irrisorie circumpositam, sed in purpura illa meditamini purpuream Ecclesiam sanguine illius emundatam, sanguinem suum pro illo fusuram. Et in illis Romanæ potestatis militibus cum risu genua flectentibus, cum risu vel joco adorantibus, videte quid portendatur, et illius tacentis cogitatus sonet in cordis vestri auribus, velut si dicat: Vivo ego, quia mihi incurvabitur Romani imperii genu, et consistebitur lingua Hebraica, lingua Græca, lingua Latina, me regem esse Judæorum, imo et Regem regum, et Dominum dominantium, nec erit irritum, quamvis cum ironia, quamvis cum hostili irrisione scripseritis, « Jesus Nazarenus rex Judæorum (Joan. xviii), » id est, S. Iuvator sanctus, Rex omnium Deo consentientium. Talem videntes regem Salomonem, scitote illum fuisse diem desponsationis illius, et diem lætitiæ cordis ejus. Desponsationis quidem ejus, qua sibi Ecclesiam per suum sanguinem desponsavit: desponsationis multum differentis a desponsationibus carnis, sive hujus sæculi, quomodo illæ a voluptate incipiunt, et in dolore desinunt. Ista autem desponsatio incepit a dolore, ut diceret, « Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me (Matth. xxvii), » et perficitur in æterna voluptate et lætitia cordis ejus, quia post dolorem inundantem dixit: « Consummatum est (Joan. xix). »

CAPUT XXI.

Quid sanguineus sudor portenderit.

Quid porro videbitis in agone ejus, in sudore ejus, qui eo prolixius orante, factus est sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram? (Luc. xxii) Quid in tanto miraculo videbitis? Non enim tantum miraculi, quod de vulneribus ejus sanguis effluxit, quia solitum est, naturale est vulnerata carne sanguinem fluere. **636** Hoc insolitum est, supra naturam est, integra carne, sana cute, sanguinem pro sudore de toto corpore in terram decurrere. Miraculum rei magis attentos facere vos debet, ut videatis quidnam sit. Quid ergo est, nisi vehemens Judæicæ perfidiæ accusatio, nisi terribilis damnatio populi parricidæ. « Accessistis, inquit Apostolus, ad mediatorem Jesum, et sanguinis aspersionem melius loquentem quam Abel (Hebr. xii). » — « Quid fecisti? ait Dominus ad Cain, vox sanguinis fratris tui Abel, clamat ad me de terra. Nunc igitur maledictus eris super terram, quæ aperuit os

A suum et suscepit sanguinem fratris tui de manu tua, vagus et profugus eris super terram (Gen. iv). » Quod illi Cain pro illo Abel dixit, non diceret idem Deus Judæis pro Filio suo, videns ejus sanguinem agonizantis et in agonia prolixè orantis? sanguinem melius clamantem, melius loquentem quam Abel? sicut Apostolus dicit (Hebr. xii). Vere igitur tantum miraculum sudoris non otiosum fuit, quia contra infelices et impios homicidas Judæos in præsagium judicii terribilis in terram decucurrit.

CAPUT XXII.

Quare dictum sit: « Cornua in manibus ejus, ibi abscondita est fortitudo ejus. »

In omnibus his suum sapientia, quæ apud ipsum est, manifeste gessit officium, latente, et non tamen otiosa, et se continente intus fortitudine, quæ similiter apud ipsum est, sicut prædictum fuerat in Habacuc: « Cornua in manibus ejus, ibi abscondita est fortitudo ejus (Habac. iii). » Cornua quæ erant in manibus ejus, brachia crucis intelligimus, quibus confixerant manus ejus: Quomodo ibi erat abscondita fortitudo ejus? videlicet ubi nulla putabatur esse fortitudo ejus. Denique hominis fortitudo maxime pollet in brachiis, et in manibus ejus, at ille confixus in cruce pendebat manibus. Videbatur ergo quod nulla esset fortitudo ejus, sed nonnulla erat, imo magna erat, jamque abscondite operabatur. Jam draconis eum devorare se putantis dentes invisibiles invisibiliter confringebantur, et gutturis ejus barathrum, quasi hamo ferreo strangulabatur. Operationis hujuscemodi signa quædam visibilia statim claruerunt, et nos Deum auribus nostris audivimus (Psal. xliii). Nam illo emittente spiritum, ecce velum templi scissum est in duas partes a summo usque deorsum, et terra mota est, et petreæ scissæ sunt, et monumenta aperta sunt, et multa corpora sanctorum, qui dormierant, surrexerunt, et exeuntes de monumentis, non quidem ante, sed post resurrectionem ejus venerunt in civitatem sanctam, et apparuerunt multis (Matth. xxvii). Verba deficient, cum de fortitudine Verbi loqui cupimus: de fortitudine Verbi, quod erat et est in illo spiritu sive anima, quam moriens emisit Christus Jesus. Cur autem verba deficient, nisi quia non sentimus, non sentire meremur, quam validum, quomodo validum sit illud Verbum? Imo et si aliqui sanctorum Verbum illius in præcordiis suis sensere attractum, qui us verbis enarrare potuerunt? Hoc igitur nunc tantum dictum sit, quia tunc pro re Verbum validum, Verbum Deus infremuit in spiritu vel anima egrediente de corpore Jesu, et infernus intremuit veniente spiritu illo Jesu, veniente cum Verbo sibi unito anima Jesu, cujus videlicet Verbi fortitudinem sustinere non potest, nisi qui ejus habet amorem. Nam hinc est quod Psalmista dicit: « Sicut cera fluit a facie ignis, sic pereant peccatores a facie Dei (Psal. lxxvii). »

CAPUT XXIII.

Quare dictum sit: « Catulus leonis Juda, ad prædam, fili mi, ascendisti. »

Fulciat super hac re sermonem nostrum, sermonem invalidum, propheticum patriarchæ Jacob præconium. « Catulus leonis Juda, inquit, ad prædam, fili mi, ascendisti, requiescens accubuisti ut leo, et quasi læna (*Gen. XLIX*). » Quis suscitabit eum? Juda, quod interpretatur *confessio*, Christus Jesus est confessionis nostræ princeps, ortus de tribu Juda. Iste est catulus leonis, id est Filius Dei fortissimi. Agnus fuerat eatenus, et sicut ovis ad occisionem ductus, sed ubi consummatum est, quidquid secundum similitudinem agni aut ovis eum pati oportebat, statim infremuit idem catulus leonis. « Nam ad prædam, fili mi, ascendisti, » ad prædandam infernum B invaluisti. Primum exspolium quod iste deprædator mortis inferno abstulit, latro ille fuit qui cum ad ipsas jam appropinquaret fauces inferni, una brevi confessione retentus ab illo audivit: « Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso (*Luc. XXIII*), » quantam protinus ad prædam sic incipiendo ascendit? Quis præter illum potuisset educere de inferno tot electorum millia, justa illud Zachariæ prophetæ: « Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinculos tuos de lacu, in quo non est aqua? » (*Zach. IX*.) Desiderabilis prædo reddens vitæ, quos abstulit morti, reddens cælo, quos eripuit inferno, hoc non in incerto sciens futurum: « Ego, inquit, si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipsum (*Joan. XII*). » Cum dicit omnia, subintelligimus C electa sive omnem potestatem in cælo et in terra. Nam propter passionem mortis, gloria et honore coronatus, propter patibulum crucis, iudex vivorum et mortuorum est constitutus, et omnia subjecta sunt sub pedibus ejus. Et qui adhuc rebelant inimici ejus, sine dubio sentient actu, quod jam potestate sunt sub pedibus ejus. Unde Apostolus, cum posuisset hoc psalmi testimonium, futurum ait, de quo loquimur: « Nunc autem necdum videmus omnia subjecta ei. »

CAPUT XXIV.

Quid dictum sit: « Requiescens accubuisti ut leo, et quasi læna, » et quam necessarium fuerit ut mortuus non careret sepultura.

« Requiescens, inquit, accubuisti ut leo, et quasi læna (*Gen. XLV*). » Consummato negotio, mox (ut dicto consummatum est) spiritum emisisti, requievisti a laboribus tuis, requievisti cum præda, quam cepisti ex inferis. Latronem quoque pie confessum habens tecum in deliciis paradisi. Ibi jam spiritu requiescente, caro quoque in sepulcro requievit. Num parva aut parvipendenda est pars requietionis, requies sepulcri, ista requies corporis sepulti? Non utique parva, sed magna, multumque omni humano generi proficua. Oportebat namque per triduum defuncti hominis sepulturam placari Divinitatis Trinitatem, eatenus humano generi offensam, et per sepulturam unius justii, corporum quoque resur-

PATROL. CLXIX.

A rectionem nobis omnibus comparari. Causam istam rite perpendenti, valde placere debet consilium Verbi Domini, Verbi quod taliter in lege præcurrit per os Moysi: « Quando, inquit, peccaverit homo, quod morte plectendum est, et adjudicatus morti, appensus fuerit in patibulo non permanebit cadaver 637 ejus in ligno, sed eadem die sepelietur, quia maledictus a Deo est, qui pendet in ligno, et nequaquam contaminabis terram tuam, quam Dominus Deus tuus dedit tibi in possessionem (*Deut. XXI*). » Quænam est intentio legis, imo Spiritus sancti, tale per legen decretum decernentis? nisi ut dum ex legis præcepto sepeliuntur omnes, quicumque fuissent in patibulo appensi, quantumcunque rei, quatumvis morte digni, consequenter istum quoque, cujus sepultura mundo erat necessaria, non liceret insepultum relinqui. Alioquin cur de lapidatis, sive alia quacunque vi propter scelera superemptis omnino taceret, et solis in patibulo appensis sepulturæ beneficia decerneret, simul considera quam sapienter hanc ipsam, ne impii viderent, intentionem abscondit, dicendo: « Quia maledictus a Deo est qui pendet in ligno, et nequaquam contaminabis terram tuam, quam Dominus Deus tuus dedit tibi in possessionem. » Quid enim? Nunquid terra quam hic intelligunt impii, magis insepulto quam sepulto, et in ventrem suum recepto corpore aliquo potest contaminari? Ergo Joseph justo dictum existima: Sepelies eum, quod et fecit, et nequaquam contaminabis terram tuam, scilicet carnem Christi, carnem Deiferam, in possessionem resurrectionis, et vitæ tibi datam. Non contaminabis, inquam, id est, non relinques insepultam, ne contaminetur, aut indigne habeatur aliquo accessu indignatum ejusmodi, qualibet in sepultura corpora solent attraheri. Et illi quidem insipientes, et maligni nescientes sacramenta Dei, sepeliri illum, quod morientibus etiam sanctis optabile erat, æquanimiter tulerunt, contenti fecisse illum, quasi maledictum, lege dicente: « Quia maledictus a Deo est, qui pendet in ligno, » sed justificatur sapientia a filiis suis, quia bene consultata lex sapientiæ satisfecit, quod non propter pœnam, sed propter culpam quemadmodum sub maledicto constituit. Non enim hic solam pœnam in causam posuit, culpam præmisit. Præmisso namque « quando peccaverit homo, quod morte plectendum est, » tunc demum subjunxit, « et adjudicatus morti, appensus fuerit in patibulo. » Sed et illud non leviter attendendum quod taliter dixit: « Quia maledictus a Deo est qui pendet in ligno; » quamvis Apostolus Græcis scribens et pro necessitate temporis translationem septuaginta Interpretum, quæ apud illos jam dudum accepta fuerat, sequens dixerit: « Maledictus omnis, qui pendet in ligno (*Galat. III*). »

CAPUT XXV.

Quare dictum sit: « Maledictus a Deo, qui pendet in ligno. »

Satis liquet quia translationis utriusque nonnulla

distantia est, sed quanta ex tribus litteræ diversitatibus conjici potest. Nam in Græco, omnis additur, quod in Hebraico non habetur: e contra, in Hebraico habemus a Deo, et substantivum verbum est, quæ in Græco non habentur: Itaque quid de maledicto senserint impii, volentes in illo destruere laudem quam ex ore infantium et lactentium audierant prædicatam versiculo psalmi centesimi decimi septimi. « Hosanna, benedictus qui venit in nomine Domini (*Psalm. cxvii; Joan. xii*). » Nos quidem scimus quia sic senserunt quomodo sentire voluerunt, quos excæcavit malitia eorum, sed nihilominus in laudem suscipiamus quod dictum est: « quia maledictus a Deo est, qui pendet in ligno, ut sit sensus (*Deut. xxi*); » omnis quidem qui peccavit, quod morte plectendum est, et adjudicatus morti, pendet in ligno, maledictus est, subauditur a peccato suo. Hic autem unus justus, qui adjudicatus quidem morti fuit, et in ligno pependit, sed quod morte plectendum esset, non peccavit, imo nullum unquam peccatum fecit, non a peccato suo maledictus, sed a Deo satis est afflictus tanquam maledictus, id est, tanquam peccator, et non quidem vere peccator, sed vere peccata portans omnium. « Quia, inquit Isaias (*cap. liii*), posuit in eo iniquitates omnium nostrum. » Ad summum hoc dixerim, non facile in sanctis Scripturis posse reperiri quod signanter quisquam maledictus a Deo esse dicatur, præter hunc locum, ubi sic dictum est, « maledictus a Deo qui pendet in ligno. » Quod si illud objicit quis, quod ad Cain Deus idem dicat: Nunc igitur maledictus eris super terram, sive ad ipsum serpentem, quia fecisti hoc, maledictus eris inter omnia animantia et bestias terræ. Sciendum quia nusquam additum est a me, cauteque discernendum quod aliud sit maledicere atque aliud maledictum demonstrare. Solum namque peccatum maledictio est quod utique a Deo non est; igitur qui maledictus a Deo est, juxta hunc sensum unus est in quem, ut jam dictum est, posuit Deus omnium nostrum iniquitates, quæ veraciter sunt maledictiones, commutatione facta, commutatione gratiosa, ut nostras portans vel suscipiens super se maledictiones, suam benedictionem daret quod vere a Deo est.

CAPUT XXVI.

Quid dictum sit: « Mulier cum parit, tristitiam habet, » et quod Christus in sepulcro sabbatizaverit.

Interea devoratus esse putabatur Filius masculus, et super hæc tristitiam habebat sæpe dicta mulier, quæ illum pepererat, et contristabatur pene inconsolabiliter in paucis illis qui adhuc in carne vivebant, quique illius beatæ mulieris pars magna, quamvis pauci numero, existebant. Quapropter ipse prædixerat illis tristitiam ipsorum bono sine consummandam, secundum similitudinem hanc: « Mulier cum parit, tristitiam habet, quia venit hora ejus. Cum autem pepererit puerum, jam non meminit pressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundum (*Joan. xvi*). » Nam ad qui hoc dixerit,

A confestim exposuit. « Et vos igitur nunc quidem tristitiam habetis, iterum autem videbo vos, et gaudebit cor vestrum, et gaudium vestrum nemotollet a vobis (*ibid.*). » Devoratus, inquam, esse putabatur, et illis tristitiam habentibus, homicidæ illi, membra utique draconis sæpe dicti, gaudebant, et fortassis sicut alibi de ejusmodi scriptum est: Gaudentes munerera mittebant invicem, quoniam iste prophetarum maximus cruciavit eos, nam gravis erat illis etiam ad videndum. Nunc autem mortuus et sepultus sic jacebat, ut etiam lapide signato, lapide valde magno super eum posito, puteus sepulcri ejus esset clausus et obstructus ne resurgeret, ne vel illuc anima introire ad corpus, aut etiam si revixisset, posset inde prorepere corpus, adhibitis etiam custodibus propter B discipulos ejus. At ille habitans in cœlis, irridebat eos, et subsannabat eos, sed interim sabbatizabat, id est, requiescebat ut leo et quasi læna, securus de præda sua, quia mortuos eripuerat et mortem captivam tenebat. « Ut leo, inquit, et quasi læna, » nimirum, quia Deus et homo in una eademque persona, secundum divinam naturam leo, de quo et alibi scriptum est: « Leo rugiet, quis non timebit? Dominus Deus locutus est, quis **638** non propheta-bit? » (*Amos. iii*.) Porro secundum naturam humanam paulo ante ovis, dum duceretur ad immolandum, nunc autem ex quo dixit: « Consummatum est, » jam læna erat, læna fera quæ catulos suos, id est omnes electos, quos æternæ vitæ suo sanguine pepererat, in cubili suo componebat, in paradiso suo lætabat anima fortis et libera, statim post Sabbatum ad carnem suam reditura, eamque catulis suis reportatura, cujus de visione nimirum catulis illis copiosior manare habebat, et nunc manat vitalis lactis alimonia. Pulchrum erat interim, illud Sabbatum in illud respiciens, de quo in creatura mundi scriptum fuerat: « Et requievit Deus die septimo ab omni opere suo quod patrarat (*Gen. ii*). » Qui tunc sex diebus creaturam mundi perfecit, et septimo requievit, ipse est qui prima Sabbati quam Dominicam diem dicimus, civitatem ingressus, et sexto die tandem mortuus ob regenerandam creaturam humanam, septima die in sepulcro secundum carnem requiescebat, in paradiso requiescente D anima.

CAPUT XXVII.

« Exsurge, gloria mea, exsurge, psalterium et cithara, » de Christi resurrectione dictum esse.

Venit hora de qua dixerat ipse quodam loco Judæis: « Venit hora, ut clarificetur Filius hominis (*Joan. xii*). » Venit, inquam, illa hora cum præconio verbi ex ore Patris ita personantis in David: « Exsurge, gloria mea, exsurge, psalterium et cithara (*Psalm. lvi*). » Quod erat illud psalterium, vel quæ cithara? Unum idemque corpus in sepulcro quiescens erat Psalterium, erat cithara. Erat cithara quam distentis charitatis fidibus personantem, dulcesque prædicationis sonos modulantem Judæi confregerant. At illa fractura citharæ illi causa fiebat augmenti,

causa successus optimi, ut surgeret Psalterium de-
acchordum, id est psalterium dulcisonum, nunquam
frangendum, semper confessionis in populis, et
psalmi in gentibus vocem daturum, cujus chordas
manus nulla ulterius rumpere posset, cujus ligni
compages deinceps nulla vis frangere prævaleret.
Juxta quod ait Apostolus : « Christus resurgens ex
mortuis, jam non moritur, mors illi ultra non do-
minabitur (Rom. vi). » Hæc est gloria Dei Patris,
quia videlicet in hoc opere suo, per magnam glo-
riatur abundantiam charitatis. « Exsurge igitur,
inquit, o gloria mea, exsurge psalterium et cithara. »
Hanc Patris vocem, hanc Verbi intentionem nunquid
non audiebat, nunquid non sentiebat anima illa, sic
eidem verbo velut sponsa sponso interminabili
osculo conjuncta, irremissibili complexu connexa? B
Plane audiebat, plenarie sentiebat. Quippe quæ
verbi ejusdem omnia plus quam matronali jure no-
verat, omnia capiebat. Respondebat itaque cum
gaudio : « Exurgam diluculo. » Quid ejusmodi
responsione jucundius? quid ita respondentis corde
paratius? Non ergo causa nos lateat, cur principium
ejusdem psalmi taliter in persona ejus intonuerat :
« Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum
(Psal. LVI). » O cor quam delectabiliter paratum,
quam libenter arrectum ad suscipiendum divinita-
tis imperium, dulce imperium dicentis : « Exsurge. »
Denique hoc est paratum habere cor, ita respondere,
« exurgam diluculo. » Nunquid vero ad hoc solum
erat, vel fuerat paratum ejus cor? Nimirum et ad C
obediendum, ut moreretur, fuerat paratum cor.
Omnino fuerat paratum cor corpus suum dare per-
cutientibus, et genas suas vellentibus, faciem suam
non avertere ab increpantibus et conspuentibus, et
omnia sustinere usque ad mortem, mortem autem
crucis (Philipp. ii). « Ego autem, inquit, non con-
tradico, retrorsum non abii. » Decebat itaque esse
paratum cor illud ad respondendum, « exurgam di-
luculo, » quod fuerat paratum ad obediendum Patri
suo non parcenti ei propter nos. Non ergo, inquam,
causa nos lateat cur ita intonuerat psalmi princi-
pium, « paratum cor meum, » et cur non contentus
semel dixisse, dixerit et semel et iterum, « para-
tum cor meum, Deus, paratum cor meum (Psal. LVI,
CVII). »

CAPUT XXVIII.

« Vir obediens loquitur victorias, » de Christo dictum
esse.

Igitur vir iste, nunquid est ille, de quo Sapia-
tia dicit : « Vi obediens loquitur victorias? (Prov. xxi.) »
Denique etsi sunt vel fuerunt viri multi obedientiæ filii,
iste unus vir, unus et singularis, cui non fuit, nec
est nec erit alius similis, aut obediens in re simili vel
pari. Hic solus in eo vir obediens est, quod nullum
omnino habens peccatum, humiliavit seipsum per
voluntatem Patris propter peccata aliorum, et usque
ad mortem se humiliavit, mortem autem crucis
(Philipp. ii). Proinde decet eum jam obedientem vi-
rum loqui victorias, et ecce loquitur eas locutione

inaccessibili, locutione sempiterna. Cujusmodi est
locutio illa, profecto valde clara, valde sonora, quia
ipse est demonstratio plagarum suarum, quas in
ipsa suscepit obedientia. Quinque plagæ ejus quasi
quinque linguæ sunt; plagarum suarum cicatrices
idcirco in corpore suo retinuit et reservavit, ut
victorias suas semper loquatur illis quasi linguis.
Cui loquitur? Revera primum Deo Patri, deinde
angelis et hominibus, sanctis omnibus, electis om-
nibus. Videt Pater Deus, et pulchris victoriarum
testimoniis delectatur. Vident angeli, et ad laudem
et gloriam excitantur. Vident homines redem-
pti, et gratiarum actiones irremissibiliter exten-
duntur.

CAPUT XXIX.

Quinque vnum Christi esse signacula justitiæ.

Dicimus cum Apostolo, et dicentis Apostoli sen-
sum intelligimus, quia pater Abraham accepit et
posteris suis tradidit signum circumcisionis, signa-
culum justitiæ fidei. Crediderat enim, ut fidelis Deo
dicenti : « In semine tuo benedicentur omnes gen-
tes (Gen. xxi), » cum non haberet filium, jamque
esset senex ipse, et uxor ejus anus et sterilis. Ma-
gnæ rei testimonium, magnum illa circumcisio erat
fidei signaculum, et magnæ justitiæ palmam ipsi, et
posteris ejus declamabat ante Deum, suæ promi-
sionis commonefaciens eum, ne unquam offensus,
undelibet subterfugeret dare semen, in quo « benedi-
cerentur omnes gentes, » dum signaculum illius pro-
missi commonitorium videret, fidelemque ac vera-
cem ipsum esse diceret. Ecce autem plura hic si-
gnacula, signacula justitiæ ac fidei, scilicet plagæ
quinque, quas pro conditione salutis humanæ, iste
vir obediens suscepit, vir justus et fidelis. Pro con-
ditione, inquam, salutis humanæ, quia profecto ta-
lem conditionem propositam sibi propheta non ne-
sciebat ipse : « Si posuerit pro peccato animam suam,
videbit semen longævum, et voluntas Domini in manu
ejus dirigetur, pro eo quod laboravit anima ejus, vi-
debit et saturabitur. In scientia sua justificabit ipse
justus servos meos multos, et iniquitates eorum ipse
portabit (Isa. LVII). » Nonne igitur nobis posteris ejus
639 jure palmam justificationis et salutis sive
D salvationis justa divinitas concedit, cum videat non
unum tantum signaculum aut signaculi justitiæ vul-
nus, ut fuit vulnus circumcisionis, sed quinque
vulnera justii, vapulantis quidquid quinque sensibus
suis nostra caro deliquit. Nam signacula hæc justitiæ
vel fidei nos in baptismo suaviter suscepimus,
quæ ipse pœnaliter suscepit, et sicut cum unius
signaculi, id est, circumcisionis testimonio expecta-
batur, ad redimendos homines venturus, ita nunc a
nobis cum quinque plagarum, id est, crucis fronti-
bus nostris impressæ signaculo, expectatur, ad ju-
dicandum vivos et mortuos rediturus.

LIBER DECIMUS TERTIUS.

CAPUT PRIMUM

Quomodo raptus sit filius mulieris ad Deum et thronum ejus.

Ecce quomodo illusus est draco iste, qui per tot annos per tot generationes stetit ante mulierem, quæ erat paritura, ut cum peperisset, filium ejus devoraret. Illusus est quia quem paritura erat, mulier peperit, et raptus est filius ejus ad Deum et ad thronum ejus. Quomodo raptus est? Quis eum rapuit? Raptus est solutis doloribus inferni, juxta quod impossibile erat teneri illum ab eo. Rapuit eum Deus, suscitans eum Deus, Dei Verbum rapuit eum ad Patrem Deum. Unde rapuit? De claustris inferni, de sub grandi lapide sepulcri. Subtus lapides misit Deus manum suam, intulit Deus verbum suum, et rapuit corpus illud, corpus redivivum, tam facile de clauso quam facile potuisset rapere de non clauso vel patente sepulcro. O stulti et cæci, qui dicebant se cognoscere Deum, et posuerant lapidem contra Deum. Si enim cognovissent Dominum Deum, nunquam unum lapidem nutui Dei resistere posse sperassent. Et, aiebat ille, « Pater meus, qui glorificat me, quem dicitis quia Deus noster est, et non cognovistis eum (Joan. viii). » Sed redeamus ad rem.

CAPUT II.

Quid sit raptum esse ad Deum et ad thronum ejus, et quid sit illud: « Paulus apostolus, non ab hominibus, neque per hominem, sed per Jesum Christum. »

Raptus est, inquit, ad Deum et ad thronum ejus. Duo dicta sunt et dici debuerunt, quia ad Deum raptus est, et ad thronum ejus raptus est. Nam et resurrexit, et in cœlum ascendit. Resurgendo ad Deum raptus est: « Ascendendo in cœlum ad thronum ejus raptus est. » Denique resurgendo factus est carne, ut erat divinitate immortalis atque impassibilis; et confirmata est eidem carni habitans in ipsa plenitudo divinitatis tali firmamento, ut meminit Apostolus, « quia resurgens ex mortuis, jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur (Rom. vi). » Proinde jam non solum secundum Verbi divinitatem, verum etiam secundum semetipsam assumpta humanitas prædicatur Deus, sicut ex eodem quoque Apostolo comprobatur, ita scribente Laodicenisibus: « Paulus apostolus, non ab hominibus, neque per hominem, sed per Jesum Christum. » Quid enim, si non per hominem, sed per Jesum Christum? nonne consequitur quod Jesum Christum, quo tempore vocavit eum vel fecit Apostolum, dicat cœpisse jam non esse hominem, sed esse Deum? Non tamen aiunt Patres orthodoxi hæc dicendo, hominis demit naturam, sed confitetur superabundantem humanæ

A naturæ divinam gloriam. Nam ex quo resurrexit Jesus Christus, vere quidem est, ut erat homo natura, sed Deus est gloria. Porro quod astantibus discipulis, assumptus ab eis ascendit in cœlum, et sedet a dextris Dei, quid est, nisi raptum esse Filium ad thronum Dei?

CAPUT III.

Rapto illo ad Deum, et ad thronum ejus, nondum penitus impletam esse promissionem, « in semine tuo benedicentur omnes gentes. »

Igitur juxta fidelem atque humilem confitentis et pœnitentis David orationem, justificatus es, Deus, in omnibus sermonibus tuis, et vincis cum judicaris, quia sicut jurasti illi, veritatem fecisti, et non frustratus es eum, quoniam raptum est semen ejus ad te, et ad thronum tuum. Porro quod jurasti ad Abraham, nondum usque ad consummationem perfeceras, promissionis namque, imo repromissionis, ad illum sermo hic erat: « Per memetipsum juravi quia fecisti rem hanc, et non pepercisti Filio tuo unigenito propter me, benedicam tibi, et multiplicabo semen tuum, sicut stellas cœli, et velut arenam quæ est in littore maris. Possidebit semen tuum portas inimicorum suorum, et benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ, quia obedisti voci meæ (Gen. xxii). » Equidem cuncta **640** hæc præter unum adimpleta erant. Jesu Christo semine Abraham suscepto in cœlum ad Dei thronum, quia revera in sanctis patriarchis ac prophetis multiplicatum fuerat semen Abraham, sicut stellæ cœli. Nam ipsi sunt stellæ, quas idem æternus sol Christus elevatus in cœlum secum tulit, et possidebat illud semen portas inimicorum suorum, scilicet malignorum spirituum, quemadmodum dicit: « Et sui mortuus, et ecce sum vivus, et habeo claves mortis et inferni (Apoc. i). » Verumtamen pars magna restabat, pars nobis optabilis et necessaria, quæ nobis gentibus tali enuntiatione semel et iterum reposita est: « Et benedicentur in semine tuo omnes gentes (Gen. xxii). Ad hanc partem perficiendam apostoli duodecim electi fuerant atque reservati, ipso dicente: « Si ergo me quæritis, sinite hos abire. Ut adimpleretur sermo, inquit evangelista, quem dixit: Quia quos dedisti mihi, non perdi ex eis quemquam (Joan. xviii). » Ubinam hoc dixerat? In ipsa cœna, paulo ante ipsam horam, qua eum comprehenderetur, relicto eo, discipuli omnes fugerunt. « Quos dedisti mihi, ait, custodivi, et nemo ex his periit, nisi filius perditionis; » statimque subjunxit: « Ut Scriptura impleatur (Joan. xvii). » Quod quamvis ita recte possit intelligi, idcirco vel ille unus periit, ut Scriptura impleatur, quæ non tacuit de perditione ejus. Attamen secundum præsentem inten-

tionem magis placet sic intelligi ac si dixerit : Id- A
circo istos custodivi, neque quispiam periit ex eis,
et sunt omnes incolumes, non solum secundum ani-
mam, verum etiam secundum corpus, ut sint per
quos Scriptura impleatur, per quorum ministerium
benedictio cunctis gentibus in semine Abrahæ pro-
missa impendatur. Quibus ex sacramentis et unde
sumptis ejusdem benedictionis opus peragendum
esset, et nunc usque peragatur, jam superius dictum
est. Nunc restat dicere, quam invito et reluctante
dracone sæpedito, in hac quoque operis vel propo-
siti sui parte vicerit Verbi incarnati omnipotens
divinitas, divina omnipotentia, deos gentium in Spi-
ritu sancto ejiciens, qui omnes erant et sunt dæmo-
nia.

CAPUT IV.

Quomodo mulier in solitudinem fugerit.

Et mulier fugit in solitudinem, ubi habet locum
paratum a Deo, ut ipsi pascant illam diebus mille
ducentis sexaginta. « Et factum est prælium magnum
in cælo, Michael, et omnes angeli ejus præliabantur
cum dracone, et draco pugnabat et angeli ejus
(*Apoc. xii*), » etc. Mulier postquam filius ejus ma-
sculus raptus est ad Deum et ad thronum ejus, fugit
in solitudinem, id est, postquam Christus ascendit
in cælum, mater ejus, id est pars illa gentis ejus,
ex qua ipse est secundum carnem, scilicet aposto-
lica sive apostolicæ perfectionis Ecclesia, de Judæis
collecta cuncta, sicut apostolici testantur actus,
reliquit sæculi negotia, ita ut nihil suum quisquam
esse diceret, sed erant illis omnia communia. Hoc
namque est fugere in solitudinem, omnem præter
victum et vestitum relinquere carnis curam vel
sæculi sollicitudinem. Qui ejusmodi erant et sunt,
opus habebant vel habent pasci de communi elee-
mosyna diebus mille ducentis sexaginta, Evangelii
causa, sive ipsius Domini exemplo, qui tot diebus
Evangelium prædicans cum discipulis suis, vixit de
Evangelio. Tali initio cœptum est prælium hoc, de
quo dicit : « Factum est prælium magnum in cælo.
Apostoli namque et quotquot erant apostolicæ par-
ticipes gratiæ, pleni gratia et fortitudine, pleni
fide et spiritu sapientiæ, contra draconem quasi in
cælo superbientem, magnum sumpsere prælium, D
cunctes in mundum universum, et omni creaturæ
prædicantes Evangelium. Hoc nimirum erat fieri
prælium in cælo, id est in illis qui ad hoc præor-
dinati vel prædestinati fuerant, ut cælum vel sedes
fierent Deo Creatori suo. Nam cum in illis vel super
illos regnaret draco diabolus, divinos ab illis hono-
res exigens tanquam Deus, cum ab illis in templis
vel simulacris coleretur, stultus putabat se esse in
cælo, similemque esse Altissimo. Et hoc agebatur,
ut ipse depulsus ab aris, protractus ex delubris,
primumque de hominum mentibus errore deceptis
locum daret Deo, sicut olim factum est, quando
propter superbiam de superiori atque invisibili pro-
jectus est cælo.

CAPUT V.

Quomodo Michael et angeli ejus pugnaverunt contra draconem.

Cujusmodi prælium illud fuit, quales, vel quo-
modo acies contra invicem steterunt, qualibus ar-
mis dimicaverunt, attendamus grande magni hujus
prælii miraculum : « Michael, inquit, et angeli ejus
præliabantur cum dracone, et draco pugnabat et an-
geli ejus (*Apoc. xii*). » Quibus armis instructi prælia-
bantur isti ? pugnabant illi ? Nimirum isti, scilicet
Michael et angeli ejus, armis virtutum cœlestium ;
illi autem, legibus regum, decretis imperatorum,
furore gentilium, sævis manibus carnificum. Tali-
bus instrumentis draco pugnabat et angeli ejus. Isti
autem, Michael et angeli ejus, ut sunt administra-
B torii spiritus, administrabant Evangelii prædicato-
ribus omnimodam operationem virtutum, ut in no-
mine Christi dæmonia ejicerent, serpentes tollerent,
super ægros manus imponerent et bene haberent,
mortuos quoque suscitarent, cætera quoque signa
facerent, quæcunque necessaria vel idonea videren-
tur ad sermonis confirmationem. His itaque præ-
liantibus draco pugnans et angeli ejus, non value-
runt, neque locus inventus est eorum amplius in
cælo. Nullum quippe ex eis retinere potuerunt,
qui ad vitam præordinati fuerant. Quamvis corpora
illorum occiderent, persuasi ab illis reges et pontifi-
ces, reges impii, pontifices mortuorum mortui, quam-
vis pro dæmoniis, ne dicam suis diis amulantes,
pœnis innumerabilibus corpora disperderent, animas
C Christi lædere non potuerunt, draconemve et ange-
los ejus juvare, quin de isto quoque cælo victi rue-
rent, id est, cultum quasi divinæ religionis amitte-
rent. Inde est vox illa, vox laudis magna quam au-
divimus in cælo, id est in Ecclesia : « Nunc facta
est salus, et virtus, et regnum Dei nostri, et po-
testas Christi ejus, quia projectus est accusator
fratrum nostrorum, qui accusabat illos ante con-
spectum Dei nostri die ac nocte. Et ipsi vicerunt
illum propter sanguinem agni, et verbum testimonii
sui, et non dilexerunt animas suas usque ad mortem
(*Apoc. xii*). »

641 CAPUT VI.

Quomodo draco projectus in terram, misit aquam de ore suo.

« Et postquam vidit draco quod projectus est in
terram, persecutus est mulierem quæ peperit ma-
sculum. » Ac deinceps : « Et misit serpens ex ore
suo post mulierem aquam tanquam flumen, ut eam
faceret trahi a flumine (*Apoc. xii*). » Quando vel
quomodo vidit draco projectum se esse in terram ?
Nimirum quando Romani imperatores, relicto veteris
idololatriæ cultu profano, regno Dei nostri et pote-
stati Christi ejus se subdiderunt, cæterique reges
terrarum et principes cum subditis sibi populis Chri-
stiani effecti sunt, tunc vidit draco, tunc sensit dia-
bolus projectum se esse in terram, id est non ha-
bere se vires ad defendendam sibi vanam affectatæ
divinitatis gloriam. Mutavit ergo persecutionis mo-

dum, et aliter persequi cœpit quam eatenus persecutus fuerat mulierem quæ peperit filium masculum, id est Ecclesiam, quæ juxta promissiones sæpeditas de carne sua protulit et hominem Christum, quamvis enim quodam respectu altera sit Ecclesia gentis unius Israeliticæ ante Christi adventum, et altera de gentibus post Christi adventum, una tamen et unica est secundum fidem eadem Ecclesia præcedentium atque subsequentium Judæorum atque gentium. Quomodo persecutus est eam? Misit aquam de ore suo tanquam flumen, ut eam faceret trahi a flumine. Hoc idem est ac si manifestius dicat, quia dogmata adinvenit hæretica, per quorum tergiversationes corrumpetur fides ecclesiastica. Ita esse, ut dicitur, non dubitat, quisquis ecclesiasticas aut novit aut legit historias, Arius hæresiarcha notissimus quid nisi os serpentis exstitit, quo tempore ad fidem Christi confugerat filius Helenæ Constantinus. Per illud os suum misit serpens aquam tanquam flumen, id est pessimæ hærescos dogma, tanquam sermonem vivum et efficacem, et de vivo Scripturarum fonte profluentem. Non ille primus aut solus tali modo serpentis, sed omnium per quos serpens ille abundantiam iniquitatis suæ profudit, teterrimus atque nocentissimus exstitit.

CAPUT VII.

Quomodo aqua ejusmodi primum occulte irrepens, deinde per incrementa vires capiens, per quatuor partes orbis sese extenderit.

Hoc malum hujus tam perversi dogmatis monstrum, primo occulte irrepsit, deinde per incrementa vires capiens, per quatuor partes orbis, orientem, occidentem, septentrionem atque meridiem sese extendit, Asiam, Europam atque Africam pene replevit, et contra fidem Catholicam gladiis quoque regum et imperatorum sese armavit, multumque sanguinem piorum bestialiter effudit. Hoc Scriptura innuere videtur, dum in ista causa diaboli patrem mendacii primo serpentem, deinde ut eatenus fecerat appellat draconem. Sic enim ait: « Et misit serpens ex ore suo post mulierem aquam tanquam flumen, » et deinde aperuit, inquit, « terra os suum, et absorbit flumen, et iratus est draco in mulierem (Apoc. xii). » Primo namque hæretica perfidia, ut hæc Ariana, dogmatizans minorem Patre Filium, minorem esse Filio Spiritum sanctum, clanculo apud Alexandriam suborta, per discipulos vel complices Arii, lubricis flexibus et sophisticis anfractibus sese commovit, deinde in publico ad auditum populi prolato capite sibilavit, et resistente nequitæ illius Alexandro præsule, ad vicinas civitates, civitatumque præsules aquam doctrinæ nequam de ore suo profudit. Non vere flumen, sed tanquam flumen, id est eloquentiam quidem sive loquacitatem copiose redundantem habens, sed fontem veritatis nesciens, Scripturarum vocibus abutendo, ac per hoc simplicibus, fluminis, id est sanæ doctrinæ quamdam similitudinem demonstrando. Tandem ut jam dictum est, mendacii pater diabolus regum atque reginarum,

A imperatorum atque imperatricum favorem adeptus. insanire cœpit linguis, inde principum roboratus gladiis, atque ita suam aquam quam velut serpens de ore suo misit, tanquam draco, id est major factus fortius commovit, ut mulierem faceret trahi a flumine, id est ut Ecclesiam compelleret sibi consentire.

CAPUT VIII.

Quomodo adjuvit terra mulierem, et absorberit flumen.

« Sed adjuvit terra mulierem, et aperuit terra os suum, et absorbit flumen quod misit draco de ore suo. » Hoc, ut dicitur, ita factum est. Tunc enim illud famosissimum in Nicæa concilium fervor principis Constantini excitavit, publicis asinis, atque mulis et currentibus equis episcopos et qui cum eis erant, ad synodum venire præcipiens. Concilium illud, quod Catholicam roboravit fidem, recte terram intelligas, quæ adjuvit mulierem, quia videlicet de omni terra convenerunt, et quodammodo omnis terra suum mutavit locum, mittendo de cunctis partibus suis personas idoneas in locum constitutum. De cunctis Ecclesiis quæ totam Europam Lybiamque repleverant, et Asiam, simul erant ministrorum Dei congesta cacumina, unaque orationis domus tanquam a Deo delata intrinsecus ferebat omnes in idem, Syrios simul et Cilicos, Phœnices et Arabes atque Palestinos, Ægyptios et Thebeos, Lybies, necnon et qui ex Mesopotamia oriuntur; Persa quoque venit, nec Scythia defuit, Pontus et Asia, Phrygia et Pamphilia viros probatissimos præbuerunt. Aderant Thraces et Macedones, et, ut breviter dicam, ex omni natione quæ sub cœlo est, collecti aderant viri religiosi, episcoporum multitudo erat trecenti decem et octo, sequentibus eos presbyteris et diaconibus, et acolythis, quorum numerus non poterat comprehendi. Quid ergo nisi terra, ut jam dictum est, « os suum aperuit, et flumen draconis absorbit, » quando tot viri de omni terra convocati, sapientia, sermone, aliisque virtutibus ornati, ore consono in defensione veritatis aperto, impium dogma destruxerunt, concorditerque universi fidem et gloriam, quæ hactenus in Ecclesia permanet, dictaverunt, et subscriptionibus roboraverunt.

642 CAPUT IX.

Septimum caput draconis plaga gladii occisum in mortem.

Igitur de sex capitibus draconis illud constat quia jam dudum in cunctis illis victus est, et Deus justus in sermonibus suis, victorque in judiciis palmam veritatis obtinuit, quia, sicut promisit, sicut juravit, semen David in æternum manet; sicut promisit, sicut juravit, « in semine Abraham benedicentur omnes gentes; » et ille neque per paganos neque per hæreticos sive Judæos benedictionem omnium gentium prohibere potuit aut potest. Sed quis diaboli pertinaciam, quis ardentis ejus invidiæ sufficiat mirari vesaniam? et iratus est, inquit Scriptura, draco in mulierem, et adjecit facere prælium eam reliquis.

de semine ejus, qui custodiunt mandata Dei, et ha-
 bent testimonium Jesu. « Et stetit super arenam ma-
 ris (Apoc. xii), » ait idem qui superiora viderat :
 « et vidi de mari, bestiam ascendentem, habentem
 capita septem et cornua decem, et super cornua ejus
 decem diademata, et super capita [ejus nomina bla-
 sphemiarum]. Et bestia quam vidi similis erat pardo, et
 pedes ejus sicut ursi, et os ejus sicut os leonis. Et
 dedit illi draco virtutem suam et potestatem magnam.
 Et unum de capitibus suis quasi occisum in mortem,
 et plaga mortis ejus sanata est (Apoc. xiii). » Bestia
 hæc septem capitum, ipse draco est, cujus de sex
 capitibus contra Verbum Dei bellando superatis, ha-
 ctenus sermo habitus est, septimum caput hic mira
 locutionis gravitate designatur, cum dicitur : « Et
 unum de capitibus suis quasi occisum in mortem, et
 plaga mortis ejus sanata est, et admirata est universa
 terra post bestiam (ibid.). »

CAPUT X.

Quomodo plaga mortis ejus sanata sit.

Caput istud sine dubio Antichristus erit, in quo
 excandescet illa est draconis ira novissima, de qua
 dictum est : « Et iratus est draco in mulierem, et
 adjecit facere prælium cum reliquis de semine ejus
 (Apoc. xii). » Quid porro est quod caput istud quasi
 occisum in morte dicitur : « et sanata est plaga mor-
 tis ejus ? » Itemque postmodum Scriptura dicit,
 « quia habet plagam gladii et vixit. Ubinam accepit
 plagam gladii, et quomodo sanata est plaga ejus, aut
 vixit ? » (Apoc. xiii.) Nimirum cum alia possint conve-
 nienter dici, deficientibus tamen certis sacræ Scri-
 pturæ testimoniis, magis iste sensus placet, quia
 dudum in cælo damnationis æternæ sententiam ac-
 cepit. Et hæc est in capite isto plaga gladii et
 mortis. Ille namque homo peccati, filius perditionis,
 non simpliciter homo, verum etiam diabolus erit,
 et adventus ejus operatio Satanæ, operatio erit er-
 roris. Diabolus, inquam, sive Satanas, qui adversa-
 tur et extollitur supra omne quod dicitur Deus aut
 quod colitur, ita ut in templo Dei sedeat, ostendens
 se tanquam sit Deus. Quando iste propter superbiam
 de cælo cecidit, procul dubio plagam gladii, plagam
 mortis accepit. Sicut apud Ezechielem dicitur in
 eum sub nomine Assur sive Pharaonis : « Ecce de-
 ductus es cum lignis voluptatis ad terram ultimam, D
 in medio incircumcisorum dormies, cum his qui
 interfecti sunt gladio (Ezech. xxxi). » Quomodo au-
 tem sanata est plaga mortis ejus ? Quomodo et plagam
 habet tanti gladii et vixit ? Falso nimirum sanata est
 plaga ejus, et falso vixit. Plagæ ejus curatio, culpæ
 est defensio, et in plaga gladii vivere, hoc illi in
 ipsa pœna superbire. Hoc quippe in isto dicto est
 admiratio et præsumptoris exsecratio, quod cum
 percussus sit et factus diabolus, extollitur et ostendit
 se tanquam sit Deus. Cum enim diabolus vult se
 ostendere Deum, quid nisi mortuus contendit se esse
 vivum ? Exemplum miraculi hujus sumere licet de
 quolibet imitatore ejus. Cum enim quis pro culpa
 sua justo judicio de Ecclesia pellitur, et tunc in su-

perbiam elatus et defendens opera sua, iudices quo-
 que criminatur quod illi injusti, ipse autem sit ju-
 stus. Nimirum plaga ejus infeliciter sanata est, et
 mendaciter vivit, quia Dei judicio injustus, suo au-
 tem justus est.

CAPUT XI.

*Caput illud esse Antichristum cui draco dederit vires
 suas, et potestatem magnam.*

Verba non sufficiunt ad rem consequendam, ma-
 xime ubi audimus quia dedit illi draco virtutem suam,
 et potestatem magnam. Quid enim hoc sibi vult ?
 Quo tendit etiam in isto diabolus ? Num per hoc Al-
 tissimo similem se fore arbitratur ? « Altissimus
 namque Antiquus dierum, ubi, sicut apud Daniele
 legimus, thronis positus sedit, et ecce in nubibus
 cæli quasi Filius hominis veniebat, et usque ad ipsum
 pervenit, et in conspectu ejus obtulerunt eum, et
 dedit ei potestatem et honorem et regnum (Dan.
 vii). » Num perversus imitator dando illi bestie
 sive homini peccati virtutem suam et potestatem ma-
 gnam, dicit adhuc « similis ero Altissimo (Isa. xiv), »
 id est sicut fecit Deus, quod suum erat in Christo,
 faciam et ego, quod meum est in Antichristo. Ecce
 quis animadvertens non admiretur qualem usque in
 finem sive consummationem de genere humano pro-
 cesserit, hinc bonum propositum Dei, inde malum
 oppositum adversantis diaboli. De una eademque
 massa unus exsurrexit, qui Deus et homo est, et
 alius, qui diabolus et homo erit, venturus est. In
 isto bonitas prædicatur Dei, in illo perversitas agno-
 scitur diaboli. Isto namque nihil melius, illo nihil de-
 terius. Iste enim Deus super omnia benedictus, ille
 diabolus infra omnia maledictus. In isto sibi Deus
 complacuit, et in æternum complacebit ; in illo sibi
 diabolus complacens, postquam elevatus fuerit in
 sublime, stultus apparebit. Iste de cælo descendit et
 de humilibus ascendit sicut virgultum, et sicut ra-
 dix de terra sitiens. Ille de cælo cecidit, et de cun-
 ctis superbie filiis ascendet tanquam bestia de mari.

CAPUT XII.

*Quid sit illud Apostoli : « Et nunc quid detineat scitis,
 ut reveletur suo tempore. » Et de sacramento mulieris
 bestie insidentis.*

Non sua voluntate moratur diabolus aut veniro
 tardat Antichristus, sed contra suum velle detinetur,
 cum sit in omne malum pronus ac festinus. « Et nunc
 quid detineat scitis, » ait Apostolus. (II Thess. ii.) Quid
 est illud ? Videlicet quia nondum venit tempus ejus.
 (Ibid.) Quia tempora non in istius sive cujuslibet alte-
 rius, sed in sua solius potestate posuit Deus. Hoc
 oportet subintelligere. Sequitur enim : « Ut reveletur
 in suo tempore (ibid.). » Quod idem est ac si dicat,
 quia superna potestas impatientem more, jam-
 que volentem revelari detinet, ut non reveletur
 nisi in suo tempore. Nam ut scias quam in-
 vitus detineatur, quam propere vellet revelari :
 « Jam, inquit, mysterium operatur iniquitatis
 (ibid.), » subauditur quantum potest, videlicet
 maxime per sævitiam Neronis, qui, quamvis fuerit

malignus, minus tamen in illo diabolus potuit quam in isto poterit, « in omni virtute et signis et prodigiis mendacibus, et in omni seductione iniquitatis (*II Thess. II*). » Et quantum differtur vel quod signum temporis ejus? « Tantum, ait, ut qui tenet nunc, teneat, donec de medio fiat (*ibid.*). » Cum Apostolus hæc scriberet Thessalonicensibus, quis tenebat, et quid tenebat? Nimirum Romanus rex sive Cæsar orbis imperium tenebat, non dicit de unius persona hominis, verbi gratia, Neronis, sed de cunctis regibus Romani imperii, qui, quamvis plures numero, unus tamen sunt imperio. Hic sensus non solum ratione, verum etiam constat auctoritate. Nam post aliqua eidem Joanni angelus dicit: « Quare miraris? Ego dicam tibi sacramentum mulieris et bestiae, quæ portat eam, quæ habet capita septem et cornua decem. Septem capita, septem montes sunt, super quos mulier sedit, et reges septem sunt. Quinque ceciderunt, et unus est, et alius nondum venit, et cum venerit, oportet eum breve tempus manere (*Apoc. XVII*). » Bestia namque septem capitum, et hic ubi mulier, id est cupiditas sedet super bestiam, et illic ubi bestia de mari ascendebat, universitas est impiorum. Sicut jam superius sive hætenus in dracone septem capitum longo tractatu est demonstratum, septem capita septem regna, per quæ hæc bestia sive draco vim suam exigit contra promissionis verbum. Cum igitur dicit « septem capita, et septem reges sunt, quinque ceciderunt, unus est, et alius nondum venit, » septem reges, cunctos eorumdem regnorum reges intelligi oportet, sive pro ipsis septem regnis scriptum esse, septem sunt reges, quorum « quinque ceciderunt, » ait, scilicet Ægyptius, Israeliticus, Babylonius, Persicus, Macedonicus. Et unus est, qui et sextus, videlicet Romanus, et alius nondum venit, ipse erit Antichristus.

CAPUT XIII.

Quare Apostolus tam obscure dixerit: « Tantum qui tenet, teneat, donec de medio fiat. »

Itaque et sapientibus satis dictum, tantum ut « qui tenet nunc, teneat donec de medio fiat (*II Thess. II*), » et insipientibus data occasio non est, quam nancisci potuissent, si ita manifestius dixisset, Roma quæ nunc tenet, sive Romanum imperium, quod nunc tenet, sub se gentes teneat, donec de medio fiat, sive donec discessio fiat. Superbia namque hominum Romam volebat esse urbem æternam, et æternum Romanorum imperium, ac proinde nusquam fore religiosus quis impatientius audiret blasphemiam in Deum, quam Romani principes sive milites finem Romani imperii per Christi prædicari Evangelium. Satis nimiumque offenderunt eos Evangelii prædicatores, etiam « nemini dantes ullam offensionem (*II Cor. VI*), » quanto magis si jam publice discessionem illam futuram prædicarent? Hæc pro difficultate apostolicæ locutionis breviter dicta sint porro quando qui tenet, nunc tenere debeat, vel quam multos post annos de medio fieri, vel discessio venire debeat, maxime propter eandem cautelam scribere

A non debuit, fortassis nec ipsi revelatum fuit, quando vel hoc fieri, vel quod post annos ille iniquus debeat revelari, sicut nec Danieli, cui dicenti ad virum, qui indutus erat lineis: « Usquequo finis horum mirabilium? (*Dan. XII*). » Itemque: « Domine mi, quid erit post hæc? » non fuit responsum quod quærebat, sed hoc audivit: « Vade Daniel, quia clausi sunt signatique sermones usque ad tempus præfinitum (*ibid.*). » Ad discipulos quoque de temporibus quærentes, loquitur Salvator ipse: « Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate (*Act. I*). »

CAPUT XIV.

Quantam iram draco excitaturus sit per Antichristum, et quod Dominus Jesus interfectorus sit ipsum spiritu oris sui.

B Iram draconis, quam exercebit per illum hominem peccati, per illum filium perditionis, iratus in mulierem sæpeditam, et adjiciens bellum facere cum reliquis de semine ejus, frustra laborat quis sufficientibus declamare verbis. Major enim res erit sermone imo et cogitatu hominis, præsertim cum ipso Dominus ore proprio prædixerit: « Erit enim, inquit, tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi usque modo, neque fiet, et nisi breviati fuissent dies illi, non fuisset salva omnis caro, sed propter electos breviabuntur dies illi (*Matth. XXIV*). » Proinde, quoniam sermo quoque prolixior habitus jam ad finem tendit, et sollicitudo deesse non debet loquenti aut scribenti, ne forte nimietate fastidium generet legenti sive audienti, veniendum est ad id in quo est consummatio denarrati certaminis, consummatio victoriae Verbi Dei. Quid est illud? profecto destructio illius iniqui, et judiciaria sedes sive sessio Filii hominis Jesu Christi, quemadmodum ipse post prænuntiationem illius magnæ tribulationis breviter innuit: « Et tunc, inquit, videbunt Filium hominis venientem in nubibus cum potestate magna et majestate, cum virtute multa et gloria (*ibid.*). » Qualis ergo erit destructio illius iniqui? « Dominus Jesus, inquit Apostolus, interficiet eum spiritu oris sui (*II Thess. II*), » quoquo modo per prophetam fuerat prædictum: « Et spiritu labiorum suorum interficiet impium (*Isa. XI*). » Et quidem multos interfecisse legitur Dominus, sed de nulla persona nunc occurrit memoriæ sic esse dictum, quod interfecerit spiritu oris sui, sive spiritu labiorum suorum præter illum impium, iniquum. Num ergo propter singularem illius magnitudinem, nimiamque fortitudinem Spiritus sanctus, qui est Spiritus Domini Jesu, mittendus erit contra eum, nec aliter ille iniquus poterit interfici, nisi per semetipsum irruat super eum Spiritus Domini. At iste Spiritus sanctus, spiritus Domini Jesu, non ad mortificandum solet eniti, non nisi ad vivificandum consuevit immitti. Nec enim in ipso mors est, cum ipse potius vita sit. Aliter igitur intelligendum est hic de spiritu oris, sive labiorum Domini Jesu, et hoc fiet commodius, si illud quoque propheticum in præsens adducatur vox di-

centis : « Clama, Et dixi : Quid clamabo? Omnis caro fenum, et omnis gloria ejus quasi flos agri. Exsiccatum est fenum, et flos cecidit, quia Spiritus Dei insufflavit in eo (*Isa. xl.*) » Omnis homo vivens et quid, rogo, tibi est facilius quam sufflare, quid infirmius, rogo, coram te, quam illud quod sufflando potes dejicere? Igitur per tuimet exemplum animadvertere promptum est quam vere fortis sit Dominus Jesus, cujus nomen Verbum Dei, Verbum Deus, et quam vere universa vanitas erit etiam ille homo vivens (*Psal. xxxviii.*), totius generis **644** humani tyrannus maximus, tyrannus diabolicus, quia quam facile tibi est sufflando dissipare filum telarum araneæ, tam facile, imo facilius erit et illum iniquum interficere, multis conjecturis quæ hinc solent fieri. Per hunc sensum arbitror quempiam posse liberari.

CAPUT XV.

Interfecto Antichristo, consummatam esse victoriam Verbi Dei.

Interfecto Antichristo, paucis, id est quadraginta quinque diebus, ut ex Danielis visione conjicitur, interjectis, veniet in majestate sua Dominus, et « novissima omnium inimica destruetur mors (*I Cor. xv.*) » Quomodo destruetur? « Ipse Dominus, ait Apostolus, in jussu et in voce archangeli, et in tuba Dei descendet de cœlo, et mortui qui in Christo sunt, resurgent primi, deinde nos, qui vivimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obviam Christo in aera, et sic semper cum Domino erimus (*I Thess. iv.*) » Illa destructio mortis, consummatio erit victoriæ Verbi Dei, consummatio propositi Dei, cum hoc dicto Verbi Dei triumphantis : « Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi (*Matth. xxv.*) » Quod dicit « a constitutione mundi; » hoc est, ab eo tempore vel die quo constituebatur mundus in creatione generis humani, quando creatis duobus primis : « Crescite, ait, et multiplicamini, et replete terram (*Gen. i.*) » Cum enim duo tantum essent, dicendo illis, « crescite et multiplicamini, » illam attendebat multipliciter quæ stabit a dextris, et tunc parabat illis regnum præfinitum habens numerum, quantus deberet percipere regnum Dei. Nam qui super numerum illum multiplicati sunt, quique stabunt a sinistris, non pertinent ad benedictionem Creatoris, neque fuissent nati, nisi intercessisset causa peccati, quo peracto : « Multiplicabo, inquit ad mulierem, ærumnas tuas et conceptus tuos (*Gen. iii.*) » Erit igitur opportuna commemoratio constitutionis mundi, et benedictionis, qua omnes suos electos benedixit, dicendo : « Crescite et multiplicamini, » magnaque et ineffabilis erit materia laudis, et angelis, et hominibus sanctis in eodem dicto triumphantis : « Venite, benedicti Patris mei, possidete regnum paratum vobis a constitutione mundi. » Tunc vere in Domino laudabitur omnis anima, et tunc audientes mansueti lætabuntur (*Psal. xxxiii.*), et lætantes admirabuntur, quod illa benedictio prima inter tot male-

A ditionum spinas, de quibus vel contra quas præsentis opusculo tractavimus, perire aut exinaniri non potuit, videntes nullum deesse ex omnibus electis Dei per curam atque providentiam ejus qui illos præscribit, atque prædestinavit, vocavit atque justificavit, et magnificavit per gratiam ejusdem Filii sui (*Rom. viii.*), per incarnationem, passionem et resurrectionem ejusdem Verbi sui, cujus imaginis conformes prædestinati sunt fieri (*ibid.*).

CAPUT XVI.

Quid sit quod ad beatum Job dictum est : « Ecce spes ejus frustrabitur eum. »

Tunc verum apparebit dictum illud ad beatum Job de dracone illo toties nominato : « Ecce spes ejus frustrabitur eum, et videntibus cunctis præcipitabitur (*Job xl.*) », simulque omnes impii præcipitabuntur cum eo, dicente triumphatore et judice his qui erunt a sinistris ejus : « Ite, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus (*Matth. xxv.*) » Quomodo illos præcipitabit? Nimirum quod de uno homine peccati filio perditionis Antichristo Apostolus dixit : « Dominus Jesus interficiet eum spiritu oris sui (*II Thess. ii.*) », hoc et de diabolo et angelis ejus et de cunctis impiis hominibus, et si verbis vel syllabis eisdem non dixit, vult nihilominus et oportet intelligi quia præcipitabit eos spiritu oris sui, id est tam facile, ut tu sufflando exiguum quid pulveris, aut fumi in auram dispergis. Nam, sicut jam supra dictum est pro facilitate Omnipotentis, qui non laborat agendo quid, et Apostolus dixit, quod « illum iniquum Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui, » et propheta dixerat, « spiritu labiorum suorum interficiet impium. » Quod si auctoritas quæritur de cunctorum impiorum damnatione quod præcipitandi sint eadem facilitate : Ecce et alius propheta dixit, quod jam supra commemoratum est : « Omnis caro fenum, exsiccatum est fenum, et cecidit flos, quia spiritus Dei insufflavit in eo (*Isa. xl.*) » Et in Job scriptum est : « Quin potius vidi eos qui operantur iniquitatem, et seminant dolores, et metunt eos, flante Deo periisse, et spiritu iræ ejus esse consumptos (*Job iv.*) »

CAPUT XVII.

Quid sit spiritu oris Domini aliquid fieri.

D Eadem quidem facilitate omnia bona quoque facit, et facit omnipotens Verbum, et ipsam facit resurrectionem mortuorum, sed in hujusmodi dictionem flandi, vel exsufflandi sanctus Scripturæ Spiritus proferre non consuevit. Contra superbiam solet taliter edicere, ut illic : « Flavit spiritus tuus, et operuit eos mare (*Exod. xv.*) » Quod si quis objiciat, et illud scriptum esse : « Flavit spiritus ejus, et fluent aquæ (*Psal. cxlvii.*) » Cito respondetur non esse hoc dictum de spiritu iræ, sed de Spiritu gratiæ. Et quamvis facile sit Deo peccatoris compungere, non tam propter facilitatem ejusmodi dictum esse : « Flavit spiritus ejus, » quam propter insinuandam divini ignis dulcedinem, quod cum frigidum cor aspirando tetigerit, ita temperat et emol-

lit, sicut glaciem calidus auster solvit. Præmiserat enim : « Ante faciem frigoris ejus quis sustinebit? » Stاتمque subjunxit : « Emitteret verbum suum, et liquefaciet ea ; flabit spiritus ejus et fluent aquæ (Psal. CXLVII). »

CAPUT XVIII.

Quam facile omnia possit Verbum Dei, exemplis probat.

Quid, tanquam de facilitate quisquam dubitet, plura loquimur? Judicandus sufficientia dedit argumenta, quam facile facturus sit quæ dicta sunt, veniens Judex in majestate sua. Primum de facilitate resurrectionis mortuorum, hoc argumentum est : Lazarus in sepulcro quatruiduanus erat, et unam tantum vocem emisit : « Lazare, inquit, veni foras, et statim prodiit qui fuerat mortuus (Joan. XI). » Quando vel quali habitu prodiit? « Ligatus pedes et manus institis, et facies ejus sudario ligata erat (ibid.). » Opportune evangelista hoc præscripsit, et ad hanc intentionem nostram nonnihil facit, quia videlicet consequitur in illius vocantis voce vim facillimam exstitisse, quæ illum pariter et vivificavit, et de monumento expulit, quia cum esset ligatus pedes et manus institis, neque pedibus neque manibus prorepere **645** potuit. Quod si de remissione quoque peccatorum, quæ prima resurrectio est, quæritur experimentum, quam facilis factus sit eidem Verbo, Filio Dei, Filio hominis Jesu Christo tam in præsentem quam in futuro sæculo : Ecce apparet in sorore ejusdem Lazari Maria Magdalene, quam itidem adhuc mortalis, adhuc judicandus mortuam in anima, jamque fetentem infamia, de sepulcro malæ conscientiae produxit ; nullam saltem vocem mittens, quali Lazarum de monumento vocavit, imo et corpore absens illi. Nisi enim de sepulcro quæ fuerat mortua prodiisset, ante præsentiam ejus illo miro modo non venisset. Et de illa ubi dixit ei : Fides tua te salvam fecit, vade in pace ; » continuo dixit Evangelista, « quod dæmonia septem exissent de ea (Luc. VII). » Quomodo ergo pro facilitate operandæ salutis, et agendi iudicii mentionem fecimus, cum suffragio sanctæ Scripturæ de verbo exsufflationis, nonne et hoc recte dixerim, quia septem illa dæmonia exsufflando, id est quam facillime de illa ejecit, cum adhuc esset judicandus homo passibilis et mortalis? Propter eandem facilitatem delendi peccata totius Ecclesiæ, cujus illa typum gessit, arbitrari licet quia resurgens ex mortuis, et stans in medio discipulorum insufflavit, dicens continuo : « Accipite Spiritum sanctum, quorum remisistis peccata, remittuntur eis (Joan. XX). » Neque enim non sine insufflatione Spiritum sanctum dare poterat, sed opus erat omnipotentiae suæ, verbum Deus studiose illo quoque modo significabat, semper et ubique intendens adimplere, et verum comprobare quidquid in Scripturis sanctis de ipso prædictum fuerat. Nonne et hoc in persona ejus apud Isaiam prædictum fuerat? « Servus meus es tu Israel, ne obliviscaris mei, delevi ut nubes iniquitates tuas, et quasi nebulam

peccata tua (Isa. XLIV). » Quomodo enim nubes aut nebula deletur, nisi facillime transcurrente senioris auræ flatu? Non igitur otiose insufflavit dando Spiritum sanctum discipulis in potestatem remittendi peccata, nec inaniter discipuli vel ministri ejus baptizando insufflant, sicut habet consuetudo Ecclesiastica, sed operosum præbent illi ministerium, quatenus per hunc illorum actum quod prædixit, nunc quoque unicuique renascenti dicat : « Delevi ut nubes iniquitates tuas, et nebulam peccata tua. »

CAPUT XIX.

Quanta facilitate sinistros cum diabolo et angelis ejus præcipitaturus sit.

Porro, de præcipitatione qua sinistros, id est, impios præcipitabit cum diabolo et angelis ejus, de quo, ut jam dictum est, ait Dominus ad beatum Job : « Et videntibus cunctis præcipitabitur (Job XL), » quod factum tam facile ei sit, ut significat verbum insufflationis. Item, illud pro vero argumento est quod adhuc passibilis et mortalis, continuoque passurus et moriturus, cohortem præsidis armatam, pontificumque et Pharisæorum ministros solo intuitu dejecit. Ut enim dixit eis : « Ego sum, abierunt retrorsum et ceciderunt in terram. » Sed forte dicat quis, quia pauci erant. In resurrectione autem mortuorum, quando judicabit sæculum, infinitæ multitudines erunt. Num ergo tam facile cunctos tunc præcipitabit, quam facile paucos illos dejecit? Hujusmodi suggestio, si quem tangit, recte arguitur nimie vanitatis. Est autem utrumque rationi simile, si Dominus saltem manu injecta, cohortem illam dejecisset, vel tale quid faciendo, quale fuit illud, quod unus homo Samson in mandibula asini percussit ac dejecit mille viros armatos ac fortes. Nunc autem ubi dejecit eos, tantummodo dicendo : Ego sum, ratio consentit, totum mundum tantum valere contra illum, quantum cohortem illam, sive hominem unum. Quod si de diabolo quoque et angelis ejus quæritur, quale dederit experimentum adhuc mortalis et judicandus quod eos eadem qua et homines facilitate sit in infernum præcipitaturus : Ecce illa legio pro argumento satis est, quæ unum possidens hominem, rogabat eundem Dominum ne ab ipso torqueretur, neve imperaret illis, ut in abyssum irent. Eadem nimirum facilitate super cunctas legiones dæmonum, super diabolum et super angelos ejus peraget iudicium, nec saltem regare vacabit eis, ne mittantur in abyssum, sive in infernum, quia constrictos velociter præcipitabit eos omnipotens Verbum.

CAPUT XX.

Quid sit quod dictum est apud Isaiam : « Et erit lux tunc sicut lux solis, et lux solis septemplex, sicut lux septem dierum. »

Quid post hæc erit, nisi sempiterna festivitas triumphi, et nunquam habitura finem lætitia Dei, lætantis in operibus suis? Qualis autem erit lætitia sive festivitas illius triumphi? Qualis triumphator, Deus Verbum, Deus et homo Jesus Christus in majestate sua sedebit? qualis circa illum procerum ejus,

militum ejus emeritorum confessus erit? quali splendore tota triumphalis ejus curia splendet? quis nobis habitum illum nunc saltem ad modicum annuntiare possit, nisi seipsum revelans per prophetas Verbum Domini? Ecce quiddam de revelationibus ejus prophetis ad præsens occurrit, consonans cunctis præconiis illius æternæ beatitudinis, beatæ æternitatis, quæ succedit illi judicio magno et terribili, perpetua semper mansura regi illi Deo et homini, cunctisque angelis et hominibus per ipsum consociatis apud Isaiam præmisso: « Quia Deus judicii Dominus, beati omnes qui expectant eum, » post pauca sic dictum est: « Et erit lux lunæ, sicut lux solis, et lux solis septemplerum sicut lux septem dierum (Isa. xxx), » in die qua alligabit Dominus vulnus populi sui, et percussuram plagæ ejus sanaverit. Quid, rogo, est vulnus populi Domini, et quid percussura vel plaga ejus, nisi vulnus mortis animæ, id est peccati, et percussura vel plaga corporeæ mortis, qua de corpore anima recedit, et illius mortis vulnus? Et hujus mortis plagam sive percussuram tunc Dominus ad perfectum sanabit, quando dicet: « Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi (Matth.

A xxv). » Tunc erit lux lunæ sicut lux solis; luna Ecclesia, sol ipse Christus est. Nunc in præsentis sæculo, non est lux lunæ sicut lux solis, id est, non est claritas Ecclesie, sicut claritas Christi, quia videlicet sol Christus, semper et indeficienter suo lumine fulget. Luna autem Ecclesia non proprium, sed a sole Christo lumen habens mutuatum, nunc incrementis gaudet, nunc defectum sustinet, tunc autem semper fulgebit, quia Christum in manifesta visione semper habebit, **646** hoc erit esse lucem lunæ sicut est lux solis. « Scimus enim, inquit Joannes, quia cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est (I Joan. iii); » quanta autem erit lux solis? Nam, ne parva videatur esse promissio lunæ, in eo quod dixit: « Lux ejus erit sicut lux solis. » Sciendum est quanta futura sit lux solis, dixit ergo: « Et lux solis septemplerum sicut lux septem dierum (Isa. xxx); » qualis vel quanta est lux septem dierum? Omnia, inquit evangelista, per ipsum facta sunt; omnia, inquam, bona valde, quæ septimo die completa sunt. Tanta nunc erit lux solis, quia nunc manifeste patebit quale sit Verbum, per quod Deus omnia sex diebus fecit et in septimo die requievit.

INDEX RERUM AC VERBORUM

QUÆ

IN HOC TERTIO OPERUM RUPERTI VOLUMINE CONTINENTUR.

Revocatur lector ad numeros crassiores textui insertos.

A

Abdicatio templi manufacta per fumum designata, 88
 Abel et Cain duarum generationum principia, 535
 Abimelech idem qui Achis, et quid interpretetur, 653.
 Abraham, quomodo typum gessit Dei Patris, 45. Quærit uxorem filio, 146. Duos habuit filios, 124. Abrahæ fidem Judæi non capiebant, ideo data est eis lex, 70.
 Abraham et David quare digni fuerint verbo promissionis cum juramento, 560.
 Absinthii natura ac virtus, et quid per ipsum intelligatur, 416.
 Abyssus et terra homines reprobi, 498.
 Accelera spolia detrahare, festina prædari quid sit apud Isaiam, 554.
 Acceptio personarum in vocatione ad fidem non est, 495.
 Acclamatio populi ad Herodem, 454.
 Accusator fratrum, 416.
 Actio qualis contra ecclesiasticos peccantes, 368.
 Adam, vir non beatus abiit in consilio impiorum, etc., 57. Perdendo tres virtutes infusas, perdidit similitudinem Dei, 61. Cum Abraham comparatur, 249. Privavit nos mansionibus cæli, 295.
 Aditus ad regem cur apud Persas adeo difficilis fuerit, ut non vocatus occideretur, 593.
 Adjutorium angelorum, 445.
 Adoratores veri non sunt extra Ecclesiam, 156. Adorandus Pater spiritu, 155 et 156. Adoratores bestie, 454.
 Adultera præfiguravit Ecclesiam de gentibus, 256.
 Edificare solitudines sibi quid est, 69.
 Emulatio discipulorum Joannis, 144.
 Etas Christi vivo adhuc Joanne Baptista, 160. Etates hominum quatuor, 535. Etates mundi quinque ante Christi adventum, 168.

Ægyptii de stirpe Cham, 415. Idem quoque impenitentibus, 415.
 Affectus, quomodo affectus tribuantur Deo, 522.
 Afflictio quorundam spontanea, 462. Afflictiones filiorum Israel tempore Judicium, 419.
 Agnus typicus, 287. Agnus typicus in figuram Christi occisus, 396. Agnus stans supra montem Sion, 461.
 Agnus verus in lege præfiguratus, 461. Agnus sive Dei Verbum totidem habuit cornua, quot draco capita, 512.
 Agnus Paschalis typus Verbi incarnandi, 544.
 Alæ sex in duobus seraphin quid designant, 88. Alæ sex opera misericordiæ sunt, 390.
 Alexander rex per hircum caprarum Danieli signatus fuit, et quod Hammonis filius videri voluerit, 603. Quomodo Hierosolymam venerit, adoraveritque principem sacerdotum, 603. Magnus Alexander quomodo vita decesserit, 604.
 Alleluia quid, 489.
 Allegoria de septem mulieribus, 552.
 Alligati in flumine qui sint, 421.
 Alienigenæ celeres ad credendum, 162.
 Alpha et omega quis sit, 557.
 Alphabeti Hebraici xxi litteræ, et earum interpretatio, 66.
 Altare Ecclesie Christus est, 451.
 Altitudo Satanæ apparens est, 576.
 Aman superbissimus assimilatur diabolo, 75. Aman iulus per sortes, 593. Aman in convivio quasi homo captus, 596. Quid mysterii contineat, quod Aman in patibulo suspensus fuerit quod Mardocheo paraverat? 597.
 Amare animam suam, 180.
 Ambitio ecclesiasticorum, 451.
 Amen quare geminetur a Joanne, 132. Amen dicitur quid sit, 598.